M. ANTONII FLAMINII IN LIBRVM PSALMORVM BREVIS EXPLANATIO AD ALEXANDRVM FARNESIVM CARDINALEM AMPLISSIMUM.

Adiectæ sunt in studiosorum usum eiusdem authoris in Psalmos aliquot, suo quæque ordine & loco, Paraphrases.

Item adiectæ sunt in triginta Psalmos Paraphrases, carmine ab eodem conscriptæ, & suo loco positæ.

BASILEÆ.

ALEXANDRO FARNESIO, Cardinali amplissimo, M. Antonius Flaminius. S. P.

VElim ita ratio meæ ualetudinis tulisset, ut eam paraphrasim absoluere possem, quam superioribus annis in diuina Dauidis carmina institueram, & sanctißimo auo tuo Paulo III. Pon. Max. dicaram. Id ego multis causis adducor ut cupiam, sed in primis, quòd eam rem tibi magnæ uoluptati futurã, mihi non semel affirmauit Bernardinus Maphæus, quem tu propter elegantiam doctrinæ summamq; fidem et probitatem meritò chariß. habes. Quid autem mihi accidere poßit optabilius, quàm ut tibi splendidißimo, atq; ornatißimo uiro in re tam pia gratificer? præsertim cùm tanta sit magnitudo tuæ liberalitatis, ut me nouis beneficijs ornare nũquam intermittas. Verùm quando ea est meæ ualetudinis infirmitas, ut, quod debeo, præstare non ualeam: quod possum, hanc breuißimã explanationem ad te mitto: qua omnes quidem Psalmos persecutus sum: sed ita, ut quæ

satis

satis perspicua uidentur, nō attigerim, obscura quæq; paucis illustrare conatus sim. Id ego si effeci, non dubito, quin tibi pro tua pietate gratißimum fecerim: cùm enim quotidie hos hymnos legas, quo facilius, & melius eos intelliges, hoc libētius leges, & maiorem ex ipsis fructum capies: cumq́; sis publicæ utilitatis amantißimus, lætabere, opinor, te causam fuisse, ut ego ea in re præcipuè elaborarim, quæ non parum commodi literarū diuinarum amatoribus allatura uideatur. Sin autem, quod mihi proposueram, ob rei difficultatem, minus assecutus sum: at certe, quod summopere opto, cōsequar ut, me gratum esse, ac tibi deditißimum, & tu, & cæteri omnes intelligant. Sed antequàm ad ipsam explanationem uenias, operæpretium erit, earum rerum, quæ discuntur in his sanctissimis hymnis, summam tibi breuiter exponere, ut formam & speciem huius pulcherrimæ doctrinæ tanquam in parua tabella adumbratam poßis intueri. quam si attento, ut debes, animo spectaueris, tua diuina indole fretus audeo af-

firmare, illam tam mirabiles amores excitaturam sui, ut hunc aureolum & cœlestem libellũ de manibus nũquam sis depositurus. ipsius igitur hæc summa est: Deum ad declarandam infinitam bonitatem suam, cœlum, & terram, & reliqua omnia, quæ amplißimo cœli complexu coërcentur, creauisse: illius nutu, & potestate mundum, & res humanas regi, gubernariq́;: nihil nos agere aut loqui posse, aut cum animo nostro cogitare, quod ille non sentiat: quocirca non solum ab omni maleficio temperandum esse, sed etiam mentem ipsam, & omnem agitationem animi puram, integramq́; seruandam, cùm præsertim ad tribunal huius iudicis unicuique totius uitæ reddenda sit ratio: eũdem homines uirtute, ac pietate præcellentes, per uarios casus plerunq;, & per magnas calamitatũ angustias ad uitam ducere beatam & immortalem: contraq́; impijs uitæ quidem prosperitates, secundasq́; res ad breue tempus facile concedere, sed miserias, & pœnas, quæ scelera eorum sequuntur, sempiternas fore: quæ cùm ita

sint,

sint, neq; illa, quæ bona fortunæ uulgo nominantur, magno æstimanda esse, neq; res incommodas, atq; aduersas in malorum numero ponēdas. Docet præterea hic libellus, omnes mortales omnium generum iniustos, mendaces, uanos, & ipsa inanitate inaniores existere, nisi diuini spiritus afflatu renouentur, atq; in animis eorum pulchritudo illius imaginis instauretur, qua primus homo decoratus est à Deo, & sua culpa spoliatus: quia uerò tali, ac tanto munere affecti, atq; ad hunc modum renati sint, illos in corporibus humanis uitam cœlestem imitari, ac diuinæ bonitatis effigiem in suis moribus, & factis adumbrare: neq; tamen eorum quenquã tam magnos progressus habere in pietate, & iustitia, quin aliquando grauius offendat? tanta est uis natiuæ labis, & corruptelæ, cuius reliquiæ semper in uiuis manent: ex qua quidem re fieri, ut nemo tam piè, tam sanctè uiuat in terris, ut uocatus ad tribunal cœleste suam causam defendere, ac probare poßit, si summus ille iudex ab eo uelit exigere, quod sibi & meritißi-

mo, & optimo iure debetur: sed illum ex animo pœnitentibus misericordiam tribuere, & summa benignitate omnia peccata condonare. Quantus autem existat dolor, & cruciatus hominis pij, si quando longius ab obseruatione legum diuinarum aberrarit, quàm demisso, ac humili animo peccata sua confiteatur, seq; ultrò ad illa quouis supplicio luenda offerat, nunquã aliquis ita luculenter, ut hic sanctißimus uates, explicauit: nemo omnium mortalium tam feliciter, quàm ipse in persona sua, imaginem pœnitẽtis expreßit: idemq; terrores horrificos cõscientiæ, iudicium Dei, & iram formidantis, spemq; cum desperatione atq; inferis decertantem, & durißima prælia carnis & spiritus ita describit, ut nõ scribere, sed rem oculis subijcere uideatur. Quis uerò alius ardẽtiores amores excitat rerum cœlestium cunctarumq; uirtutũ? quis diuiniore orationis copia, & uarietate persequitur, quàm iucundi, quàm uberes ac diuturni fructus capiantur ex uero Dei cultu, & perpetua in recta uiuendi ratione constantia?

tia? quis denique alius laudes summi rectoris,
atq; omnium rerum domini tam admirabili ma
gniloquentia canit, illasq; tot, ac tantis uerbo-
rum, & sententiarũ luminib. illustrat? quàm iu
uat uidere, ut rex domi belliq; præstantißimus
omnes suas uoluptates & delectationes in Deo
positas & constitutas habeat: ut eum placabi-
lem, benignum, suauem amabilißimumq; de-
pingat: ut rerum omnium affluentibus copijs,
tanquam inops, & rerum omnium egẽtißimus,
misericordiam illius semper imploret: ut rebus
afflictis, & capite, ac fortunis undiq; oppugna
tus, nulli calamitatum oneri succumbat, sed cœ-
lesti præsidio confidens audacter exclamet,
Dominus & lux, & salus mea est, quem igitur
metuã? Dominus firmamentum, ac robur est ui
tæ meæ, quis ergo me perterreat? si me hostium
castra circunsedeãt, non trepidabit animus me-
us: si præliorũ in me uis, & furor inuadat, pla-
cida & tranquilla mente consistam. Itaq; uir
diuinus in singulis ferè uersibus exemplo suo
demonstrat, in rebus angustis, atq; asperis ad

nomen sanctißimum Dei, tanquam ad arcem tutißimam summa cum fiducia confugiendum esse: ab illo certißimam opem expectandam, qui nullius spem fallere potest: reliqua omnia præsidia, & adiumenta inania existere, & pro nihilo ducenda. rebus autem prosperis, atq; ad nostram uoluptatem fluentibus, monet, importunitatem, & superbiam maximopere uitãdam esse: quicquid domi, uel militiæ fœliciter administratur, quicquid honestè cogitamus, & gerimus, id omne attribuendum misericordiæ diuinæ, nihil uiribus nostris temerè arrogãdum, semper de se ipso demißè, abiectè, atq; humiliter cuiq; sentiendum, semper gratias benignißimo numini agendas, & laudes illius in ore, atq; animo nunquam non habendas. Hæc, & alia multa huius generis, ad piam & rectam uitæ institutionem utilißima, continentur his hymnis: in quibus etiam multa prædicuntur apertißimè de Iesu Christo domino, ac deo nostro, de ipsius acerbißima nece, de reditu ad uitam, de ascensu ad cœlum, deq; sacerdotio eius, & re-

gno

gno sempiterno. quorum altero nos Deo reconciliauit, se ipsum in cruce immolans, & omnia peccata nostra suo purißimo sanguine delens: altero nos defendit, ac tuetur ab hoste sempiterno generis humani, & spiritu suo regens, & gubernans ad uitam perducit beatã, & immortalem. Proinde inseruntur etiam prædictiones de uera cognitione Dei, per uniuersas terrarũ oras longè, lateq́; propagãda, deq́; piorum Ecclesia ex cunctis gentibus in unum pulcherrimum corpus à spiritu sancto coagmentãda: cuius corporis caput est Iesus Christus optimus, & maximus, uerus Deus, & uerus homo: cuius sanctißimum numen utinam uniuersi mortales ad omnes seculorum ætates augustè, sancteq́; uenerentur & colant.

M. ANTONII FLAMINII in Paraphrases, præfatio.

H*Ymnos Dauidis, qui nõ satis diligenter expreßi fuerant de Hebræo, adhibita summa diligentia correximus, usi consilio & opera hominum doctißimorum: sed ita correximus, ut*

multa nō immutaremus, quæ tametsi prima specie malè conuersa uidentur ex ea lingua, tamen si paulò diligentius attendas sentētiam: ibi fideliter exprimunt, quamuis uerbum pro uerbo non reddant: quod profectò neq; requirendum est, neq; ab hominibus eruditis unquam fuit approbatum. Reliquum est, ut obscuritatem huius excellentissimi poëmatis, quantum efficere ac consequi possumus, breui ac dilucida explanatione illustremus. Sed antequàm ad eam rem aggrediamur, nonnulla breuiter strictimq́; attingenda esse uidentur, quæ tanquam uiam atq; aditum aperiant ijs, qui peruenire cupiunt ad scientiam rerum pulcherrimarum, quæ hoc aureolo & cœlesti Dauidis libro continentur. Principio illud scire oportet, ad libros diuinos plura adhiberi interpretandi genera. cumq́; unum genus, quod historicum Theologi uocant, ab apertiore orationis argumento nō recedat, reliqua uerò sententias interiores sanctioresq́; persequantur, quas Græci tum ἀλληγορίας, *tum* ἀναγωγὴν *appellant, animaduertimus Theolo-*

gos

gos ueteres, cùm libros sanctorum uatum explanarent, in his reconditis generibus diligenter elaborasse, in communi illo & populari parum esse uersatos. quam tamen interpretandi rationem non esse leui momento æstimandam, uel id unum apertißimè demonstrat: quòd si disputatio de rebus diuinis ac religione instituatur, nullam ferè uim habent literæ sanctæ, neq; ad confirmandam ueritatem, neq; ad falsas opiniones refutandas: si à simplici & usitata uerborũ interpretatione sermo ad arcanas illas sententias traducatur. Et sanè, si uerum fateri uolumus, quî fieri potest, ut ad istam rectiorem abditamq́; scientiam penetres, si tibi uulgaris intelligendi ratio non pateat? Iam uerò si quis ab huius uitæ tenebris, & tractatione rerum humanarum ad literas sanctas sese conferat, non hic statim mea quidem sententia cogendus sit in splendorem illum ingentem mysteriorum cœlestium aciem mentis intendere, ne fortè nimio fulgore perstringatur, & nihil intueri ualens referat oculos ad ea, quæ iam reliquit, res diui-

nas

nas aut intelligi posse desperās, aut certé (quod nonnullis accidisse uehementer doleo) res commentitias, & inanes fabulas existimans. Itaq; assuescat iste primùm in aperto orationis argumento & sententia, tanquam in purißimo fonte, imaginem ueritatis intueri: deinde paulatim sibi aditum aperiat ad eam intelligendi rationem, quam Theologi moralem uocāt, per quā motus animi turbulentos cōponat, & res æternas atque mortales existimare, suoq; illas momento ponderare consuescat. Postremò iam animo corroborato, iam mentis acie diligenter etiam atq; etiam perpurgata, oculos ad cœlum tollat, & diuina illa mysteria sole ipso splendidiora tutus contempletur, & dimisso lacte, solidiore cibo & ambrosia cœlesti iam uescatur, animum ad æternitatem alens, solum Deum intuens, atq; suspiciens, humana omnia contemnens, ac pro nihilo putans: tales deniq; ac tantas uoluntates percipiens, quales & quantas nemo præter ipsum cogitare poßit. Hæc cum ego mecum sæpe multumq; cogitassem, atq; e-

uen

uera esse iudicarem, cumq; Gibertus Pont. Veronensis, homo literarum diuinarum amantissimus, à me summo studio contenderet, ut hymnos Dauidis breuiter ac dilucidè interpretarer, studiosè eum laborem suscepi, ut omnibus ferè optimis eius libris, unum in locum coactis Commentarijs, ex uarijs ingenijs ea libarem, quæ ad illam explanandi rationem maximè accõmodata uiderentur, quàm Theologi ueteres Historicam appellant, uulgus hodie Literalem uocat. Quòd si quantum studium in eligendis optimis quibusq; sententijs adhibebimus, tantum quoq; iudicium à nobis adhibitum fuerit, profectò aliquam spem habeo fore, ut neq; nos, neq; alios huius nostri laboris atque industriæ pœniteat. Non negamus tamen nos ex nostro quoque permulta in commune collaturos. illud certè profitemur, quorundam hominum iudicium non probare, qui in hoc scribendi genere usq; eò sese opinionibus Iudæorũ addixerunt, & quasi consecrarũt, ut nihil ferè unquam approbarint, nisi quod ex illorũ turbidis fontibus haussis-

hausissent: quæ quidem res tantum abest à sanctißima profeßione Christiani, ut nihil magis ei profeßioni uideatur esse contrarium: cùm præsertim nemo de nostris non sciat, Dauidem honorificentißimo uatis nomine ob eam rem præcipuè affectum esse, quòd de Iesu Deo, deq; eius cultoribus multa prædixerit, quorum bona pars ad illud explanandi genus, quod nobis proposuimus, sine ulla dubitatione referẽda sit: cuiusmodi sunt etiam permulta apud Esaiam, & cæteros eiusdem generis uates. At Hebræi huiusmodi explanationes irrident: quasi uerò id multũ referat, aut de nostra æstimatione actũ sit, si genus hominum stolidißimũ, nos nostráq; nos probet. Egóne ut placeam genti perditæ, atq; impiæ, cõmittam ut ea uel sentiam, uel scribam, quæ Christo Deo, & hominibus pijs sanctisq; displiceant? Quòd si me Iudæi rident, in Dauidis hymnis mysteria sanctißimæ religionis prædicantem: ego contra eorum miseriam & insaniam uehementer deplorabo, quòd in tanta optimarum frugum copia, siliquis porcorum

rum uesci melint, quæ illis neq; famem eximũt, neq; uires animi alunt, sed exhauriũt funditus, & corrumpunt. Verùm & ad propositum reuertatur oratio, cùm hoc interpretãdi negotiũ suscepissemus, omisimus tamen magna ex parte explicationem inscriptionum, quòd neq; ingenio nostro quicquam reperiebamus quod placeret, neq; nobis interpretes Latini eo in genere satis probabãtur, neq; Iudæi ad eã rem aliud quicquam afferebant, præterquàm se suspicari, ijs uocabulis significari partim instrumẽta musicæ, partim numeros & modos, & uarios canendi sonos, quibus sacerdotes hymnorũ uerba modulabantur. Itaq; ex ea re factum est, ut in ipsis inscriptionibus sæpe uocabulis Hebræis uteremur: quod tamen antea factitatũ erat, etiã ab ijs hominibus, qui ætate nostra hoc opusculum de hebræo satis magna cum laude conuerterunt. Et quoniam lingua Iudæorum perangusta est, ac præcisionibus orationis abũdat (quæ quidem res mirabile dictu est, quàm magnas afferat difficultates ad intelligẽdum) propterea

uisum

uisum est nobis esse faciendum, ut nonnihil de nostro nonnullis in locis adderemus, quo fieret oratio plena, atq; perfecta. Quæ uerò uerba ad hunc modum adiecta fuerunt, ea ferè omnia lineis sunt inclusa. Neq; uerò illud nescire oportet, quæ uerborum uoces tempus præteritũ aut instans, aut futurum indicant, eas uoces apud Dauidem ita uim & notionem inter se communicare, ut præsentia uerbis etiam tempus ueniens aut præteritum significantibus exprimãtur: & quæ res euenturæ prædicũtur, earum rerum tempora, si formã ipsarum uocum spectes, nonnũquam præterijsse uideatur. Quid? quod etiam hoc uerbũ Quoniam, magnas aliquando tenebras offundit orationi, nisi præmonitus sis, eundem scriptorem hoc uocabulo nõ solum ad expositionem causarum, sed etiam ad orationis ornatum, aut rem asseueranter affirmandam uti consuesse: eiusmodi sunt apud Latinos, quidem, me hercule, profectò. Iam uerò mutatio personarum loquentium, usq; eò cerbra est in uatibus sanctis, ut aliquando res in scena agi uideatur

deatur: ita uerò latens, ac difficilis est ad obseruandum, ut uel acutum & perspicacem fallere posśit, nisi diligenter animū aduertas. Illud præter cætera dicendum uidetur, eos libros summa diligentia legendos esse, in quibus res à Saule, & Dauide, ac cæteris Hebræorum regibus gestæ continentur: quæ quidem historia non utilis modò ad intelligentiam huius opusculi, sed necessaria est in primis. Verùm ad perceptionē rerum diuinarum, nihil æquè opportunū, nihil tam necessarium existimari debet, quàm animi præparatio diligens, ut maxima cum reuerentia & castimonia ad hanc cœlestem disciplinā adeamus: & meminerimus, libros sanctos, esse montem illum, quò si quis accedat in figura hominis uitam beluæ gerens, lapidibus interficitur: id est, unde salutem ac beatam uitam petere debuit, inde perniciem ac certam miseriam refert. Versatur enim deus Opt. Max. in monte illo augustisśimo, & præcepta saluberrima tradit genti suæ. Proinde summum omnium rerum effectorem, & Dominū loquentem audiamus,

& in caliginem illam splēdidißimam ingressu-rus, quàm maximè potest, animum abducat. cogitatione rerum fragiliū & caducarum, ma-nus, linguā, oculos ab omni intemperantia pro-hibeat, & sanctißimum nomen aßiduè precè-tur, ab illo intelligendi facultatem petens: in primis puritatem ac summißionem animi co-lat: exploratumq́; habeat his tantùm gradibus ascendēdi ad altißimā cognitionem rerum diui-narum: neq; enim sapiētia mentes impuras, ac superbas, in sua sancta sacraria intromittit. Hæc quidem breuiter attigisse uoluimus, quòd ea ni-paruo usu fore uidebantur ad intelligendos D. uidis hymnos, non minus ferè difficiles, quàm d-uinos ac cœlestes. Nunc, ne longius oratio pro-*gressa uideatur, iam ad ipsam interpretation-uenendum est: in qua diligenter breuitati ser-uiemus, qua nihil ab explanatoribus accider-potest optabilius. sed ita seruiemus, ut quoa-ingenij nostri facultas feret, nihil aut redundet aut desit: ne si nimium angusti ieiuniq́; sint oratio, quæ luminis adhibendi causa institu-*

c

eſt, ea obſcuritatem afferat, & hymnos Dauidis non explanauiſſe, ſed ſimpliciter ex Hebræo conuertiſſe uideamur.

M. ANTONII FLAMINII

IN LIBRVM PSALMORVM *breuis explanatio.*

ARGVMENTVM PSAL. I.

Omnes quidem natura trahimur, & ducimur ad uitæ beatæ appetitionem, ſed pleriq; mortalium ignorant, in quo illa conſiſtat. Eam rem explicat elegantiſsime uir ſanctus, ut intelligamus, quem ad finem omnes curæ & actiones noſtræ referendæ ſint. Deinde piorum impiorumq; facta collatione demonſtrat, quanta ſupplicia uitijs, quanta uirtuti præmia ſint conſtituta.

PSALMVS I.

BEatus uir qui non ambulauit in conſilio impiorum, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra deriſorum non ſedit.

Sed in lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.

Et folium eius non defluet, & omni
quæcunq; faciet prosperabuntur.

Non sic impij, sed tanquã puluis, quam
proijcit uentus.

Ideo nõ resurgent impij in iudicio, neq;
peccatores in consilio iustorum.

Quoniam nouit Dominus uiam iusto-
um, & iter impiorum peribit.

EXPLANATIO.

BEatus uir] *Monet ad beatam uitam in pri-
mis pertinere, ut eorum consilia fugiam,
qui nos à recto dei cultu, & honesta uiuendi ra-
tione conantur abducere.* ¶ Et in uia] *Ratio-
nem uiuendi turpem & uitiosam appellat ui-
peccatorũ: ea enim uita est uia improbis, & fl-
gitiosis ad inferos, et miserias sempiternas. Tũ
uerò in uia peccatorũ non stamus, cùm peccan-
tes statim resipiscimus, & ad rectum uitæ cur-
sum redimus.* ¶ Et in cathedra] *His uerbis mo-
net, amicitias, & consuetudines hominum per-
ditorum declinandas esse: sedendi enim nomin
congressum & familiaritatem significari, sat
indi*

indicat uerba illa Psal.26. Non sedi cum cõcilio uanitatis, & cum iniqua gerentib. nõ introibo: odi cœtum malignantiũ, & cum impijs non sedebo. Irrisores autem uocat homines sceleratos & nefarios, qui ad id furoris & miseriæ perducti sunt, ut homines uirtutem & pietatem colentes derideant, & pro nihilo putent. Horum sera, & inutilis pœnitẽtia pulcherrimè describuntur in lib. Sapiẽtiæ. ¶ Et erit tanquã lig.] Vt enim aqua humore suo uitali arborem educat, atq; confirmat, illamq; lætissimorum copia fructuũ exornat, ita piorũ animus meditatione rerum diuinarũ alitur ad æternitatem, uberrimosq; uirtutũ fructus, & illos quidẽ tẽpestiuos edit: sapiẽs enim suo quæq; tempore agit. Elegãter autẽ uirum piũ, et religiosum cõparat arbori fœcundæ: ut enim hæc ubertate sua non sibi, sed alijs utilitatem affert, sic uita illius fructuosa quidem est, sed ita, ut cõmoditates suas nõ quærat, tota autem in iuuandis alijs occupata sit. cæteri omnes omnia referre solẽt ad utilitatẽ pro-

priam, nec facile animũ inducere possunt, ut aliquid gratuitò agant. ¶ Et omnia] Pulcherrimum certè pietatis præmiũ: ut scilicet pijs, & bonis omnia uertant in bonũ, & quicquid agas, & moliare, prosperos exitus habeat, atq; etiã fructum capias ex ijs rebus, quæ detrimentũ & perniciem alijs afferre solent. Hoc ita esse, & diuus Paulus epist. ad Rom. scripta asseueranter affirmat, & piorũ quisq; in seipso quotidie experitur: cæteri, quo pacto poßit hoc fieri, uix suspicari queunt. ¶ Sed tanquam puluis] Vt enim puluerem, & paleas dißipat uentus, sic furiæ scelerum homines impios & nefarios exagitant, & quocunq; illos libidinũ & cupiditatum actus impulerit, eò miseri præcipites ruũt. ¶ Propterea non resur.] Vniuersi quidẽ mortales ad uitã reuocabũtur, cùm Iesu Opt. Max. è cœlo descendet ad iudicia exercenda: uerùm impij ad tribunal ipsius nõ sistentur, quippe de quibus iam sententia pronunciata sit, ut scriptũ est in Euãgelio Ioannis: peccatores autẽ sistentur

tur: illi quidem totius uitæ rationem reddituri, ſed unà cum impijs procul à cœtu & conſeſſu iuſtorum hominum conſiſtent. Sic uulgò ſolent explanare hunc locum. Impios autem interpretantur eos, qui uel falſas religiones colunt, ut Turcæ, ac Iudæi, uel deum res humanas curare non exiſtimant, uel etiã funditus omnem naturam, & uim diuinã tollunt. Peccatores intelligi uolunt eos, qui uerã quidem religionem profitentur, ſed flagitioſe ac turpiter uiuunt, cuiuſmodi ſunt quãplurimi, qui ſe Chriſtianos numerari uolũt, cũ tamẽ Chriſti ſimiles in uiuẽdo eſſe nolint. Verùm illud ſcire oportet, nomen Hebræũ, quod in hoc pſalmo quater impij uocabulo expreſſum eſt, latinè improbũ ſonare, tametſi aliquando præcipuũ impietatis uitium ſignificat. Quòd autem uerbũ reſurgẽdi in hoc uerſiculo poſitũ eſt, fortaſſe rectius, quod ad uim propriã attinet uocis Hebrææ, conſiſtendi aut ſtandi uerbum poneretur: ſed interpres latinus græca, non Hebræa conuertit, ut quanquam multa

desiderētur in hoc genere, ipse tamen extra omnem culpam sit ponendus. Hæc cùm ita se habeāt, haud scio, an melius sit huius uersiculi sententiā sic explanare: Cū homines improbi et uitiosi scelerū furijs agētur, profectò nō poterūt in iudicio cōsistere, sed cadent, cōdemnatiq; & seclusi à cœtu et cōcilio piorū, in perpetuas tenebras relegabūtur, cū summus ille iudex ab ijs rationē dictorū, factorumq; reposcet. Verbū cadendi & cōsistendi, usurpat etiā M. Tullius eo modo, quo nos usurpauimus hoc loco. Apud eūdē causa cadere, est litē amittere: et comœdus ille Terētianus cū dicit, se uix stetisse: nihil aliud dicere uoluit, nisi fabulas Cæcilij, quas ipse egerat, uix populi iudicio probatas fuisse. Hæc ego exēpla ex scriptorib. elegātiss. ponere uolui, ne quis fortè existimaret, trāslationē, qua nos Dauidē usum suspicamur, nimis durā, aut insolentē existere. ¶ Quoniā nouit] Deus bonorū innocētiā, et uitæ sanctimoniā singulariter amat, improborū autem uitā et mortē summopere de-
statur

ſtatur: itaq; ut illi in perpetuũ florẽtes, ac beati erunt, ſic iſti ſempiterni ſupplicijs afficientur.

PARAPHRASIS.

ILle quidem ad beatam uitam certiſsimus eſt aditus, ſi diligenter eo munere fungamur: cuius colendi efficiendiq́; cauſa nos Deus ſui præſtantiſsimi numinis ſimiles effinxit, & naturam compotem rationis ac cogitationis impertiuit. Hæc autem nobis ea re tributa fuerunt, ut cum cætera animantiũ genera uentri pabuloq́; ſeruirent, nos colendo deo, rebusq́; diuinis contemplandis animum intenderemus: & cum fide iuſtitiaq́; uiuentes in terris, pòſt incredibili gaudio, & æuo ſempiterno frueremur in cœlo. Quæ cum ita ſe habeant, rectè beata uita cõſtituitur in illo, qui ad eam ſanctitatem peruenerit, ut non ſolũ ab omni maleficio ſeſe temperet, ſed etiã mentem ipſam & agitationẽ animi, caſtã inuiolatamq́; conſeruet: & repudiato conſilio impiorum, in recto Dei cultu, puraq́; religione perſeueret. Itaq; beatus ille, qui nihil fla-

gitiosum aut impiū cogitat, neq; unquā reced- ab honesto, inito cōsilio peccādi. Quòd si quid aliquando à nobis sit offensum, dum ab honest- uiuendi ratione aberramus, certè dāda est enix- opera, ut eò, unde digreßi sumus quàm celerri- mè reuertamur. Est enim caput ad bene beate- uiuendū, uti ne uiam improborū ingrediamur: proximum, ne diutius in ea consistamus. errar- enim & labi (ut quidā sapienter monet) cōmu- ni hominum infirmitati: in errato perseuerasse singulari cuiusq; uitio est attributū. Sed totius improbitatis nulla est capitalior, quàm eorum qui nō solùm ipsi obstinato animo uersantur i- scèlerib. sed etiam alios pestiferis institutionib- corrumpunt: atq; eos derident, qui iustitiam & pietatem colunt, & animū exercent in optimi- rebus. Veruntamen ad summum bonum ad- piscendū, non satis est existimandū, si declin- mala: nisi etiā uirtutem ac pietatem colas. Itaq; beatum illum iudicamus, qui & sese à uitijs pu- rum & integrū seruat, & præceptis legum di- uinar-

uinarũ ſtudioſe paret, & in ea meditatione dies noctesq; cõſumit, ut intelligat quid iubeat deus, quidue prohibeat: quæ breuißima uia ſit in cœlum, quas pœnas improbi pendãt, quæ præmia boni conſequãtur. Qui ita ſe gerit, itaq; uitã inſtituit ſuam, is inſtar fœcundæ arboris ſatus ad uberrimos fontes, & flumina ſancta literarũ diuinarum atq; illarum doctrina perpetuò irrigatus, pulcherrrimos uirtutum fructus, & illos quidem tempeſtiuos feret. Sapiens enim ſuo quæq; tempore agit. Idemq; ſemper uirebit, neq; ullos unquã æſtus formidabit: uiri enim ſancti, quamuis aßiduis calamitatibus premantur, tamen ſpe bona ſuſtentati, & fonte ſalutari Spiritus ſancti recreati ſemper uigent ac florent, & (quo nihil aut præſtantius, aut optabilius accidere poteſt) ſemper eiſdem omnia uertunt in bonum: ſiquidem res aduerſas tolerãter, ſecundas moderatè ferunt: & ſi quid ab ijs aliquando peccatum eſt, exſuſcitat ea cura animos, & maiores ad rem bene gerendam

facit,

facit, ut quouis supplicio se dignos putent, nisi culpam admissam maioribus sanent benefactis.

Explicauimus breuiter, qualibus & quantis bonis in hac etiã uita fragili miseriaq; fruerentur homines pij, & religiosi. At improborum, perditorumq; hominũ longè dißimilis est ratio. neq; enim ij aut florent, aut ullos fructus feriũt, aut pulcherrimis illis muneribus afficiuntur à Deo: sed ut puluerẽ & paleas dißipat uentus, sic furiæ scelerum homines impios & nefarios exagitãt, & quocũq; illos libidinũ et cupiditatum æstus impulerit, eò miseri præcipites ruũt.

Proinde illud scire oportet, cùm ex impuris & profligatis hominibus partim falsas religiones colãt, partim de deo, deq; reb. diuinis rectè sentiant: utrũq; horum hominũ genus nouißimis temporib. unà cum pijs & sanctis uiris ad uitã quidẽ reuocatũ iri: sed hoc interesse, ꝙ alteri, nempe de deo malè sentiẽtes, non uocabũtur in iudiciũ, quippe de quibus sententia iam pronũciata sit, ut scriptũ est in Euangelio: alteri autẽ

ad tribunal Christi dei sistẽtur, illi quidẽ totius uitæ rationẽ relaturi, sed unà cum impijs à sanctorũ hominũ cœtu ac cõsessu procul absistẽt.

Ob eam uerò causam boni in perpetuum florentes ac beati erunt: improbi uerò quiq; sempiternis supplicijs mactabuntur, quia maximus ille omnium rerum moderator & dominus, innocentiam & uitæ sanctimoniam singulariter amat, charißimamq́; habet: cõtraq́; mores perditos profligatosq́; & impia facta summopere detestatur.

INVOCATIO.

Dum nigra iucundos per languida membra
 sopores:
 Nox irrigat mortalium;
Tu mecum tacitis hymnos meditare sub umbris
 Cantu Latino barbite
Iesseo quondam heroi modulate, tyranno
 Qui siue pulsus à fero
Montibus in solis erraret, siue reuersus
 In patriam ditißimas

Vrbes,

Vrbes, & latos populos ditione teneret,
Noctes, diesq; maximo
Cœlicolûm regi laudes cantare solebat.
At uos beati cœlites,
Est tutela quibus uatum commissa piorum:
Adeste quæso dexteri,
Et quæcunq; Syros docuit rex optimus olim,
Per te Italas urbes lyra
Dum memorare iuuat, facilem cōcedite cant.
Rebusq; dignum maximis.

PARAPHRASIS I.

Beatus ille, qui nec audit impios,
Nec perseuerat improbus
Peccare, nec lætatur irrisoribus
Se peßimis adiungere:
Sed mente pura diligit leges Dei,
Illasq; semper cogitat,
Seu nox sopore amabili, seu lumine
Sol candido terram irrigat.
Qualis perennes orta propter riuulos
Arbor feraces ramulos

Ornat quotannis fructuum lætiſsima
Pulcherrimorum copia,
Suumq́; honorem ſeruat omni tempore
Denſis amicta frondibus:
Talis piorum eſt uita, talis omnium
Colentium leges dei.
Hi quicquid unquam molientur, exitus
Illo fauente proſperos
Habebit. haud ſic improbi, ſed puluerem
Vt turbo latè diſiicit,
Sic iactat illos impetus libidinum,
Nulloq́; conſiſtunt loco.
Ergo ſupremi iudicis cùm uenerint
Tribunal ad iuſtiſsimum,
Cauſa cadentes, à bonorum candida
Turba procul miſerrimi
Trudentur ima in tartara: quoniam Deus
Mores piorum diligit:
At turpiter qui uitam agit, cruciatibus
Hunc ſempiternis afficit.

ARGV-

ARGVMENTVM PSAL. II.

Prædicat coniurationem Iudæorum contra Ie
Deum, & eius imperium canit & beatam uitam poll
tur ijs, qui in eo ſpes ſuas repoſuerint. Neq; uero Pe
Apoſtolus modo, ſed etiã ſcriptores apud Hebræos m
gni in primis & illuſtres, hoc carmen ad Chriſtũ D
pertinere confirmant. ſed illum Iudæi uenturum ſpera
nos uenisse, & ſalutem humano generi attuliſſe non
bigimus. Illud autem ſcire oportet, nos in explanati
ſeptimi uerſus ſecuros eſſe Ioannem Chryſoſtomum
Theodorum Antiochenum, atq; Hilarium Pictauo
põtificem, theologos ſumma autoritate, ſummaq; do
na, qui eo uerſu Dauidem uaticinatũ eſſe reditũ Ch
ad uitam, aſſeueranter affirmant, neq; dubitãt, quin P
lus Apoſtolus in eadem fuerit ſententia, quem Lu
Act. Apoſt. ſic loquentem facit: Vobis nunciamus, q
promiſſa fuerant maioribus noſtris, ea Deum præſti
poſteris eorum, ſcilicet nobis, Ieſu à morte excitato
etiam ſcriptum eſt in Pſal. 2. Filius meus es tu, ego ho
genui te. Hæc Paulus. Chriſtum uero natum eſſe cum
inferis exurrexit, pulcherrima illa ſimilitudo demõſt
qua utitur ipſemet in Euangelio Ioannis, de ſua mort
reuocatione ad uitam, ad hunc modũ loquens, Mu
(cum parit) in mœſtitia eſt propter maximã uim dolo
aſt ubi partum edidit, omnem triſtitiam ex animo de
nit, ob lætitiæ uoluptatem, quam ex puero ſuſcepto
ximã capit. Et profecto quid aliud eſt reuiuiſcere, q
renaſci? Quod ſi Chriſtus reuiuiſcens natus eſt, quis
ſum genuit? Nempe Deus, qui ab inferis illum excita
Quamobrem Paulus in Epiſtola, quã ſcripſit ad Col
ſenſes, eum uocat, πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, i

ſi uer

si uerbum de uerbo exprimere uelis, primogenitum ex mortuis. Proinde quod dicitur, Hodie genui te, tempus illud indicat, quo tempore Iesus ad uitam reuocatus fuit immortalem, atque imperio cœlitum atque hominum potitus est. Sed totum hunc locũ subtiliter & copiose persequitur Hilarius in suis Cõmentarijs, quẽ plane legendũ censeo.

PSALMVS II.

QVare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?

Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius.

Dirumpamus uincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum.

Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

Ego autem constitui regem meum super Sion montem sanctum meum. Narrabo decretum.

Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam ter-

minos terræ.

Reges eos in uirga ferrea, tãquam ua
guli confringes eos.

Et nunc reges intelligite, erudimi
qui iudicatis terram.

Seruite Domino in timore, & exulta
cum tremore.

Osculamini filium, ne fortè irascatur,
pereatis de uia,

Cùm exarserit in breui ira eius. Bea
omnes, qui confidunt in eo.

¶ Quare fremuerũt gentes?] *Hos primos uer
siculos explanat sanctorum hominum cœtus
actis Apostolorũ, his uerbis:* Domine *tu es de
qui fecisti cœlũ, & terrã, mare, & omnia, q
in eis sunt, qui per os* Dauid *pueri tui dixi
Quare fremuerunt gentes, & populi medi
sunt inania? Astiterũt reges terræ, & princi
conuenerunt in unũ aduersus* Dominũ, *& a
uersus Christũ eius. Conuenerunt enim uerè a
uersus sanctũ filium tuum* Iesum, *quem unxi*
Herodes *simul, &* Põtius Pilatus, *cum genti*

& populis Isräel ad faciendũ quæcunq; manus tua, & cõsiliũ tuum prius decreuerat ut fierẽt. ¶Et aduersus] Id est, filium, quem pater Iudæorum, & cæterarum nationũ regem constituit. ¶Dirumpamus] Hæc sunt uerba impiorum, uincula, & iugum Christi à ceruicibus suis repellentium. ¶Qui habitat] Vaticinatur Dauid, irritos fore conatus Iudæorum. ¶Tunc loquetur] Significat excisionem Hierosolymorũ, & innumerabiles calamitates, quæ Iudæis impendebant. ¶Ego autem] Deus inducitur loquẽs. intellige autem, Deũ Christo regnũ tradidisse, quatenus ille homo est, natura enim Christi diuina regnũ semper obtinuit. ¶Narrabo decretũ] Christum facit narrantem, quid de se decreuerit pater. ¶Dominus dixit] Ioannes Chrysostomus, Theodorus Antiochenus, Hilarius Pictauorum Pontifex, & ante eos diuus Paulus in Actis Apostolorum affirmant, Dauidem hoc uersu prædicere Christi reditum ad uitam. Itaq; hoc uerbum hodie, tempus id significat, quo

tempore ille ab inferis exurrexit, atq; imperio coeli, & terrae potitus est. Verùm hac de re no satis copiose disseruimus in ea Paraphrasi, quae superioribus annis edita est, unde assumere li cebit, quae ad hunc locum pertinebunt. ¶Reges eos in uirga ferrea] Eos uidelicet, qui imperium tuum repudiarint, neq; dicto audientes tibi esse uoluerint: uirga enim ferrea, seueritatem imperandi significat. Sed uidentur magis probandi qui uerterunt ex Hebraeo ad hũc modum, Conteres eos uirga ferrea. ¶Tanquam uas figuli] Hoc simili magnitudo supplicij exprimitur. Itaq; Hieremias iussus est, lagunculam fictilem conterere in conspectu populi, & haec loqui, Haec dicit Dominus exercituum, sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, sicut conteritur uas figuli, quod amplius refici non potest. ¶Et exulrate] Hortatur principes & reges, ut laetentur salutari eius imperio, qui extitit uindex, & parens nostrae libertatis, qui obedientes sibi ad uitam perducet beatam, &

im-

immortalem. Exultandũ uerò ait cum tremore, propterea quòd ut ipſius miſericordiæ cõfidere conuenit, ita lenitati coniunctam iuſtitiam formidare oportet. Quamuis ego libentius crediderim, Dauidem de eo loqui timore, quem parit amor, non culpæ ſuppliciũ: quo magis enim quiſq; alterum ex animo amat, & colit, eò magis uereri ſolet, ne qua in re animum illius offendat. Hoc timoris genus aduerſus Chriſtum, & ipſius patrem ab homine Chriſtiano requiritur in primis. ¶[Oſculamini filium] Hoc eſt illum eſſe ueſtrum regem agnoſcite, illum ſumma pietate colite, & ueneramini: ſolemus enim oſculãdis principum manibus noſtram erga eos obſeruantiam teſtificari. ¶[Et pereatis] Id eſt, ne ſi iuſtum eius imperium recuſaueritis, Dei in uos iram incitetis, & aberrantes à uia quæ ducit in cœlum, in maximas, & perpetuas miſerias uos proijciatis, id quod breui tempore eueniet, niſi inſaniendi, & repugnandi finem facitis.

PARAPHRASIS.

QVid sibi uult iste fremitus gentium, & insana cõcitatio populi? Quis tãtus furor principes & reges præcipites agit, ut bellũ importunum contra Deum, Deiq; filium moliãtur: & frustra eius uitam, & nomen conentur extinguere? qui tertio die, postquàm acerbißime necatus fuerit, ab inferis exurget, atq; imperium cœli ac terrarũ in perpetuũ obtinebit. Rumpamus (aiunt) uincula legũ, quibus nos isti obstringere moliuntur, & iugum ipsorum à ceruicibus nostris repellamus. Hæc homines amentißimi petulanter ac temerè iactant. At summus ille Dominus omniũ rerum, & moderator Deus, inanes eorũ conatus ridet, ac pro nihilo putat. Scilicet tempus uideo fore, cùm ille sceleribus & impietate Iudæorũ grauiter cõmotus tecta urbis & mœnia eorũ disturbabit, et gentem impiam ferro, fame, ac peste consumet, & reliquias omniũ rerũ egestate atq; exilio perpetuo multabit. Nimirum ait Dominus, quem

im

impij tanquam perditißimũ aliquem latronem in crucem tollere paratis, illũ ego uobis regem præficere constitui. At Christus: Exponam *inquit, omnibus, quid de me decreuerit* Deus. *Ille quidem, cùm me ab inferis excitaret, hac oratione usus est:* Tu *Christe, mihi filius es,* Ego *te ex ipsa æternitate genui, atq; iterũ hodie gigno, dum te ad uitam reuoco, ut* pietatem *colentibus aditum aperias ad cœlum, & uitam beatã & immortalem.* Et *quoniam crudelißima tyrannide hostis sempiterni humanum genus liberasti, sub potestatem ac ditionem tuam non* Iudæos *modò, sed omnes nationes terrasq; subiugo.* Imperium *tuum repudiantes pœnæ seueritate comprimito, & contumaces ac superbos funditus deleto.* His *quidem uerbis affatus est summus ille* Deus *Christum suum.*

At *uos, quicunque imperia terrarum obtinetis, hæc percipite (quæso) diligẽter, & ea penitus animis uestris mentibusq; mandate. & cùm intelligatis* Iesum *omnium mortalium re-*

gem constitutũ esse, ultrò illi summa fidelitat
seruite, & lætamini salutari eius imperio, q
extitit & uindex & parens uestræ libertatis
uosq; ad uitã perducet beatam & sempitern
Sed uestrũ gaudium ne sit profusum & immo
deratum, sed reuerentia metuq; pio restrictum,
ut enim ipsius misericordiæ cõfidere conueni
ita lenitati cõiunctã iustitiã formidare oporte

Proinde uos in seruitutẽ filio Dei libentißim
animis dicate, illum summa pietate colite & h
neramini: ne si iustũ eius imperium recusaueri
tis, Dei in uos iram incitetis: & declinantes à
uia, quæ ducit in cœlũ, in maximas & perpe
tuas miserias uos proijciatis, id quod breui tem
pore eueniet, nisi insaniendi ac repugnãdi fin
facitis. O beatos & fœlices illos, qui ultrò se
sua omnia eius potestati fideiq; commiserint.

ARGVMENTVM PSAL. III.

Queritur de populo, qui ab imperio suo ad Absalo
nem defecerat & filiũ simul & hostem, deinde spe diui
præsidij animum suum mirabiliter confirmat. Ad hun
hymnum, siquid duri nobis inciderit, tanquam ad arcẽ
tutissimam confugiendum est, atq; horum carminũ me
ditatio

ditatione mens corroboranda, ne de gradu constantiæ dimoueamur, neue quicquam excellentia præstantiaq; Christiani indignum committamus, quem metu mortis exanimari, frangi & debilitari dolore turpissimũ est, cum præsertim omnia, quæ mala corporis, & fortunæ nominantur, & si falsa uisione, ac specie mouent plerosq; uehementius, breuia sint & perexigua: bona uero quæ fortibus, & patientibus parata sunt in cœlo, sempiternis seculorum ætatibus maneant, & talia sint ac tanta, ut nulla hominum cogitatione queant adumbrari. Itaq; cum rebus aduersis pars illa animi, quæ natura mollis, & tenera est, se parum fortiter geret, seq; lamentis turpissime lachrymisq; dedet, præsto sit ratio, quæ afflictam, & iacentem erigat, illamq; uocibus librorum diuinorum corroboret ac confirmet, ut omnem ignauiam, & infractionem animi abijcientes, & Christi fortissimi ducis nostri constantiam imitantes, eius regno, & immortalitate digni habeamur.

Psalmus Dauid, cum fugeret à facie Absalon filij sui. III.

Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me.

Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo.

Tu autem Domine protector meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

Voce mea ad Dominum clamaui, & e-

xaudiuit me de monte ſancto ſuo.

Ego cubabo, & dormiam, meq́ꝫ excit
bo, quia Dominus ſuſtentat me.

Non timebo millia populi circundā
me. Exurge Domine, ſaluum me fac De
meus.

Quoniam tu percuſsiſti omnes inim
cos meos in maxilla, dentes peccator
contriuiſti.

Domini eſt ſalus, & ſuper populum t
um benedictio tua.

¶[Cũ fugeret] *Hæc hiſtoria ſcripta eſt in ſecu
do libro* Regum, *cap.* 15. ¶[Exaltans] Hoc
quoniam Deus *ipſum ex humili & infimo* l
co ad altißimum regiæ dignitatis gradum p
duxerat. ¶[Ego cubabo] Ego (*inquit*) *depo*
omnem ſolicitudinem, & tranquilla ac qui
mente conſiſtam, propterea quòd uideo, me
ſalutem Deo *curæ eſſe: hoc enim ſignificat,*
dicit, ſe dormiturum, & ſponte ſua ſe excita
rum. Hæc eadem orationis exornatione uſu
in Pſalmo quarto, ad ſignificandam magna

mi ſecuritatem, cum ait, In pace ſimul cubabo, & dormiam: & Moſes in Leuitico, Dabo (inquit) pacem in finibus ueſtris, dormietis, & non erit, qui exterreat. Quinetiam quod in Latinorum eſt prouerbio, dormire in utramuis aurem, id eãdem ſententiã continet. ¶Quoniam tu] Dicit ſe opem Dei fidenter implorare, propterea quòd is ſæpe aliàs ſibi periclitanti auxilio, ſalutiq; fuerat, & uim hominũ perditorum infregerat, qui uitam ipſius tanquam immanes belluæ appetebant. ¶Domini ſalus eſt] Id eſt, ſolus ex omnibus Deus ſalutem dare, & conſeruare poteſt: quocirca omnem noſtram fiduciam in ſola eius miſericordia collocare debemus. ¶Et ſuper populum tuum benedictio tua] Populum Dei appellat omnes pios, quos ſignificat non modò ſaluos & incolumes à Deo conſeruari, ſed etiam bonis omnibus augere atq; ornari: ſub hoc enim uerbo benedictionis, hæc ſententia ſubiecta eſt.

PARA-

PARAPHRASIS.

SVmme pater quidnam causæ putem esse, c. tot è popularibus meis me bello persequa tur? cur inquã tãta uis ciuiũ coniuratione fa me capite ac fortunis acerrimè oppugnat, c. neminem neq; re, neq; uerbo unquã uiolar cum omnes paterna pietate semper amplexa fuerim? Multi Domine, cùm uideant me subitò eiectũ è ciuitate, nõ uerentur affirma me tuo penitus auxilio destitutum esse, neq; lùm regno tum ab inimicis sed etiã uita spolia

Sed licet, quod cuiq; libet, loquatur, ego qu dem certũ habeo, te mihi præsidio, salutiq; turum, id quod pro tua singulari misericor nunquam facere destitisti. Tu Domine, cùm e propter obscuritatẽ meam in hominũ ignor tione uersarer, tua benignitate perfecisti, ut sequerer magnã nominis celebritatẽ, & cũ a miratione omniũ, regno dignißimus iudicare

Tu idem caput meũ grauißimis calamitati afflictũ, & depressum extulisti: neq; unquã plic

plices manus tetendi ad ſanctiſsimum templum tuum, quin aures attentas ad clamorē, & preces meas adhibueris. • Itaq; tam firmo præſidio munitus, tamq́; ſalutare & propitiū numen expertus, deponā omnem animi curā & ſolicitudinem, & quieta atq; tranquilla mente cōſiſtam: neq; me uel innumerabiles hoſtium copiæ territabunt. Huc ades ô maxime cœlitū, atq; hominū pater, & rex, & in calamitate ſupplicis tui miſericordiā adhibe. Illam ego pater imploro fidenter, propterea quòd periculis meis nunquā defuiſti. Tu Saulem acerbiſsimū, & perpetuū hoſtem meū funditus euertiſti, tu uim & furorem perditorum hominum, qui uitam meam ferro, atq; inſidijs appetebant, infregiſti.

Quæ cùm ita ſe habeant, uos mortales admoneo, nolite cōfidere ueſtris ingenijs, aut opibus, aut ulli hominū potentiæ, ſed ad Dominū cōfugite, & omnes ſpes & cogitationes ueſtras in eius infinita miſericordia collocate. nam ſolus Dominus ſeruare, ſolus omnibus bonis ornare

&

& cumulare nos potest. Quòd si Domine, & [...]
lus, & uita, & omnia bona ab uberrimo fon[...]
benignitatis tuæ ad homines permanant, ap[...]
quæso illas manus tuas munificentißimas, & [...]
pulum tuũ exple pulcherrimis muneribus tu[...]

PARAPHRASIS CARMINE.

Pater beate, quid esse causæ existimem,
Cur impio bello furens
Me persequatur immerentem ciuitas?
Meam salutem perditam,
Et derelictam populus à tua pater
Benignitate prædicat.
Sed quisq;, quod lubet, loquatur, tu decus
Certumq; præsidium meum es.
Nunquam fidem tuam pia inuoco prece,
Quin uocibus dexter meis
Aures benignas præbeas, & supplici
Optata dones omnia.
Ergo quieta mente utramuis dormiam
In aurem, & hostium minas
Ridebo uanas. nullus ullo tempore

Belli tumultus, aut ferox
Me præliorum territabit impetus,
Non si trecentis militum
Me uallet hostis millibus, & undiq;
Mortem minentur omnia.
Exurge uindex scelerum, & hostium feram
Compesce uim crudelium,
Qui sæpe, sæpiusq; me grauißimis
Iam liberasti casibus.
Tu perdidisti Saulem, & omnes impios,
Qui belluarum immanium
Instar salutem, & sanguinem meum hiantibus
Sæui appetebant faucibus.
Solus salutem, solus ô dulcißime
Pater bona omnia sufficis,
Solus colentibus piè numen tuum
Æterna donas gaudia.

ARGVMENTVM PSAL. IIII.

Prædicat misericordiã Dei erga se, & inimicos suos hortatur, ut deponant odia, & libenti animo se subijciãt eius imperio, quem Deus ipse charissimum habet atq; amplissimo regis honore, & nomine affecit, Videtur au-

tem hoc carmen initio regni sui composuisse.

Victoria Neginoth, Psalmus David IIII

INuocantem me exaudi Deus iust: meæ; in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mei, & exaudi oratio: meam.

Filij uiri usquequo gloriam meam ignominiam? ut quid diligitis uanitat & quæritis mendacium?

Et scitote, quòd segregauit Domi sanctum sibi, Dominus exaudiet me, c clamauero ad eum.

Contremiscite, & nolite peccare: co tate cum corde uestro in cubilibus uest & tacete.

Sacrificate sacrificia iustitiæ, & spe in Domino. multi dicunt: quis oste nobis bonum?

Eleua super nos lumen uultus tui D mine, dedisti lætitiam in corde meo.

Ex quo tempore frumentum eoru & uinum eorum multiplicata sunt.

In pace simul cubabo & dormiam.

Quoniam tu Domine ſolus ſecurum habitare feciſti me.

¶Victoria] *De inſcriptionibus hymnorũ, & cur in ipſis ſæpe uocabulis Hebræis uſi ſimus, explicatum eſt in proœmio, quod noſtræ paraphraſi præpoſitum eſt.* ¶Deus iuſt.] *Id eſt, auctor, & cuſtos innocentiæ meæ.* ¶In tribulatione] *Id eſt, cùm in maximas periculorum anguſtias adductus eſſem, tu uiã ſalutis meæ latam effeciſti, meq́; in tuto & tranquillo collocaſti.* ¶Filij uiri] *Sic appellare ſolent Hebræi plerũq; homines claros & inſignes.* Vanitatem *uerò & uendaciũ uocat conatus illorũ irritos & inanes, atq; conſilia cõtra ſalutem ipſius fruſtra inita. Sic ficus & arcus mendaces in literis ſanctis appellantur, quòd fallãt expectationem: uel potius eos reprehendit, quòd poſthabita cura rerũ diuinarum, falſa & inania bona conſectentur, & omnes cogitationes ſuas abijciãt in res futiles, atq; fallaces. Eſt igitur huius uerſiculi ſentẽtia, uos principes ciuitatis appello, quo-*

usq; tandem abutemini patientia mea? Quous
toto animo, & studio incumbetis in eam cur
ut mihi uitã, & omnia uitæ ornamẽta eripiati
Quandiu cogitationes uestræ uersabuntur
rebus utilißimis, tamq; contemptis? ¶Scitot
Nolite (inquit) existimare, me humana ope
consilio, ad regiam dignitatem peruenisse: ip
enim Deus me multis è millibus electum ge
ti suæ præfecit: ex quo fit, ut qui meum rep
diet imperiũ, non mihi, sed Deo repugnet. Vo
cabulum hebræum, quod interpres latinus gr
cum secutus sancti uerbo exprimere solet, pr
priè in ijs hominibus ponitur, qui sunt anim
benefico & liberal, & ad iuuãdos omnes a
modum propenso: talem autem decet in prim
eum esse, qui regnum administrat. ¶Contre
scite] Monet illos, ut aliquando tandem m
diuini numinis à maleficio sese contineant, n
ue animo præcipiti & perturbato quicqu
gerant, sed silentio noctis, cum mens soluta
libera, & cæteris omnibus curis uacua est,
liger

ligenter exquirant, & cum animis suis considerent, quid faciendum fugiendumq; sit: quid uerũ & ratio præcipiat, in primis, ut omni studio contineant linguã: quam si quis didicit moderari, maximum certe præsidium sibi ad reliquas uirtutes comparauit. ¶[Sacrificate] Hortatur inimicos, ut resipiscãt, & peccata sua expiẽt. appellat autem sacrificia iustitiæ illa, quæ cum fide & uera pietate fiebant: uel potius ita uocat ipsius iustitiæ cultum, atq; animi exercitationem in optimis rebus: quo genere sacrificij nihil excellentius, nihil Deo gratius à nobis accedere potest. sic alio in loco laudis sacrificium dixit, cum dicere uellet hymnos, & studiũ diuinæ bonitatis prædicãdæ, & laudibus efferẽdæ. ¶[Multi dicunt] Multi quòd uiderent Dauidem maximis, & assiduis calamitatibus exagitari solitum, suspicabantur, eius imperium reip. calamitosum fore. itaq; cum ille iam adeptus regiam dignitatem ipsos hortaretur ad obedientiam, secum ipsi dicebant, quis præstabit, utile

nobis fore, ut hic regnũ administret? His rebus permotus uir sanctus Deũ precatur, ut gentem Hebræam placidis oculis intueatur, suumq́; sanctißimũ numen tam præsens, tamq́; propitium exhibeat, ut omnes intelligant, ipso regnante omnia prospera & secunda fore. ¶Dedisti lætitiam] Lætabatur Dauid, quòd initia regni sui magna fertilitas agrorum consecuta foret: ea enim res polliceri uidebatur, ipsum dignitate sua non calamitatẽ populo, ut multi suspicabantur, sed prosperitatẽ potius allaturũ. Haud equidẽ oblitus sum me aliter hos uersiculos interpretatum esse in paraphrasi, sed unicuiq; liberum erit, utram explanationem sequi malit. ¶In pace] Sententia huius uersiculi in explanation Psalmi superioris explicata est.

PARAPHRASIS 4.

VOces meas inuocãtis exaudi sanctißime parens, & custos iustitiæ meæ, & qui uitam meam ex maximis sæpe angustijs & periculis eripuisti, in reliquũ etiam tempus miserere supplic

plicis tui, & precationem meam audi. Vos principes ciuitatis appello, quousq; tãdem abutemini patientia mea? quousq; toto animo, & studio omni incumbetis in eam curã, ut mihi uitam & omnia uitæ ornamenta per summũ decus et ignominiã eripiatis? quãdiu cogitationes uestras abijcietis in res inanes atq; fallaces?

Animaduertite oro, quò semper euaserint uestra illa præclara consilia, & conatus: quò magis enim me opprimere, & meũ nomen obscurare cõtendistis, eò magis authore Deo factum est, ut apud omnes clarus, & admiratione dignus haberer. Quòd si meum caput insidijs appetere pergitis, sic habetote: qui antea salutem & dignitatem meã semper tutatus est, eundem præstò semper futurũ ad eam cõseruandam, & pœnas uestræ improbitatis et perfidiæ exigendas. Aliquando tandem metu diuini numinis à maleficio uos prohibete, neue animo præcipiti & perturbato quicquã gerite: sed silentio noctis, cum mens soluta & libera, & cæteris

omnibus curis uacua est, diligẽter exquirite, cum animis uestris cõsiderate, quid faciend fugiendumq́; sit, quid uerũ & ratio præcip in primis omni studio continete linguã, qua quis didicit moderari: maximũ certè præsid sibi ad reliquas omnes uirtutes comparauit.

Quòd si uobis Deum *uelitis placatũ & pitium, uirtutem colite ac pietatẽ, atq; anim exercete in optimis rebus, & hoc præstam nere sacrificijs gratiam uobis sanctißimi nu nis facilius conciliabitis, quàm innumerabil cruore uictimarũ. castißimus enim* Dei *cul plenißimæq́; sanctitatis religio est, ut illum ra & integra mente ueneremur, atq; eius le & præceptiones summa diligentia col* Hoc *agite, neq; in posterum spes & cogit nes uestras in rebus fragilibus et caducis, misericordia* Dei *locatote: oculi enim eius ciunt homines pios, & aures ipsius attente ad preces eorum.* Ego *quidem omnes modum adhortor, sed multi de summi* De

uidentia, & benignitate dubitantes, aiunt: quis ſuppeditabit nobis bona? At ego Domine te *ſuppliciter oro, ut uultu illo tuo ſplendidiſsimo nos aſpicias: ſic enim cõmoditatibus, & bonis omnibus circumfluemus. quinimò iam experti ſumus liberalitatem tuam, iam animũ meum incredibili gaudio cõpleuiſti, propterea quòd ciuibus meis largè ac prolixè ea bona impertiſti, quæ illi tam uehemẽter optabãt. nam & uino, & frumento, & cæteris omnibus rebus ad uitæ cultum neceſſarijs abundant, & mihi maximis laboribus & periculis defuncto, placidiſsima pax & ſecuritas tua benignitate conceſſa eſt.*

ARGVMENTVM PSAL. V.

Vir ſanctus à Saule importuniſsimo tyranno uehementer exagitatus, Deum ſuppliciter implorat, ut uim & furorem improborum coerceat, & res piorum afflictas, & prope iacentes recreet atq; ſuſtentet.

Victori ad Neginoth, Pſalmus David V.

VErba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

Intende uoci orationis meæ, Rex meus.

& Deus meus.

Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies uocem meam.

Mane iustitiam ad te (orationem) & suspiciam.

Quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es.

Neque habitabit iuxta te malignus, non permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus: ego autem in multitudine misericordiæ tuæ,

Introibo in domum tuam, adorabo a templum sanctum tuum in timore tuo.

Domine deduc me in iustitia tua pr pter inimicos meos, dirige in conspe tuo uiam meam.

Quoniam non est in ore eorum ue tas, cor eorum fraudulentum est.

Sepulchrum patens est guttur eoru linguis suis dolose blandiuntur, iudica los Deus.

Decidãt à cogitationibus ſuis: propter multitudinem præuaricationum ſuarum expelle eos, quoniam rebellauerunt contra te.

Et lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt, & proteges eos.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices iuſto.

Domine tanquam ſcuto bona uoluntate tua circundabis eum.

¶Mane exaudies] *Hoc ait, quoniã matutinum tempus & ueſpertinum lex attribuebat precationibus & ſacris faciendis: matutinum uerò in primis accommodatum eſt, quòd ea hora magis uacui ſumus à cæteris. hinc illud,* Deus, Deus *meus ad te de luce uigilo.* Et *alio loco,* Mane o*ratio mea præueniet te.* ¶Mane inſtitu.] Q*uoniam lingua* Iud*æorum perauguſta eſt, ac præciſionibus orationis abundat, quæ quidem res mirabile dictu eſt, quàm magnas afferat difficultates ad intelligendum, propterea uiſum eſt*

nobis esse faciendũ, ut nonnihil de nostro nonnullis in locis adderemus, quò fieret oratio plena atq; perfecta. quæ uerò uerba ad hunc modum adiecta fuerunt, ea ferè omnia lineis sunt inclusa, & in hoc uersiculo factum uides. ¶Et suspiciam] Verbum Hebræum eam uim habet, ut in ijs ponatur, qui oculis obseruant aliquid expectantes. Itaque uerba hæc habent hanc sententiam, mane assistam supplex misericordiæ tuæ, & sublatis ad cœlum oculis expectabo, dum mihi perdito, & afflicto opem aliquam feras: cum enim detesteris maleficia, & impietatem, certissimam spem habeo te diutius non passurum, ut boni exterminentur, & scelerati in tua sancta ciuitate floreant.
¶Virum sanguinum] Hæc omnia quanquam communiter ad improbos referri possunt, tamen in Saulem præcipuè dicuntur, quem quidem hominum fuisse barbarum, iniustum, crudelem, & omni scelere coopertum, legimus in libris Regũ. itaq; uaticinatur fore, ut Deus tandem

dem illius ſcelera, & crudelitatem puniat, & omnibus declaret, quantopere deteſtetur hoc hominum genus perditiſsimum. ¶Ego autem] Prædicit, ſe tandem ſublatis inimicis, ſaluum, & incolumen in ſanctam ciuitatem reuerſurum. ¶Domine deduc.] Quoniam hoſtes imminebant ſemper capiti ipſius, orat Deum ut pro ſingulari bonitate, qua uti ſolet erga homines pios, ſibi dux & comes ſit in tantis periculis: neq; permittat, animum ſuum ulla ui, uel metu inimicorum de recto uitæ curriculo declinare: uiam enim Dei appellat eam uiuẽdi rationem, quam Deus requirit à nobis, quamq; ille ſuis ſanctiſsimis legibus præſcripſit. ¶Sepulchrum patens] Significat ijs uerbis, ex iſtorũ ore prodire uerba mortifera, ut de ſalute illius actum ſit, qui eorum malitioſas blanditias non cauet. Dauidem imitatus Hieremias, pharetras hoſtium nominat ſepulchrum patens, quòd illorum ſagittæ certam perniciem ictibus afferant. ¶Tanquam ſcuto] Ait, Deum beneuolentia

sua tanquam scuto firmißimo protegere uiros bonos, ac pios, illosq; incolumes conseruare ab omnibus telis, & insidijs inimicorum.

PARAPHRASIS. 5.

VOces meas exaudi misericordiæ parẽs, percipe quæso preces meas, attende uerba, & clamorem meum Rex meus, & Deus meus: tibi enim supplices manus tendo, te solùm intueor, in te uno omnem meã spem & præsidiũ repono, neq; ullum certè intermittam diem, quin te primo diluculo multis cũ lachrymis orem, quo ad incredibilem misericordiã tuam exorarim.

Aurora uix oriente, cùm mens ab omnibus humanis curis uacua est, animo attento atq; humili sanctißimũ numen tuum uenerabor: et sublatis ad cœlũ oculis auidißimè expectabo, dum mihi perdito & afflicto opem aliquam feras.

Cùm enim tibi nihil nisi rectũ, castum, & sanctum placeat, certißimã spem habeo, te diutius non passurũ ut boni exterminentur, & malefici natura atq; omnibus turpitudinis notis insi-

gnes

gnes in tua sancta ciuitate floreāt. Profectò nūquam in conspectū tuum uenient, qui iustitiam et leges uiolāt, atq; alteri nocere nō intermitūt.

Odisti quicunq; se uitijs & sceleribus contaminant: mendaces, uanos, fraudulentos funditus euertes: homines barbari, immanes, & humano sanguine cruenti, seclusi à concilio cœlestiū sempiternis cruciatibus afficientur. At ego tandem sublatis hominibus consceleratis & nefarijs, pro tua misericordia saluus & incolumis in sanctam ciuitatem redibo, & augustißimum templum tuum piè sanctéq; uenerabor. Eheu Domine semper hostes imminent capiti meo, uestigia mea semper obseruant. Itaq; ne imprudens in eorū insidias præcipiter, tu quæso mihi dux, & comes esto pro iustitia tua, atq; effice mihi planā et facilem uiam, qua peruenitur ad illam beatißimā & sempiternam domū tuam, neq; permitte animum meum ulla ui, uel metu inimicorum de recto uitæ curriculo declinare.

Nihil nisi maledicta, fraudes, mēdacia in ore

uigent

uigent iſtorum hominum perditiſsimorũ. Animum gerũt inſidijs & effrenatis cupiditatibus redundãtem. & quemadmodum ex apertis ſepulchris teterrimus odor afflatur, ſimiliter ex ore iſtorum prodeunt uerba fœditatis, & ſcelerum plena: & quanquam auerſiſsimo à me animo ſemper fuerunt, ſpeciem tamen præ ſe ferunt amicorum, & mirificè mihi blandiuntur.

Dele funditus illos iuſtiſsime Rex, & quæ de me tollendo inierunt conſilia frange, cumq́; in dies magis magisq́; ſceleribus ſcelera cumulent, & ſanctiſsimas leges tuas uiolent euertantq́;, expelle illos de ciuitate tua, atq; in ſempiternas tenebras præcipita, quando ad eam arrogantiam & furorem iam progreſsi ſunt, ut à tuo imperio deficere, & tecũ bellare non metuant.

Has impij pœnas pendant, boni uerò, qui ſua omnia miſericordiæ tuæ crediderunt, lætitia exultẽt. Profectò, quod precor, eueniet: nã boni lætabuntur in perpetuum, & præſidio tuo ſepti, uitam placidè tranquillè leniterq́; tra-

cent: & qui sanctißimi nominis tui colentes sunt, maximis afficiētur bonis, atq; ob eam rem nunquam desinent gloriari de tua erga se beneficentia. Tu Domine bonum ac pium quenq; beneuolentia tua tanquam scuto firmißimo proteges, & incolumem conseruabis ab omnibus telis & insidijs inimicorum.

ARGVMENTVM PSAL. VI.

Existimant Dauidem fecisse hos uersus cum in morbum & grauissimas calamitates incidisset, ob stuprum Bersabeæ illatum, & maritū eius crudeliter interemptū.

Victori in Neginoth super Seminith.

Psalmus David VI.

DOmine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.

Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est ualde, sed tu Domine usquequo?

Conuertere Domine, & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Quo-

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

Caligauit præ amaritudine oculus meus, inueteraui propter omnes inimicos meos.

Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei.

Exaudiuit Dominus deprecationem meam, Domininus orationem meam suscepit.

Erubescant, & conturbentur uehementer omnes inimici mei, conuertantur, erubescant ualde uelociter.

¶[Domine, ne] *Orat Deum ne nimis iracundè secum agat, neue ad scelus, quod cōmiserat, dicandum acerbitatem adhibeat, sed paternam seueritatem.* ¶[Sed tu Domine] *Quandiu (inquit) exercebis iram in supplicem tuū? qui-*
di-

differes curationem animi, & corporis mei? ¶Conuertere Domine] *Id est, auertisti faciē tuā à me propter scelera & flagitia mea, nunc quæso tandem placatus, oculos tuos ad me conuerte, quando animus meus humilis & mœrens totus ad te cōuersus est.* ¶Quoniam non est] *Propterea (inquit) studeo, quamprimum à te sanari animam meam: quoniā certo scio, nullam esse reliquam spem curationis, si uita excedens mecum feram uulnera delictorū. Scio inquam* Domine, *hominem sic morientem unà cum uita perdere et tui memoriā, & cōfitendi peccati suì facultatem: quòd si animus illius uel tui recordetur, uel peccata sua cōfiteatur, inanis tūc eius cōfeßio, inanis est eius recordatio: sic ferè ueteres explanant. Alij uerò totum hunc locū interpretantur in eam sententiā, ut dicant, uirum sanctū in maximis periculis uersantem, de salute sua orare, & ostendere, se in uita retinendū esse, & ad eam rem demonstrandam ea ratione uti, qua ipsum usum uidemus etiam in* Psalmo 30. *cùm*

ait: Quæ utilitas in sanguine meo, si descender
in corruptionem? Nunquid cõfitebitur tibi pul-
uis, aut annunciabit ueritatem tuã? Idem in alio
Psalmo ait, Nunquid narrabit aliquis in sepul-
chro misericordiã tuam, & ueritatem tuam in
perditione? Itaq; uidetur etiã hoc loco morte
deprecari, ut in uita manẽs poßit Deum laud
celebrare, et uerã religionẽ inter mortales lon-
ge lateq; propagare: id autem qui facere pot
rat, si e uita exceßißet? Itaq; illud scire oport
confeßionem in literis sanctis sæpenumero p
laudatione appellari, & uocabulũ Hebræum
quod interpres latinus græcũ secutus uertit in-
fernum, propriè sepulchrũ significare: tam
eodem nomine statum quoq; mortuorum app
lant, tam eorũ qui iustè sanctéq; uixerũt, qu
eorum qui uitijs & sceleribus contaminati a
ta discesserũt. ¶ Lauabo per sin.] Lectũ su
adulterij turpißimi fœditate commacularat,
maculas se assiduis lachrymis deleturũ ait, si
ficans his uerbis summum animi dolorem,
cõ

cruciatum, quem ſuſtinebat, ob legem Dei uiolatam, & turpitudinem ſceleris commiſsi. ¶ [Caligauit præ amar.] Dicit, ſe uitã uiuere amariſsimam, ut iam præ continuo luctu & lachrymis penè oculos amiſerit, dum culpam & peccata ſua, & acerbas iniurias inimicorũ deflere nunquã deſinit. ¶ [Diſcedite à me] Solet uir ſanctus, cùm defleuit calamitates ſuas, & miſericordiam Dei implorauit, repentè animũ exhilarare, et uoces lætitiæ plenas emittere, gloriãs, preces ſuas à Domino auditas eſſe: qua quidem re nos monet, ſi ad Deũ pura mẽte accedamus, non eſſe dubitandũ, quin eius clementiam facilè exoremus, & propitium numen ſentiamus.

PARAPHRASIS. 6.

DOmine, ne nimis iracundè mecum age, neue ad meum ſcelus uindicandum acerbitatem adhibe, ſed paternam ſeueritatem. Miſerere mei miſericordiæ parens, æger enim & grauiſſimè affectus eſt animus meus propter ſceleris admiſsi magnitudinẽ, eius tu uulnera ſalutarib.

fomentis, & remedijs tuæ clementiæ sana.

Sana me Domine, quoniã grauitas morbi & calamitatũ, ita uires & animi mei & corporis debilitauit, ut iam nulla mihi spes salutis ostendatur, meq́; non solùm uires, sed uita iam deficiat. Et tu Domine quandiu exercebis iram in supplicem misericordiæ tuæ? quousq; differes curationẽ animi, & corporis mei? Auertisti pater optime faciem tuam à me propter scelera & flagitia mea: nunc, quæso, tandem placatus oculos tuos ad me cõuerte, quãdo animus meus humilis & mœrens, totus ad te conuersus est. Libera quæso, illum Domine, iam tantis malis meq́; saluũ & incolumem serua pro infinita benignitate tua. Quid iuuat, immatura morte spiritum mihi, & hoc iucundũ cœli lumen eripere? An ego sensu et uita spoliatus, laudes tuas memorare, num mortuus inter mortales sanctissimum nomen tuum celebrare potero? Intelligo Domine, me teterrimũ facinus fecisse perspicio, me scelus omni cruciatu uindicandũ commisisse.

misisse, cùm misero Vriæ charißimam uxorem, & uitam pariter eriperem: sed illud item scio, eam semper fuisse lenitatē & cleméntiā tuam, ut pœnitenti ueniā facilè dares: neq; te peccantiū mors & pernicies, sed adhibita correctione salus & uita delectaret. Hac igitur cogitatione roboratus, nunquam de misericordia tua Domine desperabo, sed in perpetuo luctu et squalore iacens, animo humili & demisso tibi manus supplices tendam: & si paucas illas noctes inter falsa & flagitiosa gaudia consumpsi, reliquas omnes ego, dum uixero, noctes inter gemitus, & amara suspiria cōsumā. Si lectū meum impura libidine contaminaui, illum ego largo & perenni lachrymarū flumine lauabo. Sed iam Domine satis superq; pœnarum dedi, iam præ continuo luctu & lachrymis penè oculos amisi, dum culpam, & peccata mea, & acerbas iniurias inimicorum deflere nunquam desino.

Faceßite à me omnes quicunq; insidias mihi & perniciem comparatis. Dominus enim com-

miseratus est flebiles et queribūdas uoces meas. Dominus audiuit preces meas, Dominus deprecatione mea placatus est mihi. Hoc igitur intelligētes inimici mei erubescāt, & timore perterriti contremiscāt, cùm uideāt se opinione sua deceptos esse, & quem putabāt ab omnib. proditum, & desertum, cernant præsidio Domini septū & munitum esse. Proinde pudore affecti in fugam subitò se subijciant, qui modò tam atrociter me ac fortunas meas oppugnabant.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Ne quæso Domine me tuus furor opprimat,
Nè ue ira sæuiat tua:
Sed qui pater mihi es, paterna filium
Seueritate punias.
Miserere Domine iam mei, iam tristibus
Aurem querelis admoue:
Nam dira morbi uis misellum conficit,
Me uita destituit mea.
Et tu quousque differes opem tuam
Meæ salutis negligens?

Quousq; uultum iratus auertes tuum?
Tuo benigno lumine
Meos dolores intuere iam pater,
Malisq́; tantis eripe.
Quid me, oro, morte rapere tam cita iuuat?
Ecquid ſepulchro conditus
Tui memor ero? ecquid tuas amabilis
Cantabo laudes carmine?
Si cæde me, & lectum meum libidine
Contaminaui ſordida,
At lachrymarum me, meumq́; lectulum
Lauabo largo flumine:
Me nulla nox, me nulla lux in poſterum
Non lachrymantem uiderit,
Quanquam ſatis, ſuperq́; ſupplicij datum eſt,
Mœrore iam contabui,
Fletuq́; feſſa perdidi iam lumina,
Peccata perditus mea,
Iniuriasq́; meorum acerbas hoſtium
Dum flere nunquam deſino.
Recedite procul impij, recedite

Malas in oras: nam Deus
Suspirijs, lachrymisq́; motus est meis.
Dominus pias preces meas
Benignus audiuit, salutem supplici
Donauit optimus Pater.
Ergo erubescant, & dolore peßimi
Rumpantur hostes, & meæ
Felicitati quisquis inuidet, procul
Fugiat metu perterritus.

ARGVMENTVM PSAL. VII.

Et si Basilius, Chrysostomus, Theodoretus, & apu[d]
Latinos Augustinus existimarunt, titulum huius carm[i]
nis ad Chusim Arachitem referendũ esse, & contra A[b]
salonem, & Achitophelis perfidiam uersus ipsos fu[it]
confectos, tamen nos hac in parte Hieronymum sequ[i]
mur, qui in commentariolis huius libri (eos autem Hi[e]
ronymi esse, multis argumentis possumus ostẽdere) is [t]
quam Hieronymus satis plane demonstrat, & titulum [...]
uersus ad Saulem pertinere, in qua quidem sententia
omnes fere sunt Hebræi. Quod uero Dauid in homin[e]
amplissimo regis honore, & nomine affectum, & eu[n]
socerum suum sub alieno nomine inuehatur, rem suæ [mo]
destiæ consentaneam facit: idemq́; ab alijs scriptori[bus]
factitatum esse, nemo est qui nesciat. Ita tamen uerum n[o]
men suppresit, ut satis indicaret, in quem scriberet, [...]
eum Iemini filium uocat, in cuius familia natus est Sa[ul].

qui se ipse filium Iemini uocat in libris Regum. Illud autem scire oportet, Æthiopem à Iudæis Chusim appellari. Æthiopem uero Saulem uocat, propter eius profligatos ac perditos mores. in eiusmodi enim hominibus nomen nigri apud ueteres poni, uel illud Horatianum indicat: Hic niger est, hūc tu Romane caueto: & illud, Albus an ater homo. Loquitur autem Saul in lib. Reg. hunc ad modū: Nemo est qui rem mihi indicet. omnes de me tollendo coniurastis. quinetiam filius meus cum Dauide societatem coiuit, quem sic excitauit, ut his mihi insidias facere nunquam intermittat. Itaq; cum tyrannus hæc iactaret in uulgus, & generum suum proditionis insimulatum in inuidiam falso crimine adduceret, uir sanctus sese purgauit his criminibus, in quibus commemorat innocentiam suam, & diuinam iustitiā aduersus crudelitatem Saulis implorat, & illius interitum prædicit. Docet autem nos exemplo suo, si qua iniuria afficiamur, si quo in periculo simus, ad Deum confugiendū esse, & ab eo solo opem expectandam. Terret etiam improbos, & nocentes: Dei iustitiam, & seueritatem prædicans.

Psalmus Dauid, quem cecinit Domino pro uerbis Chus filij Iemini. VII.

DOmine Deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

Ne quando rapiat ut leo animā meam, laceret, & non sit qui eripiat.

Domine Deus meus, si feci istud, si est

iniquitas in manibus meis,

Si reddidi malum habenti mecũ pacem, ſi deſerui aduerſantem mihi ſine cauſa,

Perſequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra uitam meam, & gloriam meam in puluere habitare faciat.

Exurge Domine in ira tua, & exaltare cõtra commotiones inimicorũ meorum.

Et exurge ad me in iudicio quod mandaſti, & congregatio populorum circundabit te.

Et propter hanc in altum regredere Dominus iudicabit populos.

Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam quæ eſt in me.

Cõſumet malitia peccatores, & dirige iuſtum ſcrutãs corda & renes, Deus iuſte

Adiutorium meum à Domino, qui ſaluos facit rectos corde.

Deus iudex iuſtus, & Deus iraſcitur per ſingulos dies.

Ni

Nisi conuersus fuerit, gladiũ suum acuet, arcum suum tetendit, & parauit illum.

Et ipsi parauit uasa mortis, sagittas suas in persequentes effecit.

Ecce parturiuit iniustitiam, cõcepit dolorem, & peperit mendacium.

Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.

Conuertetur dolor eius in caput eius, & in uerticem ipsius iniquitas eius descendet.

Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.

¶Pro uerbis Chus filij Iemini] *Saulem Chusim nominat, id est Æthiopē, propter eius profligatos, ac perditos mores: in eiusmodi enim hominibus nomen nigri apud ueteres poni solitum, indicant etiam poëtæ latini: ita tamen uerum nomē suppreßit, ut satis ostenderet, in quē scribat, cùm eum uocat filium Iemini, in cuius familia natus est Saul, qui se ipse filium Iemini*

uocat

uocat in libris Regum. ¶ Domine Deus] Eg- (inquit) Domine opem tuam expecto, consci- innocētiæ meæ. Quòd si id commisi, quod Sa- mihi obijcit, si eius inquam uitæ, ac regno insi- diatus sum, persequatur inimicus animā meam &c. Quod uerò sequitur, si malū reddidi habi- ti mecum, &c. id habet hanc sententiam: Ego- quidem Saulem, dum ille me amanter & hono- rificè tractauit, unicè dilexi, summaq; semper obseruantia colui: cùm uerò is ne uerbo quidem uiolatus à me animum alienasset, meq; omni i- natu capite & fortunis oppugnaret, tantū a- fuit, ut iniurias grauißimas ulciscerer, ut cū mihi non semel eius opprimendi facultas ac- disset, semper illi pepercerim, semper eius sa- tem meæ præposuerim: quòd si mentior, perse- quatur inimicus animā meam &c. ¶ Et exur- ge] Tu Domine præcepisti rectoribus ciuit- ut eos qui uiolarentur, iniuria prohiberēt, ne aliquem sinerent iniustè opprimi: tu ergo præ- sta, quod alijs faciendum præcepisti, & uind-

me ab impetu tyranni. ¶Et congr.] *Id quidem à summis uiris obseruatũ, & memoriæ proditum est, qualescũq; principes ciuitatũ fuerunt, semper tales ciuitates fuisse: & ob eã causam uitiosos principes plus exemplo, quàm peccato nocere, quòd permulti imitatores eorũ existãt.* Itaq; *cùm Saul homo perditißimus, & cõtemptor* Dei *regnũ obtineret, necesse erat, negligi in ciuitate curam rerum diuinarũ.* Hoc *intelligens* Dauid *non tam uitæ suæ, quàm religioni & saluti ciuiũ consulens suppliciũ tyranni sceleribus exposcit, confirmans fore, ut eo sublato populi ad cultum diuinum reuertantur: id enim significat, cùm ait, & cõgregatio populorũ circundabit te.* Et *re uera nihil ferè est, quod magis animos uulgi ad religionẽ excitet, quàm ubi* Deus *iustitiæ suæ documẽta cõstituit, & insigni aliquo facinore declarat, se bonis consulere, improbos ulcisci.* ¶Et propter hanc] *Id est, pro salute huius ciuitatis & cõuentus, declara uim & potestatẽ tuam in homines impios, & omni*

scelere

ſcelere contaminatos: ut qui te quaſi iacentem atq; humana omnia deſpiciētem, negligunt ex celſum, & omnium rerum moderatorem e intelligāt, & ſanctiſsimum numen tuum deb cultu uenerentur. ¶Iudica me] Non uirtu ſuas prædicat his uerbis, aut iuſtitiam iacta pud Deum, quem appellās alio loco ait, Ne tres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iu ficabitur in conſpectu tuo omnis uiuens: ſe gnificat, ſe in eo, in quo accuſatur, omni cu uacare, quippe qui neq; re, neq; uerbo Sau uiolarit. ¶Niſi conuerſus] Niſi (inquit) S lem ſuorum ſcelerū pœnituerit, prædico i gladio, & ſagittis Dei interiturum. Nec ſ uates fuit Dauid, nam legimus in libris Reg Saulem & ſagittis hoſtium fuiſſe uulnera & ſuo ſe gladio traieciſſe, hæc autem pœ à Domino irrogata fuit: itaque recte dici gladio & ſagittis Domini interfectum iri. ipſi parauit] Id eſt, in ipſum Saulem mortifera præparauit. ſic apud Ezechie

ni.

unusquisq; uas interfectiõis habet in manu sua. ¶Ecce parturiuit] Exaggerat improbitatem Saulus pulcherrima allegoria. Est autem ὕστερον πρότερον, conceptus enim parturiendi tempus antecedit, concepit autem Saul dolorem ex inuidia, cùm uideret Dauidem sibi rerum gestarum gloria præferri: parturiuit autem iniustitiam, cùm dissimulato odio perniciem illi machinabatur: peperit autem mendacium, cùm odium suum patefecit, & ficto insidiarum crimine innocentem bello persecutus est: tunc enim eius improbitas, quæ prius animo celabatur, tanquam fœtus ex utero in apertum prodijt. uel ait, Saulem concepisse dolorem, propterea quòd machinabatur ipsi calamitatem, & mortem: cui sententia respõdet id, quod paulò infrà subiungitur, Conuertetur dolor eius in caput eius, id est dolor et pernicies, quam mihi moliebatur, in eius caput redundabit. ¶Lacum aperuit] Alia est allegoria, quæ significat fore, ut Saul in ea mala incidat, quæ parauerat ipsi

Dauidi. Quòd autem res futuras pronuntia[t] perinde quasi earum rerum tempora iam pr[æ]terierint, id usu & cõsuetudine linguæ Hebr[æ]æ facit, quæ res futuras exprimere solet etiam u[er]bis tempus præteritum significantibus.

PARAPHRASIS 7.

DOmine Deus meus in te uno spem locaui o mniũ rerum mearũ: at tu, oro, ab omni p[eri]culo inimicorũ me conserua. Hostis imman[is] & ferus tanquã leo, furore incitatus rapitur [ad] cædem meã: ex huius ore ac faucib. uitam m[eam] tu seruare potes, præterea nemo. Ego pa[ter] optime, misericordiã tuam fidẽter imploro f[re]tus innocentia mea: quippe qui mihi conſc[ius] sim, me neq; id commisisse, quod Saul crimi[na]tur, neq; eius uitæ aut imperio ullas unquã i[n]sidias fecisse. Ego reẽg, quoad ille me ama[uit] & honorificè tractauit, unicè dilexi, summ[a] semper obseruantia colui: cùm uerò is ne uer[bo] quidẽ uiolatus, à me animũ alienasset, meq; [om]ni conatu, capite ac fortunis oppugnaret, ta[m]

abfuit, ut iniurias grauißimas ulciſcerer, ut cùm mihi nõ ſemel eius opprimẽdi facultas accidiſſet, ſemper illi pepercerim, ſemper eius ſalutẽ meæ præpoſuerim. Si mentior, inſequatur ille fugientẽ et capiat, neq; ſolùm mihi uitã eripiat, ſed gloriã quoq; & omnem memoriã nominis mei funditus extingat. Quòd ſi Domine innocens ſum, ſi mihi manus uiolenter afferunt, quid hoc ſilentio pateris? quid tãta in homines omnium uitiorum ſeruos, & miniſtros lenitate uteris? Vtere quæſo iam potẽtia tua, & declara uim ſeueritatis & iuſtitiæ, cõtra uim & magnitudinẽ ſcelerum tantorũ: iam iſtarũ immanium beluarum impetum & rabiem comprime.

Tu certè mandaſti ciuitatũ rectoribus, ut eos qui uiolarentur, iniuria prohiberent, neq; aliquem ſinerent iniuſtè opprimi: tu ergo præſta, quod alijs faciendum præcepiſti, & debitas pœnas repete ab impio tyrãno. Hoc ego certè non tam uitæ meæ, quàm tuæ ſanctißimæ religioni & ſaluti ciuium conſulens peto. Video regem

barbarum, iniustum, & contemptorem numinis quàm plurimos habere imitatores sui, & plus iam exemplo, quàm peccato ciuitati nocere. Video nõ sine acerbißimo animi sensu & dolore, sacra & cerimonias & leges uulgò proteri & conculcari. Quòd si regis impietatem & furorem insigni aliquo supplicio coërceas, & illustria iustitiæ tuæ documenta cõstituas, ut intelligant homines, te bonis cõsulere, improbos ulcisci: profectò religio & sanctitas in animis mortalium recipient antiquũ dignitatis locum, & populus maximo cõsensu excitabitur ad colendũ & uenerandũ summa pietate nomen tuum.

Itaq; propter salutem ciuitatis huius declara uim & potestatem tuam in homines impios & omnibus scelerib. coopertos, ut qui te quiescentem, & humana omnia despicientem pro nihilo ducunt, excelsum, omnium rerum moderatorem intelligant, atq; in posterũ summa reuerẽtia tuo numini preces, cultus, honores adhibeant, Sed quanquam pro tua singulari lenitate

tate diuturnã ſæpe nocentibus concedis impunitatem, nemo tamen in eam ſpem adducatur, ut exiſtimet, te ſcelera et flagitia multa impunitáq; dimiſſurũ. Scilicet tempus erit, cùm de dictis & factis omnium mortaliũ iudicia conſtituentur, in quibus cuiq; pro eo ac quiſq; merebitur, aut pœnas erogabis, aut præmia perſolues. Sed accelera quæſo domine, & ſi me iniuria in hæc pericula uocatũ uides, innocentis miſerere, & inimicorum uim atq; impetũ frange. Eueniet certè, quod precor, iam iamq; improbos ſua ſcelera de medio tollent, & integritatem meam maximis bonis cumulabit Dominus, qui pro iuſtitia ſua piorũ impiorumq; rationẽ ſemper habet, neq; ab ullo unquã falli poteſt, quippe qui introſpiciat in intimos ſenſus et affectiones hominũ. Salus et uita mea in fide ac tutela dei eſt, qui ſeruat omnes uirtutis & pietatis amantes, Deus æquiſsimus eſt iudex, Deus & bonus hominibus fauet, et nocẽtes punire nõ intermittit.
Itaq; niſi quàmprimum Saulem improbita-

tis suæ pœnituerit, prædico illũ breui per summum dedecus & ignominiam interiturũ. Iam gladiũ suum exacuit Deus, iam tetendit arcum, atque in illum & cæteros hostes meos sagittas & mortifera tela præparauit. En hostis perniciem mihi, & pestem iamdiu machinatur. Quod scelus ille in me conceptũ, atq; animo inclusum parturiebat, id scelus erupit tandem.

Nihil is fallaciæ, nihil fraudis & insidiarum prætermittit, quo me de medio tollat: sed quãs uolet, amẽti furore debacchetur, mox enim scelerũ pœnas dabit: et quæ uis ab eo mihi nefarie intentata est, ea uis in ipsum familiamq; eius recidet: quæq; improbitas illum ad meam cædem exacuit, ea illi & dedecori & exitio tandẽ erit.

At ego periculis omnibus defunctus, immortales gratias agam Deo pro iustitia ipsius, & sanctißimum nomen eius perpetuis hymnis, & carminibus celebrabo.

ARGVMENTVM PSAL. VIII.

Hymnus est, quo piorum natio inducitur de natiuitate Chr.

Christi, & uero ac puro Dei cultu omnibus terrarum finibus propagato gratulans, & maxima beneficia in uniuersum genus humanum à Deo collata commemorans. Cum uero multæ sint explanationes huius hymni, nos potissimum secuti sumus Theodoretum, & Gregorium Nazianzenū Theologos magnos in primis, & illustres.

Victori ad Githith, Psalmus David VIII.

Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos.

Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.

Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti.

Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quòd uisitas eum?

Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues uniuersas, insuper & pecora cāpi:

Volucres cœli, & pisces maris, & quicquid perambulat semitas maris.

Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

¶[Ex ore] Hoc (ait) *in primis, uim & salutarem potentiã tuam declarauit, quòd per Apostolos tuos, homines rudes, & indoctos, & simplicibus pueris similes, nomen tuum per cunctas nationes fama celebrasti, & asperrimam diaboli tyrãnidem funditus euertisti.* Vocat autem diabolum *inimicum & ultorem: quoniam ille nos odio sempiterno persequitur, & ad peccata semper instigat: peccantes uerò ulciscitur, atq; ad supplicium rapit.* Theodoretus *sic explanat hunc uersiculum.* ¶ Quoniam uidebo] *Lætatur Ecclesia piorum, quòd deuicto ac deleto hoste sempiterno generis humani, si iam pateat aditus ad cœlum, ubi multa & ua[...] spectacula sit habitura, seq; scientiam rerum pulcherrimarum percepturam intelligat.* [...] *interpretatur hoc locum Gregorius Nazian-* zen[...]

zenus in libris de Theologia. Quidam uerò sic explanant, ut existiment, cùm Dauid suspiceret lunam & stellas, monumenta diuinitatis sempiterna, atque ex altera parte consideraret incredibilem amorem quem habet erga humanum genus tantorum operum effector, & dominus, exclamare solitum, Domine, quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quòd uisitas eum?

PARAPHRASIS. 8.

SVmme omnium rerum domine, atq; Rex noster, quàm ampla, quamq́; celebris est tui nominis gloria, non solùm in cœlo, sed omnibus etiam finibus terrarum. Nimirum olim dicebatur, notus in Iudæa Deus, in Israële magnum nomen eius: sed postea quàm filius tuus humanum corpus assumpsit, cognitio nominis tui sic omnes gentiũ oras peragrauit, ut dijs falsis & commentitijs repudiatis, homines etiã barbari & immanes te effectorem, & moderatorem cœli & terrarum, intelligerent ac nominarent.

Id uerò in primis uim & salutarem potentiam tuam declarauit, quòd per apostolos tuos, homines rudes & indoctos, & simplicibus pueris similes, sanctißimũ nomen tuum per cũctas nationes fama celebrasti, & castißimã plenißimamq́; pietatis religionẽ longè lateq́; propagasti, atq; asperrimã diaboli tyrannidem funditus euertisti, qui nos odio sempiterno persequitur, & ad peccata semper instigat, peccantes uerò ulciscitur, atq; ad pœnam & cruciatum rapit.

Proinde cùm animi piorum ex corporũ uinculis euolauerunt, non iam illi tenebras, & cæcas inferorum latebras petunt, sed lætitia exultantes peruolãt in sedem illam, & splendidißimam domum tuam, ubi pulcherrimã tui numinis, & cæterarũ omnium rerum scientiã consequũtur, & globos ætherios monimenta manuum tuarum sempiterna, & candorem Solis & Lunæ, stellasq́; uagas & inerrantes incredibili uoluptate mirantur. quandiu enim animi nostri in corporibus uersantur, à perfecta cognitio-

ne

non solùm numinis tui, sed etiã rerum naturaliũ longißimè absunt, earumq; rerum tantùm umbras quasdam, & obscuras imagines intuentur, quòd eorũ acies caligine circunfusa hæc in terris dispicere non poßit, quamuis sese acrius intendat: purè autem ac dilucidè perspicit, cùm è terrenis concretisq; corporibus animi euadunt in eas oras, rerumq; superarũ contemplatione coràm perfruuntur, nulla iam re impediente, quo minus perspiciãt quale quidq; sit: quod certe nulla ratione cõsequi potuisset humana natura, nisi Christus imperiũ diaboli euertisset, & de cœlo descendens, ascensum in ea loca nobis aperuisset: ut iure gloriemur, quòd deuicto ac deleto hoste illo sempiterno generis humani, nobis pateat aditus ad conciliũ mentiũ beatarum, ubi multa & uaria spectacula simus habituri, nosq; scientiam rerum pulcherrimarum percepturos intelligamus. Itaq;, cùm incredibilem tuam erga nos beneficentiã Domine considero, & mecum ipse diligentius etiam atq; etiam

cogito, omnium rerum Dominum & effectorem Deum, nostræ libertatis causa formam & conditionem serui suscepisse: & ut nobis immortalitatem suam impertiret, mortalitatem nostram induisse, & post maximos labores & ærumnas acerbißima morte uitam profudisse, ut nos æuo beatißimo ac sempiterno frueremur. Hæc ego cùm animo sæpe multumq; reputans, tantorum meritorum excellentia stupefactus exclamo: Domine, quis est homo, quòd eius saluti & commodis tanta benignitate consulis ac prouides? Quis inquam homo est, quòd eum pestifero morbo laborantem inuisis, & eius uulnera tuis uulneribus sanas? Tu Domine, mentibus illis cœlestibus, & ab omni concreatione mortali segregatis, hominem pene gloria & honore exæquauisti. Tu uim memoriæ illi, & mentis, & cogitationis impertisti, ut & præterita teneret, & futura prouideret, & complecti posset præsentia: atq; aliquãdo ad supremã cœlestium animorum dignitatem peruen

ueniret, modò ſeſe à contagione corporis integrum caſtumq́; ſeruaret, ſeq́; totum dederet uenerationi numinis tui. Tu deniq; hominem huic medio mundi globo tanquã mortalem aliquem Deum præpoſitum eſſe uoluiſti: neq; ſolum ea quæ gignuntur in terris, ſed etiam cœlũ ipſum, & admirabiles illos ſyderum fulgores, ad uſus & commoditates illius creauiſti, eiuſdemq́; imperio & poteſtati permiſiſti tot genera, tamq́; diſparia beſtiarum cicurum ferarumq́;, & omnes aërias animantes, & quæ fluminibus, & mari beluæ occultantur. Sed humana natura, dum cupiditati ſuæ potius, quàm tuæ uoluntati obtemperat, & maiorem teterrimo hoſti, quàm optimo parenti fidem habet, hoc præſtantiſsimum imperium & libertatem cum duriſsima turpiſsimaq́; ſeruitute commutarat: & figurã ſuam retinebat illa quidem, ſed in ea beluarum mores uitamq́; gerebat. Itaque gratias & habere & agere debemus Chriſto filio tuo, quantas maximas animi noſtri capere poſ-

ſunt

ſunt, quādo per eum priſtinam poteſtatem rece pimus, neq; ſolùm in libertatem uendicati, ſed etiam à te amantiſsimè adoptati ſumus. Quòd ſi filij tui ſumus, hæredes quoq; ſumus: hæredes quidem tui, cohæredes autē Chriſti. Quis uerò iam dubitet, quin omnia ſubiecta ſint hominis dominationi & imperio? cùm tu Chriſte homi nem à morte excitatum, regni ſempiterni ſocius & conſortem effeceris, atq; omnia quæcunq; cœli & terræ cōplexu coërcentur, ſub eius po teſtatē ditionemq; ſubiunxeris. Summe om mniū rerū Domine, atq; Rex noſter, quàm am pla quamq; celebris eſt tui nominis gloria, non ſolùm in cœlo, ſed omnibus etiā finibus terrar.

Victori ſuper morte inſipientis,
Pſalmus David IX.

COnfitebor tibi domine in toto co de meo, narrabo omnia mirabi tua.

Lætabor, & exultabo in te, pſallam no mini tuo, altiſsime. Cu

Cùm cõuersi sint inimici mei retrorsum, & corruerint, & perierint à facie tua.

Quoniam fecisti iudicium meũ, & causam meam: sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.

Increpasti gentes, & perijt impius, nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi.

O inimice, confectæ sunt uastitates in æternum? ciuitates destruxisti?

Perijt memoria eorum cum ipsis? Dominus autem in æternum permanet.

Parauit ad iudicandum thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.

Psallite Domino, qui habitat in Sion, annunciate inter gentes opera eius.

Quo-

Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum.
Miserere mei Domine, uide afflictionem meam de inimicis meis.
Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion.
Exultabo in salutari tuo, demersæ sunt gentes in foueam, quam fecerunt.
In laqueo quem absconderũt, comprehensus es pes eorum.
Cognitus est Dominus iudicia faciens in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.
Conuertentur peccatores in infernum omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum.
Quoniam non in æternum obliuio erit pauperis, spes pauperum non peribit in æternum.
Exurge Domine, ne præualeat homo, iudicentur gentes in conspectu tuo.
Incute Domine timorem illis, sciãt gentes, quod homines sunt.
Sup-

¶Super morte insip.]Pleriq; Hebræorũ hunc *insipientẽ existimant esse Goliathũ illum Palæstinum*, quem Dauid *singulari certamine superauit.* ¶Cum cõuersi sint]*Ita quoq; uertit hũc uersiculũ Symmachus, ut refert* Theodoretus. ¶O inimice]*Multæ sunt explanationes huius loci, nos secuti sumus eos, qui existimant, interrogationem esse, qua uir sanctus insultet in hostem barbarum & immanem, qui minatus fuerat, se uastaturum terram* Iudæam, *& nomen* Hebræorum *ad internecionem redacturum. & eo quidem libentius hanc explanationem amplectimur, quòd in uersiculo hebræo inest interrogationis nota.* ¶Quoniam req.] *Id est, ultus est iniurias, quas nobis finitimæ gentes intulerãt,* Requirere *enim sanguinem, in literis sanctis est cædem alicuius ulcisci, ut apud* Ezechielem, *Sanguinem eius de manu tua requiram.* ¶Miserere mei] Dixerat, *Deum non esse oblitum clamorẽ miserorũ: quid uerò clamauerint illi, nũc ostendit.* ¶Vt annunciẽ] *Miserere (inquit)*

quit) mei, & incolumitati meæ cõsule, ut in con
uentu piorum laudes tuas poßim prædicare. Ex
quo intelligitur, uitã & optandam & petendã
esse, non quo fruendis uoluptatibus, uel diuitijs
cumulandis nos dedamus, aut honoribus & glo
riæ inseruiamus, sed ut Deũ optimũ maximum
uerbis & factis laudemus, atq; homines ad re
ligionem & ueram pietatem cohortemur. Sci
endum est autem, apud ueteres Hebræos port
urbium celeberrimã partem ciuitatis fuisse, &
in ijs agitari iudicia, & populi cœtus celebra
consueße. Itaq; portæ appellãtur in literis san
ctis loca publica, & celebria. In portis igi
urbis, id est, in conuentu populi prædicare
est laudes Dei. ¶ Demersæ sunt] Signifi
quæ mala hostes Hebræis intentauerant, in
ipsos mala nec opinantes incurrisse. ¶ Sc
gentes] Id est, intelligant impij suo magno
lo, se mortales esse, & caducos, & ea condi
ne natos, ut eorum res florentes poßint fie
teriores, & rebus aßperis commutari.

PAR

PARAPHRASIS. 5.

MAxime cœlitum atq; hominũ domine, gratiam tibi ſemper habebo, quantã maximam animus meus capere poteſt. Carminibus ſemper celebrabo cõſilia, euentus, & mirabilia facinora prouidentiæ tuæ, neq; iam me rebus ullis fragilibus & caducis oblectabo, ſed omnes meas uoluptates & delectationes, in te poſitas & conſtitutas habebo, de tuis tantùm laudibus ad citharam ſemper canam. Inuaſerant in fines noſtros innumerabiles barbarorũ copiæ, neq; minor metus & trepidatio mentes noſtras inuaſerat, ſed tu pater optime, celeriter & omnẽ terrorem ex animis, & hoſtem è noſtris finibus expuliſti, illumq́; ſcelus anhelãtem, cædesq́; teterrimas ſpirantem, & tectis ciuitatis tuæ ferrum flammamq́; minantem occiſione occidiſti.

Non paſſus es domine, nos diutius in tantis calamitatibus iacere, ſed pro tribunali ſedens diſceptaſti cauſam noſtrã iuſtitiæ cuſtos ſempiternæ, & ſententia ſecundũ nos pronunciata, hor-

ribili uoce aduersarios increpuisti: sustulisti impium, & nomen crudelissimæ gentis ad internecionem redegisti. Quò euaserunt barbare truculenti conatus, & minitationes illæ, quas arrogãter magnificeq́; iactabas? Num urbes, & oppida nostra direpta & inflãmata? Num liberi & coniuges in seruitutem abductæ? Num memoria nominis Iudæi funditus deleta? Tuus certè furor hæc nobis intentabat: quippe qui stultissimè putares, nullum in cœlo numen, nullam uim diuinam existere, casum & fortunam dominari, nullamq́; piorũ impiorumq́; habere rationem, sed maximus ille cœlitum atq; hominum rex uita fruitur, atq; æuo perenni & sempiterno, neq; aliud existit sanctissimum illud numen, nisi uita optima, perpetua & sempiterna, è quo perenni augustissimoq́; fonte uniuersis animantibus uita manat & spiritus, & naturis inanimatis forma omnis, & omnis existendi permanendi uis munificè, prolixè, largè suppeditatur, & ille quidem ut omnium rerum effe-

ctor & creator est, ita hanc omnem mundi pulchritudinem admirabili sapientia regit & gubernat, neq; uniuerso generi hominum modò, sed etiã singulis separatim summa benignitate cõsulit & prouidet, ac iudicia cõtinenter exercet, gratiã cuiq; referens, pro eo ac quisq; promeretur: bonis amplißima præmia, nocentibus supplicia debita cõstituens. Itaq; afflictis & uiolenter oppreßis ille semper erit præsto, semper ille miserorũ iniurias & calamitates subleuabit. Et tuæ misericordiæ cõfident Domine, ad quoscũq; nominis tui fama peruenerit, propterea quòd te piè sanctéq; colẽtes nõ deseruisti.

Canite ciues, canite hymno Deo, qui sedem augustißimã in excellenti tumulo Sionis constitutã incolit: agedum laudes & consilia, & cõmemorãda facinora maximi numinis omnibus gentiũ oris fama celebrate, quo illæ tandem liberentur erroribus, et relicta superstitione ad castißimũ sanctißimumq; Dei nostri cultũ sese cõuertant.

Deus noster pietatis amantes amantißimè tu

tatur, Deus noster acerrimè ultus est iniurias, quas nobis impiè nationes intulerant, neq; preces gemitusq́; populi sui contempsit, qui continuis in lachrymis & mœrore uersabatur, & supplices manus ad cœlũ tendens his uerbis illum uenerabatur: Miserere nostri domine, pro infinita misericordia tua. Aspice quãta crudelitate uexemur, & diripiemur ab impijs. Affer opem domine, qui sæpe supplices tuos ex mortis ore & faucibus eripuisti, ut laudes tuas in celeberrimo conuentu, magna omniũ gratulatione prædicemus. Nos quidem ad hũc modũ orabamus, at ille tam præsens & propitius nostris calamitatibus affuit, ut nobis salutẽ pro exitio, pro gemitu & lamentatione iucunditatẽ & lætitiam daret: nempe quas insidias cõparauerant hostes, quæq́; mala nobis & liberis nostris intentabãt, in eas ipsi insidias & mala nec opinantes incurrerunt: & imperiũ nostrum quo magis delere conati sunt, hoc magis oppugnatiõe sua longè lateq́; dilatarunt. Quòd si quis antea dubi-

dubitabat, an Deus rerũ humanarũ procurationem haberet, is iam poteſt omnẽ dubitationem ex animo deponere. quãdoquidem iuſtitia eius in hac noſtra calamitate, tam clara & illuſtris fuit, ut omnes penè oculis uiderẽt illũ propugnantẽ pro miſeris & calamitoſis, & improborũ ferocitate exultantiũ uires opesq́; frangentem. Quicunq; Deũ deiq́; cultores inimico animo perſequũtur: pœnas meritas impietatis pendãt, & terra dehiſcente ad cæcas inferorũ tenebras uiui detrudãtur. indigni enim cœli ſpiritu & luce ſunt, quicũq; lucis & ſpiritus largitorem aſpernãtur. Euentura precor, quãuis enim Deus uideatur ad tẽpus obliuiſci miſerorũ, non tamen fieri poteſt, ut is eorũ calamitatem & ſolitudinẽ deſpiciat, aut impios diutius impunè graſſari permittat. Exurge Domine, & cõtunde omnes tui nominis hoſtes. Ne quæſo ſeſe homines efferãt tam inſolenter, nèue potentia ad perniciem miſerorũ abutãtur. Perſeuera quæſo Domine, in eo quod cœpiſti, iudi-

cia cõtinenter exerce, innocentes tutare, improbos coërce, ut aliquando intelligant ſeſe homines eſſe, id eſt, mortales & caducos, & ea conditone natos, ut eorum res florentes poßint fieri deteriores, & rebus aſperis commutari.

ARGVMENTVM PSAL. X.

Inuehitur in homines impios & maleficos, quorum ſceleratæ res & iniuſtitia aduerſus Deum atque homines ſæpe commouent animos piorum, ut ea querantur, quæ Dauid perſequitur his uerſibus, exagitans magno impetu orationis ſceleratorum hominum intemperantiã, & in omni uitiorum genere effrenatam immanitatem.

Pſalmus X.

VT quid Domine receſsiſti longè abſcondis *faciem* in opportunitatibus in tribulatione?

Dum ſuperbit impius, perſequitur pauperem, comprehendantur in conſilijs, quæ cogitant.

Quoniam laudat peccator deſiderium animæ ſuæ, & auarus benedicit.

Blaſphemanti Dominum. Impius propter ſuperbiã, quam uultu præ ſe fert, non quærit D. um,

Non eſt Deus in ullis cogitationibus eius, moleſtæ ſunt uiæ illius in omni tempore.

Procul iudicia tua ſunt à facie eius, omnes inimicos ſuos flatu proſternit.

Dicit in corde ſuo, non mouebor, à generatione in generationẽ ero ſine malo.

Maledictione os eius plenum eſt, & dolis, & fraude: in lingua eius afflictio, & iniquitas.

Sedet in inſidijs pagorum, & clàm interficiet innocentem.

Oculi eius in pauperẽ reſpiciũt, inſidiatur in abſcõdito quaſi leo in ſpelunca ſua.

Inſidiatur, ut rapiat pauperem, rapiet pauperem dum attrahit eum.

In rete ſuum ſubſidit, & humiliat ſe, & cadet in fortitudine eius turba pauperum.

Dixit in corde ſuo, oblitus eſt Deus, abſcondit faciem ſuã, ne uideat in æternum.

Exurge Domine, & exalta manum tuam, ne obliuiſcaris pauperum.

Propter quid irritauit impius Deum?

Dixit in corde suo, quòd non quæres?

Certè uides: tu enim afflictionem & furorẽ intueris, ut tradatur in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.

Contere brachium peccatoris, & maligni: quæratur peccatum illius, & non inuenietur.

Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius.

Desiderium pauperũ audisti Domine, diliges cor eorum, auscultabit auris tua.

Vt iudices pupillo & humili, ne pergat eos conterere homo de terra.

¶ Capiantur in consilijs] *Id est, quos dolos h[...] nis machinantur, ijs dolus capiãtur ipsi, & [...] lerũ pœnas luant.* ¶ Quoniam laudat] *Id e[...] quicquid libido imperat, quicquid suadet in[...] tiabilis intemperantia, rectum id ducit & am[...] plectendũ.* ¶ Et auarus] *Id est, nõ desunt homi[...] nes perditißimi, qui ob spem prædæ impijs ad[...] lentur,*

lentur, atq; ad scelera & flagitia incitatos magis impellant. ¶Omnes inimicos] *Ita uertit etiã Aquila hunc locũ, ut refert* Theodoretus. *Hæc autem hyperbole mirè exprimit nimiã potentiã improborũ, qua illi sublati perpetuã sibi felicitatẽ pollicẽtur.* ¶Subsidit &c.] *Aiunt nonnulli, hanc esse translationem sumptã à bestijs quæ prædã inuasuræ sese inclinant, ut maiore conatu impetũ faciant: sic improbi aliquando se demittunt, & summißius gerunt, quo facilius ea simulatione incautis perniciẽ ferant.* ¶Exalta manum tuam] Tolle (*inquit*) *ultricem manum, & sublimi flagello cæde impiũ arrogantem, ut qui te iactat oblitũ esse rerum humanarum, suo magno malo memorem experiatur, et nocentibus horribilẽ & formidolosum.* Deinde *grauiter commotus nefanda oratione impij subiungit, propter quid irritauit &c.* ¶Orphano tu eris adiu.] *Orphanos uocat pios sic omni hominum ope destitutos, ut egentes pueri solent parẽtibus orbati.* ¶Quæratur peccatum

illius] Translatio est sumpta à iudicijs, si quæstionem (inquit) habeas de perditis eius moribus, & factis, is certe nusquam comparabit: peribit enim condemnatus, & in æternas tenebras deijcietur. Ita hunc locum interpretantur Athanasius, Chrysostomus, Cyrillus, & Abrahamus Esdra explanator inter Hebræos clarus in primis. ¶Peribitis gentes] Impios, & crudeles Hebræos appellat gentes, ut etiam alijs in locis, propterea quòd impiarum nationum barbariem, & immanitatem imitabantur. ¶Diriges cor eorum] Id est, morem illis geres, & facies, ut ijs omnia ex sententia succedant. ¶ iudices pupillo, &c.] Hoc est, ut eorum iniurias ulciscaris, & pœnas ab impijs, qui illos opprimunt iudicio persequare.

PARAPHRASIS. 10.

SEmper adest Dominus, semper est præsens, nihil agere, aut loqui poßumus, aut cum animo nostro cogitare, quod ille nõ sentiat: at ille tamen uidetur, nec uidere quæ gerantur in terris,

ris, cum improbis uitæ prosperitates secūdasq; res, & diuturnā concedit impunitatem: bonós contrà uexari, in seruitutē abstrahi, & in summos sæpe cruciatus uenire permittit. quibus incōmodis dum afficiuntur illi, dolore uicti cogātur aliquando exclamare, Quare Domine tam lōgè à nobis tam diu abes? quare auertis oculos tuos, nosq; deseris in tātis malis. Aspice quæso, quanta crudelitate & arrogātia persequitur impius pium mœrentem, afflictum, & ab omni auxilio & spe iam derelictū, aliquādo tandem improbi pœnas scelerū pendant, & quas insidias bonis machinantur, earū insidiarū laqueis irretiantur ipsi. Iam impius ad id furoris, & amentiæ perductus est, ut quicquid libido imperat, quicquid suadet insatiabilis intēperātia, rectum id ducat & amplectendū, neq; iam ullum delectum habet honestatis & turpitudinis, neq; aliquid bonū, aut laudabile existimat, nisi quod emolumētū afferat, aut sensus uoluptate titillet. Neq; uerò homines perditißimi solùm impunè

debac-

debacchātur, ſed etiā propter opum copiā, & affluentiā homines auaros, & omnia in pecu nia ponentes, ſuorū maleficiorū laudatores in ueniunt, quorū adulatione ad flagitia & con temptionem Dei magis incitentur. Itaq; im pius elatus arrogantia, quā oculis & uultu pr[illegible] ſe gerit, & in tenuiores furore incitatus te Do mine contemnit, & pro nihilo putat. quamob rem nihil in eo ſimplex, nihil ſyncerum aut c[illegible] didū, omnia turpia, tetra, & ſcelerib. inquin[illegible] ta, nihil deniq; cogitationes eius niſi peſtem [illegible] teri & perniciem moliūtur, ſiquidē caligine [illegible] tiorū mens eius obducta, iuſtitiæ tuæ ſeueri tem non intuetur, cuius aſpectu ſolēt homine[illegible] maleficio deterreri. tantum uerò potentiæ ſ[illegible] cōparauit, ut aduerſarios ſuos ut flatu abij[illegible] & proſternat. Itaq; tantum ſuis opibus [illegible] fidit, tantosq; ſpiritus ſumpſit, ut perpetuā [illegible] felicitatē polliceatur, & cum animo ſuo ad [illegible] modū loquatur, nulla profectò uis & poten[illegible] ullo tempore tanta erit, quæ me de hoc flore[illegible]
rerum

rerũ ſtatu deijcere poßit, ſemper potens ac beatus ero. Quid ego de eius mendacijs, aut maledictis cõmemorem, quibus ore petulãti bonũ quenq; figit & lacerat? quicquid loquitur, ad fraudem, ad iniuriã et perniciẽ ſpectat alterius.

Quid? quòd non ſolùm in ciuitate debacchatur, ſed etiã agros & ſaltus obſidet, ut uiatores excipiat, & ſanguine miſerorũ uias publicas cruẽtet. Ac ueluti leo ſpeculatur ex inſidijs, ſi qua ſeſe offerat præda, ſic impius nihil aliud dies noctesq; machinatur, quàm quomodo circunueniat innocentes, & illorũ cæde ac cruore crudelitatem ſuã ſatiet. Inſidiatur, & obſeruat, ut dilaniet incautos: incautos dilaniat, ubi illos inſidiarum laqueis irretiuit. Atque ut beſtiæ in prædam inuaſuræ ſeſe inclinant, ut maiore conatu impetum faciant, ſic ille ſeſe aliquando demittit, & ſummißius gerit, quo facilius ea ſimulatione improuidis perniciem ferat.

Nimirum ille impiè iactat, Deum nulla cura tangi rerum humanarum, nullum piorũ impiorùm ue

rúmue habere delectum, qua quidem opinion nulla deteſtabilior, nulla capitalior eſt peſtis.

Hoc ſcelerũ & flagitiorũ omnium caput & fons, hinc homines, & iura diuina & humana uiolãtur, hinc omnia fanda nefandaq; malo furore permiſcẽtur. Vt enim equi ferocitate exultãtes, duritia frenorũ cohiberi ſolẽt: ſic indomitæ animi cupiditates & libidines effrenatæ, tam quã in gyrũ rationis & modeſtiæ cõtrahuntur metu iuſtitiæ diuinæ. quo metu ſi careãt homines, uiolento quodã quaſi œſtro, impetu libidinum incitãtur ad flagitia, & in omne uitiũ præcipites ruunt. Exurge omniũ rerum moderator & domine, tolle ultricem manũ, & ſublime flagello cæde impiũ arrogantẽ: ut qui dicit obtum eſſe rerum humanarum, ſuo maximo malo memorem ſentiat, & ſalutarem hominibus piis, & nocentibus horribilem & formidoloſum.

Cur enim audet impius tuam lenitatem maledictis inceſſere & iactare, te non inquiſiturum quid ipſe agat, quæ ſcelera in ſeſe admittat, qua cru

crudeliter uexet innocẽtes? Sed quam uolet, ille loquatur hæc flagitia, tu certè uides quid quisq; cogitet, quid agat, quid loquatur. nam & calamitates miserorũ, & impij furorem ac immanitatẽ animaduertis, ut illos subleues, et hũc sempiternis supplicijs mactes. Certè uir pius ab omnib. desertus tibi relinquitur defendẽdus, in te unũ ille spectat, neq; iam aliud ullũ potest habere perfugiũ. Ille quidem sic omni hominũ ope destitutus est, ut egentes pueri solẽt parentibus orbati: sed eũ tu prostratũ et abiectũ subleuabis, qui semper soles miseris opitulari, et innocẽtes suscipere defendẽdos, quos homines deseruerũt. Infringe opes, & potentiã impij omnibus nefarijs scelerib. cõtaminati. Cõstitue quæstionẽ de perditißimis eius morib. & factis, et is certe nusquã cõparebit: peribit enim cõdemnatus, et in æternas miserias et tenebras deijcietur.

Eueniet certè, quod precor. mentiũtur enim homines amentes & impij, qui negãt Deum regere humanũ genus, aut ullam nostri rationem habere.

habere. At ego diuino numine, & longinqui temporis usu, & periclitatione doctus confirmo, & magna uoce pronuncio, diuina mente & ratione omnem mundum ad sempiternas seculorum ætates administrari, & regi: quæ si uera sunt, rectè factis præmia, sceleribus & flagitijs pœnas constitutas esse oportet. Itaq; certum habeo, homines facinorosos & nefarios funditus perituros: bonos autem in antiquum locum dignitatis & honoris restitutum iri. nam miseris & afflictis domine morē geres, opem illis feres, quam expetunt, & preces eorū propitius audies: optant autem miseri, ut suas iniurias ulciscaris, & pœnas ab impijs iudicio persequare. quas si pro flagitijs, & sceleribus eorum repetiueris, ea res profectò ex usu omnium mortalium accidet: quos enim uirtus & pietas in officio non continet, eos certè tui supplicij metus à maleficio reuocabit.

ARGVMENTVM PSAL. XI.

Colloquitur uir sanctus cum amicis, qui fugam ei sua-

suadebant, ne per insidias à Saule circũueniretur: quibus ille respondet, rerum omnium dominũ & moderatorem esse Deum, neq; sine eius prouidentia quicquam geri ab hominibus, quare innocentes bono & forti animo esse debere, improbis autem certam perniciem expectandam esse. Quod uero tertium uersum ita interpretati sumus, quasi fundamenta pro legibus appellata forent, si quis eã explanationem parum probat, is tamen sciat illam à Hieronymo & Symmacho uehementer approbatam esse. Quod si Dauid in hymno 47. clypeos dixit, cum reges dicere uellet, propterea quod ciuitates in eorum fide ac tutela sunt: cur mirandum accidat alicui eundem appellare fundamenta pro legibus, in quibus nititur omnis ciuitatum salus? nomen uero fundamenti ad leges elegãter accõmodari poeta eloquentissimus testatur his uerbis:

Agnosco crines, incanaq; menta
Regis Romani, primus qui legibus urbem Fundabit.

Non me præterit multas esse explanationes huius loci, atq; adeo totius hymni: sed si quis paulo diligentius attendat, aliquam spem habeo fore, ut nostra interpretatio neque absurda, neq; à uerbis & sententia Dauidis abhorrens iudicetur.

Victori Dauid. Psalmus XI.

IN Domino confido, quómodo dicitis animæ meæ, ut transmigret è monte uestro sicut passer?

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas super neruum, ut sagittẽt in obscuro rectos corde.

Quoniam fundamenta dissipata sunt, iustus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius.

Oculi eius respiciūt, palpebræ eius explorant filios hominum.

Dominus examinat iustum, impium autem, & eum qui diligit iniquitatem, odit anima eius.

Pluet super peccatores carbones: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Quoniam iustus Dominus iustitias diligit, rectum aspicit uultus eius.

¶ Quoniam ecce] *Respondent amici, & demonstrant, quibus rationibus adducti fugam suadeant, quarū una est, quòd intelligant, iam iamq; illi imminere exitiū ab hostib. altera, quòd extinctis legibus & iudicijs, nulla detur facultas resistēdi potentiæ improborū.* ¶ Quoniam fund.] *Videtur fundamenta pro legibus appellasse: leges enim fundamenta sunt totius R.ip.*

Reip. & ſalutis ſingulorum, ſine quibus ciuitas neq; permanere poteſt, neq; cõſtitui. unde à poëta dictum eſt, Agnoſco *crines, incanaq; menta regis* Romani, *primus qui legibus urbem fundabit.* Itaque *Symmachus ſententiam ſecutus non uerba, uertit ex* Hebræo *ad hũc modũ (ut teſtatur* Heſychius) *Quoniã leges dißipatæ ſunt.* Et *Symmachum quidem ſecutus eſt* Hieronymus. ¶Iuſtus] At *(inquit uir ſanctus) quid commiſi ego, quidue locutus ſum, cur mihi uitã ſtudeant eripere? ſed profectò* Dominus *in cœlo regit terras, & humanum genus: & deſuper intuetur, quid agat unuſquiſq;, quidue patiatur, ut bonos ſubleuet, ac puniat malos.* ¶Oculi eius] Oculorum *& palpebrarum appellatione uim* Dei *cuncta intelligentem, & adminiſtrantem intelligit.* ¶Dominus examinat iu.] Horum *uerborum hæc uidetur eſſe ſententia: quemadmodum aurũ igne perſpiciũt, ſic* Deum *pios homines rebus aduerſis explorare, quo eorũ animi efficiãtur puriores, & uirtus illuſtrior exi-*

stat: impios autē & iniustos illi esse inuisos, tametsi ad piorum utilitatem eis secundiores aliquando res concedit, quæ mox tamen cōmutantur, & maiora illis supplicia pariūt. ¶ Pars calicis.] Id est, merces, quæ illis pro meritis debetur. Calix enim sæpe in literis sanctis appellatur, quicquid nobis aut boni aut mali cōtingit à Deo: itaq; hoc loco supplicia improborū significat, ut etiā apud Esaiam & Hieremiā. Volens autē Dauid magnitudinem pœnarū sceleratis impendentiū exaggerare, eis supplicia minatus est Sodomitarum, qui sulphure & igne cœlesti deflagrauerunt. ¶ Rectū aspi.] Sic dominus in Leuitico, respiciā uos, inquit, & crescere faciā. contrà, uultū dicitur auertere ab ijs, quos odit.

PARAPHRASIS 11.

DAuid. Cum misericordia & auxilio summi Dei confidam: quid est, amici, quare me ad fugam adhortemini? Quòd si exercitu uiris & armis ornatißimo instructum bene sperare iuberetis, quanto magis præsidio summi Dei muni-

nito

nito nulla uis impiorũ metuenda erit? Amici. Propterea fugiendum esse censemus, quòd tibi clàm pernicies parata est ab inimicis, & legib. dißipatis ac deletis, quæ fundamenta sunt totius Reip. & salutis singulorum, nullum reliquũ est in ciuitate perfugium imbecillis. Dauid. At quid ego feci, quidue in eos admisi, cur mihi ui tam studeant eripere? Sed quanquã mihi tãta pericula impendẽt, mea tamen fretus innocẽtia, erecto & fidenti animo ero, neq; de salute unquam desperabo. nam dominus in cœlo sempiternum domiciliũ habet, Dominus in cœlo regit terras, & humanũ genus: & desuper intuetur, quid agat unusquisque, quidue patiatur, ut bonos subleuet ac puniat sontes. Itaq; spem meã in eo collocatã inimicorũ conatibus opponam, hũc propugnatorem mihi defensoremq; opto, non armis, nõ pecunijs, non oportunitate locorum, aut temporis ad res gerendas indigentem, sed nutu omnia administrãtem, & feliciter con ficientem cernitis, quàm facile, quàm firmum,

quamq; inexpugnabile præsidiū compararim.

Quòd si Saulem hominem perditißimum ... detis regnū obtinere, bonos uerò patriæ fini... expulsos uitam inopem & uagam perfequi, & in maximis laboribus & periculis uersari, ne... uobis admirandum accidat: ut enim aurū ig... perspiciūt, sic Deus pios homines reb. aduer... explorat, quo eorū animi efficiantur puriore... & uirtus illustrior existat: impios autē & in... stos ille acerbè odit, tametsi ad bonorū utili... tem eis secundiores aliquando res cōcedit, q... mox tamen commutantur, & maiora illis su... plicia pariūt: quibus supplicijs, & illis qui... grauißimis afficientur, ut Sodomitæ non ac... bius interierint, qui sulphure & cœlesti... deflagrauerunt. Hæc quidem impios sc... & maleficiorum merces manet. nam Dom... qui iustißimus est, non potest non amare iu... tiam. itaq; ut nefarios homines igne & sul... re interficit, sic bonum quenq; & iustitiæ c... tem placidis oculis intuetur, eiusq; uirtu...

maxim...

maximis & pulcherrimis præmijs muneratur.

ARGVMENTVM PSAL. XII.

Queritur de moribus seculi sui deprauatis, Deo supplicat pro salute piorum, qui ab improbis uexantur, ipsum Deum inducit loquentem, & opem suam pollicentem. Videtur autem hoc carmen fecisse, cum à Saule conquireretur ad necem, & maximo in periculo uersaretur. ea enim erat hominum perfidia, ut nulli salutem suam tuto posset committere.

Victori ad Sebeminith. Psalmus XII.

SAluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam defecerunt fideles inter filios hominum.

Vana loquuntur unusquisque ad proximum suum, fictè blandiuntur, in corde & corde loquuntur.

Disperdat Dominus uniuersa labia fictè blandientia, linguam magniloquam.

Qui dixerunt, linguis nostris magnificabimur, labia nostra penes nos sunt, quis noster Dominus est?

Propter uastitatem inopũ, & gemitum pauperum nũc exurgam, dicit Dominus.

Saluabo illos ab ijs, qui laqueum ponunt ipsis.

Eloquia Domini, eloquia mũda, argentum igne examinatum in uaſe terreo, purgatum ſepties.

Tu Domine ſeruabis eos, & cuſtodies nos à generatione hac in æternum.

In circuitu impij ambulant, cùm exaltata fuerint opprobria.

¶In corde] *Hæc uerbi eiuſdẽ duplicatio, ſignificat duplici corde eos loqui: quod quidem literæ ſanctæ ſolent de ijs dicere, qui alia ſentiunt, alia loquuntur. quapropter Symmachus ſententiam ſecutus non uerba, dilucidè hunc locum reddidit ex Hebræo, ut teſtatur* Hieronymus, *ad hunc modũ:* In corde *aliud eſt, atq; aliud loquuntur.* ¶[Labia noſtra] Hoc eſt, *liberum os habemus, neq; nobis de dictis aut factis alicui reddenda eſt ratio.* ¶[Saluabo illos] Hic *uerſiculus eſt, ut illum explanat Chimis uir doctiſſimus inter* Iudæos. ¶[Eloquia Domini] *Significat non eſſe dubitandum, quin* Deus *promiſſum efficiat, quippe cuius uerba ſint ab omni falſi-*

falsitatis labe integra, & pura. ¶ In circuitu impij ambulant] *Hebræi sic explanant hunc locum, circumueniri & oppugnari innocentes ab improbis, cùm homines scelerati ac perditi principatum obtinent.*

PARAPHRASIS 12.

SErua me parens misericordiæ, quando omnia plena sunt fraudibus & simulatione, neq; iam reliquus est ullus, cui poßim in hac mea calamitate fidem aliquam habere. Et quoniam maximam uim habet ad pietatem & uirtutem probitas eorum, quibuscum uiuimus: quòd si inter homines impuros & nocentes ætatem agamus, uix fieri poteſt, quin ad eorum cõsuetudinem, moresq; traducamur: propterea Domine *non impensius laboro, ut uitam meam ab insidijs inimicorum, quàm ut animum à uitijs & corruptela seculi eius integrum saluumq; conserues, ne me reliquorum perditi mores, & exempla corrumpant, neue illorum imitatione in aliquam turpitudinem dilabar. Nulla in ho-*

minibus reliqua est probitas aut fides, omnia plena sunt fallaciarũ & uanitatis in uita. Quotus enim quisque repcritur, qui à mendacio sibi iam tẽperet? qui syncerũ, simplicẽ & apertum animũ gerat? qui non alia sentiat, alia loquatur? Quòd si quis tibi blandiatur, hunc tu maxime caueto. Vtinã Deus tollat blanditias malitiosas, & intolerabilem magniloquentiã istorum qui dicere solent, lingua nostra nobis fallendo & blandiendo, opes & potentiã comparabimus liberum certè & solutum os habemus: neq; nobis de delictis aut factis alicui reddẽda ratio est, quem enim nos Dominum habemus? Hæc flagitia temer solent effutire impij, & qui amentia cæcoq; furore à ratione concilioq; deducuntur. Sic Pharao iactabat se nullum habere Dominum: sic arrogantissimus ille Assyriorum rex pueros illos generosos territare uolens, aiebat: Quis eripiet uos de manibus meis? ueruntamen & illi superbiæ, & impietatis suæ pœnas grauissimas dederunt, & isti qui nunc se liberos
om-

omni dominatione iactāt, sese omnium infimos & miserrimos seruos esse mox intelligent. summus enim ille cœli terrarumq́; moderator & Dominus, piorum lachrymis & precibus, istorumq́; oratione petulanti grauissimè cōmotus, Iam, iam, inquit, exurgo ad coërcendam impiorum arrogātiam, & calamitates piorum subleuandas, nihil dissimulanter, nihil ex occulto agam, sed tam insignis & illustris erit liberatio bonorum & improborum animaduersio, ut facile possint omnes intelligere, me omniū rerum gubernatorem & Dominū esse, & qualis quātusq́; sit apud me delectus uitiorū & uirtutum.

Verba Domini uera synceraq́; sunt, nihil his purius aut sanctius, nihil ab omni falsitate magis alienū. Verba Domini simillima sunt argento atq; auro, quod artifex summa diligentia sæpe ac sæpius igne purgauit. Proinde quicunque iustitiam & pietatem colitis, facite, animo magno fortiq́; sitis, exploratumq́; habete, uos præsidio Dei integros saluos & florentes fore,

nocen-

nocentibus de medio ſublatis qui nunc uigent, atq; in tenuiores impunè debacchantur, propter eius qui dominatur, iniuſtitiam. Scilicet improbi tunc maximas uires habent, & licenter uagantur, uirosq́; cum fide iuſtitiaq́; uiuentes circumueniunt, cùm homines iniuſti & uitioſi imperia obtinent.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Deo meo ſpes nititur, quid dicitis, Dauid
Veſtris ut auolem procul
A montibus, miſella, ſicut auicula,
Quam ſæuus accipiter feris
Adurget unguibus, fame rabida furens?
Quia hoſtis ecce barbarus Amici
Arcum tetendit iam, ſuas ut imbuat
Tuo ſagittas ſanguine,
Et diſsipatis legibus, miſeris nihil
Ad ſpem ſalutis linquitur.
At ego quid egi, cur meam uitam mihi
Auferre tendat impius?
Sed præſidet templo Deus ſancto, Deus
Cælum

Cœlum beatus incolit:
Hinc perſpicaci cuncta luſtrat lumine
Rerum omnium arbiter parens,
Sua ut potente dextera bonos iuuet,
Malosq; iuſtus puniat.
Explorat ille ſæpe rebus aſperis Dauid
Pios, ut aurum feruidus
Explorat ignis, opprimi tamen uetat.
Contráq; tempus ad breue
Florere permittit malos, cruciatibus
Quos deinde longis afficit.
Quapropter hoſtis impius niſi iam ſuo
Ponit furori terminum,
Prædico, funditus peribit obrutus
Igne, procellis, ſulphure.
Nanq; æquus æquitatem amat Deus, & pios
Placido intuetur lumine.

ARGVMENTVM PSAL. XIII.

Vir ſanctus magnis & diuturnis calamitatibus iam labefactus uicem ſuam miſeratur, & auxilium Dei queribundus implorat.

Victori,

Victori, Psalmus Dauid, XIII.

VSquequo Domine obliuisceris me in perpetuum? usquequo auertis faciem tuam à me?

Quandiu ponam cõsilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiã in morte, ne fortè dicat inimicus meus, Præualui aduersus meum.

Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo, cantabo Domino, qui bona retribuit mihi.

¶[Vsquequo] *Expreßit morem calamitosorũ, quorum animus nunquã quiescit, semper huc illuc impellitur, & in omnes partes deliberãdo distrahitur.* ¶[Illumina oculos] *Id est, ope tua tanquã splendidißimo candore solis dißipa noctem calamitatũ mearum, ne crescentibus malorum*

lorum tenebris, durißimo mortis somno consopiar. ¶ Quoniam bona] Id est, quoniam innocentiam meam tutatus est, meq́; incolumen conseruauit ab impetu inimicorum.

PARAPHRASIS. 13.

QVousq; Domine supplicem tuum deseris in tantis malis? quousq; faciem auertes iratus & negligens salutis meæ? Quandiu tandem animus meus tempestate calamitatum iactabitur, & huc illuc impulsus in omnes partes deliberando distrahetur? Quem ad finem truculentus hostis exultabit in fortunas meas? neq; ullam mihi respirandi potestatem dabit? Satis diu domine & oculos auertisti, & aures à querelis meis abhorrentes habuisti: iam, quæso, uocantem exaudi: iam mœrentem, afflictum, in lachrymis & squallore iacentem placidis oculis intuere, & salutari luce tui uultus ab animo meo tenebras caliginemq́; dispelle.

Dißipa Domine ope tua, tãquam splendidißimo cãdore solis noctem calamitatũ mearum, ne

cres-

crescentibus malorum tenebris, durißimo mortis somno consopiar. Ne quæso glorietur unquam inimicus se mihi uim & manus attulisse. Ille quidẽ incredibili gaudio exultabit, si me abiectum, prostratũ, & perditum uiderit. Sed quanquam mihi omnia mortem intentãt, quanquam desperata est ab omnibus salus mea, spe tamen ego bona sustẽtabor, cõfisus non iustitia quidem mea, sed incredibili misericordia tua. Immortales tibi gratias ago pater augustißime, qui meis lachrymis te placidum & lenem præbuisti. Itẽ ex animo curas omnes doloresq; depono, iam finem facio suspirijs & flebilibus querelis, iam iamq; animo lætanti ob salutem te mihi redditam, & innocentiã meam tectam & defensam, numinis tui laudes ad citharã dies noctesq; celebrabo.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Quousq; Domine linquor in tantis malis?
O columen, & salus mea,
Quousq; pergis esse non memor mei?

Dic

Dic oro, quandiu dies,
Noctesq́; lachrymis madebo, & anxius
Deliberando diſtrahar?
Quouſq; ſupplicem tuæ clementiæ
Crudelis hoſtis opprimet?
Aures tuæ ſatis diu Pater à meis
Abhorruere queſtibus,
Satis ſuperq́; uultus auerſus tuus
Omnem mihi lucem abſtulit.
Iam quæſo, iam candore luminis ſacri
Meas tenebras diſsipa:
Ne fortè durus mortis obrepat ſopor,
Dum nulla donatur quies.
Ne quæſo ne amplius in mala inſultans mea
Triumphet hoſtis gaudio:
Sed quanquam ab omnibus miſera ſalus mea
Proiecta ſit mortalibus,
Bonam tamen ſpem non ego abijciam, tuæ
Nitens opis fiducia.
Pater beate maximas tibi gratias
Ago, tuum qui ſupplicem

Tam dexter audis, & malorum fluctibus
Tantis benignus eripis.
Iam iam querelas flebiles, suspiria
Iam pono lætus tristia,
Et fonte quicquid carminis fluet meo,
Pater tibi omne consecro.

ARGVMEN. PSAL. XIIII.

Inuehitur in homines importunos & contemptores dei, qui pios acerbissime uexabant, & potentia abutebantur ad perniciem tenuiorum, quibus salutem & res secundas pollicetur.

Victori Psalmus Dauid. XIIII.

DIxit insipiens in corde suo, non est deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis, non est qui faciat bonum.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat, si est intelligẽs, aut requirens deum.

Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt. non est qui faciat bonum, non est ne unus quidem.

Nonne cognoscent omnes, qui operantur

rantur iniquitatem, qui deuorãt plebem meam ſicut eſcam panis?

Dominum non inuocauerunt, illic trepidabunt timore,

Quoniam Dominus in generatione iuſtorum eſt, conſilium inopis confudiſtis, quoniam dominus ſpes eius eſt.

Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cùm cõuerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob, & lætabitur Iſrael.

¶ Dominus de cœlo.] *Sic appellat eos, qui nondum per fidem, & ueram pietatem filij dei euaſerũt. Quos uerò iam deus ſibi adoptauit, eos infrà generationem iuſtorum uocat, quòd pater cœleſtis iuſtitiam, & ſpiritum ſuum ipſis ad ſalutem impertiuerit.* ¶ Nónne cognoſcent.] *Hæc interrogatio cum orationis præciſione demonſtrat uehementem iram dei. Eſt autem horum uerborum ſententia:* Profectò *homines perditi, qui iactant me non exiſtere, & hac opinione confiſi lacerant gentem meã, eiusq; fortunas incredibili cupiditate deuo-*

rant, maximo ſuo malo ſentient uim & poteſtatem meam. ¶ Deum non inuoc.] *Deus inuocandus, colendus, & ſuſpiciendus erat, cætera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictu eſt quàm contrà fiat ab iſtis, qui conculcata uirtute omni ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colunt, & colentes, deum ſumma crudelitate perſequuntur.* ¶ Illic trepidabunt.] *Vir ſanctus præſentiebat, atq; animo tanquam oculis uidebat quo in loco ſupplicio afficiendi erant homines illi importuni, atq; ob eã cauſam dixit, illic trepidabunt timore, tanquam digito locum illum indicaret. ſimile eſt illud in pſalmo 36. ibi cadent, qui operantur iniquitatem.*
¶ Quoniam dominus.] *Trepidabunt inquam timore, & grauiſsimas pœnas dabunt crudelitatis ſuæ, quoniam deus apud iuſtos et pios homines ſedem & domicilium habet, neque iniurias eorum feret impunitas.* ¶ Conſilium inopis.] *Vos (inquit) impij conſilium, & in-*

& institutum piorum aspernamini, & stultũ ac ridiculũ existimatis, quòd ij spem suam ponant in deo, quòd eum colant, uenerentur, & omnes suas curas & actiones ad eum referendas putent. Hoc uerò impijs obijcit tanquam scelus grauißimum & inexpiabile. commemoratis autem flagitijs impiorum, & piorum calamitatibus, implorat auxilium à deo, cùm subiungit, ¶ Quis dabit.] Hæc interrogandi ratio apud Hebræos sæpe uim habet optandi, ut eo loco, Quis mihi dabit pennas columbæ? & in Numer. Quis mihi tribuat, ut omnis populus prophetet? Putabatur autem Sion esse domicilium dei, & ex eo loco petentibus salutem dari. hinc illud Mittat tibi auxiliũ de sancto, & de Sion tueatur te. Itaq; huius uersiculi ea est sententia: Vtinam dominus ex mõte sancto suo respiciat calamitates Israelis, & asperrimum seruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat. ¶ Cum conuerterit.] Eueniet (inquit) quod optamus, & populus seruitute liberatus

recreabitur, & gaudio exultabit.

PARAPHRASIS.

Nihil adeò tetrum, immane, & contra natu-ram cogitari poteſt, quàm negare eum eſ-ſe à quo omnia à principio facta & conſtitu-ſunt, atq; ad innumerabilia ſecula incredibi-ſapientia reguntur atq; conſeruantur. Quo-ſi ſapientia, ut etiam à maximis philoſoph-eſt definitum, cognitio rerum diuinarum eſt. & omnis ſapientiæ caput eſt caſtiſsimus cul-tus, pleniſsimaq́; ſanctitatis pietas aduerſu-deum, non iniuria inſipientes appellamus om-nes, quicunq; deum non ſolùm non colunt, a-ex aliqua parte cognoſcunt, ſed etiam fundit-omnem naturam, & uim diuinam tollunt, c-deum rem eſſe inanem & commentitiam ex-ſtimant. Hæc autem portenta loquuntur imp-cum animo ſuo, quoniam effutire non auden-quod etiam gentes immanes & effrenatæ ex-ecrandum atq; omni ſupplicio uindicandum arbitrantur. Huius autem peſtiferæ opinio-

nis,

nis, quæ totius uitæ fundamenta conuellit, origo & fons est ipsa uitæ turpitudo. Nam qui libidinum facibus inflammantur, qui rapinis & maleficio pascuntur, qui cruore hominum sese contaminant, & cætera eiusmodi scelera et flagitia suscipiunt, ij omnem dei notionem & memoriam ex animo suo euellere conantur, ne metu supplicij diuini aut exanimentur continenter, aut inuiti à scelerum administratione reuocentur. Dominus è cœlo oculis collustrauit, si quem cerneret in tanta istorum multitudine rerum diuinarum intelligentem, seq; diligentius perquirentem. ad hanc enim rem nobis ille rationem, atque omnem intelligendi uim contulit, ut in se perquirendo & cognoscendo omnem curam, cogitationem, operam poneremus. Sed inaniter ille circunspexit, omnes enim declinauerunt à pietate & recta uiuendi ratione, omnes ad unum perditis moribus & pestiferis opinionibus corrupti deprauatiq; sunt: nemo deniq; ex ijs repertus est,

qui cum fide & iustitia uitam coleret. Itaq; summus ille rector ira incensus, profectò (inquit) homines impij, qui me ia ctãt non existere, & hac opinione confisi, lacerant omni scelere gentem meam, eiusq; fortunas inexplebili cupiditate deuorant, maximo suo malo sentiẽt uim & potestatem meam. Nimirum deus inuocandus, colendus, & suspiciendus erat, cætera omnia pro nihilo ducenda, quod admirabile dictu est, quàm contrà fiat ab istis, qui conculcata uirtute omnia, ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colunt, & colentes, deum summa crudelitate persequuntur. Sed ô quanta miseros supplicia manent, en ego locum aspicio, quo loco tantis circumuenientur malis, ut fracti magnitudine calamitatum, nunquam respirandi potestatem habeant, semper trepident, semper grauiora formident. Hæc igitur pœna manet impios, arrogantes, & gentes dei crudeliter exedentes, propterea quòd dominus apud iustos & pios

pios homines ſedem & domicilium habet, neque iniurias eorũ feret impunitas: quanquam uos impij conſilium & inſtitutum piorum illudere, & ſtultum ac ridiculum exiſtimare ſoletis, quòd ij ſpem ſuam ponãt in deo, quòd eum colant, uenerãtur, & omnes ſuas curas, & actiones ad eum referendas putent. Vtinam dominus ex ſanctiſsimo uertice Sionis, ubi ſedem conſtitutam habet, reſpiciat citò calamitates Iſraelis, & aſperrimum ſeruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat. Eueniet quod optamus, & populus impiorum tyrannide liberatus, à deo recreabitur, & in reliquum tempus ocio, & placidiſsima pace perfruetur.

ARGVMEN. PSAL. XV.

Gens Hebræa maximas accepit calamitates, & à Barbaris nationibus ſæpe in ſeruitutẽ abducta eſt propter neglectam pietatem & uirtutem. Id prouidens Dauid & in poſterum longè proſpiciens, his carminibus inducit deum præcipientem, & certam uiuendi formulam conſtituentem: quam ſi ſecuti fuiſſent Hebræi, nũquam ab honeſto & religione receſſiſſent: & ſublato omni externarum gentium metu, fines patriæ ſalui & incolumes habitauiſſent. Quod utinam nos cęteris omnibus rebus

neglectis, incũbamus toto pectore in eam curam, ut ho-
rum carminum pręcepta saluberrima obseruemus, qui
tandem post exilium longum, & grauissimos labores in
terris exanthlatos in monte illo cœlesti, & domicilio
dei sempiterno quiescamus. uitamq; placidissimam, &
omnium bonorum plenissimam traducamus. tunc enim
boni incipiunt uiuere, ut quidam sapienter ait, cùm ex
corporum uinculis tanquam è carcere euolauerunt: no-
stra uerò hæc, quæ dicitur uita, mors est. Illud autem sci-
re oportet, cum uir sanctus in principio carminis do-
micilium dei, & montem sanctum appellat, eum terram
Iudęam intelligere, quod uel uno testimonio Mosis con-
firmare possumus. is enim in libro, qui inscribitur Exo-
dus, ijsdem uerbis eam describit, cum de Iudæis hæc lo-
quitur, Eos perduces & collocabis in monte hæredita-
tis tuæ, ubi domiciliũ tibi cõstituisti, ubi sedẽ & tẽplũ
tibi ædificabis. Itaq; Dauid cum templum & montem
sanctum nominauit, ipse quoq; potiore de parte totam
regionem intellexit, quam exornationem orationis Rhe-
tores appellant intellectionem. Quod uerò uerbum illud
peregrinor posuit, significauit Hebræos tanquam adue-
nas & peregrinos terram Iudæam possidere. nam domi-
nus in Leuitico, Terra, inquit, hæc mea est, & uos adue-
næ & coloni estis. Quin etiam tota hæc nostra uita pe-
regrinatio quædam est, neq; enim in terris stabilem se-
dem, aut domicilium certum habemus, sed in corpori-
bus commoramur tanquam in hospitio, non tanquam
in domo. Itaq; Dauid in libris Paralipomenon his dua-
bus de causis se ac cæteros Iudęos peregrinos nominat,
Deum uenerans, his uerbis: Tua sunt omnia, et quæ de
liberalitate tua accepimus, ea dedimus tibi. nos enim pe-
regrini sumus & aduenæ, sicut omnes maiores nostri: ui-
ta nostra

ta nostra tanquam umbra est in terris, neque ulla est mora. Non me fugit, Basilium illum magnum, & Eusebiũ Cæsariensem aliter eum uersum Dauidis interpretatos esse, sed cum eorum explanatio ad id genus pertinere uideatur, quod Græci anagogen uocant: nos hac in parte sequi Theodoretum maluimus, quod eius interpretatio ad institutum nostrum accõmodatior esse uideretur.

Psalmus Dauid. XV

DOmine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.

Qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non detraxit lingua sua.

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non tulit super proximo suo.

Despicitur in oculis eius malignus, timentes autem dominum glorificat.

Qui iurat, ut se affligat, & non mutat, pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera contra innocentem non accepit.

Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

¶ Domine

¶Domine, quis.] *Cùm David hoc uersiculo tabernaculum, et montem sanctum nominauit. potiore de parte totam regionem intellexit, ut in Paraphrasi ostendimus. Quòd autem uerbum illud Peregrinos posuit, significauit Hebræos tanquam aduenas, & peregrinos terram Iudæam poßidere: uel potius, totam hanc uostram uitam peregrinationem quandam esse. Quibus de rebus in eadem paraphrasi explicatum est.* ¶ Qui ingreditur.] *Dominus respondens ad ea quæ rogauerat David, probat hominem ingredientem sine macula, id est, nullo scelere, aut flagitio se contaminantem, & operantem iustitiam, id est, omnibus uirtutum officijs fungentem: iustitiæ enim nomen in literis sanctis latißimè patet, & omnes honesti partes comprehēdit.* ¶ Qui loquitur.] *Quæ summatim proposuerat, ea nūc sigillatim persequitur.* ¶Nec fecit proximo] *Ordine quidē progressa oratio cordis primùm meminit, deinde linguæ, postremò operis mentionem intulit:*

tulit: opus enim ſermo, ſermonem cogitatio antecedit. ¶[Et opprob.] Id eſt, non modò non uiolat alterum, ſed ne ab alio quidem patitur eum lædi & opprobrijs, ac contumelijs affici. ¶[Deſpicitur.] Id eſt, improbos, quamuis genere, opibus et gratia florentes, pro nihilo ducit: colentes autem deum ueretur & obſeruat, licet humiles & obſcuri ſint, & apud homines abiecti contemptiq́;. ¶ Qui iurat.] Horum uerborum hanc ſententiam eſſe confirmãt Hebræi, uirum bonum ſumma fide, ſummaq́; conſtantia præſtaturũ quod promiſerit, & ſi quo uoto obſtrinxerit eorum quæ ad incommodũ & macerationem corporis pertineant, non tamen mutaturum ſentẽtiam, aut contra religionem iuriſiurandi quicquam admiſſurum eſſe. De hoc genere uoti & iuriſiurandi, meminit Moſes in libro Numerorũ. ¶[Et munera.] Accipiunt dona aduerſus innocentem non ſolùm iudices auari, ſed etiam qui pecuniam accipiũt ob falſum teſtimonium dicendum, aut lites ini-

quo patrocinio extrahendas, & tuendas.

PARAPHRASIS.

DAuid. Domine quis habitabit in domicilio tuo? quis stabilem sedem habebit in monte sancto tuo? Deus. Quisquis ab omni uitiorũ labe sese purum atq; integrũ seruat, atq; alacri & prompto animo omnia uirtutũ officia præstat. ea nempe laus perfecta, & præmijs immortalibus digna est, ut legum diuinarũ, neq; uetita per libidinẽ animi attingas, neq; iussa per negligentiam omittas: id autem consequitur, quisquis est simplicis ueritatis amicus, neq; alteri maledicto uel re nocet, tantumq́; abest à quoquam uiolando, ut neminem ab altero lædi patiatur, aut probris conuitijsq́; iactari.

Quin etiam improbos, quamuis genere, opibus & gratia florentes pro nihilo ducit: colentes autem deum reueretur et obseruat, licet humiles & obscuri sint, & apud homines abiecti contemptiq́;, sentit enim beatos esse, non qui opibus circumfluunt, & magna imperia

obtinent,

obtinent, sed qui pietatẽ colunt & iustitiam. Quòd si quid deo teste cuiquã promiserit, seq; iureiurando aliquo obstrinxerit, id summa fide, summaq; constantia seruat: neq; si quo uoto se deuinxerit eorum, quæ ad incommodum corporis pertineãt, sententiam mutat, aut contra iurisiurandi religionem facit. Non ille aut pecuniam fœnori daret, aut illam accipere ob ius uel testimonium dicendum, & innocentes iniquo iudicio opprimendos. Qui ad hunc modum uitam instituerit, & Deo charissimus erit, & nullo rerum aduersarum ictu concutietur, sed instar domus habebit, quam uir prudẽs ædificauit in lapide firmissimo. Ergo illã neq; impetus uentorũ, neq; imbrium aut fluuiorum uis moderata conuellit, eius enim fundamenta posita sunt in lapide firmissimo.

ALIA PARAPHRASIS.

Dauid.

Pater supreme quis tuum templum incolet?
Dic, oro, monte quis acquiescet in tuo?

Qui

Qui purus omni à labe iustitiam colit,
Qui diligenter curat, ut mentem mala
A cogitatione seruet integram,
Nec immerentes ore uexat improbo,
Nec alteri nocere solummodo cauet,
Sed siquis nullum lædat, auxilio uenit,
Iniuriamq́; prohibet. hic malum, licet
Ditißimum, licet potentem, negligit.
At quos amantes uiderit deum, colit,
Veretur, obseruat, loco quanquam infimo
Iacere cernat rerum egentes omnium:
Nec siquid unquam iuret, unquam peierat.
Non ille fœnori pecuniam daret:
Illámue reciperet licet pauperrimus,
Vt innocentes opprimat, uel maximam.
Qui seruat hæc, immobilis semper manet,
Deoq́; charus uiuit, & mortalibus.

Deus =

ARGVMENTVM PSAL. XVI.

Inducit Iesum deum loquentem, & suam mortem ac reditum ad uitam & piorum salutē prædicentē. Is cum duplici natura sit, nemini mirandum accidere debet, si multa eius tum dicta, tum facta referantur, tanquam ho-

minis & mortalis. Hinc illa in euange. Pater, si fieri potest, tollatur à me cruciatus iste: ueruntamen non quod mihi, sed quod tibi placet, id fiat. Et illud, eo ad parentem, & deum meum & uestrum. Pari ratione uidemus ipsum & lachrymantem, & supplicantium more genua flectentem, seq; animo demisso, atq; humili ad terram abijcientem quæ quidem omnia pertinent ad mortalitatem eius: quippe qui omnibus in rebus extra culpam et peccatum nobis par & similis redditus sit, quo misericors esset, ac fidelis pontifex in ijs procurandis apud deum, quæ pertinent ad expiationem scelerum & flagitiorum generis humani. ex eo enim quod ipsi contigit, ut nostris malis & incommodis tentaretur, id consecutus est, ut ijs qui eisdem casibus tentātur, summa benignitate subueniat. Christum uero deum in his carminibus loqui, Petrus & Paulus testantur in Actis Apostolorum.

Michtam Dauid. *Psalmus* XVI.

CONserua me domine, quoniam speraui in te: dixi domino, Dominus meus es tu, bonum meum nihil tibi confert.

Erga sanctos, qui sunt in terra, & præclaros omnis uoluntas mea est.

Multiplicata sunt idola eorum, post alium accelerauerunt.

Non libabo libamina eorum de sanguine, nec assumam nomina eorum in la

biis meis.

Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei, tu sustentabis sortem meam.

Funes ceciderunt mihi in præclaris, etiam hæreditas pulchra contigit mihi.

Benedicam dominum, qui dedit mihi consilium, etiam per noctes erudiunt me renes mei.

Posui dominum in cõspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear.

Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe.

Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctũ tuum uidere corruptionem.

Notas fecisti mihi uias uitæ, satietas lætitiarum est cum uultu tuo, delectationes in dextera tua in æternum.

¶Conserua me deus.] *Filius dei omnibus in rebus (extra culpam, & peccatum) nobis par, & si-*

& similis redditus, & nostris malis, & incommodis tentatus, imminēte iam morte uerba humana imbecillitati conuenientia pronuntiat, deoq; salutem suam suppliciter commendat.

¶ Erga sanctos.] Cum dixisset, deum nulla in re egere opera sua, subiungit, se nullum officij genus erga homines illi charos prætermissurum, quòd sciret, hæc studia deo perinde grata esse, quasi ipsius numini tributa forent.

¶ Multiplicata sunt idola.] Hæc uidentur dici de perfidis Iudæis, qui relicto Deo alterum secuti sunt, uidelicet Diabolum, cuius etiam filij appellantur in Euangelio Ioannis, & propterea idola eorum multiplicata sunt. ut enim boni unum habent deum, quem colant, sic improbi multos habent falsos deos, quibus seruiant: ambitio nanq;, & libido, & luxuria, et pecuniæ cupiditas, & reliqua flagitia sunt eorum idola: qua enim quisq; in re summum bonum constituit, ea res cuiq; deus est. Huius igitur impiæ nationis sacrificia Christus repudi-

auit, & eorum nomina deleuit ex libro uiuentium, neq; iam digni sunt Iudæi, qui ab ipso nominentur, aut cognoscãtur. ¶[Dominus pars hæreditatis.] Felix (inquit) hæreditat mea, id est ecclesia piorum: cuius hæreditas æterna erit deus. uos item felices labores, & cruciatus mei, quos eadẽ merces manet. sic Athanasius, & Theodoretus, & quidã alij explanant hũc locum. ¶[Tu sustentabis.] Id est, ecclesia mea magnis impiorum conatibus oppugnata, tuo præsidio tuta erit, et firma, et immobilis permanebit. glorians autem Dominus, de fide & uirtutibus suorum subiungit. ¶[Funes ceciderunt mihi in præclaris.] Id est, luculenta plané, & præclara mihi uenit hæreditas. Est autẽ hoc sumptum ex historia Iosuæ, qui funibus agros metitus est, quos populo diuidebat.
¶[Etiam per noctes] Non solum (inquit) perfecit dominus, ut in me ratio, & mens animi ui gereret, sed etiam affectiones ipsas, quæ solẽt ab honesto reuocare, tam castas, tamq; rationi obedientes

bedientes effecit, ut etiam illæ ad ſtudia pietatis & uirtutem, dies nocteſq; me impellerent. ¶ Quoniam non derelinques.] Nam triduo pòſt reuertetur ad corpus ſuum non iam patibile & caducum, ſed inuiolabile & immortale. Hæc autē uerba eſſe Chriſti, Petrus & Paulus teſtantur in Actis Apoſtolorum. ¶ Nec dabis ſanctum.] Ideſt, quem tibi conſecraſti, atque omnium gentium regem & dominum deſignauiſti, haud quaquā feres tam diu uita carere, quoad corpus eius corrumpatur. ¶ Satietas lætitiarum.] Id eſt, tum demū animus expletur omnibus lætitijs, cùm te præſens præſentem intuetur: ſunt enim delectationes in dextera tua, id eſt ſemper in promptu habes, ſemper munificæ manu largiris hilaritates, lætitias, iucunditates. ſimile uidetur illud ex prouerbijs Salomonis, Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria: quibus uerbis ſignificat ſapientiam ſuppeditare ſuis amatoribus longinquitatem uitæ & opes.

& honores. In hanc ſententiam theologi Græci & Latini interpretantur hunc hymnum. Illud autem ſcire oportet, Dauidem unum ex ijs fuiſſe, qui moribus & factis uenturum Chriſtum multis in rebus repræſentarunt ſuorum temporũ hominibus, atq; ob hanc cauſam non nullos exiſtimare, & illos quidem rerum diuinarum peritiſsimos, ipſum etiã in ijs pſalmis, in quibus de ſe, ac ſuis rebus ſcriberet, ſolitum inſerere multa, quæ non tam ſibi conueniret, quàm ei quem repræſentabat, nempe Chriſto. qua quidem ſcribendi ratione oſtendũt ipſum ipſum eſſe uſum etiam in eo carmine, quod de Salomone condidit: in illo enim cùm de regno filij ſemper loqui uideatur, nonnulla tamen dicit, quæ regno Chriſti congruũt, præterea nullius. Sic autem ferebat illorum temporum ratio, ut myſteria Chriſti umbris eiuſmodi, & imaginibus uelarentur, in quæ poſſent introſpicere quorum mens à Deo illuminata foret, cæteri præter ipſas umbras nihil penitus uiderent.

derent. His rationibus inducti fatentur illi quidem, cùm uir sanctus diceret, animam suam ab inferis citò reuocandam, neq; deum permissurum, ut corpus ipsius in sepulchro corrumperetur, istæc sub persona Christi locutum esse, sed ijdem illum omnia superiora de se ipso scribere, non dubitant: itaq; horum sententia hic hymnus ita explanandus erit, ut Dauid in secundo uersu prædicet beneuolentiam & studium suum erga homines pios: in tertio autem accuset impios, qui non contenti religione, & cultu ueri dei, à finitimis nationibus cæremonias & sacra falsorũ deorum accipiebant, quibus sacris profitetur se nunquam interfuturum, aut quicquam libaturũ, quod ad ea pertineat: neq; uerò se commissurum, ut inuocet illos deos, aut nomina eorum ad iusiurandum adhibeat. Eius autem rei causam subiungere uidetur, cùm ait, Dominum esse partem hæreditatis suæ, et calicis sui, ac funes sibi cecidisse in rebus præclaris: quibus uerbis gloriatur, deum

ſibi eſſe hæreditatem, opes, & omnia bona: nã quod addit, ſortem ſuam ab illo ſuſtẽtatum iri, nimirum ſignificat, ſibi non eſſe dubitandum, ne hanc luculẽtam hæreditatem amittat, quando deus qui ſe ipſi poßidendum, ac fruendum dedit, non ſit paſſurus, ut ulla res eum de hac poſſeßione deturbet. Nomen uerò calicis, conſuetudine linguæ Hebrææ ſignificare quicquid hominibus aut boni, aut mali contingit à deo, alio in loco dictum eſt à nobis.

PARAPHRASIS.

STudet ingrata & importuna gens mihi uitam eripere, & meum nomen ex omni hominũ memoria funditus delere: at tu pater optime atq; ſanctißime, filium tuum ſerua, atq; illum ea gloria illuſtra, in qua ſemper fuit apud te, priuſquam hæc pulcherrima rerum uniuerſitas exiſteret. Ego certè in tua miſericordia omnem meam ſpem & præſidiũ locaui. Agnoſco domine, neq; unquam intermitto apud omnes prædicare, te mihi dominum eſſe, neq; po-

teſt

test quicquam esse tam promptum, aut tam paratum, quàm animus meus ad inseruiendum tibi. Verùm quid tuo numini commodare potest hæc uoluntas & alacritas mea? Tu domine seiunctis omnibus malis & incommodis, uitam colis beatißimam & sempiternam. Quæcunque bona, pulchra, utilia cernũtur in omnibus rebus in animis, animatisq́;, ea omnia ex perẽni uberrimoq́; tuæ benignitatis fonte permanãt. Proinde cùm tibi nulla in re sit opus opera mea, reliquũ est, ut omnia mea pietatis studia & officia cõstẽt in homines sanctos, et uirtute præcellentes: qui mecum in hac uita misera fragiliq; peregrinãtur, quos tu iam inde ab omni æternitate ex infinita mortalium multitudine selegisti, quo uitam purã & castam agentes in terris, postea beati æuo sempiterno fruerentur in cœlo. Hos ergo cõsilio, doctrina, exemplo, rebus deniq; omnibus iuuabo, & uiam tutißimam, rectißimamq́; muniã, quæ illos perducat ad uitam beatam & immortalem, atque

hæc mea beneficia & studia tibi perinde grata & iucunda erunt, quasi tuo numini tributa forent. Sed illud mihi ad dolorem acerbissimum accidit, quòd Iudæi quorum est adoptio & gloria, & sanctißima illa fœdera, & leges, et sacra, et promißiones magnificæ, quiq; progenati sunt à uiris sanctißimis, & omnium uirtutum gloria præcellentibus, quorum denique ego sum sanguis, quos ego in primis saluos, incolumes & florentes ac beatos cupio, ij sempiternũ illum hostem humani generis tibi antetulerunt, & multos sibi deos opinionis errore finxerunt, gloriã, honores, opes, libidines pro tuo sanctißimo numine uenerantur: & quæ flagitia summopere uitare, ac morte peius odisse debuerant, in ijs flagitijs beatam uitam collocarunt, meq; à maleficijs & sceleribus deterrentem, ad uirtutem, & pietatem, & syncerũ tui numinis cultum adhortãtem, omnibus iniurijs & contumelijs insequuntur: neq; prius finem faciunt furoris, quàm me acerbißimè excruciatum

tum interfecerint. Valeant itaque homines perditi & flagitiosi, horum ego ceremonias & sacrificia cruore manantia detestor, neque iam dignos puto, quos nomine appellem. At uos felices & beati, quicunq; uos & uestra omnia mihi consecrauistis & dicastis: istius enim uestræ uirtutis & pietatis merces & præmium sempiternum erit deus. Vos item felices labores et cruciatus mei, quos eadem merces manet. Oppugnabuntur quidē maximis conatibus impiorum omnes, quicunq; disciplinam et sectam sequentur meam: sed ij parentis mei præsidio confirmati, magno & fidenti animo resistent, atq; in me cultu ac pietate fixi & immobiles permanebunt. Luculenta certe & præclara mihi uenit hæreditas: homines, inquam, mihi pater excellentes, & uniuersi planè generis humani florem aßignauit. Itaq; immortales illi gratias ago, quòd me prudētißimis atq; amātißimis consilijs semper iuuerit, quodq; affectiones ipsas animi, quæ solent ab

honesto reuocare, tam castas tamq; rationi obedientes effecerit, ut etiam illæ ad studia pietatis & uirtutum dies noctesq; me impelleret.

Nempe dominus ante oculos mihi semper obuersatur, nihil animo agitare, nihil aut loqui aut conari possunt, quin illum adesse præsentem cogitem: neq; me profectò animus fallit. adest enim ille mihi præsens & propitius, & magnitudinem animi & constantiam subministrat, ne ulli calamitatum oneri succumbam, neu uirtutem meam excelso & illustri loco sitam labefactet hominum improbitas.

Propterea animus meus incredibili lætitia exultat, neq; lingua satiari potest gratijs agendis, dum cogitio deum lateri meo semper adhærere propugnantem, & consilio atq; opera iuuantem. Neq; solùm animus gaudio completur, sed etiam ipsum corpus mortis iam propinquum spe bona certaq; sustentatur, quòd tu domine animum meum non permittes diutius uersari apud inferos, sed post tertiũ diem eius diei

quo

quo migrauerit è corpore, comitatus felicibus animis piorum reuertetur ad domiciliũ suum, non iam patibile & caducum, sed inuiolabile & immortale. Scilicet eum quem tibi consecrasti, atq; omnium gentium regem & dominum designauisti, nequaquam feres tandiu uita carere, quo ad corpus corrumpatur. Quinimò iam rationẽ mihi & uitam ostendisti, qua mortem superarem, & ad uitam adirem beatam, & omnibus bonis & gaudijs affluentem: tunc demũ enim animus expletur omnibus lætitijs, cùm te coram intuetur, atq; in aspectu iucundißimaq; præsentia tua conquiescit: semper enim in promptu habes, semper munifica manu largiris uoluptates, lætitias, iucunditates.

ARGVMEN. PSAL. XVII.

Vir sanctus acerbissime uexatus à Saule, & maximis angustijs pressus deum implorat, uitæ suæ innocentiam commemorans, & inimicorũ superbiam, crudelitatem animiq; impotentiam exagitans, tum summum bonum in contemplatione dei constituendam esse admonens.

Oratio Dauid, *Psalmus* XVII.

EXaudi domine iustitiam meam, intende de-

de deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam absque labijs dolosis.

A uultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui uideant æquitatem.

Probasti cor meum, & uisitasti nocte: examinasti me, & non inuenisti.

Quod cogitaui, non transiuit os meũ, propter opera hominum, ob uerbum labiorum tuorum ego obseruaui uias peruersorum.

Sustenta gressus meos in semitis tuis, ut non labantur uestigia mea.

Ego clamaui ad te, quoniam exaudisti me deus, inclina aurem tuam mihi, & exaudi uerba mea.

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

A resistentibus dexteræ tuę custodi me ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me affligunt.

Inimici mei animam meam circunderunt,

derunt, adipe suo clauserunt corpus suũ, os eorum locutum est superbiam.

Gressus nostros nunc obsederunt, oculos suos posuerunt ad prosternẽdum me humi.

Similitudo eius quasi leonis desiderantis prædam, & quasi catuli leonis habitantis in abditis.

Exurge domine, præueni faciem eius, prosterne eum, eripe animam meam ab impio, qui est gladius tuus, ab hominibus, qui sunt manus tua.

Domine ab hominibus mundo addictis, quorum portio est in uita, quorum uentrem de absconditis tuis imples.

Saturantur filijs, & dimittunt reliquias suas paruulis suis.

Ego autem in iustitia contemplabor faciem tuam, satiabor cùm euigilauero, specie tua.

¶Exaudi domine iustitiam meam.] *Sic appellat iustam petitionem suam.* ¶Absq; labijs

dolosis.

dolosis] Audi (inquit) propitius uoces, quas ego puris labijs pronuntio, non aliter sentiens, atq; loquor. ¶ A uultu tuo.] Id est, tu domine discepta causam meam, qui solus æquus es iudex. ¶ Visitasti nocte.] Tu (inquit) rebus aduersis sæpe, ac sæpius explorasti animũ meum, meq́; ingentibus tenebris calamitatum circunfudisti, & quemadmodum aurum igne explorant, sic mẽtem meam facibus ærumnarum incendisti, neq; tamen me unquam uidisti à recta uia declinare, aut iniquũ aliquod facinus admittere uel salutis tuendæ causa, uel ut grauissimas iniurias ulciscerer, tametsi non semel acerbissimi hostis opprimendi facultas mihi oblata est. ¶ Quod cogitaui non trãsiuit os meũ.] Criminabantur, Dauidem esse malitiosum & fallacem, illumq́; proditionis insimulabãt: contrà ipse fretus innocentia sua prædicat coram deo, se animo simplici esse, & ab omni simulatione alieno, quippe qui nũquam aliter loquitur ac sentit: sic interpretantur hunc locum peritissim.

ritißimi linguæ Hebrææ. Ego uerò diligentius considerandum puto. ¶ Propter opera.] Non solum (inquit) me ab omni scelere integrum seruaui, sed etiam animaduertens, homines uulgò se uitijs contaminare, ob amorem & reuerentiam præceptionum tuarum, eorum uitam diligenter obseruabam, ut eos à maleficio deterrerem, & ad leges tuas seruandas & colendas incitarem: sic ferè explanant hunc locum Chimis, & Abraham Esdra, & eleganter quidem, ni fallor. ¶ Sustenta gressus.] Prædicauerat innocentiam & pietatem suam, itaq; ne uideretur quicquam harum rerum uirtuti suæ insolenter arrogare, precatur Deum ut uires & appetitiones animi sui ita corroboret ac confirmet, ut constantißimè perseueret in obseruatione legum diuinarũ, quibus omnis pulchritudo uirtutis cõtinetur: significans, si quid ab ipso antea uel recte cogitatum est, uel honestè administratum, totum id attribuendum misericordiæ Dei, qui mentem donauit, ut recta

conaretur: & uires, ut conata perficeret. ¶ Mirifica.] Fac (inquit) omnes admirentur magnitudinem misericordiæ, ac benignitatis tuæ, conseruando me ab impetu, & ui tyranni potentissimi. ¶ Similitudo eius.] Duæ sunt similitudines, quarum altera referenda est ad studium Saulis Dauidem cupidissimè quærentis ad necem: altera ad insidias, quas homo teterrimus illi cōparabat. ¶ A resistentibus.] Videbantur enim Deum impugnare, qui Dauidem impugnabant, propterea quòd is erat charissimus Deo, & ab eo cōstitutus fuerat rex Hebræorum. ¶ Adipe suo.] Sagina (inquit) os, & totum corpus oppleuerunt. Hæc uero est allegoria, qua literæ sanctæ uti solent ad significandam opum affluentiam, & uitæ prosperitatē: res autem secundas plerunq; sequitur arrogantia, & Dei, hominumq; contemptus: quamobrem subiungit, os eorum locutum est superbiā, simile est illud Mosis in Deuteronomio, incrassatus est dilectus & recalcitrauit:

citrauit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receßit à Deo ſalutari ſuo. ¶ Quid eſt.] Hoc ea ratione dicitur, quòd Deus impijs hominibus pro armis utatur ad punienda ſcelera improborũ, & ad uirtutem piorum exercendã. Itaq; apud Eſaiam, rex Aſſyriorum uirga furoris Dei nominatur: eadem ratione eoſdem appellat manum Dei, Iobum imitatus, qui dicit, ſe manu Domini uapulaſſe, cum tamen diabolus eum cæcidiſſet. Sed Deus eo uſus erat tanquam manu ad uerberandum ſeruum ſuum. ¶ Ab hominib.] Eripe me inquam Domine ab hominibus impijs, quorum cura omnis, & cogitatio infixa eſt in bonis huius uitæ fallacibus & temporarijs, quibus abundant, in altera illa uita ſummam omnium rerum egeſtatem perpeſſuri. ¶ De abſcond.] Amplificatione utitur ad demonſtrandam proſperitatem impiorum: itaq; dicit, eos circunfluere gemmis, auro atq; argento, quæ abſcondita uocauit, quòd terræ

1 71.

uenis occultentur. Addit præterea eorum domos florere liberis, quibus relicturi sint opes quæ libidini suæ atq; intemperantiæ superent. Sic Eusebius Cæsariensis explanat hunc locum. ¶ Ego autem.] Expleantur isti fallacibus bonis & celeriter interituris, ego contra iustitiam & pietatem colens, ac solida illa & uera atq; æterna bona consectans, contemplabor aliquando beatißimam faciem tuam: & tunc deniq; omnibus gaudijs & uoluptatibus cumulatus ero, cùm te coràm intuebor, & suauißima pulcherrimi numinis tui contemplatione conquiescam: quod mihi tandem tua benignitate continget, cùm animus meus euolauerit è uinculis corporis, in quo tanquam consopitus iacet, & in æternam illam domum tuam migrauerit.

PARAPHRASIS.

AVdi omnium rerum Domine iustam precationem meam, attende clamorem meum: aures adhibe ad uoces, quas ego puris & castis labijs

labijs pronuncio, non aliter sentiens atq; loquor. Tu Domine discepta aliquando tandem causam meam, qui solus æquus es iudex: & si mihi periculum capitis iniuria procreatum uides, faueto innocentiæ meæ, & omnibus declara nihil æquitate & iustitia tibi sanctius & antiquius esse. Tu quidem certe rebus aduersis sæpe ac sæpius explorasti animũ meum, meq; ingentibus tenebris calamitatum circunfudisti: & quemadmodum aurum igne explorant, sic mentem meam facibus ærumnarum incendisti: neq; tamen à recta uia unquam aberraui, aut iniquum aliquod facinus admisi, uel salutis tuendæ causa, uel ut grauissimas iniurias ulciscerer. Quin etiam animaduertens homines, uulgò sese uitijs & sceleribus contaminare: ob amorem & reuerentiã præceptionum tuarum, ipsorum uitam diligenter obseruo, ut eos à maleficio deterream, & ad leges tuas seruandas & colendas inflammem.

Neq; tamen quicquam harum rerum uir-

tuti meæ insolenter arrogo, sed si quid in me boni & recti est, totum id attribuo benignitati tuæ, totum id esse tui muneris, lubentißime confiteor. Itaq; Domine, corrobora uires & appetitiones animi mei, ut leges tuas cupidissimè sequantur, & uiam conficiant præceptorum tuorum: per quæ continenter ingrediantur necesse est, qui ad beatam uitam peruenire contendunt. Ea spe cõfisus Domine, opem tuam imploro, quòd sæpe calamitates meas subleuasti, & nunc quæso supplicis tui uocem in extremo periculo ne contemptam habe. Fac, omnes admirentur magnitudinẽ, & præstantiam benignitatis tuæ, si enim furorem potentißimi tyranni comprimas, & seruum tuum in media iam morte uersantem eripias, quis tuam bonitatem non suspiciet? quis non excitabitur ad prædicandam prouidentiam tuam! & certè ea semper fuit liberalitas numinis tui, ut nunquam pios destitueres, nunquam uiolari sustineres, qui ad te suppliciter cõfugissent,

& in

& in præsidio tuo spes suas collocassent. Non me Domine, te potius impugnant inimici mei, quem enim oleo tuo sancto cõsecrasti, quem regnũ populi tui obtinere uoluisti, hunc crudeliter finibus patriæ exterminarunt, hunc per montes & deuios saltus persequũtur, hunc quauis ratione uita priuare contendunt. At tu Domine, custodi me tanquam pupillã, atq; aciem oculi, & ut solicita auis protegit alis pullos suos: sic tu firmißimo tegumento misericordiæ tuæ muni salutem meam contra homines feros & immanes, qui me dispositis insidijs uallatum tenent, seq; magnificè ac superbè contra te, atq; homines iactant: quam quidem arrogantiã in animis eorum parit nimia uitæ prosperitas, atq; opum, & omnium rerum affluentia, quam plerunq; sequitur fastidium, & superbia, & Dei hominumq; contemptus. Itaq; nullo metu, aut religione deterriti huc illuc dies noctesq; concursant, atq; hac una in re oculis, & cogitatione intenti

ſunt, ut me crudeliter affligant, & proſter-nant: iamq; circunretitum tenent. Ac ue-luti leo ſtimulante fame per nemora & mon-tes curſu incitato rapitur ad prædam, interim catulus eius ſeſe latibulo tegens oculis omnia colluſtrat, ſiqua ſeſe offerat fera: ſic truculen-tus hoſtis auidißimè necem meã appetens tum ui, tum fraude caput innocentis oppugnat. Satis diu Domine, data eſt tyranno ſcelerum impunitas, ſatis diu uexata eſt innocentia mea: iam quæſo depoſita lenitate ſuſcita iram tuã, iam præueni conatus impij, ne perueniat ad ſcelera, quæ machinatur. Ille quidẽ furore in-flammatus inuadit in me, at tu Domine eum proſterne ſolo, & ferro de manibus extorto, eius impetũ frange. Eripe tandẽ uitam meam de ore & faucibus immanium beluarum, qui-bus tu pro manu & armis uti ſoles ad punien-da maleficia improborum, & uirtutes piorum exercendas. Conſerua me ab inſidijs & uio-entia hominum perditorum, quorum animus

rebus

rebus fragilibus & caducis affixus est, atque istis bonis fugacibus & adumbratis saturatur, in altera illa uita summam omnium rerum egestatem perpessurus. Itaq; nunc affluunt gemmis, auro, & cæteris opibus, & copijs, quæ intimo terræ sinu & uenis occultantur, & quod ab opulentis & copiosis optatur in primis, eorum domus coniugibus & liberis floreant, quibus relinquāt opes, quæ libidini suæ atq; intemperantiæ supererint. Expleantur isti fallacibus bonis, & celeriter interituris, ego certè iustitiam & pietatem colens, & solida illa & uera, atq; æterna bona consectans contemplabor aliquando beatißimam faciem tuam, & tunc deniq; omnibus gaudijs & uoluptatibus cumulatus ero, cùm te coràm intuebor, & in suauißima pulcherrimi numinis tui contemplatione conquiescam: quod mihi tandem tua benignitate continget, cùm plenè atq; perfectè excitaueris, è somno scilicet animus noster paulatim expergiscitur, cùm illū quàm

maximè fieri potest à corpore, & sensibus abducimus, quorum uoluptatibus si perfundatur, dulci illo quidem, sed pestifero somno consopitur, & noctem luci anteponit, & uanis bonorum simulachris delusus solida & expressa bona contemnit. At qui animi quàm minimam cum corporibus societatem habuere, ij quotidie magis magisq; uegetiores fiunt, & aptiores ad contemplationem rerum diuinarum, ad obseruandum & colendum Deum, ad mores ac studia, & actiones omnes ad eius uoluntatem accommodandas: quæ cùm geruntur, tunc animus uigilat, tunc officio fungitur, seq; imagine diuina, quam gerit, dignum exhibet. His igitur curis & studijs exercitatus animus, tum demũ plenè excitatur è somno, cùm omni admixtione corporis liberatus, planè syncerus et integer esse cœpit, & in æternã illam domum suam peruolat, ubi semper uigilant mentes illæ beatæ sempiterno æuo fruentes, summum illum Deum & liquidò cernentes, & incredi-

bili

bili cum uoluptate amantes & perpetuis hymnis celebrantes.

ARGVMENTVM PSAL. XVIII.

Hic hymnus tot figuris uerborum, & ſententiarum illuminatur, & curſu tam rabido incitatus fertur, ut ſi Latinus interpres, & numeros, & elegantiam ſermonis Hebræi expreſsiſſet, nulla maior eloquentia requiri potuiſſe uideatur. Eum cecinit Deo optimo maximo, Rex domi, belliq; potentiſsimus, cum omnes hoſtes funditus deleuiſſet, & regno conſtituto placidiſſima pace frueretur. Itaq; urbium expugnationes, ſecunda prælia, nomen hoſtium ad internecionem redactum, quicquid deniq; omnibus bellis feliciter adminiſtratũ eſt, id omne miſericordię tribuit diuinę: nihil pręclarum, nihil memoria dignum ſua uirtute geſtum eſſe prædicans, & omnes quidem exemplo ſuo ad iuſtitiam & pietatem adhortatur: demonſtrans nulla arma, nullas copias, aut munitiones eſſe tam firmas, quàm religionis amorem, & perpetuam in recta uiuendi ratione conſtantiam. Neque uerò ſumus ignari, in hoc hymno maxima myſteria incluſa eſſe, quæ magnis obſcuritatibus circunfuſa fuerunt, ut ab ipſorum aſpectu oculi profanæ multitudinis arcerentur: quæ quidem myſteria apud Latinos Auguſtinus, apud Græcos Athanaſius, Euſebius Cæſarienſis, Didymus, atq; alij graues in primis theologi ſumma diligentia ueſtigauerunt. Sed nos, cum uelimus eas res ſummatim attingere, ne ab ea explanandi ratione diſcedamus, quam nobis propoſuimus, Theodoretum, & Theodorum Antiochenum imitabimur, qui hæc omnia ſimplicius

tracta-

tractauerunt. Principio quòd uir sanctus commemorat maximos terræ motus extitisse, & retecta fuisse fundamenta orbis terrarum, eam scito esse orationis exornationem, quam rhetores Græci hyperbolen, Latini Superlationem uocant: ea utitur Dauid ad impetum, & uim iræ diuinæ exprimendum & amplificandum. Ad eundem modum Deus apud Esaiam; Cœlũ, inquit, turbabo, & conquassabitur terra propter indignationem Domini exercituum: quem locum Hieronymus explanans ait, hanc esse superlationem, qua uehementissimam iram Dei uates sanctus exaggeret. Cùm uerò Deum de cœlo descendentem facit, eam rem ad prouidentiam eius declarandam pertinere intelligito, bonos tuentem, improbos ulciscentẽ. Sic in Genesi scriptum est, descendisse de cœlo Dominum ut inspiceret urbem, & turrim, quam ædificabant homines stulti & arrogantes, & in eodem lib. Dominus ait: Descendam, & uidebo, num ea uera sint, quæ ad aures meas peruenerunt. Quòd Deum uolantem inducit, alisq; uentorum, & pennigeris cœlitibus insidentem, id quidem incredibilem diuinæ mentis pernicitatem indicat, id est uim omnia penetrantem, uim ubiq; præsentem, & omnia cœlo, terra, mariq; perlustrantem. Caligo autem & tenebræ domicilio Dei offusæ significant, nullam mentis aciem esse tam acutam & perspicacẽ, quæ illum possit intueri, eiusq; naturam nulla ratione aut cogitatione comprehendi posse. Itaq; cùm Deus ueniret ad Mosem, leges daturus Hebræis, memoriæ proditum est, nube densissima obductum fuisse montem Horebum: & cùm Salomon templum illud augustissimum prædicaret, Deo aduentante nebulæ omnia opplеuerunt. Cùm uerò Dauid grandinem, & sagittas, &

ignem

ignem commemorat, intelligere uult pœnas & grauissima supplicia, quæ Deus infligit hominibus sceleratis & impijs. Huius exornationis cum alia multa exempla sunt in hoc diuino poëmate, tum illud: Ignis, sulphur, & uis procellarum, merces debita sceleribus eorum. Et Esaias, quum minatur excisionem Hierosolymis, sic inquit: In hanc ciuitatem rex cœlestium inuadet cum tonitruis, & terræmotu, & horrifico sonitu procellarum & tempestatis & cum flamma ignis omnia deuorantis. Denique ne longum faciam, cum Dauid alio loco precatur à Deo ut de medio tollat inimicos suos, ijsdem & sententijs, & orationis ornamentis utitur ad hunc modum: Domine, inclina cœlum, & descende, tange montes, & fumabũt: iace fulmina & disijce impios, mitte sagittas & perime illos: dimitte manum ex alto & libera me, & uitam meam de tantis fluctibus extrahe, de manibus exterarum gentium eripe me. His breuiter explicatis, ne illud quidem prætermittendum esse duco, in qua parte hymni uir sanctus commemorat, se populi seditionibus liberatum, & potitum esse imperio gentium externarum, eam partem sic explanauisse omnes theologos antiquos, ut dicerent, Dauidem ijs uersibus cecinisse imperium Christi, quem pater omnium nationum regem & Dominnm constituit. Id enim cuique pio & Christiano persuasum esse oportet, hunc excellentissimum uatem non solum multa de Christi ortu atque obitu, & rebus gestis diuinitus prædixisse: sed etiam moribus & factis eundem multis in rebus repræsentasse suorum temporum hominibus, atque ob eam causam sæpenumero sub eius persona, quam exprimebat, in suis carminibus locutum esse, Itaque tanquam Christus Deus loquatur, sic

breuiter

breuiter & ſtrictim ut complectemur hanc partem. Is qui-
dem ab iniurijs & oppugnatione populi liberatus eſt,
cùm à patre ad uitam reuocatus fuit immortalem, ne-
que iam furor nationis ingratiſsimæ quicquam ei no-
cere poterat. Idem conſtitutus eſt gentium rex, cum illi
ad uitam redeunti, pater imperium dedit omnium ter-
rarum, qua de re in ſecundo hymno ſatis explicatum
eſt. Quod uerò dicitur: Populus, quem non cognoram,
ſeruiunt mihi, id congruit cum illa uaticinatione Eſa-
iæ: Ecce gentem quam ignorabas, uocabis. & gentes,
quæ te non cognouerant, ad te current. Non cognoſce-
bat autem Dominus olim gentes, id eſt cultores falſo-
rum deorum, propterea quòd ab iis ipſe ignorabatur,
nam Dei cognitione ij ſoli digni ſunt, qui eum religio-
ſe colunt, & piè ſanctèq; ueneratur: quocirca ſcriptum
eſt in epiſtola Pauli, Deum ſuos noſſe: at in Euange-
lio: Diſcedite à me (inquit) homines conſcelerati,
nunquam noui uos. Itaq; cum falſorum deorum culto-
res repudiata ſuperſtitione ad ueram pietatem animum
applicuiſſent, ſeq; imperio Chriſti libentiſsimis ani-
mis ſubieciſſent, cogniti ſunt ab eo, & fratrum loco
numerati, & ipſi quidem ſola fama, & auditione, per-
ducti ſunt ad ſyncerum & purum Dei cultum, ple-
niſsimamq; ſanctitatis religionem: quippe qui neq;
Chriſtum Deum in terris uerſantem unquam uide-
rant, neq; prodigijs & mirabilibus illis facinoribus
interfuerant, quæ is in terra Iudæa plurima ediderat,
ſed Apoſtolorum uerbis fidem habuerunt, & quem
ſummis cruciatibus necatum audiebant, Dei filium
eſſe crediderũt. At Hebræi, qui Deo chariſsimi erant,
& ab eo filij appellabãtur, mentiti ſunt Chriſto, quem
enim uenturum expectabant, & ſummo ſtudio & gra-
tulatione

tulatione se amplexuros præ se ferebant, eum, posteaquam uenit, uexauerunt & ad extremum acerbissimè excruciatum necauerunt. Itaq; merito, ac iure filij alieni nominantur, quippe non iam filij Dei, sed diaboli, ut scriptum est in euangelio Ioannis. Hoc idem queritur Christus apud Esaiam his uerbis: Filios alui, & maximis honoribus affeci, ij uerò spreuerunt me. Cognoscit bos Dominum suum, asinus præsepe Domini cognoscit: at populus meus nihil intelligit. Ij filij uirtutibus, & præclaris illis animi uiribus defecti, & tanquam senio confecti sunt, propterea quòd in ueteribus illis ceremonijs, & legibus obstinato, & contumaci animo permanserunt, neq; nouum hominem, ut uerbis utar Pauli, induere uoluerunt. Ex eo factum est, ut in maximas miserias inciderent, atq; ab exercitu populi Romani obsiderentur, à quibus ad extremum capti, cæsi, & in seruitutem acerbissimam abducti fuerunt: neq; hodie gens ulla uiuit abiectior Iudæis, aut calamitosior.

Victori, Dauid serui Domini, qui locutus est Domino uerba cantici huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saulis, & dixit:

Psalmus XVIII.

Dligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.

Deus

Deus meus adiutor meus, & ſperabo in eum.

Protector meus, & cornu ſalutis meæ & ſuſceptor meus.

Laudans inuocaui Dominum, & ab inimicis meis ſaluus fui.

Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Dolores inferni circundederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui.

Et exaudiuit de templo ſancto ſuo uocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius.

Et commota eſt, & contremuit terra fundamenta montium conturbata ſunt & commota ſunt, quoniã ipſe iratus erat

Aſcẽdit fumus è naribus eius, & ignis ex ore eius deuorans, carbones ſuccenſi ſunt ab eo.

Inclinauit cœlos, & deſcendit, & caligo ſub

go ſub pedibus eius.

Et equitauit ſuper Cherub, & uolauit, uolauit ſuper pennas uentorum,

Et poſuit tenebras latibulum ſuum, & in circuitu tabernaculi eius erat obſcuritas aquarum, & denſitas nubium.

Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.

Et intonuit de cœlo Dominus, & altiſsimus dedit uocem ſuam, grando, & carbones ignis.

Et miſit ſagittas ſuas, & diſsipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

Et apparuerunt profunda aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum.

Ab increpatione tua Domine, à flatu ſpiritus iræ tuæ.

Miſit me de alto, & accepit me, & aſſumpſit me de aquis multis.

Eripuit me de inimicis meis fortiſsimis, & ab ijs qui oderunt me; quoniam

robuſtiores erant me.

Præuenerãt me in die afflictionis meę, & factus eſt Dominus protector meus.

Et duxit me in latitudinem, ſaluum me fecit, quoniam diligit me.

Et retribuit mihi Dominus ſecũdum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum retribuit mihi.

Quia cuſtodiui uias Domini, neque impius defeci à Deo.

Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo, & præcepta eius non reppuli à me.

Et ero immaculatus cum eo, & obſeruabo me ab iniquitate mea.

Et retribuet mihi Dominus ſecũdum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius.

Cum ſancto ſanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris:

Et cum electo electus eris, & cũ peruerſo peruerteris.

Quo-

Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis.

Quoniã tu illuminas lucernã meam Domine, Deus meus illuminauit tenebras meas.

Quoniam per te acies hostium fregi, & per deum meum transiliui murum.

Deus meus impolluta uia eius, eloquia Domini igne examinata, protector est omnium sperantium in se.

Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis est fortis præter Deum nostrum?

Deus, qui præcinxit me fortitudine: & posuit immaculatam uiam meam.

Qui effecit pedes meos tanquã ceruorum, & super excelsa statuit me.

Qui docet manus meas ad prælium, contritus est arcus æreus brachijs meis.

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua sustentauit me, & benignitas tua auxit me.

Dilataſti greſſus meos ſubtus me,& non ſunt infirmata ueſtigia mea.

Perſecutus ſum inimicos meos,& cõprehendi illos,& non reuerſus ſum,donec conſumerem eos.

Vulneraui illos, nec potuerunt ſurgere,ceciderunt ante pedes meos.

Et præcinxiſti me uirtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me.

Et inimicos meos dediſti mihi dorſum,& odientes me diſperdidiſti.

Clamauerunt,nec erat qui ſaluos faceret:ad Dominum,nec exaudiuit eos.

Et comminui eos ut puluerem ante faciem uenti,ut lutum platearum attriui eos.

Eripuiſti me de contradictionibus populi,conſtituiſti me in caput gentium.

Populus quem non cognoui,ſeruiuit mihi,in auditu auris obediuit mihi.

Filij alieni mentiti ſunt mihi,filij alieni inueterati ſunt,& expauerunt incluſi

munitio-

munitionibus ſuis.

Viuat Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.

Deus, qui dat uindictas mihi, & ſubdit populos ſub me, liberator meus de inimicis meis.

Et ab inſurgentibus in me exaltauit me, à uiro iniquo eripuit me.

Propterea confitebor tibi in nationibus Domine, nomini tuo pſalmũ dicam.

Deus magnam ſalutem fecit regi ſuo, & fecit miſericordiã Chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius uſq; in ſeculum.

EXPLANATIO.

¶ Cornu ſalutis meæ.] *Sic appellat* Deum, *propterea quòd ipſius ope atq; auxilio ſalutem retinuerat. Translatio ſumpta eſt ab ijs animalibus quæ cornibus ſeſe tuentur.* ¶ Et torrentes.] *Id eſt, incurſiones hoſtium more torrentium incitatæ.* ¶ Dolores inferni.] *Qui ſcilicet uitam auferunt & ad inferos trahunt.* ¶ Præoccupauerunt me.] *Ita uocat*

insidias inimicorum, quibus tam subito opprimebatur, ut spatium deliberandi, & euadendi non haberet. ¶ Commota est.] Quòd ait montes intremuisse, & terra desidente aquarum profundas, id est, intimas uenas apparuisse, & retecta esse fundamenta orbis terrarum, eam esse hyperbolem intelligito, qua utitur ad uim & impetum iræ diuinæ exprimendum, atq; amplificandum. Cùm uerò Deum de cœlo descendentem facit, ea res ad prouidentiam eius referenda est, bonos tuentem, & improbos ulciscentem. Quòd illum uolantem inducit, & pennigeris cœlitibus, alisq́; uentorum insidentem, id quidem incredibilem diuinæ mentis celeritatem significat, hoc est, uim omnia penetrantem, uim ubiq; præsentem, & cuncta cœlo, terra, mariq́; perlustrātem. Cùm uerò grandinem & sagittas, & ignem commemorat, intelligi uult pœnas, & supplicia, quæ Deus infligit hominibus sceleratis, & impijs. Hæc autē nunc strictim attingimus, propterea

pterea quòd satis fuse in nostra paraphrasi ea omnia persecuti sumus. ¶ Posuit tenebras.] Deus habitat lucem inaccessam, ut ait diuus Paulus. Itaq; rectè lux tabernaculum eius intelligitur, ut sentiunt Theodoretus, & Theodorus Antiochenus. Hinc quidem tabernaculo circumfudit Deus tenebras, & caliginem descensurus in terras: quod quidem significat, nullam mentis aciem esse tam acutam, aut perspicacem, quæ Deum poßit intueri, eiusq́; naturam nulla ratione, aut cogitatione comprehendi posse. ¶ Præ fulgore.] Præ fulgore (inquit) fulgurum micantium obscuritas nebularum dissoluebatur. ¶ Misit de alto.] Demissa (inquit) manu extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, quæ me iam obruerant: scimus enim aquas in literis sanctis pro periculis & rebus aduersis appellari. ¶ Præuenerant me.] Id est, incautum oppresserant temporibus difficillimis, ut nulla elabendi spes ostenderetur. ¶ Et secundum pur.] Ita uocat

innocentiam uitæ:manus enim in literis sanctis pro actionibus sæpe appellantur. Quòd uerò in prædicandis benefactis suis nonnihil commoratur, non id profectò uir sanctus facit cupiditate gloriæ elatus, sed ut cæteros accendat ad studium religionis & honestatis, ut uideant tanta præmia proposita esse uirtuti. Verùm illud enim aduertere oportet, hæc omnia, quæ Dauid commemorat de iustitia & integritate sua, referenda esse ad conatum & studium mentis, uitia & peccata summopere detestantis, atq; omni cogitatione in eam curam incumbentis, ut sese castam, & ab omni labe integram puramq; seruaret: licet autem uir sanctus & ipse per imprudentiam & infirmitatem animi multa committeret, quæ minus recta forent, non tamen ob eam causam iustus esse desinebat: nam humilis, & mœrens confugiebat ad misericordiã Dei, qui ueniam pœnitenti dabat, summa benignitate illi cuncta errata condonans. ¶ Et cauebo.] Id est, ab

ijs pec-

iis peccatis, quæ olim admisi. peccauerat autem grauißimè, cùm & Bersabeæ stuprum, & eius marito mortem obtulisset. Quid uerò, si iniquitatem appellet peccatum illud, quod (ut uerbis utar Pauli) in carne ipsius habitabat: id est, uim illam natiuæ corruptelæ, à qua nisi summa diligentia caueant etiam uiri sancti, in maxima scelera & flagitia impelluntur, cuius rei testis est cædes teterrima Vriæ, *& stuprum uxori eius illatum, de quibus maleficiis paulò antè mentionem fecimus.* ¶ Cum sancto, san.] Dixerat, *Deum remuneraturum esse iustitiam suum: ad id confirmandum hanc sententiam interponit, quæ eam uim habet, ut diuus* Athanasius *&* Theodoretus *sentiunt, qualem quisq; se gesserit, talem aduersus quenq;* Deum *futurum: qui igitur iustitiam, & pietatem coluerit, eum maximis muneribus afficiet* Deus: *quem uerò peruersitas morum & opinionum à rectà uiuendi ratione auerterit, in eum* Deus *seuerus atq; acerbus*

existet, eumq; nisi resipuerit, omni iudicio ueri spoliatum amentē, & cæcum permittet potestati turpißimarum libidinum & cupiditatum: ut qui pulchritudinem uirtutis adamare noluit, in sordibus & luto uitiorum uolutetur: qua quidem de re multa diuus Paulus in epistola, quam scribit ad Romanos. Illud item scire oportet, qualis quisq; sit, talē cuiq; deum uideri: ut enim de illo uir bonus bene sentit, ita improbus male. Alter existimat, humanum genus à deo summa iustitia regi, gubernariq;, nihil ab illo non ritè, non sanctè, non sapienter administrari. Alter aut Deum res humanas curare non credit, aut illius administrationem iniustitiæ ac temeritatis nomine condemnat. Ita fit ut Deus sancto sanctus, et peruerso peruersus existat, id est, ut qualis cuiusq; animus est, talis cuique de diuino numine sensus sit. Quòd si de illo recte, ac pie sentias, simul cœleste instinctū, afflatumq; salutarem sentis animum tuum ad omnia pietatis officia impellentem:

tem: ſin autem peruerſè ac impiè, uim ultricem experiris oculos mentis excæcantē: teq́; præcipitem in ſcelera, & flagitia pro eo, ac tua meretur impietas, agentem. Ex qua quidem re fit, ut quemadmodum ſanctitas, & innocentia piorum creſcit in dies, ita impiorum animus quotidie magis ac magis inquinetur, ac ſordeat: & quem locum Deus apud unumquenq; obtinet, eo loco & numero apud Deum unuſquiſq; ſit. At qui ſummum rectorem, ac Dominum rite ueneratur & colit, deq́; eius ui & numine uera ſentit, is gratias immortales agat miſericordiæ ipſius, qui ſolus ex omnibus rectas opiniones animis inſerit, illosq́; deſiderio atque amore pietatis accendit. Ex ijs quæ breuiter à nobis dicta ſunt, facilè, ut arbitror, intelligi poteſt, quibus rationibus adductus Dauid pronuntiauerit Deum cum ſancto ſanctū, cum peruerſo peruerſum exiſtere. ¶ Quoniam tu il.] Tenebræ ſunt calamitates, lux accenſa eſt periculorum depulſio, & malo-

rum ſi-

rum finis, quæ quidem translatio est frequens in literis sanctis: sed etiam sua cuiq; mens lucerna est, quam nisi lux cœlestis illuminet, semper in maximis errorum tenebris uita uersatur. ¶ Quoniam per te.] Id est, auxilio tuo & copias hostium deleui, & eorum oppida & urbes expugnaui. ¶ Deus meus.] Id eo quicquid agit Dominus, rectum, simplex, iustum & sanctum est: sic alio loco, Deus in sanctitate uia tua: item, Iustus Dominus in omnibus uijs suis. ¶ Eloquia Domini.] Id est sincera, & ab omni admixtione falsitatis pura: hæc enim est orationis exornatio, ducta ab auro & argento, quæ igne purgantur. ¶ Et super exc.] Significat, se diuino auxilio quamlibet prærupta loca, & castella munita expugnauisse. ¶ Et contritus est.] Id est, uiribus meis fractæ sunt opes inimicorum, qui uix ulla ratione superari posse uidebãtur. ¶ Et inimicos.] Id est, per te factũ est, ut hostes mihi terga darent, seq; fugæ perterriti mandarent.

Eripui-

¶ Eripuisti me.] *Id est de seditionibus & rebellione popularium meorum, à quibus acerbißimè exagitatus fui.* ¶ Constituisti me.] *Deus enim eius imperio subiecit Ammonitas, Syros, Moabitas, Palæstinos, aliasq; nationes.* ¶ Populus quem.] *Id est exteræ gentes & alienigenæ.* ¶ In auditu.] *Id est, fama nominis mei permotus, ad fidem meam confugit.* ¶ Filij alieni.] *Vir sanctus in psal.66. ait, Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine, propter multitudinem uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. quem locum Græci sic explanant, falsorum deorum cultores magnitudine operum diuinorum territos, pietatem & cultum ueri Dei simulaturos, à quo maxime abhorreant. Eodem modo Dauid hoc loco dicit, alienigenas sibi mentitos esse, propterea quòd bello domiti coacti sunt speciem præ se ferre beneuolentiæ & uoluntariæ seruitutis, quum tamen inimicißimos animos gererent.* ¶ Filij alieni inuet.] *Id est, debilitati & fracti, ut*

cti, iam nobis obsistere non poßint. ¶ Et expauerunt.] Id est, *quamuis mœnibus, & munitionibus septi, formidauerunt opes meas.* ¶ Viuat Dominus.] *Hæc est tanquam orationis conclusio, quæ summam totius hymni breuiter colligit.* Quod *autem dixit, uiuat Dominus, uidetur esse ea uox gratias agentis, & ob uictoriæ gratulationē more militum ouantis.* Neq; *tamen ignoramus, plerosq; ex Hebræo uertisse,* Viuit Dominus: *quæ quidem est formula iurandi apud* Hebræos. ¶ Propterea conf.] Id est, *cùm igitur tanta sint tua erga me beneficia & merita, immortales tibi gratias semper agam: quin etiam tempus erit, cùm laudes tuas inter omnes exteras nationes prædicabo, quod sanè perfectum uidemus, cùm multa iam secula hymni* Dauidis *toto terrarum orbe decantentur.* ¶ Deus mag.] Deus *(inquit) non solùm me conseruat, & ab omnibus inimicorum iniurijs tuetur, ac defendit, uerum etiam illustrē, & apud omnes gloriosam hanc*

salutem

ſalutem efficit: neq; ſalutis & laudis meæ tantum rationem habet, ſed etiam poſteris meis pro ſua ſingulari miſericordia cōſulit, & prouidet, ut eorum decus & gloria ſit immortalis: quod planè falſum eſſet, niſi hoc ad Ieſum Deum referremus, qui in Dauidis familia natus eſt, & regnat in perpetuum.

PARAPHRASIS.

Diligam te ſemper toto animo potentiſsime mundi rector & Domine, & ſanctiſsimũ numen tuum quanta maxima potero pietate ſemper uenerabor & colam: neq; tamen pares benignitati tuæ gratias agere, & habere, ſed ne partem quidem ullam tuorum meritorum ſatis cogitare, atq; animo comprehendere unquam potero. Tu enim & fortitudinem mihi, & firmitatem animi præſtas: tu te mihi tanquã arx inexpugnabilis, tutum perfugium præbes: tu me de omnibus periculorũ caſibus eripis, te ſemper pro ſalute & dignitate mea propugnantem habeo. Scilicet ego ſemper

ſumma

ſumma pietate colui Dominum, & ille inuocantem, & auxilium ſuum ſuppliciter implorantem ſemper audiuit, & omnium diſcriminum, periculorumq; meorũ fidiſsimus comes fuit. Iam mortis anguſtijs undiq; premebar, & incurſiones hoſtium more torrentiũ aquarum incitatæ, me exanimauerant, iam uincula mortis me circumplicarant, & inſidijs inimicorum tam ſubitò oppreſſus fueram, ut poteſtas euadendi nulla foret. Itaq; cùm in tantis calamitatibus iacerem, fidenter ad Domini miſericordiam confugi, neque fiduciam meam ſpes feſellit: ille enim clamore inuocantis audito, exiliuit inflammatus iracundia, ſagittis acutiſsimis, & fulminibus armatus exiliuit: exiliente illo, omnia terrarum ſola terribili terræmotu conquaſſata ſunt, & montes omnibus gentium oris contremuerunt. Vomebat ille naribus atram nebulam turbine fumantem piceo, & candente fauilla, totoq; ardentis ab ore ſcintillæ abſiſtebant, oculis micabat acribus ignis.

ignis. Inclinauit cœlum, & descendit, caligo tetra subter pedes eius longè, lateq́; sese diffundebat. Volabat ille per aëra immensum inuectus pennigeris cœlitibus, alisq́; uentorum. Prætorio suo densißimos imbres, nimbosq́; nigerrimos circundederat. Sed tenebras illas cæcas fulgor ignium micantium discutiebat, grandine, procellis, fulguribusq́; omnia miscebantur. Intonuit Deus, & totum cœlum tremefecit: celsißimus ille rex horribili clamore increpuit hostes meos, grandine, procellis, fulguribusq́; omnia miscebantur. Ingenti fulminum ui sagittarumq́; missa campos strauit corporibus impiorum. Spiritus ardens, quem summe pater naribus efflabas iratus, & flumina, & fontes, & maria siccabat, & fundamenta omnium terrarum retegebat. Demissa de cælo manu extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, quibus absorbebar, uitam meam ille de manibus potentißimorum hominum eripuit, atq; seruauit, & quò illi uio

lentiores erant, hoc ipse acrius pugnauit [...] salute ac dignitate mea. Incautum oppr[...]serant temporibus difficillimis, ut nulla e[...]di spes ostenderetur: sed & Dominus pr[...]fuit, qui me præsidio suo confirmaret, neq[...] & impetu inimicorum proster nē paterem[...], cumq́; maximis periculorum angustijs prem[...]rer, is uiam mihi latißimam muniuit, meq́; [...]tuto, & tranquillo collocauit, propterea qu[...] me amat, charißimumq́; habet. Pulcherri[...] præmia persoluit integritati meæ, & puri[...]tē animi mei maximis muneribus affecit: qua[...]doquidem sanctißima præcepta eius diligen[...]ter obseruo, neq; unquam ea sum elatus arro[...]gantia, ut deficerem à Deo meo, quinimò sem[...]per oculos animi defixos habeo in legib[...] eius, ut quicquid ago, & loquor, & cogito, a[...] earum regulam & normam dirigam: & uita[...] quidem mihi eripi, quàm obseruationē ma[...].

Itaq; semper illi adhærebo, integrum me & ab omni uitiorū labe syncerum, purumq́; con[...]seruans,

seruans, meq; ab omni maleficio diligentißimè temperabo: & cum ita me gessero, Dominus magna liberalitate prosequetur innocentiam & puritatem meam, quæ certè clam illum esse non potest, quippe cuius oculis subiecta sunt omnia. Nimirum qualem quisq; se gerit, talis Domine aduersus quenq; es, ut enim iustitiam & pietatē colentibus amplißima præmia pro uirtute & sanctitate persoluis: sic quem peruersitas morum à recta uiuendi ratione auerterit, in eum seuerus & acerbus exiñis, gratiā ei referens quam debes. Itaq; populum humilem, afflictum & iacentem extulisti, animos autem & spiritus superborum sese efferētium depreßisti. Per te Domine omnium malorum caligine, & tenebris depulsis lucem respicere, ac liberum & tranquillū spiritum ducere cœpimus. Per te copias innumerabiles hostium deleuimus, & eorum oppida, & urbes munitißimas expugnauimus. Quicquid agit Dominus, quicquid molitur, rectum, sim-

plex, iustum, & sanctũ est. Verba Domini sy cera sunt, & casta, & ab omni admixtione fa sitatis pura. Ille misericordia sua tanquam fir mißimo clypeo protegit omnes quicunq; con fidunt benignitati suæ. Quis Deus præter Dominum? quis fortis & uehemens bellator præter Deum nostrum? Ipse est ille Deus, qui uires & fortitudinem mihi præstitit, ut res asperas magno & inuicto animo sustinerem, et copias hostium secundis prælijs frangerem, & domarem. ipse perficit, ut omnis uitæ meæ ratio casta sit, & ab omni sceleris labe integra & pura: per illum consecutus sum, ut ceruos pernicitate superarem, & quamlibet prærupta loca, & castella, hostium munita expugnarem. Tu me scientia rei militaris instruis atque ornas, per te compreßi & fregi maximas opes hostium, qui uix ulla ratione uinci posse uidebantur, ope tua semper defensa, & conseruata est salus mea, & cùm fractus pondere calamitatum iam iamq; procumberem, mise-

ricordia tua nõ modò ſuſtentauit me, ſed etiam opibus, gloria, dignitate, bonis deniq; omnibus auxit & ornauit. Quoties in eas anguſtias incideram, ut iam non haberem, ubi ueſtigium facerem, nullaq́; fugiendæ mortis ſpes oſtenderetur, niſi tu miſeratus incõmoda mea laboranti ſuccurriſſes: toties tu Domine uiam pedibus meis latam effeciſti, tu me in tuto & tranquillo collocaſti, & tantum roboris & firmitatis addidiſti, ut nulla uis inimicorum poſſet me proſternere. Quinetiam nixus ope tua illos in fugam præcipites dedi, fugerunt, ſed non euaſerunt manus meas. illos ego ad unum concidi, & cum gente & nomine funditus deleui. Cæcidi eos, nec potuerunt obſiſtere: abiecti, proſtrati, meisq́; uiribus fracti iacuerunt omnes quicunq; bellum mihi facere conati ſunt. Per te factum eſt Domine, ut hoſtes mihi terga darent, ſeq́; fugæ metu perterriti mandarent, & occiſione occiderentur. Vociferantur illi quidem, ſed nemo ſubſidio ue

niebat, implorabant Dominum, sed ille oculos & aures auerterat. Vt puluerẽ dißipat uentus, ut lutum platearum populus conculcat: sic hostiũ copias protriui ego, sic omnes ad unum disieci, dißipauiq;. Liberasti me tandem seditionibus populariũ meorum, à quibus acerbißimè exagitatus sum, imperio meo subiecisti Palæstinos, aliasq; finitimas nationes. Exteræ gentes sese mihi dediderunt, & fama nominis mei permotæ ad fidem meam confugerunt. Alienigenæ bello domiti coacti sunt speciem præ se ferre beneuolentiæ, & uoluntariæ seruitutis, quanquam inimicißimos animos gerebant. Alienigenæ debilitati & fracti sunt, ut iam mihi obsistere non poßint: & quanuis mœnibus & munitionibus septi formidant opes meas. Viuat Dominus, propugnator & seruator meus ab omnibus gentibus augustè sanctèq; colatur, & uenerabile nomen eius hymnis celebretur. Dominus iniurias meas persecutus atq; ultus est, Dominus im-

nus imperium meum longè lateq; propagauit, Dominus eripuit uitam meam ex ore & faucibus immanium barbarorum: & quo magis illi me deprimere conati sunt, hoc magis ipse gloriam & opes meas extulit, idemq; à tyranno importuno & uiolento salutem meam tutatus est. Cùm itaq; Domine tanta sint tua erga me beneficia, immortales tibi gratias semper agam, quin etiam tempus erit, cùm laudes tuas inter exteras nationes prædicabo, atque hymni mei, omnibus omnium gentium templis celebrabuntur. Tu Domine non me conseruas modò, & ab omnibus inimicorum iniurijs defendis, uerum etiam illustrem, & apud omnes gloriosam hanc salutem efficis: neq; salutis & laudis meæ solùm rationẽ habes, sed etiam posteris meis pro tua singulari misericordia cõsulis & prouides, ut eorum decus & gloria sit immortalis.

ARGVMENTVM PSAL. XIX.

Ea est rerum naturæ pulchritudo, tamq; admirabilis

ordo, & dispositio, ut nemo tam barbarus sit, aut à natura tam malè informatus, quin rerum excellentiam contemplans possit ad notitiam Dei, cogitatione peruenire. Ab his naturæ principijs orta est lex, quæ omnibus gentibus suaderet religionem, & iustitiam, cæterasque uirtutes, quibus societas humani generis continetur: eamque legem summus pater in animis omnium mortalium inscripsit, ut nemo diuinæ religionis, & humani officij rationem negligens possit excusatione erroris, & ignorantiæ uitium & impietatem suam tegere. Sed cum mortales paulatim spatio temporis falsis opinionibus deprauati in maximos errores incidissent, & quem soli Deo cultum, & honorem tribuere debebant, non solùm hominibus, sed etiam bestijs, & lapidibus, alijsque rebus inanimatis adhibuissent, selegit Deus nationem sibi, à qua piè, sancteque coleretur, eique per Mosen ceremonias, ritusque sacrorum, & uiuendi iura præscripsit. Et hæc quidem lex scripta, superior uerò illa naturæ lex ab omnibus appellata est. Itaque uir sanctus hoc hymno cognitionem Dei, quæ percipitur ex utraque intelligendi ratione, ex contemplatione scilicet rerum naturalium, & ex studio sanctarum literarum.

Victori, Psalmus Dauid. XIX.

COeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat scientiam.

Non sunt loquelæ, neque sermones, quibus

quibus non audiantur uoces eorum.

In omnem terrã exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Soli poſuit tabernaculũ in eis, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Exultauit ut gigas ad currendã uiam ab extremo cœlo egreſsio eius.

Et recurſus eius uſque ad extremum eius, nec eſt qui ſe abſcõdat à calore eius.

Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis.

Mandata Domini recta, lætificantia cor: præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini ſanctus, permanet in ſeculum ſeculi, iudicia Domini uera, iuſtificata ſimul.

Deſiderabilia ſuper aurum, & lapidẽ pretioſum multũ, & dulciora ſuper mel, & fauum.

Etiam ſeruus tuus admonetur per ea,

in custodiendis illis retributio multa.

Delicta quis intelliget ? ab occultis munda me, & à superbijs prohibe seruum tuum:

Ne dominentur mihi, tunc immaculatus ero, & purus à scelere grandi.

Sint accepta eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine adiutor meus, & redemptor meus.

EXPLANATIO.

¶ Cœli enarrãt.] *Significat ijs uerbis, unumquenq; ex cœlestium rerum contemplatione facilè peruenire ad notitiã* Dei. ¶ Dies diei.] *Si quis diem diei comparet, & noctem nocti, eorumq; uicißitudines, ac certum ordinẽ perpetuamq; constantiam animaduertat, facile perspicit, tantorum operum laudem fortunæ ac temeritati non esse tribuendam, sed aliquem præesse, qui hæc omnia summa sapientia moderetur, atq; conseruet.* Hoc modo *interpretantur*

tantur hũc uersiculum apud nostros Eusebius Cæsariensis, & apud Hebræos Salomon explanator illustris. ¶ Nõ sunt loq.] Significat ijs uerbis, nullam nationẽ esse tam immanẽ & barbaram, quæ cœlestium rerum excellẽtiam contemplans non poßit ad notitiam Dei cogitatione perduci. Sed Symmachus, ut refert Theodoretus, ita uertit hunc uersiculũ ex Hebræo, Non sunt loquelæ, neq; sermones, quorum non audiantur uoces: neq; dissentit à Symmacho apud Græcos illa, quæ nominatur editio uulgata. Quòd uero subiungitur, In omnem terram exiuit sonus eorũ, fidelius Aquila uertit ex Hebræo ocanon auton, id est regula eorum: est autem sensus, hæc opera miserabilia nequaquam ritu mortalium loqui, aut ullam uocem humanam emittere, quæ ad omnes terrarum oras peruenire non potest, sed orationem eorum uel grauißimam esse immutabilem ordinem, & dispositionem, & structuram tanquam ad regulam factam, & lineam respondentem,

dentem, quæ eorum oratio cunctis terrarum finibus exauditur, & uniuersos mortales a cultum, & uenerationem Dei *mirabiliter accendit, & quoniam earum rerum, quæ aspectu sentiuntur, nihil est tam præclarum, tamq; diuinum, quodq; homines tanta admiratione afficiat, quàm sol: propterea eius uim & naturam potißimum cõsiderandam proponit, quo magis eluceat sapientia* Dei, *tanti operis & muneris effectrix.* ¶ Et ipse tanq.] *Pulchritudinem solis comparat sponso, uim & impetum giganti.* ¶ Ab extremo cœlo.] *Egreditur enim sol ab extremo oriente, & incitatißime cœli stelliferi cõuersione fertur ad extremum occidentem.* ¶ Lex Domini.] *Satis erat tantarum rerũ aspectus, & contemplatio, ut earum effectorem, & moderatorem agnosceremus* Deum: *ea tamen fuit benignitas* Dei, *ut ad hanc præclaram intelligendi rationem adderet etiam leges suis manibus scriptas, quibus homines errantes ad uiam ueritatis reuocaret,*

atq;

atq; animos à praua consuetudine ad honestas uitæ rationes converteret. Eas leges *uir sanctus uarijs nominibus uocat, ut etiã* Moses *facit.* ¶ Testimonia do.] Leges Dei *sic appellat ex eo, quòd ille per has testificatus est, quid exigat à nobis.* Easdem *ait cognitionem rerum diuinarum tradere paruulis, id est animis simplicibus, seq; summissè gerentibus: quoniam nullus est sapientiæ locus in hominibus impuris, & superbis.* ¶ Timor do.] *Sic nominat leges diuinas, propterea quòd illæ mentes religione sancta imbuunt, atq; in hominibus pijs timorem pariunt castum & sincerum, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parentes: eum* Græci *uocant, eulabeian, nos reuerentiam possumus rite nominare.* ¶ Iustificata.] *Id est omnia sunt pariter æqua & iusta.* ¶ Delicta quis int.] Dixi *(inquit) obseruantibus leges diuinas magna præmia, et dona esse proposita: sed quis attendens infirmitatem humanam, et quàm multa peccemus inscientes, quorum ta-*

rum tamen luenda pœna sit, nisi Deus illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re uiolare præcepta Domini? An est aliquis, qui possit rata cuncta animaduertere? qui in tantis tenebris nihil offendat? quem uitiũ specie uirtutis aliquando non fallat? ¶ Et à superbijs.] Illa uero in primis est detestabilis, atq; intolerandi superbia, & importunitas, si quis existimet seipsum ita obseruantem esse legum diuinarum, ut sese ab omni peccato temperet, neq; aliquid committat, quod aliquo supplicio uindicandum sit. ¶ Et purus.] Superbia enim fons, & origo est omnium scelerum, & flagitiorum: si quis Deo fauente ab illius dominatis liber sit, uitam ab omni grauiori delicto puram agere.

PARAPHRASIS.

COeli species undiq; syderibus ornata, admirabiles astrorum ordines, ipsorumq; dispares conuersiones, & multiplices cursus continentur

tinenter laudes Dei prædicant, & omnes nationes cogunt esse gratas & pietatem colere, & uim diuinam admirari, eamq́; dominam & effectricē rerum omnium agnoscere. Quin etiam dies diei collatus, & nox cum nocte comparata, & ipsorum alterna accretio & diminutio, certusq́; ordo, perpetuaq́; constātia clamant atq; testantur, taurorum operum laudem fortunæ ac temeritati non esse tribuendā, sed aliquem præesse, qui hæc uniuersa ab initio constituerit, & sempiternis seculorum ætatibus omnia moderetur atq; conseruet. Neq; uerò hæc opera mirabilia & diuinæ sapientiæ monimenta sempiterna mortalium ritu loquuntur, aut ullam uocem humanam emittunt, quæ ad omnes terrarum oras peruenire non potest: sed oratio eorum uel grauißima est immutabilis ordo pulcherrimaq́; descriptio, & structura tanquam ad regulam facta, & ad lineam respondens quæ eorum oratio omnibus terrarum finibus exauditur, & uniuersos mortales

tales ad cultum & uenerationem Dei mirabiliter accendit. Sed cum omnia diligenter oculis animoq; lustraueris, omnium rerũ, quæ aspectu sentiuntur nihil est tam præclarum tamq; diuinum, quodq; homines tanta admiratione afficiat quàm sol, qui dux & gubernator est syderum cunctorum, & omnium rerum caducarum salus & conseruatio. Quæ uero species aut iucundior, aut usu pulchrior sese oculis offerre potest, quàm solis exoriẽtis aspectus? qui candore suo splendidißimo tenebras fugat, rebus colorem affert cœlum, maria, terras exhilarat, & insatiabili quadam lætitia & uoluptate omnium animantium oculos atque animos complet, ut eleganter poßis eius pulchritudinem & iucunditatem comparare formosißimo sponso, uim & impetum giganti, siquidem eius circumuectio tanta celeritate ab extremo oriente fertur ad extremum occidentem, atq; inde ad dextram cœli regionem reuoluitur, ut uno integro circuitu diem noctemq;

ctemq; conficiat, modò sublimis pulcherrimos radios nobis ostentans, modò sub pedibus ab oculis nostris oblitescens, ac regiones aëris longè lateq; occupans, neq; locus est, quo fulgor eius non perueniat, sol enim omnia terrarum opera flammis radiantibus lustrat, & mundo salutarem largitur, & maximè uitalem calorem, cunctas naturas augentem, nutricantem sensuq; afficientem: ex quo factum est, ut homines docti hanc pulcherrimam stellam, appellarent parentem atq; altricem omnium rerum fragilium & caducarum. Satis profectò erat tantarum rerum aspectus & contemplatio, ut earum effectorem & moderatorem agnosceremus Deum: ea tamen fuit benignitas Dei, ut ad hanc præclaram intelligendi rationem adderet etiam leges suis manibus scriptas, quæ homines palantes & erroribus turbulentis implicitos ad uiam ueritatis reuocarent, atq; animos à praua consuetudine ad honestas uitæ rationes converterent, ô uitæ et uirtutum

omnium leges magistræ, ô in cœlum duces & impiæ superstitionis expultrices, quænam per illum deum, qui uos tulit, aut uis ingenij, aut ubertas eloquentiæ, perinde ac de nobis meritæ estis, collaudare uos poßit? Per uos maximus ille cœlitum atq; hominum pater & rex testificatus est, quid exigeret à nobis, quidue faciendum, fugiendum ue foret, ut ad uitam beatam & immortalem peruenire possemus. Per uos ille cognitionem rerum diuinarum tradit animis simplicibus, seq; summiße gerentibus, nullus enim sapiētiæ locus est in hominibus impuris aut superbis. Vestra præcepta & monitiones iustitiam & pietatem docent, exhilarant animos, inanes timores & solicitudines pellunt, aciem mentis illustrant, ut poßit intueri, quæ uia deducat in cœlum. Vos mentes hominum religione sancta imbuitis, & reuerentiam aduersus Deum, timoremq; ingenuitis castum & pium, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parentes. isq; timor animos

mos piorum ab omnibus miraculis puros inte grosq́; conseruat, & migrantes è corporibus sequ tur in cœlum sanctitatis comes sempiternus Vos optimæ atq; sanctißimæ leges docetis iudicio & ratione cuncta agere, uos summa iustitia & ueritate iudicatis, quibus præmijs boni sint afficiēdi, quibúsue supplicijs mali. Itaque nulla imperia, nullæ copiæ, nullæ uoluptates cum uestris opibus & delectationibus sunt conferēdæ. Quis enim cogitatione complecti, nedum uerbisexplicare poßit, quanta sint gaudia, quantæ uoluptates animi uestra præcepta colentis, & uitam cœlestem in humano corpore imitantis? Sæpe fit, ut quemadmodū gustandi sensus aliquo morbo deprauatus mel iudicat amarum: sic animi sensus falsis & pestiferis opinionibus corruptus, præceptiones uestras natura suaues & iucundas repellat, & in luto libidinum & flagitiorum uolutetur. Sed quàm uolent, impij contemnant excellentißimas leges dei, ego certe percepta iam ipsarum

dulcedine ac ſuauitate attentum animum ad eorum admonitiones ſemper teneo, atq; in ijs colendis omnem curam & diligentiam pono. Nimirum quiſquis ad extremum ſpiritum eas leges diligenter obſeruarit, præmia tanta conſequetur, quanta uis nulla orationis explicare unquam poßit. neque enim aſpectu oculorum comprehendi, neq; auribus percipi, neq; ulla cogitatione queunt adumbrari, quæ parauit deus pié colentibus ſe. Neq; tamen uiri ſancti, ut legibus diuinis pareant ſpe mercedis adducuntur, aut cogitatione, quantum illa res utilitatis ſit habitura: ſed accenſi pulchritudine uirtutis & amore diuino flagrantes amorem ipſum uberrimi fructus loco ducunt, et ſi ſpes omnis præmiorum adimatur, non tamen ardor ille charitatis aliqua ex parte ſeſe remittat, aut animus ob eam cauſam minus in officio perſeueret. At quo magis in amando et colendo Deo ab omni mercedis cogitatione abſunt, eo ſe digniores parant, qui maximis donis & honoribus de-

bus decorentur. Sic uirtus inter bonos amicitiam conciliat, commoditates deinde plurimæ & maximæ consequuntur, & si amandi ratio ab utilitatis fonte non manarit. Sed quanquam obseruanti legum diuinarum tanta præmia & dona proposita sunt, quis tamen attendens infirmitatem humanam, & quàm multa peccemus inscientes, quorum tamē luenda pœna sit, nisi Deus illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re uiolare præcepta Domini? An est aliquis, qui poßit errata cuncta animaduertere? qui in tantis tenebris nihil offendat? quem uitiū specie uirtutis aliquando non fallat? Itaq; pater optime pro tua infinita misericordia omnes maculas occultas & latentes elue manibus tuis ex animo meo, ne quid in eo resideat impurum, & tuis oculis castißimis indiguum.
In primis illud etiam atq; etiam uehementer obsecro & obtestor, ut qui constantiam mihi præstitisti ad ferendas forti animo calamitates,

idem modestiam conferas rebus ad uolunt[illegible] meam nunc fluentibus, quò arrogantiam, fa[illegible] dium, superbiamq; fugere poßim, neque en[illegible] Domine sum nescius, ut animi summißio ca[illegible] est ad piè, sanctèq; uiuendum, ita nullam de[illegible] stabiliorem esse pestem, neque capitaliorem quàm superbiam & importunitatem, ex qu[illegible] bus tanquam stirpibus cæteræ omnes scelen[illegible] & flagitiorum pestes pullulant, quæ pulche[illegible] rima illa semina uirtutum nostris ingenijs in[illegible] nata adolescere non sinũt. Proinde *quo qu[illegible] magis sese demittit, ad altiorem dignitatis g[illegible] dum à te perducitur* Domine: *qui uerò op[illegible] nionibus inflati, sibiq; præfidentes animos[illegible] altum sustulerunt, præcipites ad ima deturb[illegible] tur, & in maximis miserijs obscuri, despe[illegible] iacent, cuius rei testis est calamitas* Lucif[illegible] *qui de cœlo deiectus grauißimas arroga[illegible] pœnas dedit, & ad infinitum tempus dabi[illegible]* Vtinam *hæc carmina mea, & quicquid [illegible] scribo & loquor, & cum animo meo tacitus*

cogito,

cogito, tibi pergratum, acceptumq́; sit pater optime atque sanctißime, qui pro immensa benignitate tua semper subuenis imbecillitati meæ meq́; de omnibus periculorũ casibus eripis, atq; animum meum seruitute misera oppressum redimis, & ab omni uitio ac impuritate liberas.

ARGVMENTVM PSAL. XX.

Populus regem ad bellum difficile proficiscentem, Votis, & faustis omnibus prosequitur. Hac formula supplicandi, nos etiam cõmodè utimur, si quando deus nobis principem pium et religiosum dederit, pro cuius salute et imperio sint uota facienda. Cùm uerò multa bella difficilia gesserit Dauid, nullum tamen periculosius eo fuit, quod gestum est cum Ammonitis: quorum quàm magnæ fuerint opes, uel hinc possumus iudicare, quod uno prælio cæsa sunt ex iis equitum milia 40. totidem peditum, curruum captorum numerus fuit milium 7. Itaque nonnulli opinantur hoc bellum grauissimum atque horrificum, appellari tempus calamitosum & difficile, à uiro sancto in principio carminis Nos uerò hanc eiusmodi rerum inuestigationem nimis curiosam, & parum utilem existimamus.

Victori, Psalmus Dauid, XX.

EXaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

Mittat tibi auxilium de ſanctuario,& de Sion tueatur te.

Memor ſit omnis ſacrificij tui,& holocauſtum tuum in cinerem conuertat.

Tribuat tibi ſecundũ cor tuum, & omne conſilium tuum impleat.

Lætabimur de ſalutari tuo,& in nomine dei noſtri uexilla extollemus.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas.

Nunc cognoui,quod ſaluum fecit dominus Chriſtum ſuum.

Exaudiet illum de cœlo ſancto ſuo in potentia ſalutari dexteræ ſuæ.

Hi in curribus ,& in equis: nos autem nomen domini dei noſtri inuocabimus

Ipſi ſuccubueruut , & ceciderunt: nos autem ſurreximus,& erecti ſumus.

Domine ſalua nos,rex exaudiet nos in die,qua inuocauerimus.

EXPLANATIO.

¶ In cinerem.] *Id eſt uictima,quam pro uictoria adipiſcenda immolas, illi ſit grata, & accepta.*

accepta. Hæc *orationis exornatio ſumpta eſt ex hiſtoria* Moſis,*cuius hoſtiam cœleſtis ignis abſumpſit.* ¶ Lætabimur.] *Nunc quidem uniuerſam ciuitatem periculum tuum ſollicitam habet:at cum incolumis & uictor è bello reuerteris,omnia plauſu lætitiaq́;,et gratulatione perſonabunt:id enim ſignificat, cum ait, uexilla extollemus.* ¶ Nunc cognoui.] *Populus inter pias & caſtas precationes diuino ſpiritu afflatus uaticinatur, regem ſuum bello ſuperiorem fore.* ¶ Hi in curr.] *Hoſtes noſtri curribus,& equorum ui,ac multitudine confidunt,nos autem ſalutem noſtram ſanctiſsimi numinis imploratione muniemus.* ¶ Rex exaudiet nos.] *Sit appellat* Deum,*ſignificans,non* Dauidem,*ſed illum eſſe uerum populi regem.*

PARAPHRASIS.

AVdiat Deus *opt. max. preces tuas his temporibus difficillimis.* Te *uis et poteſtas* Dei *tueatur,qui* Iacobum *multis & maximis periculis liberauit. Reſpiciat ille periculum*

tuum è sanctißimo templo suo, teq; saluum & uictorem reducat à prælio. Gratiam tibi *ferat pro sanctitate, quam semper declarasti uictimis castè pieq; mactãdis: quamq; hostias pro adipiscenda uictoria nunc immolas, ea sit eius animo acceptißima, illamq; delapsa de cœlo flamma consumat.* Adsit Dominus in*ceptis omnibus & conatibus tuis, ut quicquid optas, quicquid aggrederis, tibi succedat ex sentẽtia: nihil enim à te proficiscitur unquam, nisi rectum & pium.* Nunc quidem uniuer*sam ciuitatem periculum tuum sollicitam habet optime rex, atq; cum incolumis è bello reuerteris, omnia plausu, lætitiaq; & gratulatione personabunt.* Inter pias & castas preca*tiones ea signa dedit summus pater, ut plane intelligamus sanctißimũ fortißimumq; regem hostibus cæsis, fugatisq;, urbem trophæis & triumphis ornaturum esse.* Audiet Domi*nus eius sanctas preces & supplicem respiciet è sempiterno domicilio numinis sui, & dextera salu*

ra salutari pro rege fortißimè pro pugnabit. Confidant hostes curribus, equorumq́; ui & multitudine: nos certè salutem nostram augustißimi numinis imploratione muniemus. Quid uobis profuit ô barbari tantus apparatus bellicuos de curribus & equis deiecti estis, uos terram nostram uestris corporibus strauistis: at nos Deus noster afflictos & iacentes erexit, & uictoriæ munere pulcherrimo affecit. Tu Domine salutem nobis attulisti, & precibus nostris te facilem ac lenem præbuisti. Hac eadem quæsumus utere misericordia in reliquum tempus, ut omni metu liberati, placidam, quietamq́; uitam degamus pietatem & iustitiam colentes. Continget nobis, quod precamur, maximus enim ille mundi rex populo suo semper placatus, & propitius erit, semper ille ciuitatem nostram ab impijs gentibus saluam incolumemq́; seruabit.

ARGVMENTVM PSAL. XXI.

Celebratur his carminibus uictoria, & regnum Christi sempiternum, ut etiam Iudæi confirmant; sed hunc il-

li uen-

ii uenturum ſperant, nos ueniſſe, & hominibus pr[illegible] tum ad cœlum aperuiſſe non ambigimus. De eodem [illegible] ticinatus eſt item Daniel ferè eadem his uerbis. Ecce [illegible] ter nubes quidam humana ſpecie ac figura ueniebat usq; ad ueterrimum illum penetrauit, in cuius conſp[illegible] adductus ampliſſimo regis honore ac nomine affe[illegible] fuit. Itaque omnes omnium terrarum nationes ſer[illegible] ei, poteſtas eius ſempiterna erit, imperium eius nulla[illegible] quam ut aut uetuſtate delebitur.

Victori, Pſalmus Dauid. XXI.

DOmine in uirtute tua lætabit[ur] rex, & in ſalutari tuo exultabit ue[-] hementer.

Deſiderium cordis eius tribuiſti ei, [&] uoluntate labiorum eius non fraudaſti eum.

Quoniam præueniſti eum in benedictionib. bonitatis, poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.

Vitam petijt à te, & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſeculum ſeculi.

Magna eſt gloria eius ob ſalutare tu[um] gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.

Quoniam pones eum benedictiones in ſe-

in ſeculum ſeculi, lætificabis eum in gau dio cum uultu tuo.

Quoniam rex ſperat in Domino, & in miſericordia altiſſimi, non commouebitur.

Inueniet manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inueniet omnes qui oderunt.

Pones eos ut clibanum ignis in tempo re iræ tuæ, dominus in ira ſua diſperdet eos, & deuorabit eos ignis.

Fructum eorum de terra perdes, & ſemen eorum à filijs hominum.

Quoniam intenderunt tibi mala, cogi tauerunt conſilia, quæ non potuerunt ſtabilire.

Quoniam pones eos dorſum, & funes tuos diriges contra facies eorum.

Exaltare domine in uirtute tua, cantabimus, & pſallemus uirtutes tuas.

¶ Domine in.] *Tua (inquit) ope rex franget potentiam inimicorum, & per te conſeruatus uita fruetur immortali.* ¶ Voluntate lab.]

Hoc

Hoc est, nihil ille unquam à te petijt, quin impetraret, & amplißimis ultro beneficijs auctus, & ornatus est: hoc enim significat, cum subiungit, præuenisti eum in bene dictionibus bonitatis. ¶ Posuisti in cap.] *Id est, cum constituisti regem cœli, ac terrarũ.* ¶ Vitam pet.] *Vt scilicet à morte reuocaretur ad uitam immortale..i.* ¶ Quoniam pones.] *Id est, bonis omnibus, & illis quidem sempiternis eum cumulabis: simili locutione utitur etiam Moses in genesi, cùm Deus Abrahàmo dicit, benedixi tibi, & magnificaui nomen tuum, & esto benedictio, sic enim uertendum est ex Hebræo, & Esaias, erit (inquit) Israel in medio terræ benedictio, id est, omni bonorum genere circunfluet.* ¶ Lætificabis eũ.] *Quo enim Christus homo est diuinitati cõiunctior cæteris omnibus, hoc eam clarius intuetur, & maiorem ex ea re iucunditatem, & lætitiam capit.*
¶ Inueniet manus tua.] *Hactenus imperiũ, & immortalitatem Christi celebrauit, nunc præ di-*

præ dicit pœnas impendentes inimicis eius. ¶ Fructum eorum.] Nec ſolum (inquit) abſumentur ipſi, ſed etiam ſtirps eorũ impia funditus tolletur. Hunc enim fructum, & ſemen appellat, ut ſentit Theodoretus. ¶ Pones eos dorſum.] Id eſt præcipites in fugã conijcies, & terga dare coges. ¶ Et funes tuos.] Vertent illi quidem terga tuis ſagittis uulnerati, ſed tu fugientibus te te obijcies & in ora illorum mortifera tela torquebis. Funes autẽ pro arcu appellauit: ea eſt orationis exornatio, qua res tota aliqua de parte cognoſcitur. Sagittas autem & ignem conſuetudine literarum ſanctarum pœnas interpretamur, quibus impios afficit Deus. ¶ Exaltare Domine.] Id eſt declara uim, & poteſtatẽ tuam imperio Chriſti dilatando, & aduerſarijs eius opprimendis. Cæterum ſi quis ea quæ continentur ijs uerſibus, non ſolum ad Chriſtum, ſed etiam ad ipſum Dauidem, qui illum in ſeipſo adumbrauit, accomodare uelit, cum hoc ego non contendero:

Nam

Nam Deus Dauidem ad regiam extulit dignitatem, & omni bonorum genere cumulauit, et grauißimè ultus est omnes domi, uel foris contra ipsum arma ferre conati sunt. Hæc autem de rege prædicantur hoc hymno, quanquã uersiculus ille nequaquam Dauidi conuenire uidetur, Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi. Sed nonnulli interpretantur, hanc esse hyperbolen, quæ significet, regem usq; ad extremam senectutem uitam perducturum. Ego uerò libentius crediderim, his uersibus descriptam esse perpetuitatem æui, quo beati fruũtur in cœlo, qui in corporibus humanis uitam diuinam coluerunt.

PARAPHRASIS.

MAxime omnium rerum Domine, maximam regi lætitiam dabis, hostibus cæsis fugatisq́; : neq; solùm uictoriam illi, sed æternitatem etiam immortalitatemq́; donabis. Nihil ille unquam à te petijt, quin impetraret: et amplißimis ultrò beneficijs auctus, & ornatus est.

tus est. Cùm primum enim in lucem editus et susceptus fuit, cœlestibus & diuinis spiritus sancti muneribus illum cumulasti: neq; id solùm obtinuit, ut à morte reuocaretur ad uitam immortalem, sed cœlitum atq; hominũ & inferorum moderator & Dominus constitutus est. Nihil ad decus & gloriam poterat expeti, quin à tua benignitate cõsecutus sit. quid enim tam præclarum, aut magnificum, quam in solio cœlesti ad dextrum latus maximi numinis considere, consortem & socium factum imperij sempiterni, & nomine illo augustißimo affectum, quod cæteris omnibus nominibus antecellit? Itaq; bonis omnibus, & illis quidem sempiternis locupletatus est, & perpetuas uoluptates, & gaudia percipit ex iucundißimo pulcherrimoq; aspectu tuo. quo enim diuinitati coniunctior est cæteris omnibus, hoc illam clarius intuetur, et maiorem ex ea re iucunditatem & lætitiam capit: cumq; omnem spem suam fixerit in deo eius impexi-

um ita stabilictur, ut nullis oppugnationib. hostium frangi, aut labefactari queat. Pr[...] ctò rex fortißime non euadēt ex manibus t[...] homines impij: omnes ad unum capientur, [...] Viui ac mortui supplicijs æternis mactabu[...] tur. Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ig[...] sic illic æstu & pœnarum acerbitate iactab[...] tur, quamprimum supplicij tempus aduener[...] atq; ut stipulam uorax flamma consumit, [...] nefarios & consceleratos ira tua funditus d[...] lebit: neq; solùm absumentur ipsi, sed eti[...] stirps eorum impia pariter cum nomine tolle[...] tur. Ausósne esse homines amentißimos co[...] tra salutem ac dignitatem tuam arma ferre: [...] plena furoris & impietatis consilia inire, qu[...] nulla oratione potuerunt explicare! At tu [...] præcipites eos in fugam dabis, & terga dar[...] coges uertent illi quidem terga tuis sagitis u[...] nerati: sed tu fugientibus tete obijcies, & [...] ora illorum mortifera tela torquebis. Decla[...] ra domine uim, & potestatem tuam imperio

Christi

Christi dilatando, & aduersarijs eius opprimendis. Nos interim perpetuis hymnis, & laudibus prosequemur magnitudinẽ tui numinis & potentiam, quæ teterrimã diaboli tyrannidem euertit, & uiam nobis muniuit ac patefecit in cœlum.

ARGVMENTVM PSAL. XXII.

Christum Deum loquentem inducit, ac tormenta et cruciatus acerbissimos, quos ille salutis nostræ causa pertulit, ita persequitur, & singulatim enarrat, ut non multis ante seculis uaticinari, sed rem gestam se præsente uideatur exponere. Prædicit etiam eius ad uitam reuocationem, atq; omnium gentium salutem. Inscribitur autem hymnus pro cerua matutina, propterea quòd ut cerua canum ui exagitatur, sic Iesus matutino tempore à rabiosis hominibus dilaniatus, et in crucem actus fuit quocirca semel atq; iterum queritur in his carminibus, se à canibus circumsederi.

Victori pro cerua matutina, Canticum Dauid. *Psalmus* XXII.

DEus meus, deus meus, quare me dereliquisti? lõgè à salute mea uerba rugitus mei.

Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: noctè, & non est silentiũ mihi.

Et tu ſanctus habitator, hymnus Iſraelis.

In te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt, & liberaſti eos.

Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt in te ſperauerunt, & non ſunt confuſi.

Ego autem ſum uermis, & non homo opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Omnes uidentes me deriſerunt me, diſtenderunt labia, & mouerunt caput.

Sperauit in domino, eripiet eũ: ſaluũ faciet eum, quoniam diligit eum.

Quoniam tu es, qui extraxiſti me de uẽtre, ſpes mea ab uberibus matris meę, in te proiectus ſum ex utero.

De uentre matris meę deus meus es tu. ne diſceſſeris à me.

Quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt, qui adiuuet.

Circumdederũt me uituli multi, tauri pingues obſederunt me.

Aperuerũt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens,

rapiens, & rugiens.

Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio uentris mei.

Aruit tanquam testa uirtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me.

Foderũt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Ipsi uero considerauerunt, & inspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem.

Tu autem Domine ne elongaueris te, fortitudo mea in auxiliũ meum festina.

Erue à phramea Deus animam meam, & de manu canis unicam meam.

Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornium libera me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis,

in medio Ecclesiæ laudabo te

Qui timetis Dominum, laudate eum: uniuersum semen Iacob glorificate eum.

Timeat eum omne semen Israel, quoniam non spreuit, neq; despexit deprecationem pauperis.

Nec auertit faciem suam à me, & cum clamarem ad eum, exaudiuit me.

De te hymnus meus in ecclesia magna, uota mea reddã in conspectu timentium eum.

Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum: qui requirũt eum, uiuent corda eorum in seculum seculi.

Reminiscentur, & conuertẽtur ad Dominum uniuersi fines terræ.

Et adorabunt in conspectu eius uniuersæ familiæ gentium.

Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius genua flectent omnes, qui descendunt in terram.

Quo-

Quoniam animam ſuam non uiuificauit: ſemen ſeruiet ipſi.

Annumerabitur Domino in generationem; uenient, & annuntiabunt iuſtitiam eius populo, qui naſcetur, quoniam fecit.

EXPLANATIO.

¶ Pro ceruа matutina.] *Inſcribitur ad hunc modum hymnus, propterea quòd ut cerua canum ui exagitatur, ſic* Ieſus *matutino tempore à rabioſis hominibus dilaniatus, & in crucem actus fuit, quocirca ſemel, atq; iterum queritur in his uerſibus ſe à canibus circũſideri.* ¶ Deus meus.] *Cum Ieſus Chriſtus duplici natura ſit, nemini mirandum accidere debet, ſi multa eius tum dicta, tum facta referantur tanquam hominis, & mortalis.* Hos *autem clamores, & lamentabiles uoces incredibilis magnitudo cruciatus expreßit: cum enim innocentißimus dominus peccata, & ſcelera uniuerſi generis humani pro ſuis agnoſceret, eaq; ſupplicio, ac*

ſanguine ſuo lueret, & quæ tormenta nos cc meriti eramus, ac tormēta omnia ipſe pro i finita bonitate ſua ſuſtineret, tantas acerbita tes, tantosq; dolores per peſſus eſt, quantos ni mo unquam cogitatione complecti, nedum uerbis explicare poſsit: ut non immerito mor talitas ipſius à Deo *ſe derelictam exclamaret, quippe quæ angoribus intolerandis nulla con ſolatione adhibita conficeretur.* ¶ Longe à ſalute.] *Id eſt, preces meæ magnis clamoribus effuſæ nullam mihi ſalutem afferunt, neq; iam quicquam proficio præſidium* Dei *imploran do.* ¶ Et tu ſanctus.] *Promiſerat* Deus, *ſe com moraturum apud gentem* Hebræam, *& boni perpetuo præſidio, ac ornamento futurum. Itaq; illum promiſsi admonens ait,* Tu *certe cu ſtos huius ſanctæ ciuitatis es, tu eiuſdem habi tator, eiuſdem hymnus, te cœtus piorum ſem per cantat, tibi ſemper gratias agit adiutus, & conſeruatus, & omnibus bonis auctus, & or natus: utere igitur ſolita miſericordia, ſuccur re la-*

re laboranti, & querelas laudatoris, & cultoris tui supplices exaudi. ¶ Sperauit.] Hæc pronuntiabant principes sacerdotum illudentes, ut est in Euangelio Matthæi. ¶ Tauri pingues.] Ita uocat Iudæos homines instar taurorum pinguium petulantes, & efferatos. ¶ Sicut aqua.] Hoc ait ob effusionem sanguinis, qui confosso multis uulneribus corpore totus iam effluxerat. ¶ Factum est cor.] Simile est illud ex libro Iosuæ, pertimuit cor populi, & instar aquæ liquefactum est. ¶ Aruit.] Id est, uis membrorum defecta sanguine, & omni succo uitali. ¶ Vnicam meam.] Meam inquam animam solitariam: ut uertit Hieronymus, & omni ope destitutam. ¶ Et à cornibus.] Sic appellat homines immanes, & feros: Monoceros enim animal est asperum, & uiolentum, quod assuescere ad homines, & mansuefieri non potest. ¶ Narrabo.] Cum me (inquit) liberaueris, & ad uitam reuocaris immortalem, memor ero tanti beneficij, teq́;

ac tuum sanctißimum nomen celebrabo inter omnes nationes. fratres enim uocat Christianos, ut pote filios Dei, & cohæredes suos: unde illud Pauli, Vt sit ipse primogenitus inter multos fratres: & ipse Dominus in Euangelio Ioannis, Mariæ Magdalenæ dicit, uade ad fratres meos, & dic eis, ascēdo ad patrem meum, & patrem uestrum. Hunc autem uersiculum sub persona Christi dictum esse, testis est Apostolus in Epistola, quam scribit ad Hebræos.
¶ Qui timetis.] Intelligens se liberatum iri, iam fratres suos excitat ad canendos hymnos, & gratias agendas patri rerum omnium præpotenti. & quoniam Ecclesia ex Iudæis, & reliquis nationibus constituta est, utrosq; nominatim adhortatur, alteros semen Iacobi appellans, à quo prognati sunt: alteros ab animi uirtute, et religione denominans: timētes enim Deum appellabantur à Iudæis, qui relictis falsis dijs religioni piæ, & sanctæ adhærebant: unde legimus Psal. 114. Benedixit Domui Israel, dene-

el, benedixit Domui Aaron: benedixit omnibus qui timent Dominum. & Petrus in actis Apost. Viri (inquit) Israëlitæ, & qui in uobis timent Deum. ¶ Vota mea reddam.] Hymnos significat, quos Deo uouerat, si uitæ restitutus esset: laudatur autem à Christo Deus continenter per Ecclesiam sanctam, cuius ipse caput est. ¶ Edent pauperes.] Prædicit explicatius salutem gentium, quæ falsos & commentitios Deos colebant: eas quidem pauperes appellat, utpote religione, & bonis animi carentes, quæ ueræ, certæq; diuitiæ sunt habendæ: sed etiã beati pauperes spiritu, & qui esuriunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: saturabuntur autem doctrina Dei, & pane illo uiuo, qui è cœlo descendit, quo uescentes uiuent in perpetuũ. ¶ Reminiscentur.] Mortales obliti erant Dei dum falsis opinionibus inducti diuinitatem tribuunt rebus creatis, sed doctrina Dei, & Apostolorum monitis excitabuntur ad pietatem, & ueram religionem amplectendam.

ctendam. ¶ Et adorabunt.] *Sic uidetur appellare reges, & principes, qui & ipsi Deum agnouerunt, & imperio Christi sese ultro subiecerunt.* ¶ In conspectu eius.] *Id est, eum colent, ac uenerabuntur uniuersi mortales, qui in terram & puluerẽ dilabuntur. & iure quidem hunc illi honorem habebunt, quando ipse mortem acerbißimam non dubitauit oppetere, ut eos uita afficeret beata, & sempiterna.* ¶ Semen seruiet ipsi.] *Semen (inquit) meum Deo sese in seruitutem piè sanctéq; dicabit, & in eius familia, & gente numerabitur. semen autem suum uocat filios per Euangelium conceptos & generatos.* ¶ Venient.] *Nascentur, qui posteritati prædicent beneficia, & iustitiam Dei: usus est enim ille iustitia, id est infinita bonitate, ac misericordia, eripiens humanum genus è manibus diaboli, qui miseros crudelißime uexabat, et omnibus iniurijs, & ignominijs afficiebat. Illud autem scire oportet, & hoc loco, & fere semper in literis iustitiã Dei appel-*

appellari pro beneficentia, & bonitate, qua ille munificè, prolixè, largè utitur in genus humanum: seueritas enim illa iuris, quæ opponitur misericordiæ, non tam iustitia Dei quàm iudicium nominari solet.

PARAPHRASIS.

DEus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? Preces meæ maximis clamoribus effusæ, nullam mihi salutem impetrant, neque iam quicquam proficio subsidium tuum implorando. Deus meus, inclamo dies noctesq; nomen tuum, neq; tu aures ad uoces meas supplices, & queribundas adhibes. Tu certè custos huius sanctæ ciuitatis es: tu eiusdem, habitator, eiusdem hymnus nihil à te nisi rectum et sanctum manat, te cœtus piorum semper cantat, tibi semper gratias agit, adiutus & conseruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus. Vtere igitur solita misericordia, succurre laboranti, innocentis miserere, & querelas laudatoris & cultoris tui supplices exaudi.

Maiores

Maiores nostri tuæ benignitati confideba-
neq; unquam opinione falsi sunt. Nemo
ijs suppliciter ad te confugit, quin illi diuin
aliquod auxilium, & numen ostenderes: at m
sic deseruisti, sic impiorum crudelitati dedi
sti, ut iam non homo, sed uermis esse uidea
infirmissimum animal, & contemptissimum.
Omnes, quotquot uident me illudunt, atq; in
sultãt in cruciatus & calamitates meas. Iste,
inquiunt, omnem suam spem in Deo *positam*
habet: liberet ergo Deus *illum, quem tam cha*
rum acceptumq; habet. Per te Domine edu
ctus ex utero iucundũ cœli lumen aspexi, ad-
huc pendebam ab uberibus matris meæ, cum
omnem meam curam, & spem in te uno fixi e
locaui. *Cùm primum editus in lucem, & su*
sceptus fui, in tuo sinu conquieui, te semper
Deum meum agnoui & prædicaui: itaq; ne di
scesseris à me, iam iamq; enim imminet mih
mors acerba, iam omnia exempla cruciatusq;
in me crudeliter edũtur, Omnia circunspicio,
collustro

collustro oculis omnia, neq; usquam cerno qui ullam opem ferat, quem'ue misereat tormentorum & calamitatis meæ. Circunsedent me homines immanes, & instar taurorum pinguium petulantes & efferati. Apertis faucibus appetunt me, tanquam leones præda correpta rugientes. Iam confosso multis uulneribus corpore totus sanguis effluxit, ossa mea luxata, & à suis quæque locis auulsa sunt. Vt cera tabescit ardore solis, ita cor meum pauore & pœnarum asperitate liquescit. Aruit tanquam testa uis membrorum omni sanguine defecta, & omni succo uitali: lingua ad fauces adherescit præ siti, quam induxit sanguis effusus, & tormentorum acerbitas: neq; me uires solùm, sed uita iam deficit. Vt ceruam canes, ita me homines feri circunsederũt: foderunt manus meas & pedes meos, numerari licet omnia ossa mea. Nemo tam ferus ac ferreus esse debuit, quin cruciatibus meis illachrymaretur: at istis acerbißima tormenta iucundißi-

cundißimum & insatiabile spectaculum præbent. Partiti sunt uestes meas, inter se tunicam meam sortiti sunt. Cùm itaq; tantis malorum fluctibus opprimar, ne quæso Domine differ auxilium tuum : ô uis, & unica spes mea, accurre ad supplicem misericordiæ tuæ, eripe uitam meam de manibus sicariorum, animam meam ab omnibus proiectam & derelictam e canum rabidorum faucibus eripe: extrahe me ex ore cruento leonum, defende salutem meam ab impetu hominum immanium & ferorum. Si preces meas audis, meq́; ad uitam reuocas immortalem, nullo tempore tanti beneficij memoriam deponam, te semper ac tuum dulcißimum nomen celebrabo inter omnes pios, & cohæredes meos. Vos ego appello, quicunq; relictis falsis dijs religioni puræ & sanctæ adhæsistis. Vos item appello, qui ab Israele progenati, uirtutem & pietatem eius æmulamini. Agite omnes canite hymnos Deo, immortales gratias agite sanctißimo numini eius, castißima mente

ma mente ueneramini eum, neq; unquã intermittite laudibus prosequi uestræ salutis authorem & custodem, qui propitius audiuit preces meas: & uita mihi reddita, uobis quoq; salutem, & uitam donauit immortalem. Tu solus Pater optime, atq; sanctißime materiam suppeditabis hymnis meis, tuas ego laudes in celeberrimo piorũ conuentu semper canam. Quæ gentes olim fictos & inanes Deos uenerabantur, & in summa mendicitate uitam miserrimam trahebant, ut pote religionis, & uirtutum omnium egentes, quæ ueræ stabilesq; diuitiæ sunt, hæ gentes iam copiosæ & opulentæ fient, iam omnibus bonis cœlestibus circunfluent, & saturabuntur pane illo uiuo, qui de cœlo descendit, quo uescentes uiuent in perpetuum, & hymnis sempiternis Deum uenerabuntur. Nimirum mortales obliti erant Dei, dum falsis opinionibus inducti superstitiones pro religione, res creatas pro mundi creatore colunt: neq; uirtutibus solùm, sed etiam uitijs

diuinitatem tribuunt. ſed nunc excitabun-
ad pietatem, & uerum ſyncerumq; Dei c-
tum: & repudiatis dijs falſis & commenti-
tibi Domine, ceremonias, honores, preces a-
hibebunt. neq; enim tu ſolus Palæſtinæ prin-
cipatum obtines, aut res Iudæorũ tantum a-
miniſtras, ſed omnia ſola terrarum imper-
& ditione ſempiterna regis & gubernas, i-
omnes nationes ad cœlum, & cœleſtia bo-
perduces. Proinde omnes principes e-
reges edent, & ſaturabuntur doctrina illa ta-
cibóque cœleſti, ſe que libentes ſub imperi-
Chriſti ditionem que ſubiungent, uniuerſi de-
ni que mortales, qui in terram & puluere-
dilabuntur, filium Dei ſupplices uenerabun-
tur. cur enim illi ſalutis & libertatis ſuæ uin-
dicem & parentem non colerent, & diuin-
honoribus afficerent? qui mortem acerbiſſi-
mam non dubitauit occumbere, ut eos uita af-
ficeret immortali. Itaq; poſteri noſtri ſeſe
in ſeruitutem illi piè ſanctéq; dicabunt, & i-
eiu

eius familia & gente numerabuntur. Nascentur *qui posteritati prædicent immortalia beneficia* Dei.*usus enim est ille infinita bonitate ac misericordia eripiens humanum genus de manibus diaboli qui miseros crudelißimè uexabat, & omnibus iniurijs & contumelijs afficiebat.*

ARGVMENTVM PSAL. XXIII.

Gloriatur se ac sua omnia Deo curæ esse, & demonstrat quàm beati sint, qui iuste cum fide ac pietate uitam colunt, seq́ in seruitutem Deo dicant. Honestatur autem hoc carmen, & maxime illuminatur ea exornatione orationis, quàm Græci allegoriam, Latini permutationem uocant, ea fit, ut definiunt rhetores, cum fluxerunt continuæ plures translationes. Itaq́ Deum pastorem, seq́ ouem facit: quam quidem figuram dicendi crebro usurpant literæ sanctæ, quicquid enim spectat ad munus & uirtutem optimi pastoris, id omne erga nos à Deo præstatur usqueadeo, ut is etiam sese ultro ad mortem obtulerit, quò nos ab incursibus & rapinis diaboli tueretur. Beatus igitur, qui tam bono, tamq́ diligẽti pastori se custodiendum & pascendũ credidit, nihil profecto illi unquam deerit. quid enim ei possit abesse, cui semper adest omnium bonorum principium & fons? quin etiam ipse cæteris prodesse, & maximas utilitates in uitæ societatem poterit conferre. Sed pastorem ipsum audiamus, de sua diligentia, & felicitate ouium suarum apud Ezechielem ita disserentem; En ego ipse quæram oues meas,

illasq; uestigabo, ut pastor gregem suum palantē & di-
sipatum uestigare solet, sic ego uestigabo oues me-
abducam eas ex omnibus locis, ubi dispersæ & ua-
disiectæ fuerant, quo tempore omnia nubibus & c-
scura caligine tegebātur. Illas educam è nationibus c-
teris, & cogam ex omni terrarum finibus: illos ego i-
ducam in agros suos, & pascam in montibus Isra-
propter riuos, & in omnibus agris, in pascuis ubert-
pascam eas, & in montibus excelsis Israelis illarum
læ & præclara stabula erunt. Ibi requiescent in her-
uirentibus, & in pratis lætissimis pascētur Israelis. E-
ipse pascam oues meas: faciam, ut molliter acquiesca-
ait omnium rerum Dominus Deus, quod amissum
quæram: quod abactum est, reducam: quod confract-
est, facile deuinciam: quod infirmum est, corrobor-
pinguem uero ac robustam & ualentem pecudem, q-
opprimit imbecillas, exterminabo, & gregem meum
scam ratione & iudicio.

Psalmus David. XXIII.

DOminus pascit me, nihil mihi de-
erit: in loco pascuæ me collocauit
Iuxta aquas refrigerij duxit me,
animam meam conuertit.

Deduxit me super semitas iustitiæ pro-
pter nomen suum.

Etiam si ambulauero per uallem um-
bræ mortis, non timebo mala, quoniam
tu mecum es.

Virga

Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.

Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me.

Impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus exuberans eſt. Sed & bonitas,

Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus uitæ meæ.

Et habitabo in domo Domini in longitudinem dierum.

EXPLANATIO.

¶Dominus.] *Allegoria eſt elegãtiſsima, qua Deum paſtorem, ſeq; ouem facit: ea frequentiſsima eſt in literis ſanctis.* ¶In loco paſcuę.] *Ita uocat paſcua uberrima contemplationis rerum diuinarum, quibus rebus mentes incredibili cum uoluptate paſcuntur. Hinc illud apud Hieremiam, Dabo uobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent uos ſcientia, & doctrina.* ¶Iuxta aquas refrigerij.] *Hi nimirum ſunt fontes uberrimi ſpiritus ſancti, & amœniſsima flumina literarum ſanctarũ. Huius aquæ men-*

tio fit ab Esaia, & cæteris uatibus sanctis, & in primis à Domino in Euangelio Ioannis. ¶ Animam meam.] Errabat (inquit) animus meus, seq; à recta uiuendi uia auerterat: eum Dominus conuertit ab erroribus turbulentis, & traduxit ad obseruationem sanctißimarum legum suarum, idq; fecit propter nomen suum, id est, nullis meritis meis, sed propter infinitam bonitatem suam. ¶ Etiam si amb.] Sic appellat, loca infecta, & periculosa, in quibus obuersatur ante oculos imago mortis. Itaq; significat, se tutela, & præsidio Dei fretum uel in media morte erecto, & tranquillo animo fore. ¶ Virga tua.] Virga Domini corrigit peccantes, bacillum sustentat imbecillos, utraq; certe res animis piorum utilis pariter & iucunda. ¶ Parasti in consp.] Repetit sententiam primi uersiculi, et altera allegoria illam exornat, id quod sæpe fit à scriptoribus nostris, similiter atq; ab externis: quam igitur mensam paratam sibi gloriatur à Deo, ea est mensa sanctorum

rum uoluminum, & contemplatio rerum diuinarũ, qui est unus saluberrimus, suauißimusq; pastus animorũ. Sed Didymus luculentus theologus hunc locum explanans: fortasse (inquit) dum sumus in corporibus humanis, & ueritatem per umbras, & caliginem cernimus, oues Dei sumus, herbisq; saluberrimis doctrinæ ipsius alimur ad æternitatem: at cum exuti corporibus in cœlum migramus, & ueritatis speciem formosißimam liquido intuemur, itaq; summum illum Deum cognoscimus, ut ab eo cogniti sumus, non iam oues, sed conuiuæ sanctißimi numinis sumus, atq; ad mensam animorum cœlestium accumbimus delicatißimis epulis extructam: de qua Dominus in Euangelio (inquit) Ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Hanc igitur mensam uiri sancti semper in conspectu habent, & delicias illas cœlestes pura mentis cogitatione præsumũt, ex qua quidem re tantum

roboris animis accedit, ut nullis rerum aduersarum fulminibus terreantur, nullis impiorum oppugnationibus frangantur, aut debilitentur. propterea uir sanctus ait, hanc mensam à Deo paratam in conspectu tanquam inexpugnabile propugnaculum impijs oppositum, obiectumq;. ¶ Impinguasti.] Didymus ait, caput pro mente appellatum esse, oleum pro afflatu spiritus sancti: ut enim oleum lucem nutrit, laborem leuat, faciem exhilarat: sic ille lucem animi fouet, mentem reficit, cor hominis lætificat, qua propter oleum lætitiæ nominatur Psal. XLV. ¶ Et calix meus.] Calix ut supra dictum est, sæpe appellatur in literis sanctis quidquid nobis aut boni, aut mali contingit à Deo: itaq; calix hoc loco significat scientiam rerum diuinarum, quam uir sanctus pie ac honeste uiuendo consecutus erat, Sic Origenes interpretatur hunc locum in commentarijs Matthæi. Cæterum si loquatur ecclesia in hoc psalmo, ut nonnulli ueterum arbitrantur,
non

non minus commodam explanationem adhibere poteris, atq; adeo ſimpliciorem: habemus enim Chriſtum Deum paſtorem qui ſuas oues uocat nominatim, et educit eas ad paſcua uberrima, & propter aquam amœniſsimam educat nos, à qua etiam renaſcimur ad uitam cœleſtem, & beatam. Habemus & oleum lætitiæ, & calicem Domini, & menſam illam myſticam ad quam accumbentes pane cœleſti, & uitulo ſaginato ſaturamur: quæ quidẽ omnia diligentius perſequerer, ſi mihi uiderẽtur explanationis indigere, ac nõ potius iam perſpicua eſſe, ut à quouis uel imperito poſsint facile intelligi.

PARAPHRASIS.

DOminus paſcit me, quare nihil unquam mihi ad bene beateq; uiuendum deerit, Is conſtituit me in paſcuis lætiſsimis atq; pulcherrimis doctrinæ ſuæ, & in contemplatione rerum diuinarum, quibus rebus mentes incredibili cum uoluptate paſcuntur. Propter uber-

rimos fontes ſpiritus ſancti, & amœniſsima flumina literarum ſanctarũ paſcit me, quibus in locis oues Domini aluntur ad beatam uitam lacte abundantes, & fœtus pulcherrimos edentes. Errabat animus meus, ſeq́; à recta uiuendi uia longè auerterat, cum Dominus conuertit ab erroribus turbulentis, & traduxit ad obſeruationem præceptorum ſuorum: quibus omnis pulchritudo uirtutis continetur: idq́; fecit nullis meritis meis, ſed propter infinitam bonitatem ſuam. Itaq; quicquid mali, aut parum honeſti à me commiſſum eſt, id omne aſsigno intemperantiæ meæ: ſi quid autem rectè cogitatum eſt, ſiquid honeſtè adminiſtratũ, totum id refero acceptũ miſericordiæ Dei, qui mentè mihi bonam donauit, ut recta conarer, & uires ut conata perficerẽ. Cum itaq; talem habeã ducem & cuſtodẽ, me nulla uis periculorum, nulla mortis imago terri tabit quid enim mihi mors efficiat uita præſente? quid hominum improbitas Deo propugnante? Virga tua Domine,

mine, me corrigit peccantem, bacillum tuum ſuſtentat imbecillum, utraq; certe res animo meo utilis pariter ac iucunda. Quid enim beatius, quàm bacillo maximi numinis fulciri? quid item utilius, quàm uirga eiuſdem cædi? caſtigat enim Dominus *quem diligit, uerberibus cædit omnes quoſcunq; ſibi adoptat. Sed dum ſumus in corporibus humanis, & ueritatem per umbras & caliginem cernimus, oues quidem* Domini *ſumus, herbisq; ſaluberrimis doctrinæ ipſius alimur ad æternitatem: at cum exuti corporibus in cœlum migramus, & ueritatis ſpeciem formoſißimam liquidò intuemur: itaq; ſummum illum* Deum *cognoſcimus, ut ab eo cogniti ſumus, non iam oues, ſed conuiuæ ſanctißimi numinis ſumus, atq; ad menſam animorum cœleſtium accumbimus delicatißimis epulis extructam.* Hanc *menſam* Domine *in conſpectu omnium piorum ſtatuiſti, tanquam inexpugnabile uitæ propugnaculum impijs oppoſitum obiectumq;, has enim dapes*

cœle-

cœlestes, & hæc dulcißima pocula uiri sancti pura mentis cogitatione gustantes, & suauißimo sancti spiritus oleo delibuti, tantum firmitatis ex ea re comparant, ut nullis rerum aduersarum fulminibus terreantur, nullis oppugnationibus improborum hominum frangantur, aut debilitentur, persuasum enim habent præ illis bonis cœlestibus & sempiternis, à quibus nunquam oculos deijciunt, omnes labores & ærumnas huius uitæ nihil esse. Hanc mensam, has epulas Domini etiã ante oculos meos posuisti, quò iniurias inimicorum magno & constanti animo ferrem, neq; ullis incommodis de lætitia & tranquillitate animi depellerer. Ego uerò læta placidáq; mente semper ero, exploratißimum habens, quòd me nunquam derelinquet bonitas et misericordia tua: sed per has uias uitæ periculosas ingredientem comitabitur dies noctesq;. & è corpore emigrantem deducet in Domum illam tuam cœlestem, omnibus bonis & gaudijs affluentem, ubi

tecum

tecum habitans beatus æuo fruar sempiterno.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Rex cælitum est pastor meus,
  Nihil boni deerit mihi.
Vberrimis in pascuis,
  Amœna propter flumina
Me spiritussanctißimi
  Aura beata recreat,
Dulciq; mentem pabulo
  Nutrit suæ scientiæ.
Miserrimus animus meus
  Dum longius abit à deo,
Errauerat procul à uia,
  Quæ ducit ad cælestium
Oras beatas. at Deus
  Meæ misertus miseriæ,
Benignitate maxima
  Quæsiuit illum ultrò, & sui
Reduxit ad caulam gregis.
  Si sola solus per loca
Inermis eam, ubi plurima

Imago mortis territat,
Interritus perrexero
Custode securus deo.
Me uirga, pastor optime,
Coercet errantem tua,
Ne grauius offendar cadens,
Tuo bacillo fulcior.
Me mensa roborat tua,
Me dulcis exhilarat calix
Tuus, oleo foueor tuo.
Nec me pater dulcissime
Per has inexplicabiles
Vias euntem deseres
Vnquam, sed ad tuam domum
Duces, ubi uita fruatur
Et sempiterno gaudio.

ARGVMENTVM PSAL. XXIIII.

Est quidem dei, quicquid omnibus terrarum finibus continetur, non tamen omnes mortales apud ipsum pari conditione sunt, aut æque in cœlum recipiuntur: ea enim sedes iis duntaxat parata est, qui uitam cœlestem in terris imitantur. Id monet uir sanctus his carminibus, & simul celebrat ascensum Christi dei in cœlum, appositè id quidem, quando ille nobis iter in ea loca patefecit, & pri-

et princeps immortali corpore penetrauit in concilium beatorum. Inducit autem cœlites ea de re colloquentes inter ſe, & gradum inferiorem mentium beatarum à ſuperiore diſcentem, eum, qui humana ſpecie ac figura aſcendat in cœlitum, atq; hominum regem ac dominum. qua de re diligenter explicat Dionyſius ille magnus, quem rite poſſumus appelare theologum diuinum ac cœleſtem.

Pſalmus Dauid, XXIIII.

DOmini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuerſi, qui habitant in eo.

Quia ipſe ſuper maria fundauit eum, & ſuper flumina præparauit eum.

Quis aſcendet in montem domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius?

Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uanum animã ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.

Hic accipiet benedictionem à domino, & iuſtitiam à deo ſalutari ſuo.

Hæc eſt generatio quærentium eum, quærentium faciem dei Iacob.

Attollite portæ capita ueſtra, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.

Quis

Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio.

Attollite portæ capita uestra, & eleuamini portæ æternales, & introbit Rex gloriæ.

Quis est iste Rex gloriæ? Dominus exercituum ipse est Rex gloriæ.

EXPLANATIO.

¶ Quis ascendet.] *Dixerat Deum terrarum, & cunctarum rerum dominum, et creatorem esse: nunc demonstrat, qua ratione possimus ad eum peruenire, quãdo ob eam causam creati sumus ut in terris iuste cum fide, & pietate uiuentes in cœlum migraremus, & cum Deo beati æuum ageremus sempiternum.* ¶ Qui non accepit.] *Id est qui non cõtemnit eas res, quarum rerum causa animus illi datus est à* Deo: *datus est autem omnibus, ut iustitiam, & pietatem colamus, atq; omnem operã, curam & studium ponamus in iuuandi hominibus. Sed Chimis existimat eum cõmendari, qui falsum*

ſum non iurat per animam ſuam. uerum uerba hæc poſſunt ex Hebræo *conuerti etiã ad hunc modum, qui non extulit ad uanitatem animam ſuam, id eſt qui animũ ſuum ita refrenat, tamq́; ſtudioſus eſt ſimplicis ueritatis, ut ab omni mẽdacio ſibi temperet, neq; ulla in re uanitatem orationis adhibeat.* ¶Et iuſtitiam.] *Dictum eſt à nobis alio loco, iuſtitiam in literis ſanctis ſæpe appellari pro bonitate, & beneficentia, qua utitur* Deus *in eos, qui cum fide, & uirtute uiuunt.* ¶Attollite portæ.] *Cœlites, qui* Ieſum *in ſuperas ſedes aſcendentem comitãtur, his uerbis portas cœli, portarumq́; cuſtodes affantur: ſed hunc locum diligenter explanat* Dionyſius *eo libro, qui inſcribitur de cœleſti* Hierarchia. *Quod reliquum eſt ſcire oportet, nonnullos exiſtimare,* Dauidem, *cum is templum* Hieroſolymis *ædificare conſtituiſſet, atque omnia quæ ad ædificationem erant neceſſaria ſummo ſtudio comparaſſet, hunc hymnum compoſuiſſe: itaque iſtorum ſententia is*

ad hunc modum explanandus est: Cum ipse sanctus ait, Domini esse terram, & quicquid in ea continetur, intelligi uult fortunatissimam esse nationem Hebræam, quam Deus, qui omnium terrarum Dominus est, præcipuè tuendam, atque ornandam susceperit, & suum apud eam domicilium collocare uoluerit. Cúm uero infert, Quis ascendet in montem Domini? de Sione loquitur qui mons templo destinatus erat, tum exponit, quæ uita, quíue mores deceant eos, qui locum illum sanctißimum frequentare uelint. Quòd autem hortatur fores templi, ut sese tollant, atque assurgant, regem enim gloriæ ingressurum, significat, perfecto ædificio arcam fœderis in ædem à sacerdotibus introferendam, cui arcæ Deum inter Cherubinos insidere prædicant literæ sanctæ: propterea quòd ex eo loco responsa dare, & precibus populi benignas aures adhibere consueuerat. Deniq; fores templi æternas uocat ad significandã eius diuturnitatem:

nitatē:tum etiam quòd Deus id certum, & stabile domicilium habiturus erat, cum superiori tempore arca sæpius locum, et sedem mutauisset. itaq; alio loco dicitur, elegit Dominus Sion, desiderauit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.

PARAPHRASIS.

DOmini est orbis terrarum, & quicquid eo continetur. Imperat autem ille omnibus terris, non per uim occupato principatu, aut altero de possessione deiecto, sed ipse ut cæteras mundi partes: sic globum terræ eminentem ex aquis ædificauit, & ex nihilo fecit ut omnia existerent, quo extaret monimentū suæ bonitatis admirabile atq; sempiternū. Nos autem ob eam rem creauit, atq; animum in corpore, intelligentiam conclusit in animo, ut in terris iustè cum fide ac pietate uiuentes, ad cœlum migraremus, & secum beati æuum ageremus sempiternum. Quis igitur hoc assequi,

atq; ad hunc altißimũ dignitatis gradum peruenire poterit? Nempe cuius neque facta neq; cogitata ullo scelere aut flagitio contaminata fuerint: qui neq; peierarit, neq; contempserit eas res, quarum rerum causa animus illi datus est à Deo: datus autem omnibus, ut dictum est, quò res diuinas contemplemur, & iustitiam colamus, & humanam societatem tueamur, quò totam uiuendi rationem in modestia, & animi magnitudine, atq; in rerum humanarum contemptione & despicientia, & in omni uirtute ponamus. Qui uitam instituunt ad hunc modum, atq; animum exercent in optimis rebus, ij maximis præmijs donabuntur à Deo, ij Dominum quærunt, ij recipientur in concilium cœlestium, & iucundißimo maximi patris aspectu fruentur in perpetuum. Quòd si purè & castè uitam colentibus est aditus ad cœlestes domos, quis tam purus & innocens, quis tam integer animi, quam Iesus ille maximus atq; sanctißimus? Itaq; primus ille in su-

peras

peras ſedes inuectus eſt triumphans è rectoribus tenebrarum, & ſempiternis illis hoſtibus generis humani, ſecum agens innumerabiles animos piorum, qui ſub imis terris multa ſecula detinebantur. Ergo Ieſu *mundi* Domino *in cœlum aſcendente præcurrerunt mentes illæ beatæ corporum ſemper expertes, atq; his uerbis affatæ cœli portas, & cum earum cuſtodibus ad hunc modum collocutæ ſunt: tollite, in quam uos altius ô fores ſempiternæ, & ingredietur rex ille illuſtrißimus.* Q*uis'nam eſt iſte rex illuſtrißimus?* Dominus *fortis & potens,* Dominus *bellator eximius.* Tollite *ô fores capita ueſtra, tollite, inquam, uos altius ô fores ſempiternæ, & ingredietur rex ille illuſtrißimus.* Q*uis'nam eſt iſte rex illuſtrißimus?* Dux *cœleſtis exercitus eſt rex illuſtrißimus.*

ARGVMENTVM PSAL. XXV.

Precatio eſt hominis in maximo periculo uerſantis; & quoniam ſæpenumero res aduerſæ nobis accidunt à Deo ob res parum honeſtè actas, propterea ſibi mini-

mam tribui, & omnia peccata remitti ac condonari deprecatur, idq; lenitate ac diuini numinis clementia dignum esse demonstrat. Interponit autem sententias grauissimas, atq; ad rectam & piam uitae institutionem utilissimas. In primis commendat bonitatem animi & modestiam, nosq; ad humanitatem & mansuetudinem amplexandam cohortatur, affirmans Deum istarum uirtutum amatoribus ducem & comitem futurum, atq; illis rectissimam uiuendi uiam monstraturum. Quòd si tanta praemia tribuuntur hominibus mansuetis, seq; summissè gerentibus, nimirum omni studio lenitas colenda est, morumq; facilitas, & superbia radicitus ex animo extrahenda, quo Dei cura & eruditione digni efficiamur, qui in euang. clara uoce pronunciat, Discite à me, animo enim miti atq; humili sum. Et profectò cum nulla ferè uirtus existat, quam summa diligentia Christianus colere non debeat, tum uerò praecipuum ac singulare insigne huius sanctissimae professionis est suauitas morum & mansuetudo, quae nos amabiles in primis & hominibus charos, & Christo Deo quam simillimos facit, qui cum acerbissimè excruciatus necaretur, & supplicia impiorum asperrima crudelissimaq; perferret, mitissimo animo tulit omnes iniurias: & cum uim quidem incredibilem sui numinis ac potentiam declararet, urbem atq; agros horribili terraemotu concutiens, & portentosa nocte meridianum lumen obscurans, non minora tamen lenitatis suae documenta dedit, cum teterrimú facinus Iudaeorũ non modo non uindicaret, uerum etiã se deprecatorem pro illorum salute ac commodis praeberet, parentem suum orans atq; obtestans, ut inimicorum furori atq; amentiae parceret, ac supplicia quae illi erant commeriti, pro sua benignitate condonaret. Quo

quidem saluberrimo exemplo nos admonitos esse uoluit: nihil esse in tota ferè uia, quod homines æquè diuino numini commendet, ac si repudiatis moribus duris atque asperis, humanitati sese toto animo dedãt, morũmque facilitati.

Psalmus Dauid. XXV.

AT te Domine leuaui animã meam, Deus meus in te confido ne erubescam.

Neque lætentur de me inimici mei, etenim uniuersi, qui expectãt te, non confundentur.

Confundantur omnes iniqua agentes superuacuè.

Vias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

Dirige me in ueritate tua, & doce me, quia tu es deus saluator meus.

Reminiscere miserationum tuarum domine misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt,

Delicta iuuentutis meæ, & transgressiones meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam

ps. 24.

tuam domine.

Bonus, & rectus Dominus, propter hoc docebit peccatores uiam.

Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites uias suas,

Vniuersæ uiæ Domini misericordia. & ueritas custodientibus testamentum eius, & testimonia eius.

Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multũ est enim.

Quis est homo, qui timet Dominum: legem statuit ei in uia, quam elegit.

Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram.

Arcanum Domini timentibus illum, et testamentum suum manifestabit illis.

Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.

Respice in me, & miserere mei, quia unicus, & pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me.

Vide afflictionem meam, & laborem meum,

ps. 29.

meum, & dimitte uniuersa delicta mea.

Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, & erue me: ne erubescam, quoniam speraui in te.

Simplicitas, & rectitudo custodiant me, quia expectaui te.

Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

EXPLANATIO.

¶ Ne erubescam.] *Id est, ne, quæso, ea spes me fallat, quam in tua clementia fixam, & locatam habeo.* ¶ Iniqua agentes. *His uerbis designat eos, qui neq; errore labuntur, neq; ob animi infirmitatē, atq; inconstantiam, sed turpitudine, ac maleficijs delectantur, atq; ijs qui nihil meruerunt, infesti sunt.* ¶ Vniuersæ uiæ Domini.] *Quicquid agit Deus, quicquid præcipit ac loquitur, plenum est misericordia, ueritate, & iustitia: sed quibus? ijs nimirum qui obseruant sanctißimi fœderis leges, quas ipse*

monumentis librorum diuinorum uoluit esse testatas. hoc si geratur, in omnibus consilijs, et factis & uerbis Dei *perspicitur incredibilis misericordia, & ueritas, atq; iustitia: quarum speciem non intuetur animum impiorum caligine uitiorum & cupiditatum occæcatus. Misericordia pertinet ad beneficia, quæ nobis tribuit* Deus *gratuitò, id est, nullis meritis nostris prouocatus, ueritas referenda est in primis ad fidem, dictorumq; constantiam. Misericordia* Dei *gratis pollicetur, ueritas summa fide promissum facit. Sic interpretatur ueritatem* Dei *diuus* Paulus *in epist. ad* Ro. *cap.* 15. ¶ Propter nomen tuum.] *Id est, cum sis clemens, et misericors, ignosces* Domine *peccatis meis, quorum turpitudinem, & maculas ego sponte mea nō possum eluere.* ¶ Legem statuit.] *Hoc est, habebit* Deum *magistrum, & doctorem, qui leges ipsi dabit salutares, & accommodatas ad eam uiuendi rationem, quam is sibi constituerit. neq; enim omnes, qui pietatē colunt,*

eandem

eandem uitæ ſequuntur uiam. Sed potius hoc ad ipſum Deum referendum eſt, ut ſit ſenſus, illum fore magiſtrum hominibus pijs in eo uitæ genere, atq; inſtituto, quod ipſe probat. ¶ Arcanum Domini.] Pollicetur, Deum hominibus pijs, & religioſis aperturum myſteria ſua, & ſcientiam fœderis, quod monumentis legum diuinarum continetur, traditurum: quo munere nihil excellentius, nihil ſalutarius, aut iucundius excogitari poteſt.

PARAPHRASIS.

AD te Domine tollo mentem atque animum meum, humana omnia obliuiſcens, te ſolum cogitans, in te unum omnium rerum Dominum & moderatorē aciem mentis intendens. Confidant alij uiribus ſuis, amicorum opibus & gratia nitantur: ego certè ad tuam miſericordiam cōfugio, te unum inuoco, te mihi omnium mearum rerum defenſorem adiutoremq; adopto. Ne quæſo Domine ea ſpes me fallat, quam in tua clementia fixam & locatam

habeo, néue permitte ut irrideant me inimici mei ope tua destitutum, & in tantis calamitatibus derelictum. Ero *animo erecto atq; constanti, cum exploratissimum habeam eam semper fuisse bonitatē tuam, ut nunquam pios destitueres, nunquam uiolari sustineres, qui ad te suppliciter cōfugissent, & in præsidio tuo spes suas collocassent.* Multiplex *ratio est peccandi. quidam enim non tam uoluntate, quàm casu quodam & errore labuntur: multi ob inconstantiam & animi infirmitatem.* At *qui ad eam turpitudinem & insaniam perducti sunt, ut sine causa sese flagitijs & sceleribus contaminent, & peius morte oderint uitam maleficio uacantem, neq; unquam intermittant bonos & innocentes uexare, & capite ac fortunis oppugnare: hi* Domine *ope tua sunt indigni, horum tu conatus & consilia infringe, ne ad scelera perueniāt, quæ machinantur.* Et *quoniam multi aberrant à ueritate & syncera diuini cultus tui sanctitate, aut uitijs et perturbatio-*

bationibus animi occæcati, aut falsis impiorũ opinionib. inducti, in hos errores ne ego præcipitem: tu quæso per has tenebras, & uias uitæ difficiles uadentem comitare dies nõctesq; optime parens, et custos salutis meæ: tantumq; amorem tui excita in animo meo, ut nihil rectius mihi, nihil aut facilius aut iucundius esse uideatur, quàm honestam uiuendi rationẽ sequi, & cursum conficere præceptorum tuorum, ut aliquãdo post tantos labores & ærumnas huius uitæ, perueniã ad illam domũ tuam cœlestem, omnibus bonis & gaudijs circunfluentem, ut perfectè cumulateq; beatus in sempiterna pulcherrimi numinis tui contemplatione conquiescam. Te Domine dies noctesq; semper expecto, ex te toto animo, tota cogitatione pendeo, te mihi doctorem et ducem & propugnatorẽ uotis omnibus requiro. Neq; tamen sum nescius, quàm me indignum amore & liberalitate tua reddiderim aßiduè peccando, & ab obseruatione præceptorum tuo-

rum

rũ nimium ſæpe aberrando: ſed recordare p
ter optime admirandæ lenitatis & clementiæ
qua ſemper uſus es iam inde ab ultima origine
mundi. ex quo effectum eſt, ut uiri ſancti te mi-
ſericordiæ parentem appellarent. Itaq; per
hoc tuum inſtitutum ſaluberrimum ſempiter-
num, unum oro atq; obteſtor, ut quicquid ad
hanc diem peccaui, quicquid ſceleris & flagi-
tij concepi, mihi condones, et obliuione deleas
ſempiterna. Plurima, fateor Domine, per im-
prudentiam commiſi, plurima per amorem &
iram & ægritudinem animi: dum ſtimulis ado-
leſcentiæ incitabar, & uanis bonorum ſimu-
lachris deluſus, uera ſolidaq; & expreſſa bona
contemnebam. Horum quæſo omnium me-
moriam depone pro tua incredibili miſericor-
dia & bonitate, atq; in reliquum tempus ani-
mum meum ita confirma & corrobora, &
tuis armis rege, ut poßim uiriliter obſiſtere re-
ctoribus tenebrarum uitæ huius, cum quibus
continentia bella nobis intercedunt, & tam du
ra cer-

ra certamina, ut salus omnino desperanda sit, nisi tu imbecillitatẽ nostram respicias, & pro immensa bonitate tua saluos incolumesq; conserues. Euentura precor: nam Dominus est bonus, suamq; bonitatem liberaliter impertit. idemq; recti amantissimus est: propterea rectã uiuendi uiam errantibus monstrabit, & praescribet illis quid sequendũ, quid fugiendum. Dominus mansuetos seq; summisse gerentes liberalissime docet, quomodo delectum habeant bonorum & malorum, & omnia iudicio & ratione administrent. Dominus humanis & mitibus in hoc periculoso uitae curriculo dux & comes fidissimus est, ut tuto ac facili itinere perueniant ad uitam beatam & immortalem. Quicquid docet ac praecipit Dominus, quicquid ille agit, plenum est misericordia pariter atq; iustitia: sed quibus? obseruantibus leges & praecepta saluberrima, quae optimus pater pro sua benignitate monimentis librorum diuinorum uoluit esse testata. Hoc si

geratur, in omnibus consilijs, & factis, & ...bis Domini perspicitur incredibilis miseric... dia atq; iustitia: quarum speciem non intue... animus impiorum caligine uitiorum occæ... tus. quo fit, ut supplicio affecti, Deum uoc... iniquum & crudelem: quanquã minores qu... pro sceleribus pœnas pendunt. Cum igi... hæc ita se habeant, & clemens appelleris ... bonus, ignosce precor Domine peccatis mei... longè enim maiora sunt illa, quàm ut spo... mea poßim eorum turpitudinem & macu... eluere. Ecquis usquam est, qui reuerent... Dominum, illumq; purè et castè ueneretur & castè ueneretur & colat? rarus sanè, sed feli... fortunatusq;: quisquis est talis. habebit en... Deum magistrum & doctorem, qui leges ipsi dabit salutares, & accommodatas ad eam ui... uendi rationem, quam is sibi constituerit. ... enim omnes qui pietatem colunt, eandem ... sequuntur uiam: sunt enim qui Remp. capes... sant, seq; ad gerendas res magnas, hominumq;

generi

generi fructuosas accommodet: sunt qui ocium præferant, & in contemplatione rerum diuinarum sese totos constituant: alij ad ius ciuile, alij ad mercaturam sese applicant, alius deniq; alio ætatis degendæ genere implicatur: sed quã quisq; uitæ non uitiosæ uiam adamarit, in ea potest iustitiam, fidem, pietatem, temperantiã præstare, Deoq; charissimus esse, qui publicanis & militibus, seruis & Dominis, parentibus & liberis, maritis & uxoribus aptissimas leges dat. Quòd si quis eas leges obseruauerit, animus eius omnibus bonis abundabit. leges enim Domini sanant animos, inanes timores & sollicitudines detrahunt, cupiditatum & libidinum flammas ardoresq; restingunt: homines magnos, excelsos, & humana omnia contemnentes efficiunt: pietatem, gaudium, pacem, spem, securitatem largiuntur: & excedentibus è uita duces sunt in cœlum: ubi sanctis uiris parata sunt præmia, quæ neq; oculis cerni, neq; uerbis explicari, neq; animo comprehen

di queunt. Et quoniam natura ingenitus est nobis præcipuus quidam amor posteritatis, ut in omne tempus familiæ nostræ consultum velimus: & magno dolore afficiamur, siquando illam interituram existimemus, aut graue aliquod incommodum accepturam: polliceor & stirpis, & rerum secundarum diuturnitatem, ijs qui uirtutē & pietatem colunt. Sed quid *ego res paruas, & leui momento æstimandas polliceor? imò uerò spondeo & asseueranter affirmo, Deum homini pio & religioso mysteria sua aperturum, scientiamq; traditurum literarum sanctarum: quo munere nihil excellentius, nihil salutarius, nihil aut pulchrius aut iucundius excogitari potest. quippe cum his monimentis contineatur omnis rerum diuinarum cognitio: quæ quidem sic animos piorum afficit, sic ebrios, & sancto quodam furore incitatos agit, ut parentes, amicos, opes, honores, humana obliti, solum Deum cogitent, solum illum suspirent, solum precibus & uotis conti-*

continentibus exposcant: & si ita res ferat, sese pro eius nomine uinculis & telis, & omnibus tormentis, animo læto ac præsenti offerant. Sæpe etiam ex oculis mortalium sese remoueant, & solitudines montium, & recondita nemora persequantur, uitam herbis & baccis arborum summa cum uoluptate tolerantes, quo poßint ab omnibus curis & molestijs uacui in sola Dei contemplatione conquiescere. Sed amoris æstu in dies singulos crescente, iam lucis huius usuram pertæsi, iam sponsi uidendi desiderio confecti continenter oculos et puras manus ad cœli sanctißima templa sublata habent, & uim lachrymarum profundentes, his uocibus Deũ uenerantur. Quàm amabile est domicilium tuum, ô rex maxime cœlitum, deficit, & tabescit animus meus desiderio domus tuæ. Cùm itaq; intelligam talia, & tanta præmia esse proposita hominibus cum iustitia & pietate uiuentibus, iure ac merito [illegible]o omnes cogitationes meas in Deo consti-

tutas habeo, nunquam ab illo oculos animi deijcio, in sola eius misericordia confido: ipse enim extrahet pedes meos ex laqueis insidiarum, quibus irretitus teneor. Solus sum Domine, & omni hominum auxilio destitutus: at tu solitudinem & calamitatem meam placida oculis intuere. & si quid ualent preces ardenti pietate incensæ, da pater auxilium, & tantis auerte periclis. Satis superq́; pœnarum dedi, satis laborum & ærumnarum exhausi, iam quæso mihi misericordiam tribue, iam iræ tuæ uiolentiam remittte, & pro tantis calamitatibus ignosce peccatis meis. Aspice multitudinem hostium meorum, aspice scelus & acerbitatem: non satis fuit, innocentem patriæ finibus eiecisse: eiectum, egentem, syluas & deserta loca peragrantem persequuntur: neq; finem furoris facere possunt, nisi cruciatu & sanguine meo saturentur. At tu Domine tuere uitam meam, quam mihi eripere illi omni studio contendunt, & libera me tantis angoribus &

ærumnis. Ne quæſo has ſupplicis tui uoces Domine contemptas habe, neue permitte me crudelitati & ludibrio inimicorum, quando in te unum, atq; tuam miſericordiam me totus conuerti, te intueor, in te omnis ſpes ſalutis meæ conſtituta eſt. Innocentia mea tueatur me, & mihi opem impetret, quam expecto. Libera Deus ab omnibus incommodis & calamitatibus Iſrael.

ARGVMENTVM PSAL. XXVI.

Exponit uitæ ſuæ rationem, ſeq; omnibus proponit imitandum. Videtur autem hæc ſcripſiſſe, cum falſis criminibus uocaretur ab inimicis in inuidiam, atq; in exilium eiectus apud Palæſtinos homines impios & facinoroſos, ætatem agere cogeretur.

Pſalmus Dauid. XXVI.

IVdica me Domine, quoniã ego in innocentia mea ingreſſus ſum, & in Domino ſperans non infirmabor.

Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum.

Quoniam miſericordia tua ante oculos meos, & ambulaui in ueritate tua.

Non ſedi cum cõcilio uanitatis, & cum

iniqua gerentibus non introibo.

Odiui cœtum malignantium, & cum impijs non sedebo.

Lauabo in innocentia manus meas, & circumdabo altare tuum Domine.

Vt audire faciam uocem laudis, & enarrem uniuersa mirabilia tua.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum uiris sanguinum uitam meam.

In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autem in innocentia mea ingressus sum, redime me, & miserere mei.

Pes meus stetit in rectitudine, in congregationibus benedicam te Domine.

EXPLANATIO.

¶ Et in Domino.] *Deus enim fortitudinem & firmitatem animi præstat, ijs qui spem habent in misericordia ipsius, atq; illos ita corroborat, ut summa constantia perseuerent in recta,*

cta, & pia uiuendi ratione.¶[Proba me.] Fac (inquit) periculum innocentiæ meæ, atq; ut aurum, & argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & affectiones animi mei diligenter explora. ¶ Quoniã miseric.] Hæc sunt, quæ Deus requirit à nobis: primum scilicet, ut omnem salutis fiduciam in eius misericordia collocemus, deinde ut nostras actiones ad normã ueritatis suæ dirigamus, ueritatem autem diuinam hoc loco interpretor, quicquid Deus suis legibus sanxit, quibus nihil uerius, nihil iustius aut rectius fieri potest. Quid uerò, si huius uersiculi hæc sit sententia? Mihi semper ob oculos uersata est misericordia tua, in qua omnẽ meam spem fixam, & locatam habeo, tota uitæ meæ ratio semper nixa est ueritate numinis tui te enim promissa facturũ, & summa fide præstaturũ quæ pollicitus es, nunquam dubitaui: promisisti autem, colentibus pie tuum sanctissimum numen, te præsidio & ornamento, salutiq; futurum. Hæc proponit uir sanctus tan-

quam certißima signa innocentiæ suæ: & re-ctißimè quidem, nemo enim misericordiæ, & promißionibus Dei potest considere, quin pietatem, & iustitiam, & temperantiam colat, ipsumq; Deum propitium, & fauentem habeat. ¶ Lauabo.] *Id est, incumbam toto pectore in eam curam, ut omnes actiones meas ab omni labe integras, & castas exhibeam.* ¶ Ne perdas.] *Theodoretus existimat, Dauidem fecisse hunc psalmũ, cum uersaretur apud Palæstinos, ad quos perfugerat expulsus à Saule. optat igitur in patriam redire, ne cum hominibus impijs, & humano sanguine cruentis pereat, quibus certa pernicies impendet: uel potius significat ijs uerbis, se non ita confidere innocentiæ suæ, quin intelligat, se unà cum impijs periturum, si iudex ille summus iure magis uti uelit, quàm misericordia.* ¶ In quorum manibus.] *Qui semper in promptu habent scelera, quæ edant in aliquem innocentem.* ¶ Dextera eorum.] *Accipiũt enim pecuniam ob ini*

ob ius dicendum, & insontes condemnandos. ¶ Pes meus.] Ait, se uirtutis, & pietatis uiam semper secutum esse: intelligens autem, & bonam mentem, & omne studium recti existere donum Dei, profitetur se gratum, ac memorem tanti beneficij futurum, & laudes sanctissimi numinis in conuentibus piorum celebraturum.

PARAPHRASIS.

MAgnis criminibus oneror ab inimicis, & tanqum luce indignus ab importuno tyranno capite condemnor. At ego maxime omnium rerum domine te appello, tu uerus & iustus es iudex, tu causæ meæ disceptator esto. pro certo enim dico, me neminẽ unquam uiolasse, & animum ab omni scelere ac flagitio semper alienum habuisse: neq; hanc gloriam meam ulla uis labefactabit, quandiu spem habuero in misericordia tua, à qua omnia bona promanant, & inuiolata conseruantur. Domine, fac periculum innocentiæ meæ: & ut au

rum atq; argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & affectiones animi mei diligenter explora. Hoc ego non deprecor, neq; recuso, quoniam mihi semper ob oculos uersatur bonitas tua: & summa diligentia semper caui, ne impijs opinionibus animo imbibendis, aut tuis legibus sanctißimis uiolandis tibi displicerem. In primis omni studio repudiaui usum & familiaritatem hominum uanorum & fallacium, ac cœtus & consuetudinem nocentium impiorúmq; declinaui, meq; ad honestas amicitias semper adiunxi: atq; in posterũ incumbã toto pectore in eam curã ut animũ ab omni labe integrũ & castum exhibeã. At, cùm me ab exilio domũ reduxeris, aram tuã Domine choro canentium, & magna uictimarum multitudine circundabo: atq; hymnos & carmina de laudibus tui sanctißimi numinis cantabo, & mirabilia pulcherrimaq; facinora ad citharã memorabo. Summe pater, odi ego peius morte colloquia & consuetudines impiorum: at pul-

at pulchritudinem & sanctitatem templi tui plusquam oculos & uitam diligo, atq; amo. Quòd si mores & amicitias impiorum semper declinaui, si semper bonos & innocentes summo studio colui & obseruaui, ne quæso Domine me cōdemna cum istis hominibus impuris, & humano sanguine cruentis, cum quibus coactus & inuitißimus uiuo. Sed habeant ipsi semper in promptu scelera, quæ edant in bonos uiros & iustos: accipiant ipsi pecuniam ob ius dicendum, & insontes circumueniendos: ego certe pergam tenere eam uiam, quam à puero institui: neq; animum meum ab innocentia & pietate mores & exempla perditorum hominum auertent. Tua benignitate factum est Domine, ut semper uirtutis & & pietatis uiam secutus sim, neq; à recto uiuendi cursu unquam aberrarim. quando igitur tātis bonis à te auctus & ornatus sum, nunquā desistam tibi gratias & habere & agere, et nomen tuum in conuentibus hominum prædica-

care. Quinetiam tempus ueniet, cum in omnibus terrarum oris & templis tuas laudes celebrabo, & tibi uoce piorum plenißimos sanctitatis hymnos canam.

ARGVMENTVM PSAL. XXVIII.

Vir sanctus crebris & maximis periculis liberatus à Deo fortis, & animosus erat factus, ut nullos impetus, aut insidias inimicorum tam extimesceret. Eam fiduciā proponit nostri confirmandi causa: tum etiam pietatem suam prædicat aduersus Deum, &, ab eo præsidium implorat contra importunitatem aduersariorū, ac spe eius præsidij animum suum confirmat.

Psalmus David XXVII.

DOminus illuminatio mea, & salus mea quem timebo?

Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo?

Dum appropinquāt contra me nocentes, ut edant carnes meas.

Tribulantes me, & inimici mei, ipsi impegerunt, & ceciderunt.

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

Vnum

Vnum petij à Domino, hoc requiram, ut in habitẽ in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ.

Vt uideam iucunditatem Domini, & uisitem templum eius.

Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.

In petra exaltauit me, & nunc exaltabit caput meum ſuper inimicos meos

Qui in circuitu meo ſunt, & immolabo in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis: cantabo, et pſalmum dicam Domino.

Exaudi Domine uocem meam, cum clamauero: miſerere mei, & exaudi me.

Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.

Ne auertas faciem tuam à me, & ne labi ſinas in ira ſeruum tuum.

Adiutor meus eſto ne derelinquas me, neq; deſeras me Deus ſaluator meus.

Quoniam pater meus, & mater mea

dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

Doce me Domine uiam tuam, & deduc me in semita recta propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurexerunt in me testes iniqui, & loquentes mendacium.

Nisi credidissem, me uisurum bona Domini in terra niuentium.

Expecta Dominum, uiriliter age, & ille roborabit cor tuum, & expecta Dominum.

EXPLANATIO.

¶Dominus illuminatio mea.] *Alio loco dictum fuit pericula, & calamitates appellari tenebras in literis sanctis, itaq; dominum malorum depulsorem rite uocat illuminationem suam, à quo etià mors illustratur, ut poßit aspicere pulchritudinem uirtutis et pietatis, quarum gradibus ascenditur in cœlum.* ¶Vnum petij.] *Tantis ego beneficijs affectus à* Deo, *tam*

tam propitium, salutare numen expertus, unũ quæro unũ uotis omnib. expeto, ut pace parta cõquiescã in sanctißimo tẽplo Dei mei, *& canendis eius laudibus, rebusq; diuinis contemplandis reliquã uiã consumã.* ¶ Quoniam abscondit.] *Allegoria est, quæ significat præsentem tutelam* Dei. *quæ quidem allegoria ducta est ab historia* Mosis, *qui tutus fuit ab impetu populi, cum fugisset in tabernaculum* Dei. ¶ In petra.] *Hæc quoquè est allegoria ducta ab ijs, qui persequentibus inimicis se recipiunt, in rupem aliquam excelsam, & præruptam, & omnibus ex partibus natura munitam.* ¶ Hostiam iubilationis.] *Sic appellat genus illud sacrificij, quod fiebat pro adepta uictoria: in eo enim tubarum clangor adhibebatur, ut scriptum est in* Numeris. ¶ Tibi dixit cor.] *Id est, te precor ex animo.* ¶ Ne tradideris.] *Ne salutem (inquit) meam dede potestati, ac libidini hominum perditorum, qui me capite, & fortunis acerbißimè oppugnant.*

gnant. Anima pro desiderio, & cupiditate sæpenumero usurpatur in literis sanctis. ¶ Quoniam insurrex.] Quæritur de ijs, qui ipsum proditionis insimulabant, & criminibus falsis in inuidiam, & uitæ periculũ uocabant. ¶ Si credidissem.] Non male sentire uidentur & nostri, & quidem ex Hebræis explanatoribus, qui terram uiuentium interpretãtur cœlestem illam regionem, quam incolunt animi piorum, qui tum deniq; uerè uiuunt, cùm è corporum uinculis euolauerunt: nostra enim quæ dicitur uita, mors potius est. Veruntamen negare non possumus, quin literæ sanctæ uiuentiũ terram appellare soleãt hunc medium mundi globum, ubi degitur uita hæc breuissima, & caduca, sicut inferos nominant terram obliuionis: id uerum esse, uel ille uersiculus Psalmi 52. confirmare potest, propterea Deus destruet te in æternum, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra uiuentium. Quin etiam Esaias Iesum Christum, abscissum esse dixit de terra ui-

ra uiuentium, cùm dicere uellet, illum à Iudæis è medio ſublatum, & crudeliſsimè interfectum eſſe. Itaq; uidetur oratio huius uerſiculi, quæ quidem præciſa, & imperfecta eſt, hanc continere ſententiam: profecto de uita iampridem deſperaſſem (tanta ui ab inimicis potentiſsimis undiq; oppugnor) niſi fidem habuiſſem uerbis Dei, qui pollicitus eſt, poſt exilium longum, et grauiſsimas calamitates e mihi & regnum, & uitam placidiſsimam, omniumq; bonorum pleniſsimam conceſſurum. cùm itaq; ſcias ô anima mea tibi tanta bona eſſe promiſſa ab illo, qui fallere non poteſt, ne dubita, ſed Dominum patienter expecta, teq; uiriliter gere: ille roborabit animum tuum, confide miſericordiæ Domini, & illum patienter expecta.

PARAPHRASIS.

DOminus & lux & ſalus mea eſt, quem igitur metuam? Dominus firmamentum ac robur eſt uitæ meæ, quis ergo me perterreat? Non temerè hanc animi fiduciam præ me ſe-

ro tam enim expertus didici, quàm sit chara sa-
lus mea Domino. Imminebant hostes capiti
meo, & in eum locum uentum erat, ut ex eo-
rum telis & manibus elabi posse non uiderer.
cum subitò procubuerunt, & quam perniciem
mihi comparabant. in eam ipsi nec opinantes
incurrerunt. Itaq; cum uideam Deum pro
me propugnantem, si me hostium castra cir-
cunsedeãt, non trepidabit animus meus: si præ-
liorum in me uis & furor inuadat, placida &
tranquilla mente consistam. Tantis ego be-
neficijs affectus, tam propitium & salutare nu-
men expertus. unum quæro, unum uotis omni-
bus expeto, ut pace parta conquiescam in san-
ctißimo templo Dei mei, & cánendis eius lau-
dibus, rebusq; diuinis cõtemplandis reliquam
uitam consumam. Hac ergo delectatione affi-
ci, hac una uoluptate potiri expeto. Nimi-
rum ille mihi tutißimũ perfugium semper præ-
buit in calamitate, non secus ac si me in inti-
mas domus suæ latebras abdidisset, aut in ru-
pem

pem aliquam sustulisset, excelsam illā quidem, & præruptam, atq; omnibus ex partibus natura munitam Quinetiam certò scio, me breui tempore regno potiturum, sublatis inimicis, à quibus circunsedeor. Itaq; aliquando tandem sanctißimum templum Dei mei uenerabor, & pro uictoria lætus uictimas immolabo, adhibitis hymnis, & clangore tubarum.
Audi Domine preces meas, quoties imploro numen tuum, miserere mei, & supplicis tui uocem ne contemptam habe: quoniam te precor ex animo, teq; semper summa pietate colui, & in reliquum tempus semper colam. Ego pater clementißime, totum animum meum ad te conuerti, faciem tuam semper quæro, eam quæso ne auerte, néue sublato uultus tui lumine mentem meam in tenebris, & cæca nocte relinq;, néue sinas iratus opprimi seruū tuum: sed quam mihi salutem pro immensitate benignitatis tuæ donasti, eam tuere ab impetu & crudelitate inimicorū. Cùm me non so-

lum amici & propinqui deseruissent, sed etiam solatio parentum orbatus forem, Dominus solitudinem & calamitatem meam miseratus, me in fidem suam amantißimé recepit. Ita enim ferè fit, ut qui destituuntur ab hominibus, confugiant ad misericordiam Domini, qui neminem aspernatur, atq; adeò laborantes & afflictos in suum sinum ultrò uocat, suauißimis uerbis eos ad hunc modum appellãs: confugite ad me omnes quicunq; laboratis & grauati estis, atq; ego reficiam & recreabo uos. Monstra mihi Domine uiam tuam, neq; permitte animum meum ulla ui, uel metu inimicorum à curriculo uirtutis & pietatis aberrare: néue salutem meam dede potestati & libidini perditissimorum. subitò enim exorti sunt testes uani, periuri, & ab omni religione abhorrentes, qui me proditionis insimulent, & criminibus falsis in inuidiam & uitæ periculum uocent. Profectò me iam pridem animus & uita defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi uacillan-

cillan-

cillantem iamiamq; ruentem ea cogitatio fulsisset, quòd certißimam spem habeo, me post tantos labores & ærumnas huius uitæ miserrimæ, aliquando tandem migraturũ in illas beatißimas oras, quo neq; mors, neq; dolor, neq; uis ulla morbi aut calamitatis aspirat: ubi placidißima quies, dulcißima pax & uita sempiterna uigent: ubi maximus ille omnium rerum creator, & Dominus æternas uoluptates, lætitias, iucunditates animis sanctis ex abundantißimo sui numinis fonte profundit. Confide misericordiæ Domini, excita fortitudinem animi teq; uiriliter gere, ne dubita: ille roborabit mentem tuam: confide, misericordiæ Domini.

ARGVMENTVM PSAL. XXVIII.

Precatio est, qua usus fuerat, cùm in magno periculo uersaretur.

Psalmus Dauid, XXVIII.

AD te Domine clamabo, protector meus ne sileas à me, nequãdo taceas à me, & assimilabor descendentibus in foueam.

Exaudi Domine uocẽ deprecationis meæ dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Ne simul trahas me cum peccatoribus & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam studiorum suorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis, redde retributionem suam eis.

Quoniam non intellexerunt in opera Domini, & in opus manuũ eius destruet illos, & nõ ædificabit eos.

Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit uocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea, & clypeus meus est, & in ipsum sperauit cor meum, & adiutus sum.

Et exultauit cor meum, & in cantico meo confitebor ei.

Dominus fortitudo plebis suæ, & robur

bur ſaluationum Chriſti ſui eſt.

Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ, & paſce eos, & extolle illos uſque in æternum.

EXPLANATIO.

¶ Ne ſileas.] *Id eſt, ne, quæſo, repudies preces meas, néue deſeras me in tantis malis: ſi enim mihi non ſubuenis, ſimilis ero deſcendentibus in foueam, id eſt mortuis, qui ſepultura afficiuntur.* ¶ Ne ſimul] *Ne trahas me ad ſupplicium unà cum impijs hominibus, quorum utor conſuetudine coactus, & inuitus.* ¶ Qui loquuntur.] *Eos deſignat, qui inſidias ipſi comparabant, cùm tamen ſpeciem præ ſe ferrent amicitiæ.* ¶ Quoniam.] *Quoniam iſti animum adijcere nolunt ijs conſiderandis, quæ geruntur à prouidentia* Dei, *neq; intelligere uolunt, me conſilio, ac numine diuino conſtitutum eſſe regem: & qui fortunas meas conuellat, illum* Dei *uoluntati repugnare. propterea* Deus *illos unà cum ſtirpe, & nomine funditus*

delebit. ¶ Et robur.] *Maxima pericula adi- rat Dauid, ex ijs omnibus se ereptum à Deo, significat ijs uerbis illumq; pro salute, ac dig- tate sua propugnare gloriatur.*

ARGVMENTVM PSAL. XXIX.

Celebrat potentiã Dei, simulq; docet, um imbrium & uentorum, & fulminum non casu, & fortuito exist- re, sed prouidentia Dei.

Psalmus Dauid. XXIX.

AFferte Domino filij Dei, afferte Domino gloriam, & fortitudi- nem, afferte Domino gloriam no- mini eius, adorate Dominũ in atrio san- cto eius.

Vox Domini super aquas, Deus glo- riæ in tonuit, Dominus super aquas mul- tas.

Vox Domini in uirtute, uox Domini in magnificentia.

Vox Domini confringens cedros, & confringit Dominus cedros Libani.

Et saltare facit eas tanquam uitulum. Libanum quoq;, & Sirion, quemadmodũ exilit filius Vnicornium.

Vox

Vox Domini intercidẽs flammam ignis, uox Domini concutiens desertum, & commouet Dominus desertum Cades.

Vox domini parere facit ceruas, & detegit saltus, & in templo eius omnes ipsi dicent gloriam.

Dominus in diluuio sedit, & sedebit Dominus rex inæternum.

Dominus uirtutẽ populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace.

EXPLANATIO.

¶Afferte.] *Solet uir sanctus celebrare uim, & prouidentiam* Dei *tum describendis rebus cœlestibus, tum etiam commemorandis ijs, quæ magna cum admiratione omnium in regione aeris fiunt, cuiusmodi sunt horrisona illa tonitrua, & uis incredibilis fulminum, ac uentorum obuia quæque disturbans.* Hoc *genere utitur in hoc hymno, materiam fortasse nactus ex aliqua turbulenta tempestate, quam elegantissimè describit.* His *similia leguntur in libro,*

qui inscribitur Iob. ¶ F.lij De.] *Filios Dei nominare solent literæ sanctæ homines uirtute præcellentes, quiq; imperio, & potestate præditi sunt. qua quidem de re in explanatione Psalmi 82. explicatius dicemus.* ¶ Vox Domini.] *Vox (inquit) Dei præpotens est, quippe quæ maria, & terras tremefacit, & infinitam imbrium uim profundit.* ¶ Libanum.] *Hi sunt montes terræ Iudææ, quos ait ui uocis diuinæ, & magnitudine tempestatis tremefieri.* ¶ Vox Domini.] *Ad fulmina conficienda, & iacienda.* ¶ Desertum Cades.] *Ea est solitudo Arabiæ, quæ pertinet usq; ad Idumeā.* ¶ Parere.] *Aiunt, partus ceruarum esse difficillimos, itaq; magnitudo terroris significatur, quòd illæ metu perculsæ fœtus eijciant.* ¶ Et in templo.] *Id est, homines his rebus excitantur ad uim diuinam colendam, & uenerandam, atq; hymnis & laudibus prosequendam.* ¶ Dominus in dilu.] *Regnabat (inquit) Deus, cùm immensa illa ui aquæ obrutus*

tus est orbis terrarum, neq; temere, ac fortuito existunt eiusmodi eluuiones, nimbi, procellæ, cæteræq; immoderatæ tempestates, sed in supplicijs delicta mortalium persequitur Deus.

ARGVMENTVM PSAL. XXX.

Gratias agit Deo, grauissimo morbo liberatus. Quod uerò carmen inscribitur pro dedicatione domus, suspicantur nonnulli dedicatione ædiũ magnificentissimarum, de quibus mentio fit in lib. 2. Reg. incidisse in id tempus quo emerserat è morbo itaq; illum gratias agere Deo, qui ualetudine confirmata facultatem sibi dedisset dedicandæ, atq; habitandę domus, quam nuper exædificarat.

Psalmus Canticis dedicationis.
Dauid. XXX.

EXaltabo te Domine, quoniam exaltasti me, nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me.

Domine eduxisti ab inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in foueam.

Psallite Domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quo-

Quoniam momentum eſt in ira eius, & uita in beneuolentia eius.

Veſpere demorabitur fletus, & ad matutinum tempus lætitia.

Ego autem dixi in proſperitate mea, non mouebor in æternum.

Domine in uoluntate tua præſtiteras monti meo fortitudinem.

Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.

Ad te Domine clamaui, & ad Deũ meum deprecatus ſum.

Quæ utilitas in ſanguine meo, ſi deſcendero in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit ueritatem tuam?

Audi Domine, & miſerere mei: domine eſto adiutor meus.

Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi, conſcidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia.

Propterea cantabit tibi gloria mea, & non ſilebit: Domine Deus meus in æternum

num confitebor tibi.

EXPLANATIO.

¶ Dedicationis domus Dauid.] *Suſpicantur nonnulli, dedicationem domus magnificentiſsimæ, de qua mentio fit in libro ſecundo Regum, incidiſſe in id tempus, quo emerſerat uir ſanctus è morbo: itaq; illū gratias agere Deo, qui ualetudine confirmata facultatem ſibi dediſſet dedicandæ, atq; habitandæ domus, quam nuper exædificarat.* ¶ Saluaſti me.] *Clarius uerterūt quidam ex Hebræo ad hunc modum, uiuificaſti me, ne deſcenderē in foueam, id eſt, in ſepulchrum.* ¶ Quoniam momentum.] *Significare uidetur iram Dei, aduerſus pios breuiſsimam exiſtere, beneuolentiam uerò eſſe æqualē uita.* ¶ Veſpere.] *Id eſt, ſi quid aduerſi acciderit hominibus pijs, celeriter omne incommodum uertis in bonum, & aduerſa rebus ſecundis commutantur.* ¶ Ego autem dixi.] *Cum deletis hoſtibus, & regno conſtituto omnia mihi ſecunda cederēt, ego demens cum animo meo*

mo meo loquebar ad hunc modum: certe nullauis me deijciet de hoc florenti rerum statu, semper potens, ac beatus ero Et sanè tu Domine fortunas meas ita stabilieras, ut firmißimi montis instar haberent, uerum id mihi contigerat nulla uirtute mea, sed infinita liberalitate tua, quod quidem ut planè cognoscerem ac stultam illam superbiam, & arrogantiam ex animo deponerē, auertisti paulisper oculos tuos, atq; illico incredilibis omnium rerum mearum facta est commutatio. ¶ Ad te Domine.] *Exponit precationem, qua est usus, cùm salutem à* Domino *precaretur.* ¶ Nūquid conf.] *His uerbis demonstrat uir sanctus, uitam sibi iucundam, atq; optatam fuisse, quo posset maiestatem numinis præstantißimi laudibus efferre, atq; homines ad eius cultum, & uenerationem cohortari.*

PARAPHRASIS.

E*Xtollam te carminibus misericordiæ parens, usq; dum uiuam, propterea quòd ex tene-*

tenebris inferorum extulisti me, neq; uoluptatem inimicis meis & lætitiam dedisti. Domine Deus meus numen tuum imploraui, & sanasti me. Domine uitam meam ex faucibus & ore mortis extraxisti, & fugientē animam sub imas terras in lucē reuocasti. Canite hymnos Deo, quicunq; pietatem colitis, quicunq; purè sanctèq; uiuitis, agè, sanctissimum nomen Domini: ad cantum & citharam celebrate. Ira quidem Domini breuissima est: at eius benignitas semper salutem et uitam, semper omnia bona largissimè donat atq; conseruat. Proinde si quid duri accidat hominibus pijs, celeriter calamitas uertit in bonum, & lachrymas fletumq; mœrentem subitò exoriens lætitia plaususq; restinguit. Scilcet cum deletis hostibus, & regno constituto omnia mihi secunda cederent: ego demens cum animo meo loquebar ad hunc modum: Iam me nulla uis, nulla calamitas deijciet de hoc florenti rerum statu, semper potens & beatus ero. Et sanè tu Domine fortunas

nas meas ita ſtabilieras, ut firmiſsimi mon instar haberent. Vtrum id mihi contigerat m la uirtute mea, ſed infinita liberalitate tua: quod quidem ut plane cognoſcerem, ac ſtulti illam ſuperbiam & arrogantiam ex animo de ponerem, auertiſti pauliſper oculos tuos atq; illico mutata & uerſa ſunt omnia. Itaque afflictus & mœrens ad te ſupplices manus tendebam, atque ad hunc modum plurimis cum lachrymis orabam: Quidnam proficiet uita mea præmatura morte reſtincta?

Ecquid animus corpore exutus poterit me morare gloriam nominis tui? aut prædicare mortalibus incredibilem bonitatē tuam? Ex audi parēs miſericordiæ uoces meas, miſerere ſupplicis tui, iam extrema in morte uerſantis, & hunc peſtiferum morbum depelle de mem bris meis. Talibus orabam uerbis: at tu Do mine pijs lachrymis commotus, audiuiſti pre ces meas, & detracto mœrore omni, ac ueſti tûs fœditate, cuncta lætitia & plauſu & gratu latione

latione cõpleuisti. Propterea tibi omne meum studium, ingenium omne ac uocem conseruo, & dico, te semper cantabit cithara mea, lingua mea semper de tua bonitate prædicabit: Domine Deus meus immortales ago tibi gratias, agamq́; dum uiuam.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Te semper efferam pater sanctißime
  Cantu meorum carminum,
Qui me tenebris inferorum, & horrida
  Lethi extulisti ianua.
Tua benignitate perfectum est, meis
  Ne risus hostibus forem.
Domine pia prece inuocatus tabido
  Morbum expulisti corpore.
Iam iam sub imas ire terras cœperat
  Mœrens anima, iam nexibus
Soluta chari corporis dulcißimas
  Linquebat oras ætheris,
Cum restituta uiuere, & iussa est frui
  Lucis cupito munere.

Adeste castæ uirgines, homines pij
Adeste, mecum laudibus.
Deum benignum tollite, agite gratias,
Quantas potestis maximas
Incomparabili illius clementiæ.
Vt uere nimbus uuido
Vix ortus euanescit, Aquilonis feri
Si spiritus superuenit
Sic ira sancti numinis breuißima est.
At illius benignitas
Semper salutem, semper hominibus pijs
Syncera præbet gaudia.
Quòd si quid unquam incōmodi interuenerit,
Deo fauente celeriter
Multiplicatis commodis rependitur.
Verum ipse uictis hostibus,
Et constituta pace, cum mihi omnia
Fœliciter succederent,
Demens ad hunc modum loquebar, nulla uis,
Me nulla iam potentia
Deijcere poterit hoc statu rerum optimo.

Tu ſcilicet regnum meum,
Meaſq́; fortunas ita ſtabiliueras,
Vt montis inſtar omnibus
Habere uiſa ſint at hoc nulla mihi
Virtute contigerat mea:
Sed liberalitate maxima tua.
Quod ne mihi ignotum foret,
Illamq́; ſtultam opinionem ut ponerem,
Pauliſper auerſus mihi
Memet reliquiſti Domine,*ſuntq́; illico*
Mutata, uerſaq́; omnia.
Tum lachrymans, uocéſq; lamentabiles
Fundens, Quid, inquam, maxime
Rex cælitum, quid uita proficiet mea
Reſtincta morte tam cita?
Ecquid ſepulchro lingua condita poterit
Cantare nominis tui
Laudes, tibiue docta dextra pſallere?
Ne, quæſo, ſupplicis tui
Nouißimo in caſu precem contemptam habe,
Sed peſtilentem corpore

Depelle morbum de meo. sic lachrymans
Orabam: at ipse tristibus
Aurem querelis admouēs, pro lugubri
Mœrore læta gaudia,
Pro fœditate uestium squallentium
Vestem dedisti candidam.
Itaq; tibi ingeniū meum, & studia mea,
Meamq; uocem consecro:
Semper tibi laudes cithara dicet mea:
Semper tuam clementiam
Cantabo: semper gratias tibi maxime
Agam pater sanctißime.

ARGVMENTVM PSAL. XXXI.

Orat Deum pro salute sua, commemorat in quanto periculo sit, prædicat benignitatem Dei erga homines pios.

Victori Psalmus David. XXXI.

IN te Domine speraui, ne confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Inclina ad me aurem tuam, accelera, ut eruas me.

Esto mihi in petram fortitudinis, & in domum refugij, ut saluum me facias.

Quo-

Quoniam firmamentum, & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es fortitudo mea.

In manus tuas commendo ſpiritum meum, redemiſti me Domine Deus ueritatis.

Odi obſeruantes uanitates ſuperuacue.

Ego autem in Domino ſperaui, exultabo & lætabor in miſericordia tua.

Quoniam reſpexiſti afflictionem meam, ſaluaſti ex neceſsitatibus animam meam.

Nec concluſiſti me in manus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.

Miſerere mei Domine, quoniam tribulor: cõtabuit præ mœrore oculus meus, anima mea & uenter meus.

Quoniam defecit in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata eſt propter iniquitatem meam uirtus mea, & oſſa mea contabuerunt.

Supra omnes inimicos meos factus ſum opprobrium, & uicinis meis ualde, & timor notis meis.

Qui uidebant me, foras fugerũt à me, obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde.

Factus ſum tanquam uas perditum, quoniam audiui uituperationem multorum, formido me circumſtetit.

Dum conuenirent ſimul aduerſus me, capere animam meam conſiliati ſunt.

Ego autem in te ſperaui Domine, dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis ſunt tempora mea.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à perſequentibus me.

Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum: ſaluum me fac in miſericordia tua domine ne confundar, quoniã inuocaui te.

Erubeſcant impij, & deducantur in infernum,

fernum, muta fiant labia dolosa,

Quæ loquuntur aduersus iustum dura; cum superbia, & despectione

Quàm magna multitudo bonitatis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.

Quamq; operatus es pro eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

Abscondes eos in abscõdito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à cõtradictione linguarum.

Benedictus Dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.

Ego autem dixi in festinatione mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti uocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Diligite Dominũ omnes sancti eius, fideles custodit dominus, & retribuit abundanter facientibus superbiam.

Viriliter agite, & ille roborabit cor ue-strum, omnes qui ſperatis in Dominum.

EXPLANATIO.

¶ In iuſtitia.] *Id eſt, pro bonitate tua ex tantis periculis eripe me.* ¶ Redemiſti me.] *Ob eam cauſam* Domine *miſericordiã tuam fidenter imploro, quòd ſæpe aliàs mihi in periculis auxilio, ſalutiq́; fuiſti.* ¶ Odi.] Odi *(inquit) illos, & ſtultißimos iudico, qui ſpes ſuas collocauerunt in ſuperſtitione, ac rebus uanis, & fallacibus, quæ illis neq; decori, neq; ulli emolumento erunt.* ¶ Quoniam reſpexiſti.] *Confirmat animam recordatione temporis ſuperioris, quo maximis periculis illum liberauerat* Deus. ¶ *Supra omnes inimicos.*] *Iam (inquit) maiore ſum opprobrio quàm aduerſarij mei, homines omnibus notis turpitudinis inſignes: idq́; mihi euenit quoq; in uicinitate mea, quæ teſtis eſſe debuerat innocentiæ meæ.* ¶ Qui uidebant.] *Metuebant enim, ne quod periculum ſibi per amicitiam* Dauidis *crearetur,*

tur, & ob eam causam omnes eius aditum, congreßionem, colloquiumq; fugiebant. ¶ Tanquam mor.] Effluxi ex animo meorum perinde atq; homines, quorũ memoria simul cum uita iam pridem extincta est. ¶ Tanquã uas.] Comparat se uasi confracto, qua quidem re uilius esse nihil potest aut contemptius. ¶ In manib. tuis.] Id est, in tua unius potestate mors, & uita mea posita est. ¶ Quàm magna.] Sensus est, talia sunt domine ac tanta illa præmia, quæ in cœlo parasti colentibus te, ut eorum magnitudo, & præstantia neq; oculis cerni, neq; auriũ sensu percipi, neq; animo queant comprehendi. Quin etiam de ea bonitate Dei loquitur uir sanctus, quam pij sentire solent uel in medijs calamitatibus: ea uerò sæpe talis & tanta est, ut dum miseri existimantur ab alijs, ipsi se beatos ducant. Expositurus autem beneficium, quod acceperat à Deo, exorditur ab hac exclamatione admirationis plena, qua laudat infinitam beneficentiam Dei.

¶ Quamq; opei.] *Significat, Deum sæpenumero tam illustria suæ aduersus pios beneuolentiæ documēta constituere, ut omnes perspiciant, ipsi maximæ curæ esse eos, qui pietatem & iustitiam colunt.* ¶ Abscondes eos.] *Hac elegantißima allegoria exprimit uir sanctus, quantæ curæ sit Deo piorū salus, quamq; securi, & ab omni periculo tuti sint, quicunq; se ac sua omnia tutelæ, ac misericordiæ ipsius commiserunt. est autem sumpta hæc orationis exornatio ex similitudine regis, qui eum, quem securißimum esse uelit ab impetu, & insidijs inimicorum, in suum cubiculum recipiat: ut non solum parietes regiæ, sed etiam oculi regis salutem ipsius custodiant, qua quidem tutela nihil securius, aut amantius excogitari potest hinc sæpe uidemus, homines pios nulla ui, aut uexatione improborum de tranquillitate mentis depelli posse. Hunc locum Dauidis imitari uidetur Asaphus in Psalmo 83. cum Hebræos uocat absconditos Dei, nimirum significans,*

ficans, eam nationem Deo chariβimam, atq; in præcipua ipsius esse tutela. ¶ Benedictus Dominus] *Immortales Deo gratias ago qui misericordia prosecutus est calamitates meas, ut salus mea perinde tuta esset, quasi mœnibus, & firmißimimo præsidio munita foret.* ¶ Ego autem dixi.] *Cum (inquit) in fuga essem iamiamq; hostes in cædem meam imminerent, salutem pene desperaueram, meq; abiectum, & auxilio tuo spoliatum arbitrabar.* ¶ Ideo exaudisti.] *Tametsi uir sanctus in eas angustias uenerat, ut suspicari cogeretur, se à* Deo *derelictum esse, nequaquam tamen, precandi finem faciebat: qua quidem re ostendebat, spem cum desperatione contendere, neq; fiduciam, quam in* Deo *locatam habebat, periculi magnitudine funditus extingui posse: ideo preces illius audiuit misericordiæ parens, qui solet aliquando pios, etiam cum minus sperant, è maximis calamitatum angustijs eripere, quò benignitas ipsius fiat illustrior.*

Argu-

ARGVMENTVM PSAL. XXXII.

Docet exemplo suo, si quid turpiter, aut nefariè commissum fuerit, id non esse celandum, sed ad Domini misericordiam confugiendum esse, quod erranti salutaris sit medicina confessio,

Dauid Eruditio, Psalmus XXXII.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Beatus uir cui nõ imputauit dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus.

Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua conuersus est humor meus in siccitates æstatis.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi.

Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

Propterea orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Vtiq; in diluuio aquarum multarum, ad

ad eum non approximabunt.

Tu es refugium meum, à tribulatione defendes me, canticis liberationis circundabis me.

Intellectum tibi dabo, & instruam te in uia, qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

Quorum maxillas freno constringere oportet, ne approximent ad te.

Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domini misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, & exultate iusti, & iubilate omnes recti corde.

EXPLANATIO.

¶Beati quorum.] *Illud animaduersione dignum est in his uerbis, quod beatos appellat, non qui ab omni peccatorum labe puri, & integri sunt: nemo enim talis est, dum uiuit in terris, sed illos quibus misericordia Dei peccata* con-

condonat autem ijs, qui confitentur peccata sua, & ex animo credunt, sanguinem Domini Iesu Christi omniũ delictorum, & scelerum expiationẽ esse. Diuus Paulus in Epistola ad Romanos scripta explanat hos primos uersiculos ad hunc modum, Ei uerò, qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: Ei uerò, qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impiũ, imputatur fides eius ad iustitiam: quemadmodum & Dauid explicat beatitudinem hominis, cui Deus imputat iustitiam absq; operibus, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus uir, cui nõ imputauit Dominus peccatum. ¶Nec est.[Significat his uerbis, eam beatitudinem, quam celebrat his uersibus, ad eos pertinere, qui cognoscunt, & sincere confitentur & ex animo, se impuros, & multis peccatorum maculis contaminatos esse, his enim remißio peccatorum cõtingit à Deo, præterea nulli. Nimirum maximus est dolus,

& ma-

et maximè quidem perniciosus in mente illius, qui se aliquid putat, cum nihil sit: eamq́; animi puritatem sibi arrogat, ut condemnatione delictorũ, quam prædicat hoc loco uir sanctus, se egere non existimet. qua quidem arrogantia nihil est detestabilius, miserius nihil: contraq́; beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: Deus enim esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes. ¶ Quoniam tacui.] Propterea quod delicta mea celabã, neq; illa, ut par erat, agnoscebam, iracundiam, & pœnam mihi non remittebat Deus: itaq; ob eam causam in tantas incideram calamitates, ut confectus animi corporisq́; doloribus, incredibili macie extabescerem. ¶ Delictum meum.] Cum animaduerterem, silentium & dißimulationem meam tantas mihi calamitates importasse, ad extremum tibi confessus sum de peccatis & malefactis meis: & tam magnis uulneribus salutaris fuit medicina confeßio: nulla enim interposita mora mihi omnem animi impietatem condonasti:
donasti:

donasti: itaq; exemplo meo, & hac tua singulari benignitate adducti homines pij ueniam erratis suis postulabunt tempore opportuno, ne scilicet in diem ex die differendo grauiores pœnas pendant. quinetiam si quis maiore aliquo delicto commisso sese in hunc tutum, ac tranquillũ confeßionis portum recepit, is profecto, cum magna aliqua tempestas, atq; eluuio calamitatum extiterit, incolumis ab omni detrimento, saluusq; permanebit. ¶ Canticis.] *Intelligit hymnos, quibus ipse liberatus aliquo periculo, & calamitate,* Deo *gratias agere consueuerat.* ¶ Intellectum.] *Deum inducit respondentem, & aperte docet, quòd homines pij mentem bonam habeant, quodq; de recto uitæ curriculo non declinent, id attribuendum misericordiæ* Dei, *non uirtuti, aut uiribus ipsorum.* ¶ Nolite fieri.] *Nolite (inquit) animos uestros libidinum, & cupiditatũ imperio permittere, atq; equos, & mulos imitari, qui sunt rationis expertes, & frenorum duritias cohiberi*

beri ſolent, ne ferocitate exultantes aliquem lædant.

ARGVMENTVM PSAL. XXXIII.

Hoc hymno pulcherrimo diſſerit de immenſa ui, ac ſapientia, & miſericordia Dei.

Pſalmus XXXIII.

EXultate iuſti in Domino, rectos decet laudatio.

Confitemini Domino in cithara, in pſalterio decachordo pſallite illi.

Cantate ei canticum nouũ, bene pſallite cum iubilatione.

Quia rectum eſt uerbum Domini, & omnia opera eius in fide.

Diligit iuſtitiam & iudicium, miſericordia Domini plena eſt terra.

Verbo Domini cœli facti ſunt, & ſpiritu oris eius omnis ornatus eorum.

Congregans ſicut in utre aquas maris, ponens in theſauris abyſſos.

Timeat Dominũ omnis terra, ab eo paueant omnes inhabitantes orbem

Quoniam ipſe dixit, & factum eſt: ip-

ſe mandauit, & extitit.

Dominus diſsipat conſilia gentium, irritas facit cogitationes populorum.

Conſilium autem Domini in æternũ manet, cogitationes cordis eius in generatione, & generationem.

Beata gens, cuius Deus eſt dominus, & populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.

De cœlo reſpexit Dominus, & uidit omnes filios hominum.

Ex ſtabili habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes habitantes terram.

Qui finxit pariter corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Non ſaluatur rex in multitudine exercitus, & gigas non ſaluabitur in multitudine roboris ſui.

Fallax equus ad ſalutem, & in multitudine roboris (ſeſſorem) non ſaluabit.

Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, ſuper eos, qui ſperant in miſericordiam eius.

Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

Anima noſtra ſperat in domino, quoniam adiutor, & protector noſter eſt.

Quia in eo lætabitur cor noſtrũ, propterea quòd in nomine ſancto eius ſperauimus.

Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, quemadmodum, ſperauimus in te.

EXPLANATIO.

¶ Quia rectum eſt.] *Verbum conſuetudine linguæ Hebrææ non ſolum ſignificat uoces illas, quibus certæ aliquæ ſentẽtiæ ſubiectæ ſunt, ſed etiam res ipſas, & facta: itaq; ſenſus eſt huius uerſiculi, quicquid loquitur, & præcipit* Dominus, *quicquid ille gerit, rectũ, ſanctum, & cum ſumma fide, & æquitate coniunctum eſſe.* ¶ Diligit iuſtitiam.] Quoties *literæ ſanctæ hæc duo uerba inter ſe coniungunt, ſignificare ſolent optimam adminiſtrandarum rerum uiam, & rationem, cum ſcilicet omnia recte, atq; ordine geruntur, ac fiunt.* Hæc *autem*

laus est maximè propria summi moderatoris, & cunctarum rerum Domini, *cuius consilio & prouidentia natura omnis, & hæc omnis mundi pulchritudo optimè regitur, conseruaturq́;.* ¶ Omnis ornatus.] *Sic appellat solem, & lunam, & reliquorum uagantium syderum fulgorem, tum innumerabilem illam uim stellarum inerrantium, quibus cœli species undiq; ornata insatiabile spectaculū mortalibus præbet.* ¶ Quoniam ipse dixit.] *Nihil (inquit) est dictu tam inopinatum, atq; mirabile, nihil à cogitatione hominis tam remotum, & in omni memoria inauditum, quin ad* Dei *uoluntatem, nutumq́; statim existat.* ¶ Non saluatur rex.] *Significat, neque uires corporis, neque opes, & copias hominibus prodesse: sed in sola* Dei *misericordia sitam esse uitam, & salutem omnium.* ¶ Ecce oculi.] *Ex altera parte iudicium* Dei *metuendum est, ut licentiam peccandi, & omnem importunitatem, atq; arrogantiam fugiamus: ex altera, misericordiæ il-*

lius

lius confidere oportet, ne peccãtes ueniam desperemus, præsertim cum nulla scelera, aut maleficia tam magna esse possint, quin clementia Dei infimis partibus maior existat.

ARGVMENTVM PSAL. XXXIIII.

Celebrat hoc cœlesti hymno prouidentiam, & liberalitatem Dei erga eos, qui ad eius misericordiam confugiunt, atq; omnes ad innocentiæ, ac pietatis studium adhortatur.

Dauid, cum immutauit rationem suam coram Abimelech, & eiecit eũ, & abijt. Psalmus XXXIIII.

BEnedicã Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

In Domino gloriabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur.

Magnificate Dominũ mecum, & exaltemus nomen eius simul.

Exquisiui Dominũ, & exaudiuit me, & ex omnibus pauoribus meis eripuit me.

Aspicite ad eum, & illuminabimini, & acies uestræ non confundentur.

Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum, & de omnibus tribulationi-

bus eius saluauit eum.

Castrametatur angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Gustate, & uidete, quòd suauis est dominus: beatus uir, qui sperat in eum.

Timete Dominũ omnes sancti eius, quoniam nõ est inopia timentibus eum.

Leones inopes fiunt, & esuriunt: inquirentes autem Dominum nullum deficiet bonum.

Venite filij, audite me, timorem Domini docebo uos.

Quis est homo, qui uult uitam, diligit dies uidere bonos?

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.

Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.

Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit

diuit eos, ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

Iuxtà est Dominus ijs qui tribulato sunt corde, & contritos spiritu saluabit.

Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus liberauit eos Dominus.

Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.

Occidet impium malitia, & qui oderunt iustum, deuastabuntur.

Redemit Dominus animas seruorum suorum, & non deuastabuntur, quicunque sperant in eo.

EXPLANATIO.

¶ Cum immutauit.] *Id est, cum simulauit, se incidisse in insaniã, ut ex periculo capitis euaderet. Ea historia scripta est in libris* Regum. *Neq; aliquem moueat, quòd eo loco rex* Palæ*stinorum appellatur* Achis, *quem* Dauid *nominat* Abimelechũ: *ut enim ueteres* Ægyptio*rum reges uocabantur* Pharaones, *ita uerisimile est, principibus* Palæstinorum Abimele-

chis cognomentum fuisse. ¶ Benedicam Dominũ.] Id est, non minus rebus aduersis quàm secundis. semper uerò est, cur homines pij maximas Deo gratias agant, quando nihil ipsis euenire potest, quod non magnum afferat adiumentum ad salutem. ¶ Accedite ad eum.] Hoc est summa cum fiducia ad eius misericordiam confugite, & ille uos omni periculo & calamitate liberabit, neq; sinet uos in tenebris errorum, & ignorantiæ uersari. ¶ Castrametatur.] Hoc ita esse, Elisæi uatis præstantißimi factum comprobauit: cùm enim illius capiendi gratia magnæ Syrorũ copiæ urbem Dothaim obsedissent, & ob eam causam minister eius fractus, & debilitatus metu esset, uir sanctus à Deo precatus est, ut quæ ipse cernebat, minister quoq; cerneret: tum ille circumcirca prospiciens, montem curribus igneis plenum uidet atq; equitibus, qui pro salute Elisæi propugnabant, & ipsum tanquam muro firmißimo undiq; sepiebant. ¶ Gustate.] Qualis enim & quanta

quanta sit bonitas Dei,*nemo intelligere potest nisi expertus,& qui beneficia ab eius liberalitate sibi tributa diligenter attendit.* ¶ Timete Dominum] *Timorem* Dei *solent appellare uates sancti reuerentiã aduersus* Deum,& *uerum ipsius cultum,& uitam legum diuinarum studiosam,atq; amantem.* ¶ Leones.] *Sic appellare uidetur homines potentes,ac uiolentos,qui infirmiores prædæ loco habent,atque opprimere per uim solent.*Hoc *capitale,& pestiferum genus hominum uir sanctus comparat leonibus etiã in psalmo* 10. ¶ Venite filij.] *Hortatus fuerat ad religionem & pietatem, nunc docet quibus in rebus illa consistat.* ¶ Inquire pacem.] *Illud quidem in primis* Deus *ab hominibus pijs requirit,ut mansuetudinẽ, & lenitatem animi colant,& quantum in ipsis est pacẽ cum omnibus hominibus omnium generum habeant:sed hoc præstare,arduum, & difficillimum est:tot causæ dißidiorum,& offensionũ ferè semper existunt.*Itaq; *primum*

ſumma diligentia ueſtiganda eſt uia, & ratio, quemadmodum poßimus hūc pulcherrimum, & dulcißimum pietatis fructum capere: deinde non minore ſtudio contendendum eſt, ut ipſum capiamus. illud eſt pacē quærere: hoc eſt, ipſum perſequi. Sed cum omnia cogitatione, animoq́; luſtrauerit, una duntaxat ratio inueniri poteſt huiuſce diuini boni conſequendi, ſi diuitias, honorem, uitam, & humana omnia contemnas, teq́; in ſeruitutem Deo *piè, ſanctéq́; dices, atq; illius gratia, tutelaq́; contentus, reliqua cæteris æquo ac libenti animo concedas.* Hæc *autem ab ijs effici poſſunt, quibus ſpiritum ſuum* Deus *impertiuerit: cæteri neq; ea exequi, neq; cum* Deo, *neq; cum hominibus, neque ſecum ipſi pacem habere poſſunt. Itaq; hoc præſtantißimum donum à* Deo *petere debemus, qui ſolus ex omnibus & pacem, & cætera bona liberaliter, munificè, prolixeq; largitur.* ¶ Iuxta eſt dominus.] *Sic appellat homines fractos, atq; afflictos calamitate, & mœro-*

mœrore, qui misericordiā Dei suppliciter implorant: is uerò libentissimè solet miseris opitulari & suscipere defendendos, quos homines deseruerunt.

ARGVMENTVM PSAL. XXXV.

Implorat auxiliū Dei aduersus inimicos, in quorum scelera, & crudelitatem magno impetu orationis inuehitur.

Psalmus Dauid. XXXV.

IVdica Domine iniuriam facientes mihi, impugna impugnantes me.

Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi.

Profer frameam, & conclude uiam aduersus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ, salus tua ego sum.

Confundantur, & erubescāt quærentes animam meam.

Auertantur retrorsum, & confundantur, cogitantes mihi mala.

Fiant tanquam puluis ante faciem uenti, & angelus impellat eos.

Fiant uiæ illorum tenebræ & lubricū, angelus Domini persequatur eos.

Quo-

Quoniam ſine cauſa abſconderunt mihi foueam laquei ſui, ſine cauſa fecerunt foueam animæ meæ.

Veniat illi calamitas, quam ignorat, & captio, quã abſcondit, apprehendat eum, & in calamitatem ipſam cadat.

Anima autem mea exultabit in domino, & lætabitur ſuper ſalutari ſuo.

Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tibi?

Qui eripis inopem de manu fortiorũ illo, egenum & pauperem à diripientibus eum.

Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

Retribuebant mihi mala pro bonis, ſolitudinem animæ meæ.

Ego autem, cum ipſe infirmaretur, induebar ſacco.

Affligebam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum reuertetur.

Quaſi amicus, & quaſi frater meus eſſet,

ſet,ſic incedebam quaſi lugens matrem, contriſtatus incuruabar.

Et ipſi in calamitate mea lætati ſunt,& conuenerunt,congregati ſunt contra me abiecti homines,& ego neſciebam.

Sciderunt,& non ſiluerunt cum aſſentatoribus deriſores paraſiti, frendebant contra me dentibus ſuis.

Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam à malignitate eorum,à leonibus unicam meam.

Confitebor tibi in eccleſia magna,in populo multo laudabo te.

Ne gaudeant de me, qui aduerſantur mihi inique,qui oderunt me gratis, ne annuant oculis.

Quoniam pacificè non loquuntur,& contra manſuetos terræ cogitant dolos.

Et dilatauerunt ſuper me os ſuum:dixerunt,euge,euge,uiderunt oculi noſtri.

Vidiſti Domine,ne ſileas,Domine ne diſcedas à me.

Exurge,& intende iudicio meo,Deus meus

meus & Dominus meus in causam mei

Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus, & non gaudeant de me.

Non dicant in cordibus suis, euge, euge animæ nostræ, nec dicant, deuorabimus eum.

Erubescãt, & confundantur simul, qui lætantur malis meis.

Induantur confusione, & pudore, qui se erigunt contra me.

Exultent, & lætentur, qui uolunt iustitiam meam, & dicant semper, magnificetur dominus, qui uoluit pacem serui sui.

Et lingua mea prædicabit iustitiam tuam, tota die laudem tuam.

EXPLANATIO.

¶ Et conclude.] *Hostis immanis furore incitatus supplicem tuum insequitur, at tu Domine te te illi armatus obijce, atque iter intercludе, ne me consequi poßit.* ¶ Veniat.] *Subita (inquit) nec opinata calamitas aduersariũ meum oppri-*

opprimat, & quas insidias mihi comparauit ijs insidijs capiatur ipse. Hæc autem mala precatur Sauli homini perditißimo atq; impio, à quo iniustè capite & fortunis oppugnabatur. ¶ Surgentes testes.] *Quæritur de hominibus nefarijs, qui falsis criminibus ipsum onerabāt, perinde quasi regnum appeterst, & insidias uitæ Saulis pararet.* ¶ Solitudinem animæ meæ.] *Quæritur se in calamitate ab ijs proiectum, & derelictum, qui perfugium ipsi & solatium præbere debebāt.* ¶ Et oratio mea.] *Id est, ad meum fructum redūdabit: si enim humanitas mea mihi nulli usui fuit apud inimicos, at certè proderit apud* Deum. ¶ Quasi amicus.] *Cùm illi in calamitate aliqua uersarentur, similiter eorum uicem dolebam, & incommodis commouebar, ac si arctißimo necessitudinis uinculo inter nos copulati essemus: neq; aliter afflictabar, & in squalore luctuq;, iacebam, quàm si charißimam mihi parentem amisissem.* ¶ Et ipsi calamitate.] *Narrat, quàm*

quàm præclaram ſibi gratiam retulerint pro tanta humanitate, & beneficio. ¶ Sciderunt] *Id eſt, uerborum contumelijs me lacerarunt. ſic explanat hunc locum* Abrahamus Eſdra, ¶ Deriſores paraſiti. *Ita expreßimus ex Hebræo, ſententiam ſecuti: ſi enim uerbum uerbo reddere uoluiſſemus, uertendum erat, deriſores placentiæ, uerùm hoc ut apud* Hebræos *eſt elegans, ita apud nos ineptum fuiſſet atq; obſcurum.* ¶ Domine quouſque] *Quouſq; ſines homines perditos in meas miſerias tam crudeliter inſultare? quouſq; illorum ſcelera impunita, atq; inulta patiere? Iam quæſo adhibe miſericordiam calamitate ſupplicis tui, iam propulſa iniurias, perniciem, quam mihi dies noctesq; machinantur, & ſalutem meam ab omnibus derelictam prohibe ab impetu, & feritate hominum immanium, & barbarorum.* ¶ Ne annuant oculis.] *Id eſt, ne miſeriis fortunis illudant.* ¶ Viderunt oculi.] *Quod ſcilicet diu multumq; optauimus, nimirum te afflictum,*

ctum, calamitosum, lachrymis & mœrore perditum. ¶ Vidisti Domine.] *Vidisti certe, quam acerbè, quàm lætè, & insolenter insultent in fortunas meas, ne quæso dißimula, hãc crudelitatem tibi displicere, neué me deseras tantis malis.* ¶ Euge euge.] *id est, iam bene habet, nunc exultamus gaudio, nunc triumphamus, quando hunc afflictum, & perditum uidemus.* ¶ Exultent.] *Libera me tandẽ ijs calamitatibus, ut homines pij, qui fauent innocentiæ meæ, exultent, & lætentur, & tibi gratias agant, quòd tuo beneficio reliquam uitam in pace, atq; otio dulci colere poßim.*

ARGVMENTVM PSAL. XXXVI.

Describit cogitationes & facta impiorum, deinde clementiam et misericordiam dei laudibus prosequitur.

Psalmus. XXXVI.

Dicit iniquitas impij in medio cordis mei, quòd non est timor Dei antè oculos eius,

Quoniã blãditur sibi ipsi in oculis suis ut inueniatur iniquitas eius ad odium.

Verba oris eius iniquitas, & dolus: noluit intelligere, ut bene ageret.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

Domine usque ad cœlos misericordia tua abyssus multa.

Homines, & iumenta saluabis Domine, quàm preciosa est misericordia tua Deus.

Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Saturabuntur ab ubertate domus tuę, & torrente uoluptatum tuarum potabis eos.

Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.

Extende Domine misericordiam scientibus te, & iustitiam tuam ijs, qui recto sunt corde.

Ne ueniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris ne moueat me.

Ibi cadent, qui operantur iniquitatem expel-

expellentur, nec poterunt stare.

EXPLANATIO.

¶Dicit iniquitas.] *Scelera (inquit) impiorum tanquam pro testimonio dicunt animo meo, nullo illos metu diuini numinis tangi.* ¶Quoniã blãditur.] *Dũ impij in sceleribus sibi blãdiuntur, & placent, id consequuntur ut incurrant in odiũ, offensionemq́; Dei atq; hominũ.* ¶Iniquitatem meditatus.] *Id est, noctu cum animo suo cogitat, quid in Deum, atq; homines peccare poßit interdiu.* ¶Domine.] *Cùm tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est misericordia tua. quæ illorum scelera, & flagitia tanta lenitudine tolerat.* ¶Iustitia tua.] *Id est, par est altitudine montibus excelsißimis. Hebræa enim lingua diuinum solet appellare, quicquid aliquo in genere excellit. sic uocat paradisum Dei hortos amœnißimos, exercitum Dei copias maximas, itẽ cedros dei arbores proceras & formosas.* ¶Iudicia tua.] *Id est, profundißi*

mo mari sunt similia. cùm autem iustitia Dei, & iudicia dicit, intelligi uult consiliũ, & prouidentiam ipsius summa sapientia, summaq; bonitate res humanas, & omnem mundum gubernantis. qua de re dictum est in explanatione Psalmi 33. De misericordia & ueritate eiusdem explicauimus in ex planatione Psal. 26 ¶ Homines.] Tu (inquit) Domine homines & bestias incredibili bonitate sustẽtas et omni animantium generi spiritum, uitamq; largiris. Filij autem hominum.] Dixerat, Deum non solum humano generi, sed etiam bestijs amanter consulere, ac prouidere: nunc ostendit, beneficentiã eius potißimum illustrem, & salutarem erga homines existere, quippe qui ad cognoscendum, & colendum Deum, et beatam uitam ab eo consequendam nati, aptiq; sint. ¶ Saturabuntur.] Intelligit his uerbis, eos qui se fidei, ac tutelæ Dei commiserunt, maximis beneficijs, & muneribus ab illo affici, neq; id solum in altera illa uita, quæ sempi-

terna

terna est, sed etiam in hac breuißima, & fugaci. euadunt enim filij Dei, atq; omnium rerum Domini, & spiritu sancto afflati uitam cœlestem in corporibus humanis imitantur, & maximis, purißimisq; ac perpetuis uoluptatibus fruuntur. ¶ Et in lumine tuo.] Id est, cùm splendor cognitionis tuæ uberior nobis illuxerit, tunc demum omnium malorum tenebræ facessent, & clarißimam, pulcherrimamq; summi boni lucem intuebimur, eaq; in perpetuum fruemur. ¶Extende miser.] Vteris tu quidem bonitate tua aduersus omne hominum genus, sed tamen illa largius, & profluentius manet ad homines pios, & iustitiæ amantes. Non ueniat mihi.] Ne pedes superborum, & uiolentorum hominum mihi propinquent, sed illorum quæso uim, & furorem à me prohibe, ut post maximas ærumnas, & calamitates aliquando quieta, & trãquilla mente consistam. ¶ Ibi cadent.] Hunc uersiculum in explanatione psalmi 14. interpretati sumus.

PARAPHRASIS.

Scelera impij tanquàm pro testimonio dicunt animo meo, nullo illum metu diuini numinis tangi. Et is quidem dum sibi in sceleribus & flagitijs impudenter impieq; blanditur, id consequitur, ut in odium Dei hominumq; acerbissimum incurrat. Nihil in eo simplex, nihil syncerum aut candidum, quicquid loquitur ad fraudem, ad iniuriã & perniciẽ spectat alterius, neq; rectè & salutariter admonentes audit: quinimò ad grauissima quæq; facinora tanto furore incitatus rapitur, ut tota nocte cum animo suo cogitet, quid in Deum aut homines peccare possit interdiu. Cùm tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est misericordia tua Domine, quæ illorum scelera & maleficia tanta lenitudine tolerat. Nimirum longissimè latissimeq; bonitas tua, & ab infimis terris ad summum cœlum usq; pertinet. Sed & iustitia tua uin-

cit

cit altitudine montes excelſiſsimos, atq; altior eſt profundo mari: & illa quidem facit, ut peccata hominũ quamuis capitalia leniter feras: hæc autem contumaces, & in uitijs obſtinato animo perſeuerantes punit. Quàm præclara et commemoranda eſt miſericordia tua Domine, quæ homines & iumenta incredibili bonitate ſuſtentat, & omni animantium generi ſpiritum uitamq́; largitur. Tu quidem Domine pecudibus etiam & feris amantiſsimè conſulis & prouides. ſed quis poſsit explicare dicendo quas opes & copias, quanta commoda, quàm magnas quamq́; honeſtas uoluptates hominũ uitæ comparatis? quæ uerò bona pios & ſanctos homines, in illa tua domo cœleſti & ſempiterna manent, ea talia ſunt & tanta, ut nulla uis ingenij uel præſtantiſsima poſsit illorum excellentiam præſtãtiamq́; cogitatione complecti. Scilicet hæc, quam uiuimus in terris, non uita, ſed mors eſt: atq; id quod oculis cernimus, non lumen, ſed tenebræ ſunt. At cum ex

uti corporibus in domum illam beatißimam migrauerimus, tunc ex illo tuo fonte augustißimo uitam ueram & sempiternam hauriemus, & cum splendor cognitionis tuæ plenior & uberior nobis illuxerit, tunc demum omnium malorum tenebræ facessent, & clarißimam pulherrimãq; summi boni faciem intuebimur.

Interim, dum in hac uita fragili miseraq; uersamur, utere tu quidem bonitate tua aduersus omne hominũ genus: sed illa tamen largius & profluentius manet ad homines pios, & iustitiæ amantes. Et quoniam omnia redundant superbis & uiolentis hominibus, horum quæso uim & furorem à me prohibe, ut post maximas ærumnas & labores exhaustos, aliquẽ tranquillum & quietum spiritum ducere possim. Sed quàm uolent impij crudeliter & nefariè debacchentur in bonos. iamiámq; enim ex alto dignitatis gradu præcipitabuntur. En locum aspicio, ubi tormenta, cædes, multorũq; innocentium sanguinẽ acerbo supplicio luent.

ARGVMENTVM PSAL. XXXVII.

Hortatur pios, ne grauius commoueantur rebus secundis improborum, quippe quæ sint breues, & fugaces, & maiora illis supplicia parant, cum è contrario hominibus uitã cum fide, iustitiamq; colentibus nihil mali possit euenire nec uiuis, nec mortuis.

Psalmus Dauid. XXXVII.

NOli irritari propter malignantes, neq; æmuleris facientes iniquitatem.

Quoniam tanquam gramen uelociter succidentur, & quemadmodum olera herbarum cito decident.

Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pasce fidem.

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Volue super Dominum uiam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.

Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicia tua tanquam meridiem: tace domino, & expecta eum.

Noli irritari propter eum, qui prosperatur in uia sua, propter hominem facien

tem iniustitias.

Desine ab ira & derelinque furorem, noli irritari, ut maligneris.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur, expectãtes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram.

Adhuc pusillum, & non erit peccator: contemplaberis locũ eius, & ipsum non inuenies.

Mansueti autem hæreditabũt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Cogitat impius contra iustum, & stridet contra eum dentibus suis.

Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit quòd ueniet dies eius.

Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum,

Vt prosternant pauperem, & inopem, ut trucident rectos corde.

Gladius eorum introibit in corda ipsorum: & arcus eorum confringetur.

Melius est modicum iusto, quàm diuitiæ peccatorum multæ.

Quoniam brachia peccatorum conterentur sustentat autem iustos Dominus.
Nouit Dominus dies immaculatorũ, & hæreditas eorum in æternum erit.
Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabũtur, quia peccatores peribunt.
Et inimici Domini uelut adeps agnorum absumentur, cum fumo deficient.
Mutuabitur peccator, & non soluet: iustus autem miseretur, & tribuit.
Quia benedicentes ei hæreditabũt terram, maledicentes autem ei disperibunt.
A Domino gressus hominis dirigetur, & uiam eius uolet.
Cum ceciderit non collidetur, quia dominus sustentat manum eius.
Iunior fui, etiam senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quęrens panem.
Tota die miseretur, & cõmodat, & semen illius in benedictione erit.
Declina à malo, & fac bonum, & in habitã

bita in feculum feculi.

Quia Dominus amat iudicium,&non derelinquet fanctos fuos,in æternũ conferuabuntur.

Iniufti punientur,& femen eorum peribit.

Iufti autem hæreditabũt terram,&inhabitabunt in feculum feculi fuper eam.

Os iufti loquetur fapientiã,& lingua eius loquetur iudicium.

Lex Dei eius in corde ipfius,& non uacillabunt greffus eius.

Confiderat peccator iuftum,& quærit mortificare eum,

Dominus autẽ non derelinquet eum in manibus eius,nec damnabit eum,cum iudicabitur ipfe.

Expecta Dominum , & cuftodi uiam eius,& exaltabit te,ut hæreditate capias terram: exterminationem peccatorũ uidebis.

Vidi impium fuperexaltatum,&eleuatum ficut cedros Libani.

Et

ps 37

Et transiui, & ecce non erat, quæsiui eum & non est inuentus.

Obserua innocentẽ, & attende iustũ, quoniam ad extremũ erit huic uiro pax.

Iniusti autem disperibunt, ad extremũ impij exterminabuntur.

Salus autem iustorum à Domino, & fortitudo est eorum in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eum.

EXPLANATIO.

¶ Fac bonitatem.] *Id est, si cum uirtute, & pietate uixeris, certum habeto, te domi tuæ uitam placidè, & tranquillè ad senectutem perducturum: hoc enim promittit Deus in legibus fœderis sui. Quod uerò sequitur, & pasce fidem, multæ sunt huius loci intepretationes. Explanatores Hebræi, alij quidem legunt ita ut nos, & Dauidem aiunt ijs uerbis adhortari homines, ut animum intendant potißimum ad*

eas

eas res, quibus alitur, augescitq́; fiducia, & pietas aduersus Deum: alij uerò legunt pasce fidẽ, idq́; interpretãtur in hanc sententiam, non esse putandum satis, si uirtutem, ac pietatem ipse colas, nisi diligenter operam des, ut harum rerum disciplina, & institutione alios etiam alas, qui est unus salutaris, & proprius, suauißimusq́; pastus animorum. ¶ Volue.] Id est, commenda illius fidei te, ac tua omnia, atq; ex eius bonitate pendeto. ¶ Et educet.] Id est, red det clarißimam, & maximè illustrem probitatem tuã apud omnes. ¶ Tace Domino.] Hoc est, in rebus aduersis quietus esto, atque æquo animo expecta, usque dum ipse Dominus tibi subueniat. Similis est illa diuina Esaiæ sententia, In silentio, & spe erit fortitudo uestra. ¶ Nouit Dominus.] Id est, illorum uitæ consulit, & prouidet. ¶ Velut adeps.] Hostiarum adeps uoraci flamma consumitur, & penè in nihilum it: similiter impij, & hostes Dei funditus interibunt. ¶ Mutuatur peccator.]
Pulcher-

Pulcherrima collatio, qua uir sanctus demonstrat, etiam in ijs, quæ populariter bona fortunæ nominantur, uirum iustum & probum longè meliori conditione esse, quam improbum, & iniustum. Hic enim quamuis copiosus, & diues, ob intemperantiam ferè semper ære alieno obstrictus est, neq; eo se liberare potest, aut uult: illi nunquam ferè deest, quod alteri de re familiari liberaliter impertiat. Alter uel in maximis diuitijs eget, alter etiam in paupertate diues est. Improbus ne reddit quidem quod debet amicis, probus et pius largitur, quod non debet, egenti quanuis inimico: deniq; ille plerunq; ex opulēto pauper fit, huic fauente Deo semper omnia, quæ sunt ad uictum, & cultum necessaria suppeditant. ¶ Quia benedic.] Ea (inquit) est beneuolentia Dei erga homines pios, & sanctos, ut etiam fautores, & amantes eorū maximis muneribus afficiat: quòd si quis inimicitias cum ijs gerat, grauißimas odij pœnas dabit. ¶ A Domino.] Sensus est, Deum

homi-

hominibus pijs in hoc periculo ſo uitæ curſu ducem, & comitem eſſe, ut recto, ac tuto itinere perueniant ad beatam uitam, & immortalem. Nam quod ſubiungit, Deum hominis iuſti uiam uelle, hoc intelligit, illum in cœptis piorum fauere, & proſperos exitus concedere. ¶ Cum ceciderit.] *Id eſt, ſi quid aduerſi accidit, calamitati non ſuccumbet, quia Dominus ſuſtentat, & corroborat animum eius. quinetiam uir pius peccat ille quidem, & aliquando grauiter offendit, ſed* Deo *adiuuante celeriter reſipiſcit.* ¶ Lex Dei.] *Id eſt, illam ex animo, uereq; diligit, quippe qui nihil antiquius habet, quàm ut intelligat, quid iubeat Deus, quid'ue prohibeat, ut ad normam uoluntatis diuinæ poßit omnes uitæ ſuæ rationes dirigere, propterea (inquit) non uacillãt pedes eius, ſed forti, & conſtanti animo in iuſtitia, & pietate perſeuerat.* ¶ Nec damnabit.] *Id eſt, nec ſinet illum calumnijs inimicorum opprimi, ſi quando in iudicium uocetur.* ¶ Expecta Dominum.

minum.] *Consolatur animos imbecillos, qui grauiter ferre solent, quòd* Deus *sæpe bonos opprimi, malis uerò omnia ad uoluntatem fluere permittat.* ¶ Obserua innocentem.] *Obserua (inquit) euentus piorum impiorumq́;: animaduertes enim, illos tandem exitus prosperos consequi, hos uerò ex illustri, & florenti rerum statu in maximas miserias, & illas quidem perpetuas præcipitari.*

ARGVMENTVM PSAL. XXXVIII.

Deplorat peccata sua, & calamitates, in quas ob illa inciderat.

Psalmus David ad memorandum. XXXVIII.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manũ tuam.

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Quoniam iniquitates meę supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue

ps 38.

grauatæ ſunt ſuper me.

Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.

Miſer factus ſum, & curuatus ſum uehementer, tota die contriſtatus ingrediebar,

Quoniam lumbi mei impleti ſunt ardore, & non eſt ſanitas in carne mea.

Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis, rugiebam propter turbationem cordis mei,

Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.

Amici mei & proximi mei è regione plagæ meæ ſteterunt.

Et propinqui mei à longè ſteterunt, & laqueos tetenderunt, qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt

ſunt prauitates, & dolos tota die meditabantur.

Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Et factus ſum ſicut homo non audiẽs & non habens in ore ſuo redargutiones.

Quoniam in te domine ſperaui, tu exaudies me Domine Deus meus.

Quia dixi, ne fortè lætentur de me inimici mei, & dum commouebantur pedes mei, inſultauerunt mihi.

Quoniã ego ad flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & anxius ero pro peccato meo.

Inimici autem mei uiuunt, & roborati ſunt & multiplicati ſunt, qui oderunt me iniquè.

Qui retribuunt mala pro bonis, aduerſabantur mihi, quoniam ſequor bonitatem.

Ne derelinquas me Domine Deus

meus, ne discesseris à me.

Festina in adiutorium meum Domine Deus, salus mea.

EXPLANATIO.

¶ Domine.] *Describit acri, & uehementi oratione angustias, & terrores conscientiæ iudicium* Dei *atq; iram formidantis.* ¶ Quoniam iniq.] D*icit se ui, & multitudine peccatorum ita obrui, ut uires tanto oneri ferendo pares non existant.* N*imirum hæc sui cognitio tam ingentem metum & terrorem affert, ut animus fractus, & debilitatus succumbat, deq; omni spe salutis deturbetur, nisi ad misericordiam* Dei *fortiter adnitatur: sed maxima pars hominum ita cæca est, & ipsa sibi tam libenter assentatur, ut neq; turpitudinem suam, & fœdißimas labes cernere poßit, neq; quàm longe distet ab illa excellentia, præstantiáq; pietatis, & iustitiæ, quam* Deus *requirit à nobis. ex eare fit, ut tam securo animo simus, nostrisq; uirtutibus, & benefactis tāta cum temeritate confida-*

fidamus. ¶ Putruerunt.] *Sic appellat peccata, & noxias affectiones quæ sunt animi uulnera. ea cum sanata esse existimamus, & cicatrices uidentur obductæ, sæpenumero ita putrida, & corrupta repente apparent, ut peiore loco salutem nostram esse uideamus, quàm erat antea. scilicet animi nostri craßißimis circumfusi sunt tenebris, & in maxima sui ignoratione uersantur, nisi ab illo sole illuminentur, quem diuus Iacobus patrem luminum appellat ex eo, quòd ipse omnibus, quæ lucent, & fons & principiũ est lucendi: sed quò quisque maiorem sibi sanitatẽ arrogat, hoc se magis insanire certo sciat, magisq́; pestifero morbo laborare.* ¶ Lumbi mei.] *Vocabulum Hebræum significat etiam fœditatem: sed siue fœditatem dicas, siue ardorem, utrunq; uerbum significat cupiditates, & libidines, quæ & fœdißimæ res sunt, & maximos ardores in animis nostris excitare solent.* ¶ Et non est san.] *Hoc loco uerbum carnis in eam sententiã ac-*

cipere uidetur, in quam diuus Paulus illud accipit, cum etiam ipse queritur, non habitare in carne sua bonum, sic reliquias ueteris hominis appellans. sunt tamen, qui hæc intelligenda putant de corporis morbo: quibus ego non assentior. ¶ Dereliquit me.] Iam (inquit) uires animi, & corporis me defecerunt, & propter assiduas lachrymas penè iam oculos amisi. uel potius de oculis animi loquitur, & hoc intelligit, se propter magnitudinem perturbationis lumine mentis defectum esse. ¶ Amici mei.] Necessarij mei recusarunt propius ad me accedere, & mecum sermone, & congreßione coniungi, qui tamen officijs suis leuare debuissent mœrorē, & calamitates meas. ¶ Quia dixi.] Oraui (inquit) te Domine, ne sineres homines impios, & nefarios lætari malis meis: cū enim paulum modò offendissem, incredibile dictu est, quàm proteruè, ac petulanter insultarint mihi. Commemorat autem plures causas, quibus adducitur, ut credat, se impetraturum à

Deo,

Deo, quod orat primum, quoniam in eo uno ſpem omnem locauit omnium rerum ſuarum: deinde, quia honeſta petit, dum ab illa deprecatur, ne ſe uirum pium ludibrio patiatur eſſe & deſpectui hominibus impijs: addit ſe paratum eſſe ad quæuis ſupplicia pro peccatis ſuis ſuſtinenda, ſeq́; ea peccata & agnoſcere, & confiteri, & maximum, atq; continuum ex ijs dolorem capere: deniq; profitetur, ſe maximo ſtudio in poſterum ſibi ab omni maleficio temperaturum. Hæc autem ſigna ſunt euidentiſsima hominis ex animo pœnitentis, cui non poteſt Deus ſe non exorabilem, placidumq́; præbere.

ARGVMENTVM PSAL. XXXIX.

Exiſtimant uirum ſanctum feciſſe hos uerſus, cum ſibi Abſalonem fugienti Semeis occurriſſet in uia, & calamitatem ipſius acerbiſſimam conuitijs exagitaret, quę quidem conuitia ipſe ſedatè ac patienter tulit. Deplorat autem, atq; oratione flebili miſerias & incommoda uitæ lamentatur.

Victori pro Iditum, Psalmus David. XXXIX.

DIxi custodiam uias meas, ut nō delinquam in lingua mea.

Posui ori meo frenum, cum consisteret peccator aduersum me.

Obmutui silētio, & silui à bonis, & dolor meus exagitatus est.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione exarsit ignis.

Locutus sum lingua mea, notum fac mihi Domine finem meum.

Et numerum dierum meorum, qui est, ut sciam, quanto tempore uiuam.

Ecce mensura pugillorum terminasti dies meos, & æuum meum tanquam nihilum coram te.

Certe uniuersa uanitas est omnis homo uiuens.

Certe in imagine pertransit homo, sed & frustra tumultuatur.

Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea: & nunc quæ est expectatio mea domine? certe in te spes mea est,

Ab

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, opprobrium insipienti ne ponas me.

Obmutui, & non aperui os meū, quoniam tu fecisti, amoue à me plagas tuas.

A uerberatione manus tuæ ego defeci, cum increpationibus propter iniquitatem corripis hominem.

Tabescere facis (sicut tinea uestimentum) animam eius, certe uanitas est omnis homo.

Exaudi orationem meam Domine, & clamorem meum auribus percipe, & ad lachrymas meas.

Ne sileas, quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.

Recede à me, ut refrigerer, priusquam abeam & amplius non sim.

EXPLANATIO.

¶Obmutui.] *Id est, usque eò inimici conuitia tuli silentio, ut linguam à bonis uerbis similiter ac malis prohiberem: sed cum improbus ille petulāter mihi malediceret, animo sese obie*

cit memoria ſceleris, quod admiſeram, eáq; res mœrorem meum uehementer auxit, animumq́; incenſum dolore atq; ira inflammauit, cum cogitarem, peccata mea mihi has calamitates peperiſſe. ¶ Locutus ſum.] *His uerbis ſignificare uidetur, ſe calamitatum magnitudine fractum mortem optauiſſe.* ¶ Ecce menſure.] *Intellige his uerbis, uitam humanã breuißimam eſſe, imò nullam præſertim ſi cum æuo illo ſempiterno Dei conferatur.* ¶ In imagine.] *Id eſt, homo tanquam imago quædam uana, & adumbrata nihil ſolidi aut ex preßi habens uitam pertranſit.* ¶ Sed & fruſtra.] *Id eſt, accedit ad hæc incommoda, quòd is neſcit hoc puſillum temporis, quod illi eſt datum, placidè, tranquillè leniterq́; traducere: ſed turbulentis, & concitatis animi permotionibus ſemper agitatur, ſemper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur modo lætitia temere exultat, modo ægritudine ac dolore muliebriter debilitatur animũq; demittit.* ¶ Et nunc.]

Itaq;

taq; cum omnia humana plena ſint miſeriarum, ſummæq; leuitatis, quid reliquum eſt mihi, niſi ut in miſericordia tua omnem meam ſpem, omnem cogitationem, curamq; conſtituam? Iam Domine id ago, iam me ad tuum clementißimum nomen totus conuerto, te ſolum intueor, in te uno nititur ſalus mea. ¶ Ab omnibus iniq.] *Significat, peccata ſua cauſam eſſe earum calamitatum, in quibus uerſatur.* ¶ Opprobrium inſip.] Ne *quæſo, me ſinas eſſe ludibrio, & deſpectui hominibus ſtultis, & impuris.* ¶ Obmutui.] *Cum Semeis calamitatem meam petulantißima lingua uexaret, obmutui, & patiēter tuli, propterea quòd ſciebam hoc mihi non accidiſſe ſine cõſilio, & uoluntate tua.* ¶ Et tabeſcere.] *Tu (inquit) hominem peccantem aliquando tantæ ſeueritate punis, ut illum lachrymis, mœrore, cruciatu conficias, ſimiliter atq; tinea ueſtem conſumere ſolet.* ¶ Quoniam aduena.] *Id eſt, in terris ut hoſpes, & peregrinus ætatem ago & in*

hac

hac uita tanquam in diuersorio sum, non tanquam in domo, propediem discessurus ad mortem. Hanc eandem sententiam repetit in libro primo Paralipo. his uerbis, peregrini sumus corã te & aduenæ, sicut omnes patres nostri, dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. ¶ Recede à me.] *Id est, hanc seueram animaduersionem tuam à me prohibe, ut antea quàm de uita exeo, aliquantulum temporis ad respirandum habeam. scilicet uir sanctus desiderabat, ante mortem* Deum *sentire propitium, quem tunc sentiebat iratum: ut cum bona, & certa spe ad alteram illam uitam proficisceretur.*

PARAPHRASIS.

PRopofuerã me, *non modò à malefactis, sed etiam uerbis homine pio parum dignis abstinere,* Itaq; *tanquam freno linguam cohibui. cùm homo perditus ac petulans in calamitatem meã insultaret meq; maledictis et probris acerbißimis incesseret.* Obmutui *certe, & ini-*

inimici contumelias adeò toleranter & silentio tuli, ut linguam à bonis uerbis similiter ac malis probiberem. Tunc animo sese obiecit memoria sceleris, quòd admiseram, eaq; res mœrorē meum incredibiliter auxit, animūq; iam incensum dolore atque ira inflammauit, cùm cogitarem peccata mea mihi has miserias peperisse. Itaq; elatus nimia cupiditate moriendi, te domine orabā, Vt indicares, quātum temporis ad uiuendum mihi reliquum foret, tum etiam generis humani uicem & cōditionē lamētabar, cùm uita proposita sit plena miseriarum, & breuißima. quid dico breuißima? imò nulla, præsertim si cum æuo illo sempiterno tui numinis conferatur, Nimirum futilißima res est homo, & ipsa inanitate inanior: certè inanißimæ umbræ simillimus est homo, Is tanquam imago quædam uana & adumbrata nihil solidi aut expreßi habens, in hoc angustißimo uiuēdi curriculo uersatur. Accedit ad hæc incommoda, quòd is nescit hoc tem

poris

poris quod illi est datum, placidè, tranquillè, leniterq; traducere: sed turbulentis & concitatis animi permotionibus semper agitatur, semper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur: modo lætitia temere exultat, modo ægritudine ac dolore muliebriter debilitatur, animumq; demittit, Quid? quòd uiolento quodam quasi œstro, impetu auaritiæ rapitur ad diuitias, & in coaceruanda pecunia dies noctesq; consumit? Congerit ille quidē infinito labore luculentas opes, sed ignorat infelix, cuinam illas congerat. Hæc igitur cum ita se habeant, & humana omnia plena sint miseriarum, summæq; leuitatis, quid reliquum est mihi, nisi ut in misericordia tua omnē meã spem, omnem cogitationem curamq; constituam? Iam Domine id ago, iam me ad tuum clementissimum numen totus conuerto, te solum intueor, in te uno nititur salus mea. Attu quæso miserere laborantis, & condona supplici tuo peccata omnia: neq; me sinas esse ludibrio

brio & despectui hominibus stultis & impuris. Scilicet cum Semeis calamitatem meam petulantißima lingua uexaret, obmutui, & patienter tuli: propterea quod sciebam, id mihi non accidere sine consilio & uoluntate tua.

Sed iam quæso finẽ fac uerberandi, iam quæso mihi misericordiam tribue, quando tormenta & cruciatus tantos ferre non possum: me non uires solùm, sed uita iam deficit. Increpas tu quidem Domine peccantes, & in illos paterna seueritate animaduertis: quinetiam nonnunquam eò procedit iracundia tua, ut hominem lachrymis, mœrore, cruciatu conficias, similiter atq; tinea depascere uestimentium solet. Certè inanißima futilißimaq; res est homo.

Audi misericordiæ parens preces meas, clamorem supplicis tui ne contemptum habe, neue repudia lachrymas meas. Equidem in terris ut hospes & peregrinus ætatem ago, sicut omnes maiores mei: & in hac uita tanquam in diuersorio sum, non tanquam in Domo,

pro-

propediem discessurus ad mortem. Proinde antequam de uita exeo, aliquanto mecum lenius ac remißius age, et hanc seueram animad uersionem tuam à me prohibe, ut aliquantulum temporis ad respirandum habeam.

ARGVMENTVM PSAL. XL.

Christus agit gratias Deo pro reditu suo ad uitam,

Psalmus Dauid, XL.

Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me lacu strepente, & de luto, & limo.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

Et immisit in os meum canticum nouū, carmen Deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in domino.

Beatus uir, qui posuit Dominum spem suam, & non respexit ad superbos, & declinantes ad uanitates.

Multa sunt mirabilia tua Domine deus meus,

meus, quæ fecisti ficut, & cogitationes tuæ de nobis, non est qui similis sit tibi.

Annunciaui, & locutus sum, multiplicata sunt supra numerum.

Sacrificium, & oblationem noluisti; aures autem aperuisti mihi.

Holocaustum & hostiam pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce uenio.

In uolumine libri scriptum est de me, facere uoluntatē tuam Deus meus uolui, & legem tuam in medio cordis mei.

Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea nō prohibebo Domine tu scisti.

Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, & ueritatem tuam, & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & ueritatem tuam à consilio multo.

Tu autem Domine ne longe facias miserationes tuas à me, misericordia tua, & ueritas tua semper custodiant me.

Quoniam circundederunt me mala,

quorum non est numerus, comprehēderunt me iniquitates meæ, & non potui uidere.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat tibi Domine, ut eruas me Domine ad adiuuandum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.

Conuertantur retrorsum, et ignominia afficiantur, qui noluut mihi mala.

Desolentur pro retributione confusionis suæ, qui dicunt mihi euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te & dicant semper, magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem mendicus sum, & pauper, Dominus solicitus est mei.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, deus meus ne tardaueris.

EXPLANATIO.

¶ Expectans.] *Idem est argumentum huius hym-*

hymni, & 22. Sed dispositio orationis non est eadem. Nam utroq; loco Dominũ nostrum Iesum Christum inducit loquentem de sua morte, & reuocatione ad uitam: sed in huius hymni principio is Deo gratias agit iam ab inferis excitatus, in fine autem exponit deprecationem, qua usus fuerat, cùm in media iam morte uersareur. contrà uero prima pars hymni 22. continet implorationem auxilij, ultima autem gratiarum actionem. Quòd si quis Dauidem existimet de se ipso scribere hos uersus, cùm hoc ego non contendero, modo concedat nonnulla inferri, quæ non Dauidi conueniãt, sed Christo, cuius ille imaginem gerebat. De hac uero scribendi ratione dictum est à nobis in explanatione psal. 16. ¶ Expectãs.] Hoc loquendi modo significat, se magna æquitate animi tolerasse dilationem auxilij, quod tamen incredibili desiderio præstolabatur. Expectat autem hoc modo, qui neque locum, neque tempus, neque modum opitulandi Deo præ-

scribit, sed omnia relinquit in illius arbitrio, persuasissimum habens se tandem adiutum iri. ¶[De lacu.] Describit elegantissimè magnitudinem perturbationis, & uim calamitatum, quibus penè obrutus fuerat. ¶[Et limo.] Verbum Hebræum significat lutum densius. ¶[Et statuit.] Hærebam (inquit) in profunda & difficili uoragine, neq; licebat usquam pedibus consistere: at Dominus me transtulit in eum locum, ubi & stare possum, & libere ingredi. Significat autē, se maxima calamitate liberatū atq; in tuto, & tranquillo collocatū esse. ¶[Et immisit.] Id est, nouam mihi materiam suppeditauit celebrandæ prouidentiæ, ac misericordiæ suæ. ¶[Videbunt.] Multi qui antea deum contemnebant, propterea quòd illum res humanas curare non arbitrabātur, iam incipient eum colere, & uenerari, atq; eius bonitati, ac misericordiæ cōfidere: cùm intelligant ex hac mea liberatione, & penè oculis uideant, ipsum pietatis amantes amantissimè tutari. ¶[Beatus

uir,

uir.] Monet ſapientiſsimè, nequaquã illorum opibus & gratia nitendum, qui fortunis & potentia florentes ſibi temere præfidunt, & cogitationes ſuas obijciunt in res inanes, & futiles, ſed Deum ſumma cum fiducia inuocãdum eſſe, atq; illum omnium noſtrarum rerum defenſorem, adiutoremq́; adoptandum, idq́; confirmata ea ſententia, quæ ſequitur, admirans bonitatem diuinam, quæ iam inde ab ultima origine mundi tam multas res præclariſsimas, & maximè admirabiles geſſerit pro ſalute ac incolumitate piorum. ¶ Annunciaui.] Ego (inquit) ſemper occupatus fui in celebrandis conſilijs, & mirabilibus facinoribus prouidentiæ tuæ, ſed quis ea poſsit numero comprehendere, nedum ſatis dignè uerbis, & oratione perſequi? ¶ Sacrificium.] Qui Iudæorũ literis, & doctrinæ plus æquo dediti ſunt, ut reliquas hymni partes, ita hanc conantur ad Dauidem accomodare: ſed mea quidem ſententia parum proficiunt at explanatio diuini Pauli,

qui ad Iesum Christum hæc refert in epistola, quam scribit ad Hæbræos, ita facilis, dilucida, & apta, concinnaq; est, ut nihil fieri posit elegantius, quamobrem ad eam te reijcio ¶ Aures.] Id est, perfecisti, ut dicto audiens essem ac tuæ uoluntati libens obedirem. ¶ In uolumine.] Me (inquit) é cœlo in terras descensurum, & humanum genus miserrima seruitute diaboli liberaturum, iampridem uaticinatus est Moses, idq; testatum reliquit in monumentis legis suarum. Hanc sententiam repetit Dominus in Euangelio cum ait: Si crederetis Mosi, crederetis etiam mihi, de me enim ille scripsit. ¶ Facere volun.] Id est, me summopere delectat, tuæ uoluntati obsequi, illamq; cæteris omnibus rebus antepono. ¶ Annũtiaui.] Quæ sit hæc iustitia Dei, quam Iesus Christus prædicauit, diuus Paulus in Epistola, quam scribit ad Romanos, docet his memorabilibus uerbis. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, quæ comprobatur testimonio legis, et prophetarum.

tarum, Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. non enim est distinctio: omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: iustificantur autem gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, interueniente sanguine ipsius, ad ostensionē iustitiæ suæ per remißionem præteritorum delictorum, quæ Deus tolerauit ad ostendendā iustitiā suam in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. ¶ Veritatem tuam.] *Promiserat Deus multis antè seculis se demissurum è cœlo unigenam filium suum, qui à tenebris, & potestate diaboli mortales miseros ad beatißimam regni sui lucem, & libertatem traduceret. At Christus se uenisse ad hoc præstantißimum munus exequendum, & uerbis & factis mirabilibus testificatus est: quæ cum ageret, ueritatem Dei optimè, & honorificentißimè prædicabat, illum in persoluen*

dis promißis fidellißimũ esse demõstrãs. ¶ Nõ abscõdi.] De infinita misericordia Dei aduersus humanum genus extat hoc clarißimum elogium Christi in euangelio Ioãnis: Sicut (inquit) Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis: ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternam sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. non enim misit Deus filium suum in mundum, ut condemnet mundum, sed ut saluetur mũdus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui autem non credit, iam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti filij Dei. Poterat' ne misericordia Dei illustrioribus uerbis, & sententijs prædicari? ¶ Tu autem Domine.] Nunc exponit, quibus precibus salutem suam Deo commendauerit, cùm sibi mors acerbißima immineret: solet enim uir sanctus aliquando sic orationem dispone-

ſponere, ut actionem gratiarũ præponat, eiq́; ſubijciat expoſitionem periculorum, quibus ipſum Deus liberarat: ut minime mirum ſit illum hunc eundem ordinem ſeruare, dum loquitur ſub perſona Ieſu *Chriſti.* ¶ Comprehenderunt me.] *Delicta, & ſcelera generis humani innocentiſsimus* Dominus *& clementiſsimus appellat ſua: ipſe enim ille eſt quem diuus* Petrus *ait peccata noſtra pertuliſſe in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui iuſtitiæ uiueremus.* Et *Eſaias, omnes (inquit) quaſi oues errauimus, unuſquiſq; in uia ſua declinauit, &* Dominus *poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum, nimirum ut quæ ſupplicia nos pro illis cõmerebamur, ea ſupplicia ipſe acerbiſsima nece perſolueret: itaq; delicta illum noſtra comprehenderunt, & à patre poteſtati impiorum traditus pro nobis factus eſt execratio, ut nos ab execratione legis liberaret: execrabilis enim quiſquis in patibulo pendet.*

¶ Et non potui.] *Id eſt, tam multa ſunt pec-*

cata, ut illa omnia cernere non poßim. ¶ Pro retributione.] *Hoc est ut pœnas sustineam ignominiæ, qua me afficere conati sunt.*

ARGVMENTVM PSAL. XLI.

Commendat eos qui afflictos & calamitosos miseretur. Queritur de ijs qui lætitia exultauerunt, cum ipse grauiter æger ac prope deploratus iaceret.

Victori, Psalmus. XLI.

BEatus, qui intelligit super pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

Dominus conseruabit eum, & uiuificabit eum, & beatum faciet eum in terra, & non tradet eum in animam inimicorum eius.

Dominus opem feret illi in lecto dolores eius, uniuersum stratum eius uerasti in infirmitate eius.

Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius?

Et si ingrediebatur, ut uideret, uana loque-

quebatur cor eius,congregauit iniquitatem ſibi.

Egrediebatur foras,& loquebatur ſimul.

Aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei,aduerſum me cogitabant mala mihi.

Verbum iniquum diffuſum eſt in iſto, & qui decubuit, non adijciet ut reſurgat.

Etiam homo pacis meæ,in quo ſperabam:qui edebat panes meos, magnificauit contra me calcaneum.

Tu autem Domine,miſerere mei,& reſuſcita me,& retribuam eis.

In hoc cognoui,quòd uoluiſti me,quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.

Me autem propter innocentiam adiuuiſti,& collocaſti me in conſpectu tuo in æternum.

Benedictus Dominus Deus Iſrael à ſeculo,& uſque in ſeculum,fiat fiat.

Ex-

EXPLANATIO.

¶ Beatus.] *Affirmat, beatum illum esse, qui miseretur afflictorum, & quibuscunq; rebus potest, illos iuuat: misericordi enim* Deus *misericordiam impartitur, sine qua nulla potest salus existere.* ¶ In die mala.] Diem malam *appellat tempus asperum, & calamitosum.* ¶ Et non tradet eum.] *Id est, neq; patietur, ut is in arbitrium, & potestatem inimicorum ueniat.* ¶ Vniuersum.] Tu *(inquit)* Domine *tuis manibus lectum eius uersabis, quo is suauius, ac mollius cubet. Significat autem hac elegantißima allegoria, cum uir pius, & misericors aliquo morbo laborarit,* Deum *illi omnia officia uel indulgentißimæ matris præstaturum, & quamuis aliam calamitatem magnis solatiis leuaturũ.* ¶ Ego dixi.] Narrat *se, cum grauiter ac periculose ægrotaret, & ab omnibus ferè derelictus fuisset, ad* Dei *misericordiam confugisse.* ¶ Sana animam.] Nimirum *intelligebat* Dauid, *se uitio animi in morbum corporis*

poris incidiſſe: itaq; conualeſcente illo non dubitabat, corpori quoq; rectius futurum. ¶ Et ſi ingred.] *Si quis eorum (inquit) per ſimulationem amicitiæ me inuiſeret, id conſequebatur, ut officio ficto, ſimulataq; ſedulitate ſcelus ſcelere cumularet, idemq; egreſſus domo ad ſocios fraudum, & inſidiarum aduolabat.* ¶ Verbum iniquũ.] *Profectò, aiebant, iſte aliquo inexpiabili ſcelere ſe cõtaminauit, quod* Deus *morte mulctare conſtituit: itaq; fieri non poteſt, ut qui mortifero morbo oppreſſus iacet, refectis uiribus ſurgat. Verbum autem in literis ſanctis pro re, & facto appellari, notiſſimum eſt.* ¶ Magnificauit.] *Id eſt, magnas mihi fecit inſidias: calcaneus enim in literis ſanctis ſæpe appellatur pro fraude, & dolo, quæ quidem translatio ſumpta eſt ab iis, qui in curſu aliquem ſupplantant.* ¶ In hoc cognoui.] *Exultat lætitia, quòd* Deus *audierit preces ſuas, neq; permiſerit, inimicos lætari morte ſua, qua quidem in re magnam* Dei *erga ſe beneuolen-*

lentiam dicit agnoscere. ¶ Et collocasti.] I/ *est, nunquam oculos à me auertis, quem iuuan dum, tuendum, atq; ornandum perpetuò susce pisti.*

PARAPHRASIS.

B*Eatus ille qui miseretur afflictorum, et qui buscunq; rebus potest eos iuuat. Illum ui cißim* Deus *ab omni calamitate prohibebit. Il le incolumis & florens ad extremam senectu tem uiuet: neq; unquam in arbitrium & pote statem inimicorum ueniet. Quòd si quis ali quando morbis interuenerit, præstò erit* Deus *qui medicinam ei faciat, quiq; suis manibus le ctum uerset, quo is suauius ac mollius cubet.* Ego *uerò cum grauiter ac periculosè ægrota rem, meq; omnia hominum adiumenta & ami corum solatia deficerent, ad tuam misericor diam supplex domine confugi, teq; multis cum lachrymis orabam, ut animum meum ægrum, & pecatis pestiferis infectum pro tua bonitate sanares, Scilicet intelligebam, conualescente illo,*

illo, corpori quoq; rectum futurum: quippe quod ipsius animi uitio laboraret. At inimici mei mala mihi precabantur: neq; ijs longius quicquam uidebatur, quàm ut uitam & spiritum amitterem. Quòd si quis illorum per simulationem amicitiæ me inuiseret, id consequebatur, ut officio ficto simulatáq; sedulitate scelus scelere cumularet. Idemq; egressus domo, ad socios fraudum, & insidiarum aduolabat. Ibi nefariæ susurrationes & clandestina colloquia de mea pernicie fiebant. Ibi gratulabantur, & interitum meum spe ac desiderio repræsentabant. Profectò iste, aiebant, aliquo inexpiabili scelere se contaminauit, quod Deus morte mulctare constituit: quamobrem non uerendum est, ut tanta mali grauitas ulla medicina releuetur: neq; fieri potest, ut qui mortifero morbo oppressus iacet, refectis uiribus surgat. Sed illud in primis animum meum incredibili dolore cōficit, quòd familiaris meus, qui cum suauißimè uiuebam, in cuius amore et

qui

fide semper acquieueram, insidias mihi comparauit. Non illum fœdius sanctum amicitiæ, non dulcissimus cõuictus, non mensa communis à scelere nefario reuocauit. At tu Domine abiectum, proditum, & ab omnibus derelictum miserare, meq́; hoc grauissimo morbo tandem leua, ut homines nefarij debitas perfidiæ pœnas pendant. In ea re potissimum Domine tuam erga me beneuolentiam agnosco, quòd iam uires recipio, iã sentio mihi medicinam à te factam: neq; amplius uereri cogor, ne inimicus meus de mea morte gaudio triumphet. Tu Domine miseratus innocentiam meam, mortiferum morbum depulisti: & me iuuandum, tuendum atq; ornandum perpetuò suscepisti. Vtinam Deus Israelis uniuersi mortales ad innumerabilia secula auguste sanctéq; uenerentur & colant.

ARGVMENTVM PSAL. XLII.

Exponit in quanta solicitudine ac dolore esset, cum Hierosymis eiectus à Saule, neq; templum augustissimũ cum reliquis ciuibus celebrare, neq; sacrificijs solennibus interesse posset.

Victori, erudiens Canticum filiorum Corae, Psalmus XLII.

QVemadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum quando ueniam, & apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus?

Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam, quòd transibo cum multitudine, adducens illos usq; ad Domum Dei.

In uoce exultationis, & confessionis multitudine tripudiante.

Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi propter salutare uultus sui.

In me anima mea conturbata est. propterea memor ero tui de terra Iordanis,

ff. 42

& Hermonij, & à monte Mizar.

Abyssus abyssum aduocat in uoce cat-ractarum tuarum.

Omnes fluctus tui, atq; procellæ tuæ super me transierunt.

In Die mandabit Dominus misericor-diam suam, & nocte canticum eius apud me.

Oratio Deo uitæ meæ, dicam Deo, ru-pes mea.

Quare oblitus es mei, & quare con-tristatus incedo, dum affligit me inimi-cus?

Quasi gladio concidunt ossa mea, dum exprobrant mihi inimici mei,

Dicentes mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus?

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deum, quoniam adhuc confi-tebor illi, qui est salutare uultus mei, & Deus meus.

Ex-

EXPLANATIO.

¶Erudiens.] *Sic inscribitur psalmus quoniã docet, etiam cum nihil ad spem ostenditur, sperandum tamen esse, & misericordiæ* Dei con*fidendum.* ¶ Dum dicitur mihi.] *Id est, dum mihi impij insultant interrogantes, ubi nam sit Deus, cuius ego præsidio confido? Cum enim homines perditi uiderent* Dauidem *exulem, egentem, et magnis calamitatibus oppressum, irridebant eius religionem, & pietatem aduersus* Deum.*id uerò ad dolorem accedebat acerbißimum homini pio, qui nihil tam ualde expetebat, quàm omnibus persuasum esse de bonitate, & prouidentia* Dei:*sed ingrauescente rerum aduersarum mole, ita debilitatur, & frangitur aliquando piorum animus, ut etiam ipsi dicant sibi, ubi est* Deus *tuus? quippe qui se derelictos esse atq; abiectos ab illo suspicentur, asperrimum profecto certamẽ in quo spes cum desperatione confligit, et omnino succumberet, nisi ad promißiones* Dei *tenaciter adni*

teretur:id quod agebat uir ſanctus, ut uera ſequentia teſtantur, cum homines impij fiduciam eius acerrime oppugnarēt, atq; illum pene cogerent de ſalute ſua, & miſericordia Dei deſperare. ¶ Hæc recordatus ſum.] *Cum eſſem (inquit) in his angoribus, ſpes rerum futurarum, quæ promiſsioni* Dei *nititur, me conſolata eſt, & animum doloris magnitudine contractum quodāmodo effudit, ac dilatauit: hæc nempe recordabar, tempus fore, cùm me ciues mei ſumma omnium uoluntate ab exilio reuocarēt, tunc ego ab innumerabili gratulantium multitudine deducar ad auguſtiſsimum templū* Dei, *tunc omnia plauſu, lætitia, et fauſtis acclamationibus perſonabūt, tunc libentiſsimis omnibus regnum & imperium obtinebo. Cum itaque ſcias ô anima mea* Deum *tibi tanta bona promiſiſſe, cur nullum dolēdi finem facis? cur me reſpirare nunquam ſinis?* ¶ Propter ſalutare.] Id eſt, *illi gratias agam de ſalute, quam mihi dabit reſpiciens uultu placido calamitates*

tes meas. ¶Propterea memor.] Cum, inquit, acerbitate doloris, & nimio mœrore cõficiar, reliqua est una consolatio, ut animũ labentem & propè iacentem suauißimi numinis tui recordatione sustentem in hac solitudine Iordanis, & Hermonij, & Mizari, quibus in locis ego uitam inopem, & uagam persequor. ¶Abyssus.] Idest, calamitas calamitatem urget, neq; ullus est miseriarum finis. Est autem elegans allegoria, qua inducitur Deus excitatis tonitruis, & ingenti tempestate Dauidem obruere infinita copia imbrium. Aquas autem in literis sanctis appellari pro calamitatibus, nemo est, qui nesciat. ¶In die.] Aliquando (inquit) placabitur Deus, & illo iubente optatissima lux prosperitatum illucescet: interim manente hac horribili calamitatum nocte, nunquam intermittam Deum meum colere, & uenerari dulcißimum ipsius nomẽ, laudesq; dies, ac noctes in animo mihi atque ore uersabuntur.

PARAPHRASIS.

Quàm cupidè ceruus fontem quærit calore sitiq; confectus, tam cupidè numen tuum sanctißimum Domine quærit animus meus. Ardentißimè cupit animus meus adire ad præpotentem & sempiternum Deum: O si dies ille pulcher illucescat, quo mihi aditus pateat ad optatißimũ domicilium Dei. Fuerunt mihi lachrymæ meæ dies noctesq; pro cibo, cùm homines perditi de me petulanter quærerēt, ubinam foret Deus meus. Cur aiebant, Deus tuus cultorem suum exulem, afflictum, omnibus rebus egentem deserit in tantis malis? Has uoces profectò ferre non potuissem, iamdiu doloribus calamitatibus succubuissem, nisi labentem & propè iacentem animum bonorum, quæ mihi promisisti, recordatione fulsissem. Hæc nempe recordabar, tēpus fore, cùm me ciues mei summa omnium uoluntate ab exilio reuocarent. Tunc ego ab innumerabili gratulantium multitudine deducar ad augustißimum templum tuum.

tuum: tunc omnia plausu, lætitia, & sanctis acclamationibus personabunt, tunc libentißimis omnibus regnum & imperium obinebo. Cùm itaq; scias ò anima mea Deum tibi tanta bona promisisse, cur nullum dolendi finem facis? cur me respirare nunquam sinis? Confide misericordiæ Dei, & memineris tempus fore, cùm omni periculo liberatus illi gratias agam, conseruatori & parēti salutis meæ. Hæc quidem ego cum animo meo sæpe colloquor: sed ille nonnunquam ita ui doloris opprimitur, uix ut resistere poßit. Propterea Domine quàm sæpißime potero, ad cogitationem iucūdißima numinis tui mente recurram. Quanquam uerò longißimè absum à paterna domo mea, templo tuo sanctißimo: quanquam exul, abiectus, ærumnosus, solitudines Iordanis & Hermonij, Misaariq; nemora deuia & deserta peragro, nunquam tamen recordationem nominis tui deponam ex animo meo, semper mihi obseruabitur ante oculos bonitas & mi-

sericordia tua, semper optimum maximumque nomen tuũ uenerabor & colã, & calamitas mea in sanctißima suauißimaq; tui memoria cõquiescet. Eheu calamitas calamitatẽ urget, neq; ulla ab ærumnis & miserijs datur intermißio.

Ac ueluti cùm uere nouo cœlum fulminibus & horrisonis fragoribus tremefacis, immensa uis grandinis atq; imbrium ex alto præcipitata agros & segetes uirescẽtes obrutas oppletasq; tenet: tali ac tanta malorum ui, & tempestate me miserum obruisti. Sed aliquando placabitur Deus, et illo iubente optatißima lux prosperitatum fortunis meis illucescet. Interim manente hac horribili miseriarum nocte, nunquã intermittam Deum meum colere ac uenerari, dulcißimum ipsius nomen, laudesq;, dies ac noctes in animo mihi atq; ore uersabuntur. Illius ego misericordiæ supplex, plurimis cum lachrymis dicam: ô refugium et unica salus mea, quare oblitus es mei? Quare continuo luctu & mœrore consumor? dum mihi ab importuno ho-

no hoste nulla quies datur? Me acerbißimè excruciant, me enecant hostes mei dum mihi quotidie insultant percunctantes, Vbinam sit Deus meus. Cur nullum dolendi finem facis ô anima mea? cur me respirare nunquam finis? Confide misericordiæ Dei, & memineris tempus fore, cum omni periculo defunctus illi gratias agam, conseruatori & parenti salutis meæ.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Vt cerua fontem anhela quærit anxiè
  Quam uis canum sagacium
Vexauit, urit arua dum sol igneus:
  Sic te pater dulcissime
Desiderat anima mea, cor meum tuam
  Sic expetit præsentiam.
O si niuea lux illa fulgeat mihi,
  Cum liceat ad templum Dei
Adire, & hymnos numini augustissimo
  Cum gente sancta dicere.
Noctes, diesq; lachrymæ tristissimæ

Fuere pro cibo mihi,
Dum continenter ſciſcitantur impiæ
Gentes, Deus meus ubi ſit.
Cur ille, dicunt, exulem ſeruum ſuum
Tantis relinquit in malis?
Iam fracta uirtus ponderi ſuccumberet
Rerum aſperarum, niſi bona
Fulciret illam ſpes, & animum reficeret
Iucunda cogitatio:
Nimirum adhuc tempus fore, cum ad amabilē
Redibo lætus patriam.
Tunc me meorum multitudo ciuium
Immenſa gratulantium
Templum Dei deducet ad ſanctiſsimum:
Tunc ciuitas clamoribus
Fauſtiſsimis ſonabit, omnia tinnulis
Latè ſonabunt plauſibus.
Ergo bona tibi tanta ô anima mea à tuo
Promiſſa cum ſcias Deo,
Cur non dolori iam modum figis? mihi
Cur omne tollis gaudium?

Com-

Committe iam, committe præsentissimo
Tuam salutem numini:
Nam liberati ab omnibus malis adhuc
Agemus illi gratias.
Hæc sæpe mecum colloquor, sed intimis
Resurgit in præcordijs
Quandoq; tanta uis doloris anxij,
Vix ut queam resistere.
Quapropter ad tui memoriam nominis
Amabilem sæpissime
Recurram ô unica spes mea, ô lux, & salus,
Charumq; solamen meum,
Dulcescet illa amaror omnis, & animo
Illa eluet curas meo.
Quanquam paterna sum fugatus à domo,
Vastasq; solitudines
Iordanis, auiosq; saltus Hermoni,
Inhospitalem & Mizarum
Exul peragro rerum egenus omnium:
Nunquam tamen tui pater
Non meminero, nunquam effluet animo meo

Dul-

Dulcißimum nomen tuum.
Eheu dolorem urget dolor, neq; ulla sit
Laboris intermißio.
Vt densus imber, uisq́; sæua grandinis
Ingente glomerati agmine,
Cum turbulento decidunt ex æthere,
Magnis & omne motibus
Cælum quatit tonitruum horrisonus fragor
Sternuntur agri, sternitur
Seges uirescens, rura plenis omnia
Natare foßis rusticus
Miratur: heu tali pater miserum agmine
Grauium malorum usq; obruis.
Sed tu serena placidus intueberis
Me fronte tandem, & candida
Lux pellet horridas tenebras: interim
Manente nocte desinam
Laudes tibi nunquam canere, numen tuum
Nunquam precari desinam,
Dicam tibi flens, ô salus, ô lux mea
Cur tandiu immemor es mei?

Cur

Cur lachrymis, dolore, luctu maceror
Dum uexat hostis barbarus?
In frusta corpus omne concidunt meum,
Et me miserrimè enecant,
Dum continenter sciscitantur impiæ
Gentes, Deus meus ubi sit.
Cur tristis es anima mea? cur nunquam mihi
Per te licet quiescere?
Comite iam, comite præsentißimo
Tuam salutem numini,
Nam liberati ab omnibus malis adhuc
Agemus illi gratias.

ARGVMENTVM PSAL. XLIII.

Habet idem argumentum hic psalmus, atque superior.

Psalmus XLIII.

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gēte non sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea, quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & ueritatem tuã,

ipsa

ipsa me deducent, & adducent in mõtem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ & exultationis meæ.

Confitebor tibi in cithara Deus, deus meus, quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, qui est salutare uultus mei, & Deus meus.

EXPLANATIO.

¶ Iudica me] *Vir sanctus in periculum uitæ falsis criminibus uocatus à Saule, optat Deum disceptare causam suam.* ¶ Et discerne.] *Quidam uertunt clarius ex Hebræo in hunc modum, & defende causam meam à gente non sancta.* ¶ Emitte lucem.] *Lucem, & ueritatem appellat fauorem, et auxilium hominibus pijs promissum à* Deo, *quibus rebus pelluntur tenebræ calamitatum, sed lux Dei splendidissima spiritus sanctus est, cuius sempiterna comes est ueritas: hanc lucem, & hanc ueritatem*

è cæ

è cœlo demittit Deus, ut filijs suis duces sint ad montem sanctum suum atq; ad illud templum immortale, ubi numen ipsius augustißimum perpetuis hymnis celebrant mentes beatæ. Nimirum nisi cœlestis hæc lux in hoc difficili, et periculoso uitæ cursu præluceat, & nobis iter ueræ pietatis ostendat, semper in maximis tenebris uersamur, & falsa pro ueris amplectentes longißimè aberramus à uia, quæ ducit in cœlum.

ARGVMENTVM PSAL. XLIIII.

Queritur gens Dei se ab Impijs cultoribus deorum crudelissimè uexari, neq; tamē Deum sibi opitulari, qui maiores suos benignissime tutatus sit, ac illustribus, & commemorandis beneficijs illos ornauerit, & precatur ab illo, ut tandem numen suum propitium ostendat.

Victori filiorum Coræ Eruditio.

Psalmus XLIIII.

DEus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum in diebus antiquis.

Manus

Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos, afflixisti populos, & expulisti eos:

Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos,

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis.

Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo cõculcabimus insurgentes in nos.

Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.

Saluasti enim nos de affligẽtibus nos, & odientes nos confudisti.

Deum laudabimus tota die, & nomini tuo confitebimur in seculum.

Nunc autem repulisti, & confudisti nos, & non egressus es cum exercitib. nostris.

Fecisti nos dare terga inimicis, & qui oderunt nos diripiebant sibi.

Dedisti nos tanquam oues escarum, et in gentibus dispersisti nos.

Vendidisti populum tuum sine diuitijs, & non multiplicasti in commutationibus eorum.

Posuisti nos opprobrium uicinis nostris, subsannationem, & derisum ijs, qui sunt in circuitu nostro.

Posuisti nos in prouerbium gentibus, commotionem capitis in populis.

Tota die uerecundia mea coram me est, & confusio faciei meæ cooperuit me.

A uoce exprobrantis, & obloquentis, à facie inimici, & persequentis.

Hæc omnia uenerunt super nos, & nõ obliti sumus te, & iniquè nõ agimus in testamento tuo.

Et non recessit retro cor nostrum, neque declinauerunt gressus nostri à semita tua.

Certè afflixisti nos in loco draconum,

& operuisti nos umbra mortis.

Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum,

Nonne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis.

Exurge, quare obdormis Domine? & ne repellas in perpetuum.

Quare faciem tuam auertis? obliuisceris afflictionis nostræ, & tribulationis nostræ.

Quoniam humiliata est usque ad puluerem anima nostra, adhæsit terræ uenter noster.

Exurge Domine, adiuua nos & redime nos propter misericordiam tuam.

EXPLANATIO.

¶ Gentes.] *Id est, Cananæos, & cæteras finitimas nationes.* ¶ Non enim.] *Plenißima pietatis est sententia, qua docet, quicquid belli, do-*

miq; feliciter administratur, attribuendum misericordiæ diuinæ, non prudentiæ, aut uiribus humanis. ¶ Et illuminatio.] *Id est, tuus fauor illos illustrans.* ¶ Non enim.] *In numine inquã tuo, non in armis, & uiribus nostris spem uictoriæ ponimus: quoties enim seruati sumus in bello, & periculis, tuo tantum numine seruati sumus. quamobrem de tanta erga nos benignitate semper tibi gratias agemus, & nomen tuum sempiternis laudibus persequemur.* ¶ Dedisti nos.] *Dedisti (inquit) nos hostibus tanquam pecudes cædi destinatas.* ¶ Vendidisti.] *Id est, tam paruo populum tuum uendidisti, ut nullas inde diuitias tibi compararis. Quod uerò sequitur, & non multiplicasti in commutationibus eorum: uerbum illud, multiplicasti, referendum esse uidetur ad diuitias, ut sensus sit, illum non esse factum ditiorem ob uenditionem populi, sed quidam reddiderunt ex Hebræo ad hunc modum, neq; auxisti pretia eorum: hi cum Symmachi interpretatione*

conſentiunt. ¶ Poſuiſti nos.] *Vt ſcilicet, qui alicui mala precari uelit, noſtram illi calamitatem precetur.* ¶ Commotionem capitis.] *Id eſt, ſumus apud impias nationes ioco, & deriſui: ſimile eſt illud in Pſalmo 22. diſtenderunt labia, & mouerunt caput.* ¶ Neq; declin.] *Id eſt, nulla tormenta, nulla uis calamitatum potuit nos impellere ad uiolandas leges, & præcepta tua. Hunc locum uertit etiam diuus Hieronymus ad hunc modum.* ¶ In loco.] *Dracones appellant gentes impias, & immanes, quibus ſeruiebant.* ¶ Vmbra mortis.] *Vmbram mortis uocant ſeruitutem acerbiſsimam, & tenebris mortis comparandam.* ¶ Si obliti.] Dixerant, *ſe nulla ui calamitatum potuiſſe cogi, ut deficerent ad* Deos *falſos, & commentitios: ad id confirmandum hæc ſubiungunt, ſi (inquiunt) abalienati fuiſſemus à* Deo *noſtro, non ne ipſe, qui nouit intimos ſenſus animorum, hoc noſtrum ſcelus animaduertiſſet? auderemus ne igitur apud illum mentiri, & falſa* præ-

prædicatione iactare innocentiam, & pietatem nostram erga ipsum? Sed quid opus est plura? Nõ ne quotidianæ cædes, & asperrima supplicia, quibus afficimur nominis tui causa, testantur, nos esse pietatis, & sanctæ religionis amantißimos? ¶ Quoniam propter te.] Hoc *uerbum, quoniam, apud* Hebræos *sæpe habet uim ornandi tantum, aut asseuerandi, ut apud* Latinos *quidẽ, mehercule, profectò.* ¶ Quoniam hum.] *Id est, ad terram abiecti sumus pondere calamitatum, & ad miserrimam, atq; infimam fortunam depreßi.*

ARGVMENTVM PSAL. XLV.

Est carmen nuptiale, quo celebratur Iesus Christus uerus Deus, & uerus homo, & ecclesia ipsius sponsa.

Victori super Lilijs filiorum Coræ erudiens canticum amorum, Psalmus. XLV.

ERuctauit cor meum uerbũ bonum, dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis.

Speciosus forma præ filijs hominum,

diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

Gloria tua, & splendore tuo, & cum splendore tuo prosperè procede, equita.

Super uerbum ueritatis, & mansuetudinis, & iustitiæ, & docebit te mirabilia dextera tua.

Sagittæ tuę acutæ, populi sub te cadēt, in corda inimicorum regis.

Sedes tua Deus in seculum seculi, uirga rectitudinis, uirga regni tui.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Myrrha, & stacte, & casia ab omnibus uestimentis tuis, ex domibus eburneis, ex quibus lætificauerunt te filiæ regum inter honoratas tuas.

Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato.

Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam,

am, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.

Et concupiſces rex decorẽ tuum, quoniam ipſe eſt Dominus tuus, & adorabis eum.

Et filia Tyri cum muneribus, uultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

Omnis gloria filiæ regis abintus, ex intertexto auro ueſtimentum eius, in ueſtibus acu pictis.

Adducentur regi: uirgines poſt eam, proximæ eius adducentur.

Adducentur: in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis.

Pro patribus tuis erunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

Memor ero nominis tui Domine in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi.

EXPLANATIO.

¶ Super lilijs.] Vocabulum Hebræum sine dubio significat lilium, neq; in aliam sententiam id acceperunt Aquila, & Theodotio interpretes luculenti in primis: sed pleriq; Hebræorum suspicantur, hoc in loco significari eo nomine instrumentum musicum, ad quod sacerdotes huius hymni uerba modularentur. mihi uerò liliorum inscriptio uidetur ad materiam carminis aptißimè conuenire, quo carmine Christi, & ecclesiæ nuptiæ celebrantur. Quis autem studiosus literarũ diuinarum nescit, hunc sponsum de se dicere in Canticis, Ego flos campi, & lilium conuallium: & de sua sponsa, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias? Quin etiam ipsa sponsa in eodem libro loquens de hominibus pijs, ex quibus corpus suum constituitur, ait dilectum suum inter lilia pasci. ¶ Eructauit.] Animus (inquit) meus suauißimis epulis spiritus sancti saturatus eructat carmen bonum, et hos ego uersus ad decus, & lau-

laudẽ sempiterni regis canto. ¶ Lingua mea.] Vt enim calamus eò mouetur, quò manus scriptoris illum ducit, sic linguam Dauidis spiritus sanctus mouebat, & moderabatur. ¶ Speciosus.] Quid enim tam pulchrum, tam elegans tam'ue formosum, quàm Iesus Christus Opt. max. qui ab omni labe, & macula peccati purißimus fuit, & omnibus uirtutũ numeris absolutißimus? Quæ species tam amabilis, tam suauis, & iucunda, quàm huius mansuetißimi regis aspectus? qui neminem pœnitentẽ, quamuis improbũ, & impium, aspernatur, atq; adeò omnes laborantes, & afflictos in suum sinum ultro uocat dulcißimis uerbis eos ad hunc modum appellans: Confugite ad me omnes, qui laboratis, & grauati estis, & ego reficiam, & recreabo uos. ¶ Diffusa est.] Id est, tam grata, tam suauis, & plena auctoritatis est oratio tua, ut omnis persuadendi uis labris tuis insedisse uideatur. Itaq; nonnulli in Euangelio Ioannis hanc loquendi diuinitatem admirantes

asseuerant, neminem ex omnibus mortalibus unquam ita locutum esse, ut Iesum *Christum.* ¶ Accingere.] *Christi gladius est uis illa spiritus & uerborum efficacissima, & penetrabilior omni gladio ancipiti, ut (inquit) diuus* Paulus. *qua quidem ui, & gladio ille usus crudelissima tyrannide hostis sempiterni humanum genus liberauit, & sub potestatem, ac ditionem suam omnes nationes, terrasq; subiunxit.* Eum *gladium appellat gloriam, & splendorē* Christi, *propterea quòd is ea re sibi decus, & imperium comparauit.* ¶ Equita.] Tu *(inquit) tanquam equo uectus euangelio totum orbem terrarum peragrabis, dextera diuinitatis tuæ commemoranda, & inaudita facinora edens.* E*st autem animaduersione dignissimum, quòd euangelium uates sanctus appellat uerbum ueritatis, & mansuetudinis, & iustitiæ: quibus nominibus illius uis, & proprietas ita describitur, ut nihil ad eam explicandam excogitari possit magis accommodatum: siquidem euangelio*

gelio traditur uera cognitio Dei rerumq́; diuinarum, & pœnitentibus omnium peccatorum condonatio promittitur, & iustitia Dei patefit, ut (inquit) diuus Paulus. qualis autem sit hæc iustitia Dei, et quibus impertiatur, quóue modo, dictum est in explanatione psal. 40. ¶ Sagittæ tuæ.] Id est, sagittis euangelij, & charitatis feries animos mortalium, qui te oderunt, & illorum innatam impietatem interficies, atq; omnes gentes ad terram sese abijcientes nomen tuum suppliciter uenerabuntur. Sed sagittæ significant etiam pœnas, & supplicia, quibus plectitur eorum pertinacia, qui salutare imperium Christi repudiant: euangelium enim alijs est odor mortis ad mortē, alijs odor uitæ ad uitam, ut (inquit) diuus Paulus. ¶ Sedes tua.] Pronuntiat, imperium Christi sempiternum fore, propterea quòd ille & Deus sit, & summa iustitia, & æquitate regnum administret. ¶ Propterea unxit.] Te ô Christe Deus, Deus tuus unxit spiritu sancto uberrimo

fonte

fonte lætitiæ, unxit autem hoc oleo pretiosissimo longe uberius te quàm cæteros filios suos, qui sunt consortes & cohæredes tui: ijs enim spiritus sancti uis finitè communicatur, in te uerò copiosissimè, largissimeq; effusa totum to ta repleuit. Sed paulo fusius hæc explicanda sunt, quò facilius intelligantur. Deus instituerat apud Hebræos, ut qui regis honore, ac nomine afficerentur, aut sacerdotium inirent, oleo sacro ungerentur, de cuius compositione mentio fit in eo libro, qui inscribitur Leuiticus: itaq; cum is Iesum illius gentis, cæterarũq; nationum & regem & pontificem constitueret, antiquo more ipsum oleo perunxit, non illo quidem manu, atq; opere hominum facto, sed eo, cuius efficacitate ac ui, creata & effecta sunt omnia, nempe spiritu sancto. Hoc cœleste oleum è Christo defluens in uniuersa ipsius membra, id est, in omnes, qui non fictè, sed uerè Christiani sunt, eos quoq; reges, sacerdotesq; constituit. sed inter hanc nostrã, & Christi un-

sti unctionem plurimum interest: hic enim spiritum accepit nulla mensura, ut inquit Ioannes Baptista, nobis eius accipiendi certus definitus est modus, isq; pro eo quantum metitur unicuiq; liberalitas Christi, ex quo tanquam ex fonte plenißimo ad nos omnia bona permanant. Ex his, quæ breuiter attigimus, satis perspicuum esse uidetur, quare uates sanctus cecinerit, Christum oleo lætitiæ delibutum esse uberius quàm consortes suos. ¶ Myrrha.] Vestimenta Christi sunt anima, & corpus, quibus eius diuinitas induta est, quæ diuus quoq; Paulus in epistola ad Hebræos scripta nominat uelamen: unguenta suauißima sunt excellentißimæ uirtutes, quæ diuinum afflant odorem ex ea natura, quam ille assumpsit. ¶ Ex domibus.] Aedes eburneæ, id est, ornatißimæ ac magnificentißimæ, sunt mentes piorũ, quas incolit Christus, ut ait diuus Paulus in Epistola ad Ephesios scripta. Harum mentium puritate mirandum in modum pij Christum exhilarant

rant

rant gaudentem uirtutibus, & religione suorum. ¶ Filiæ regum.] Etiam filiæ principum, & regum (inquit) se tibi in seruitutem pie, sancteq; dicabunt. ¶ Astitit regina.] Hactenus sponsum laudibus celebrauit, nunc ipsam sponsam elegantißimè describit, id est, ecclesiam sanctam, quam dicit aßidere sponso: id quod etiam diuus Paulus affirmat his uerbis, Deus, qui diues est in misericordia, propter multam charitatē suam, qua dilexit nos etiam cum mortui essemus per delicta, conuiuificauit nos unà cum Christo (per gratiam seruati estis) simulq; cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. ¶ Obliuiscere.] Monet sponsam si uelit amore sui sponsum incendere, necesse esse, ut ipsa in illum omnem amorem suum transfundat, atq; omnia obliuiscatur, quæ antea charißima habebat. Hæc est illa præstantißima animi affectio hominis Christiani maximè propria, quam nostri abnegationem sui, & mortificationem

tionem carnis usurpare, atq; appellare solent. de ea sponsus ipse, & ipsius discipuli præclarißima, & uere diuina præcepta nobis reliquerunt. ¶ Filia Tyri.] *Significat, nationes, quæ falsos* Deos *colebant, dona ecclesiæ sanctæ allaturas, & primarios uiros illam suppliciter ueneraturos.* ¶ Omnis gloria.] Ne *quis existimaret decorem, & ornatum reginæ constare ex rebus externis, & ijs quæ oculis cernuntur, dicit, omnem pulchritudinem, omniáq; eius ornamenta constituta esse in animo illius: ut intelligamus, & aurum, & uestes elegantißimas nihil aliud esse quàm præclaras et diuinas ecclesiæ uirtutes.* ¶ Virgines.] *Virgines (inquit) eam deducent, & proximæ eius, id est, quæ moribus, & pietate coniunctiores illi sunt, adducentur ad te. uirgines autem nominari intelligito non solum fœminas uiri expertes, atq; intactas, sed promiscuè omnes, qui animos gerunt incorrupta doctrina, & morum integritate præstãtes. in quam sententiam*

diuus

diuus quoq; Paulus accipit hoc nomen uirginitatis, cùm ſcribens ad Corinthios ait, deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto. ¶ Pro patribus.] Monuerat eccleſiam, ut *obliuiſceretur domum paternã: nunc eam conſolatur promittens, loco parentum naſcituros ipſi filios, qui potiantur imperio orbis terrarum. ij filij fuerunt* Apoſtoli, *& qui ab eorum diſciplina profecti omnes nationes religione ſancta imbuerunt, & illas dicto obedientes habuerunt.* ¶ Memor ero.] *Inducit eccleſiam gratias agentem ſponſo ſuo, qui eam tantis beneficijs affecerit.*

ARGVMENTVM PSAL. XLVI.

Superiore hymno prædixerat coniunctionem eccleſiæ cum Chriſto : at hoc exponit, quot bella quoque oppugnationes ſit illa perpeſſura, maximè primis temporibus: quam ob cauſam inſcriptus eſſe uidetur ipſe hymnus, pro iuuenculis. Deſcribit item magnifica oratione quãta ſit fortitudo fiducia, & ſecuritas piorum ob tutelã Dei. Inducit autẽ ipſam eccleſiam loquentem.

Victori, filiorum Coræ, pro iuuenculis.
Psalmus XLVI.

DEus noſter refugium, & uirtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.

Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt, & intumuerunt aquę eius, concuſſi ſunt montes in fortitudine eius.

Fluminis riuuli lætificant ciuitatē Dei, ſacrarium habitaculorum altiſſimi.

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane, diluculo.

Conturbatæ ſunt gentes, & inclinata ſunt regna, dedit uocem ſuam, & mota eſt terra.

Dominus exercituum nobiſcum, adiutor noſter Deus Iacob.

Venite, & uidete opera Domini, qui poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella uſq; ad finem terræ.

Arcum conteret, & confringet arma,

& ſcuta comburet igni.

Vacate, & uidete, quòd ego ſum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Dominus exercituum nobiſcum, adiutor noſter Deus Iacob.

¶ Pro iuuenculis.] *Cur exiſtimem, ita inſcriptum eſſe hunc hymnum, ſuprà dixi, ſed multi ſuſpicantur, uocabulo* Hebræo, *quod eſt Alamoth, hoc in loco ſignificari inſtrumentum muſicum, ad quod huius hymni uerſiculi canerentur.* ¶ Propterea.] Nos *(inquit) freti præſidio ſummi dei animo quieto & tranquillo erimus, etiam ſi horrificis terræ motibus orbis terrarum conquaſſetur, & præcipitent montes in medium mare.* ¶ Sonuerunt.] Tanta *(inquit) hoſtium uis concitata eſt contra gentem* Dei, *ut tempeſtuoſo mari, & undarum impetu montes concutienti comparari queat: ſed nihil minæ, nihil impetus ingruentium malorum obfuit ciuitati, & ſacrario* Dei, *id eſt, eccleſiæ pio-*

piorũ, in qua ueri dei cultus uiget, quam etiam ob causam cœlestis fauor, et spiritus sancti gratia illam tutam & incolumen reddit, ac perpetuis gaudijs exhilarat, fontes autem & flumina in literis sanctis appellari pro affluenti gratia spiritus sancti, nemo illarum studiosus est, qui nesciat. ¶ Conturbatæ.] Omnes nationes & omnia regna trepidauerunt, & tandem ultro succubuerũt, cùm uox euangelij intonuisset, & miraculorũ fulgura coruscarent. ¶ Venite.] Considerate (inquit) quàm commemoranda, & omnem naturæ uim longè superantia facinora ediderit Deus, dùm homines rudes, & idiotæ superant philosophos, pauci numero nationes uniuersas, homines infima fortuna summorũ principum potentiam, mortales diabolum, & eius satellites immortales. ¶ Auferens bel.] De hac cœlesti, et dulcissima pace, quam terris attulit Christus, Esaias quoquè similia uaticinatur: sed qualis ea pax sit, pij soli ex omnibus hominibus intelligunt.

eaq; fruuntur etiam, cùm omni scelere, ac crudelitate uexantur ab impijs, eam significabat magna illa tranquillitas pacis, & otij, quæ omnibus ferè gentibus data est, dum Christus uersabatur in terris. ¶ Vacate.] Desinite (inquit Christus) iam oppugnare gentem meam, & animo sedato cognoscite, me esse uerum deum: id enim uel cæcis apparere potest ex innumerabilibus miraculis, quæ ui Euangelij, & nominis mei paßim eduntur. Sed sententia diuina huius uersiculi semper suā uim habet: est enim necesse, nos ab omnibus nostris operibus quiescere, & sapientiam hominū pro summa stultitia putare, ut spiritus Dei regnet, atq; omnia administret in nobis. quò quisq; magis hoc modo quiescit, & cessat, eò clarius uidet Iesum Christum uim salutarem & præpotentem, atque à Deo ipsam Dei sapientiā existere, quam Iudæi, & Græci tanquam rem maximè imbecillam & stultam pro nihilo ducunt: Græcos autem & Iudæos cùm dico, eos intelligi uolo, qui

qui ſtultis opinionibus inflati ſapientiam ueram, ueramq́; iuſtitiam humano labore, atque induſtria comparari poſſe confidunt. ¶ Exaltabor.] *Notiſsima (inquit) eſt potentia & maieſtas mea in cœlo, ſed iam nota erit etiam in terris, & omnes nationes abiecta ſuperſtitione ueram & ſanctam religionem amplectentur.* ¶ Dominus exercituum.] *His uocibus Chriſti confirmata eccleſia piorũ exultat gaudio, ac repetit uerſiculum ſuperius cantatum. Illud tamen ſcire oportet, non improbandos eſſe, qui exiſtimãt his uerſibus etiam inſignem aliquã uictoriam celebrari, quam ciuitas Hieroſolymitana conſecuta fuerat, & quia non ſine prodigijs res geſta memoratur, ueriſimile eſt, hunc hymnum fuiſſe compoſitũ, cùm Deus eam urbem obſidione liberauit Aſſyriorum, regnante Ezechia, maximis copijs una nocte ad internetionem cæſis : poſt eam uictoriam pax omnibus finibus terræ Iudææ data eſt, ut ſcriptum eſt in libro Paralip. propterea glo-*

riatur populus, Deum abstulisse bellum usque ad fines terræ. Vrbem uerò Hierosolymam, appellat sacrarium dei propter augustißimum templum, in quod gens Hebræa ex omnibus locis ad statas, solēnesq́; ceremonias cōueniebat.

ARGVMENTVM PSAL. XLVII.

Superiore psalmo descripserat tumultus, et bella cōcitata contra Ecclesiam Christi, hoc autem inducit ipsam Ecclesiam lætitia exultantē ob uictoriam adeptam, & religionem ueram toto terrarum orbe propagatam. Est autem chorus Apostolorū, qui omnes nationes hortatur ad plausum, & gratias agendas Deo, cuius misericordia repudiauerint superstitionem, & religioni sanctæ & inuiolatæ adhæserint.

Victori, filiorum Coræ Psal. XLVII.

OMnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis.

Quoniam Dominus excelsus, terribilis, & rex magnus super omnem terram.

Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.

Elegit nobis hæreditatē nostram, pulchritudinem Iacob, quem dilexit.

Ascendit Deo in iubilo, Dominus in uoce

more tubæ.

Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite.

Quoniam rex omnis terrę Deus, psallite sapienter.

Regnauit deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam.

Principes populorum cōgregati sunt cum Deo Abraham, quoniam deo adhæserunt scuta terræ, uehementer eleuatus est.

¶Et rex.] *Plausu inquam lætitiam uestram declarate, quoniam Christus imperio omnium terrarum potitus est, & apud omnes mortales diuinitatem, & potentiam suam declarauit.*

¶Subiecit populos.] *Subiecit nostræ potestati, ac religioni sanctæ nationes, quæ falsis dijs seruiebant, & selegit, ac nobis pro hæreditate aßignauit quicquid speciosum, & excelles erat in familia Iacob, quē perpetuò dilexit.*

¶Ascēdit.] *Celebrat ascēsum domini in cœlū, quoniā ex ea re tanquā ex uberrimo fonte do-*

na Spiritus sancti in animos hominũ profluxerunt, & Apostoli uim illam, & robur incredibile cõsecuti sunt, quo omnia superarũt. Quòd uerò dicit, Dominum ascendisse in iubilo, & in uoce tubæ, uidetur innuere gratulationem illam cœlitum cum lætitia clamantium, Dominus fortis, & potens in prælio: quæ quidẽ uerba sunt tanquam militum gratulantium, & triumphum sui ducis clamoribus faustis prosequentium. ¶ Psallite sapienter.] Id est, non lingua tantum, sed etiam animo, considerantes scilicet, quàm sint admirabilia Christi facta, quæ carminibus uestris celebratis. ¶ Regnauit Deus.] Imperabat quidem antea Deus omnibus gentibus, sed inuitis, ac rebellibus, nunc autem uolentibus, ac libentibus illis dominatur. ¶ Principes pop.] Id est, principes omnium nationum relicto cultu falsorum deorum sese cum uero Deo coniunxerunt, atq; ita una ex Iudæis & cæteris gentibus ecclesia conflata est, nam Deo adhæserunt scuta terræ, id est reges,

ges, ac gubernatores ciuitatum, quos etiam Oseas appellat clypeos, propterea quòd populi eorum uirtuti, ac tutelæ commendati sunt.

¶ Vehementer.] *Concludunt hymnum exclamatione plena lætitiæ, gratulantes cultum, & uenerationem ueri Dei in omnes terrarum fines propagatam esse.*

ARGVMENTVM PSAL. XLVIII.

Ciuitas sancta gratias agit Deo, propter uictoriam adeptam, & commemorat, quàm tuti, & beati sint, qui se illius fidei, ac tutelæ commiserunt, quæ autem continentur hoc psalmo, non tam conueniunt Hierosolymis quàm ecclesiæ sanctæ, cuius imaginem illa ciuitas gerebat.

Psalmus Cantici filiorum Coræ. XLVIII.

MAgnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Pulcher locus, gaudium uniuersæ terræ est mons Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in domibus eius cognitus est esse tutum refugium.

Quoniam ecce reges congregati sunt, transierunt simul,

Ipſi uiderũt, ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, in fugam præcipites dati ſunt, tremor apprehendit eos.

Ibi dolores ut parturientis, uento orientali contriuiſti naues Tharſis.

Sicut audiuimus, ſic uidimus in ciuitate Domini exercituum, in ciuitate Dei noſtri Deus fundauit eam in æternum.

Expectauimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.

Secundum nomen tuum Deus, ſic & laus tua uſque ad fines terræ, iuſtitia plena eſt dextera tua.

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

Circundate Sion, & circumite eam, numerate turres eius.

Ponite corda ueſtra ad mœnia eius, & exaltate palatia eius, ut enarretis in progenie altera.

Quoniam hic Deus: Deus noſter in æternum, & in ſeculũ ſeculi, ipſe reget nos uſq; ad mortem.

Et

¶ Et laud.] *Laudibus (inquit) efferendus est Deus, præcipuè in urbe nostra, ob summa & cõmemoranda beneficia, quibus nos quotidie ornat.* ¶ Pulcher locus.] *Montem Sionẽ, et urbem Hierosolymã appellat uaticinando gaudiũ uniuersæ terræ, quoniã uera cognitio Dei, ueráq; religio, ex ijs locis manarunt in omnes terrarũ oras, quæ quidem res & salutẽ, & lætitiam mortalibus attulit immortalẽ, Sionẽ uerò appellat latera aquilonis, propterea quòd is mons situs est in aquilonali urbis parte, ut etiam meminit Esaias.* ¶ Transierũt.] *Venerant (inquit) multi principes ad obsidendã ciuitatem nostram, sed ad internecionẽ cæsi profligatiq; sunt. Sæpe autẽ legimus in libris Reg. & Paralip. reges coniuratione facta Iudæis bellum intulisse, & temeritatis suæ pœnas grauißimas dedisse. Sed tamen hoc hymno ea uictoria celebrari uidetur, quam reportauit Iosaphat à Moabitis, & Ammonitis, & Syris, ac etiam gentibus transmarinis,*

¶ Ipsi uiderunt.] *Viderunt (inquit) hostes, & senserunt suo maximo malo,* Deum propugnare *pro ciuitate sua.* ¶ Vento orientali.] Hanc *esse allegoriam fatentur etiam* Hebræi, *quæ significat, hostes ui numinis ita disiectos & fractos fuisse, ut naues impetu uentorũ dissipari ac deprimi solent.* Hac eadem *allegoria nauis fractæ usus est* Ezechiel, *cum describeret excisionem* Tyri: *naues autem* Tharsis *appellat nauigia* Cilicum, *si fides est adhibenda* Iosepho. Eas *naues fuisse maximas significat* Ezechiel. ¶ Sicut audiuimus.] *Audieramus (inquit populus sanctus)* Deum *custodem esse & defensorẽ ciuitatis nostræ: id uerum esse, nosmetipsi uidimus, & re ipsa experti sumus.* ¶ Deus fund.] Et *hoc, & quædam alia, quæ continentur hoc hymno, falsa essent, nisi referrentur ad nostra* Hierosolyma, *id est ad* Ecclesiam *piorum, nam urbs illa* Iudæorum *iampridem euersa est.* ¶ Expectauimus Deũ.] *Cum uersaremur in maximis periculis, confugiebamus*

mus ad templum tuum sanctißimũ, opem tuam implorantes, & summa cum fiducia illam expectantes, neq; nos expectatio nostra fefellit. ¶ Secundum nomen tuum.] *Quemadmodum nominis tui fama ad ultimas terrarũ oras penetrauit, ita & laudes tuæ omnibus locis celebrabuntur, teq́; iustißimũ atq; optimum esse cunctæ nationes prædicabunt.* ¶ Circundate Sion.] *Contemplamini (inquit) diligenter urbis sanctæ mœnia, turres, domos, cæteraq́; magnificentißima monumenta, quò poßitis eius laudes memoriæ posterorum commendare.* ¶ Quoniam hic.] *Hic Deus erit Deus noster in perpetuum, nosq́;, ac nostra omnia usq; gubernabit, ac tuebitur, dum uitæ istius usura fruemur.*

ARGVMENTVM PSAL. XLIX.

Hortatur ad contemnendas opes, & honores: & iustitiam, ac pietatem colendam: ostendens, stultissimos & miseros esse eos, qui cupiditati rerum caducarum seruiunt: contraq; sapientes, ac beatos, qui rebus omnibus humanis contemptis cœlestia tantum bona consectantur.

Victo-

Victori, filiorum Coræ Psalmus XLIX.

AVdite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis orbem,

Tam filij hominis, quàm filij uiri, ſimul diues, & pauper.

Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in pſalterio ænigma meum.

Cur timebo in die mala; iniquitas calcanei mei circundabit me?

Qui confidunt in potentia ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur.

Fratrem redimendo redimere non poteſt aliquis, neque dare Deo redemptionem eius.

Si quidem pretioſa eſt redemptio animæ illorum, ut aliquis ſcilicet uitet mortem, & uiuat adhuc in æternum,

Et non uideat ſepulchrũ, certe uident etiam ſapientes mori, ſimul inſipiens & ſtultus pereunt.

Et

Et relinquunt alienis diuitias suas, & intimum eorum domus suæ in ęternum.

Et tabernacula sua in progeniem & progeniem uocauerunt nominibus suis terræ.

Et homo in honore non perdurabit, similis erit iumentis, quæ intereunt.

Hæc uia illorum, stultitia est eorum, & posteri eorum iuxta os illorum current.

Sicut oues in inferno positi sunt, mors pascet eos.

Et dominabuntur eis iusti in matutino, & fortitudo eorum ueterascet, infernus erit domicilium eorum.

At Deus redimet animã meam de manu inferi, quoniam suscipiet me.

Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniam cum interibit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.

Quoniam animæ suæ benedixit in uia

ſua & laudabunt te, cum benefeceris tibi.

Introibit uſque ad progenies patrum ſuorum, & uſque in æternum non uidebit lumen.

Homo cùm in honore eſt, ſi non ſit intelligens, ſimilis erit iumentis, quæ intereunt.

¶ Audite hæc.] *Reprehenſurus auaritiam, & cupiditatem honoris, & potentiæ, uocat omnes mortales ad audiendam orationem ſuam, propterea quòd nullum hominum genus eſt, quod his uitijs, & grauiſsimis animi perturbationibus non laboret.* ¶ Tam filij hominis.] *Id eſt, tam obſcuro, quàm claro genere orti, nam ea uerba in hanc ſententiam accipiunt* Hebræi. ¶ Inclinabo.] *Ego quoque attento animo audiam, quæ ſum expoſiturus, neq; magis uos, quàm meipſum admonebo. Sententias grauiſsimas huius carminis uocat conſuetudine linguæ* Hebrææ *parabolas, eaſdem uerò appellat ænigmata, propterea quòd cognitio earum*

rum rerum quæ in ipsis continentur, capi non potest, neq; approbari, nisi spiritu Dei mens illustrata sit. ¶ Cur timebo.] Videtur hæc esse oratio hominis qui secum cogitauerit de diuitijs comparandis, quique multis antè seculis animaduerterit ea quæ postea monuit sapientissimè diuus Paulus his uerbis: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus, nam qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum, & desideria multa inutilia, & nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionem: radix enim omnium malorum est auaritia, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hæc igitur cum animo suo considerans etiam sanctus uates, cur (inquit) pecuniæ causa uelim committere, ut mihi timendum sit, cùm dies ille formidolosus aduenerit, quo die uniuersi mortales uocabuntur in iudicium totius uitæ rationem reddituri? Cur inquam ob diuitias coaceruandas animum scelere, & frau

dibus implicem? Diem uerò illum extremũ ea ratione malum appellauit, qua ratione alius uates eundem uocat diem iræ, calamitatis, & miseriæ: talis enim erit ille improbis, & impiis: at ijs, qui iustè cum fide uixerunt, lætißimus, & faustus illucescet. Calcaneum uerò appellari pro fraudibus, & dolis, alio loco explicatum est à nobis. ¶ Qui confidunt.] *Audiant ea quæ dicturus sum, ij, qui potentia, & magnitudine opum suarum confidunt, & gloriantur, nemo speret, se uel infinita ui pecuniæ comparaturũ sibi, aut suis huius uitæ perpetuitatem, cùm præsertim uideat, etiam homines bonos, & sapientes mori. Quòd uerò dicit, pretiosam esse redemptionem animæ ipsorum, id significat, nulla ratione mortem euitari posse: similem loquendi modum animaduertimus in libro primo Regum: ait enim scriptor illius historiæ,* Oraculum Domini *erat in diebus illis pretiosum, id est,* Deus *ijs temporibus oracula non edebat.* ¶ Intimum eorum.] *Deridet stulti-*

ſtultitiam, & arrogantiam diuitum, & potentum, ſed oratio eſt præciſa, atque imperfecta, & ob eam rem obſcura. Eſt autem ſententia horum uerborum: in animis iſtorum uerſatur hæc cogitatio, ædes illas magnificentißimas, quas ædificant, fore ſempiternas unà cum fama ſuorum nominum, ſed profectò falluntur, nam ſimul cum ipſis & nomen, & tituli, & inſana illa ædificia celeriter intcribunt. Hæc quidem uia, & ratio uiuendi plena eſt ſtultitiæ, nihilo minus tamen proſperi eorum ad has opiniones, & præcepta uitæ ſuæ curſum accommodant, opes, & honores cæteris omnibus rebus anteponentes. ¶ Sicut oues.] *Deſcribit diuitum arrogantium miſerabilem exitum, qui tandem è uita excedentes ad inferos deijciuntur, ubi ſempiternis cruciatibus afficientur. At cùm dies ille pulcherrimus illuxerit, quo die hominum corpora è ſomno mortis ad lucem alterius uitæ excitabuntur, tunc dominabuntur diuitibus impijs pij, quà*

nunc ab illis acerbißimè uexātur. ¶ At Deus.] Significat tempus illud optatißimū, quo Deus ab inferis excitabit pios, ad uitam beatam, & immortalem. ¶ Ne timueris.] Ne perturberis (inquit) animo, néue te conditionis tuæ pœniteat, quisquis cum fide ac pietate uitam colis, cùm uideris improbum aliquem diuitijs, & honoribus florentem: celeriter enim his inanibus bonorum simulachris spoliabitur, & nudus, atq; egens detrudetur ad inferos. ¶ Quoniam animæ.] Quia (inquit) suauiter ac delicatè uixit diues insipiens, nihil animo suo libidinibus, & insanis cupiditatibus ardenti negans, quin etiam cæteros ad eandem luxuriam, & intemperantiam adhortatus est: nam eiusmodi homines te commendare solent, si uoluptatibus seruias, & tibi (ut ipsi loquuntur) benefacias, quoniam inquam tam male sibi, ac cæteris consuluit diues stulus, propterea aggregabitur ad maiores suos, quorum stultitiam & intemperantiam imitabatur in uita, & in tenebris infero-

ſcrorum unà cum illis cruciabitur in perpetuum. ¶ Homo.] *Concluditur carmen ſaluberrima ſententia, hominem ſcilicet, cui contingunt amplæ fortunæ ſine prudentia & pietate, perinde atq; beſtias extincto corpore omnibus bonis in perpetuum ſpoliari.*

ARGVMENTVM PSAL. L.

Prædicit ritus, & ceremonias à Moſe inſtitutas repudiandas eſſe, & excellentiorē colendi Dei rationem introductum iri.

Pſalmus Aſaph. L.

DEus deorum Dominus loquetur, & uocabit terram.
A ſolis ortu uſque ad occaſum. Ex Sion perfecta pulchritudine Deus reſplendebit.
Veniet Deus noſter, & non ſilebit.
Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas ualida.
Aduocabit cœlum de ſurſum, & terram, ut iudicet populum ſuum.
Congregate mihi ſanctos meos, qui

fecerunt fœdus mecum super sacrificijs.

Et annuntiabunt cœli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est.

Audi populus meus, & loquar Israel, & testificabor tibi, Deus Deus tuus ego sum.

Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in cõspectu meo sunt semper.

Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos.

Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, & quadrupedes quæ in mille montibus pascuntur.

Cognoui omnia uolatilia montium, & bestiæ campestres mecum sunt.

Si esuriero, non dicam tibi: meus enim est orbis terræ, & plenitudo eius.

Nunquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua.

Et inuoca me in die tribulationis, eruã te, &

re,& honorificabis me.

Peccatori autem dixit Deus,quare tu narras iustitias meas,et assumis testamẽtum meum per os tuum?

Tu uerò odisti disciplinam,& proiecisti sermones meos retrorsum.

Si uidebas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionẽ tuam ponebas.

Os tuum abundauit malitia,& lingua tua concinnabat dolos.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris,& aduersus filium matris tuæ ponebas opprobrium:hæc fecisti,& tacui.

Existimasti iniquè,quòd ero tui similis,arguam te,& statuam contra faciem tuam.

Intelligite hæc,qui obliuiscimini Deũ, nequando rapiat,ut non sit,qui eripiat.

Sacrificans laudẽ honorificabit me,& ei,qui ordinat uiã ostendã salutare Dei.

¶ Deus.] *Id est, iudicum & principũ, ut alio loco explicatum est:tametsi Dionysius in libro de diuinis nominibus ostendat,etiam deos uo-*

cari mentes illas cœlestes ab omni concretione materiæ segregatas, quos Angelos nostri uocabulo græco appellant, quòd hæ mentes sint internuntiæ, atq; interpretes Dei. ¶ Loquetur.] Deus (inquit) loquuturus aduocabit testem ipsam terram: infra ait, cœlum quoq; aduocatum iri. His autem loquendi modis uti solent scriptores sancti, cùm declarare uolũt magnitudinem rerum dicendarum. uel ait, Deum à solis ortu usq; ad occasum terram aduocaturum, propterea quòd Christus ad omnes terrarum oras Apostolos suos misit, qui filios Dei dispersos, & dißipatos unum in locum congregarent. ¶ Veniet.] Deus (inquit) noster aderit, & nobiscum loquetur, ut nos à ceremonijs & legibus antiquis traducat ad longe præstantiorem sui colendi rationem: sed cauete, ne eius cõsilia, & admonitiones repudietis: ignis enim in cõspectis eius exardescet, & in circuitu eius tempestas ualida, id est, habebit in promptu grauißima supplicia, quibus rebelles, ac dicto non

non audientes afficiat. Hæc autẽ omnia, perinde ut prædicta sunt, ad uerbum euenerunt: uenit enim Deus aſſumpto corpore humano, & ex Sione ſplendidiſsimam diuinitatis ſuæ lucem miſit, qua cæcos animos mortaliũ illuſtrauit, ſed cum impia gens illum docentem, & ſaluberrima præcepta edentem crudeliſsimè interemiſſet, & diſcipulos eius non minore odio perſequeretur, diuinæ iræ ignis exarſit, & horrifica bellorum tempeſtas excitata eſt, quæ tecta urbis & mœnia diſturbauit, & gentem impiam ferro, fame, ac peſte conſumpſit, & reliquias omnium rerum egeſtate, atq; exilio perpetuo mulctauit. ¶ Congregate.] Cogite (inquit Deus) cultores meos, qui ritus & ceremonias à me olim pro rudi populo inſtitutas religioſè obſeruant, cogite inquam illos, ut orationi meæ interſint, & intelligant, ueniſſe iam tempus cùm mihi non iam uitulos, aut hircos immolari, ſed hoſtias ſanctas, puras & uiuentes offerri uelim. ¶ Et annunciabunt.] Cùm

(inquit) allocutus fuerit Deus populum suum, orbes cœlestes, quos uoluit esse testes orationis suæ, prædicabunt eum, omnia summa cum iustitia decreuisse: sunt, qui cœlos hoc loco appellari existiment pro cœlitibus ipsis, quos angelos appellamus. ¶ Audi.] Iam Deum inducit loquentem, & sacrificia à Mose instituta repudiantem. ¶ Non sacrificijs.] Non (inquit) hanc accusationem institui, ut te reprehenderem de sacrificijs neglectis, nam ea nunquam intermittis, sed nolo te in eiusmodi rebus pietatem constituere. ¶ Cognoui omnia uolatilia.] Id est, in mea potestate sunt, est hæc forma loquendi Hebræa. ¶ Si esuriero.] Repudiatis sacrificijs antiquis ritum sacrificandi nouum, & Christianæ religionis proprium introduxit: Deum enim laudare, id est, eius infinitam bonitatem in omnibus rebus prædicare, ei semper gratias agere, & quicquid cogitamus, loquimur, agimus, ad eius gloriam dirigere, hoc est dignum sacrificium Christiano:

itaq;

itaq; Paulus in episto. ad Hebr. scripta, nos monet, ut per Christum immolemus hostiam laudis semper Deo. ¶ Et redde.] Et solue (inquit) Deo, quæ uouisti: uouemus autem omnes, qui ueram pietatem profitemur, nos gloriam Dei rebus omnibus antelaturos & sanctißimũ eius numen piè, sanctéq; ueneraturos. ¶ Et inuoca me.] Sacrificia (inquit) hoc modo, & Deo persolue, quod debes: & in rebus aduersis me præsentem, & propitium senties. ¶ Peccatori.] Quoniam dixerat suprà, non in sacrificijs tuis arguam te, nunc exponit, quibus in rebus arguendi sunt. Itaq; damnat simulationem uirtutis, ac pietatis, eos uidelicet, qui Deum uerbis confitentur, factis negant, ut ait Apostolus, & quæ præcepta Dei semper in ore habent, ea minimè obseruant. ¶ Cum adulteris.] Id est, cum ijs societatẽ coibas. ¶ Hæc fecisti & tac.] Cùm tot, ac tanta scelera in te admitteres, ego dißimulabam si qua fortè resipisceres, at tu ad cætera scelera nefaria id etiam addidisti,

quòd

quòd lenitatē meam sic interpretatus es, quasi ego tui similis essem, & maleficijs delectarer, sed profecto erras, nam arguam te, & ponam tibi ante oculos omnia scelera, quæ unquam edidisti. ¶ Sacrificans.] *Iterum præcepit de sacrificio, quod ab omnibus pijs requirit: & pollicetur, uiam suā ordinanti, id est, uitæ cursum piè, sancteq; instituenti, se donaturum salutem Dei, id est, salutem certam, singularem, & diuinam:* Hebræa *enim lingua* Deo *attribuit, quicquid est maximum, & præstantissimum.*

ARGVMENTVM PSAL. LI.

Hoc carmen deprecationem continet, hominis peccata sua uerè agnoscentis, & sibi illa remitti, ac condonari deprecantis: ea usus est Dauid, cùm stuprum Bersabeæ, & marito eius mortem obtulisset, illumq; Nathan uir singulari sanctitate præditus uehementer accusasset, ac minaretur, Deum tam grauia scelera nequaquā impunita, atque inulta relicturum.

Victo-

Victori, Psalmus Dauid, cùm uenit ad eũ Nathan propheta, postquam intrauerat ad Bersabee.

Psalmus LI.

MIserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinẽ miserationũ tuarum dele iniquitatẽ meam.

Multum laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitate cõceptus sum, & in peccato concepit me mater mea.

Ecce ueritatem cordis dilexisti, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.

Audire me facies gaudiũ, & lætitiam: & ex-

51.

& exultabunt ossa, quæ contriuisti.

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis.

Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.

Libera me de sanguinibus Deus deus salutis meæ, & exultabit lingua mea de iustitia tua.

Domine labia mea aperies, & os meū annunciabit laudem tuam.

Quoniam si uoluisses sacrificium dedissem, utiq; holocaustis nõ delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

Benignè fac Domine in bona uoluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusa-

rusalem.

Tunc acceptabis sacrificia iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum uitulos.

¶ Miserere mei Deus.] *Maxima quidem, & grauißima sunt scelera, & flagitia mea, sed infinitis partibus maior est clementia tua, hac ego fretus ueniam maleficijs meis suppliciter peto.* ¶ Et secundum.] *Grauißimè quidem peccat in* Deum, *seq; inexpiabili scelere obstringit, quisquis ob eam causam de salute desperat, quòd peccata sua maiorẽ uim ad perdendum habere censeat, quàm misericordiam* Dei *ad seruandum: sed & ille culpis suis maximũ cumulũ adiungit, seq; reddit uenia prorsus indignũ, qui tanta inflatus est arrogantia, ut spõte sua, id est, uiribus proprijs animi labes & maculas eluere se posse confidat: utrunq; uitium uir sapientißimus euitat, misericordiam* Dei *fidenter implorans, & ab illo turpitudinem scelerum suorum deleri postulans.*

Quo-

¶ Quoniam iniquitatem.] *Nullum locum prætermittit ad misericordiam excitandam: tria uerò hæc potißimum requiruntur: primum, ut impuritatem animi tui uerè agnoscas, deinde ut illam ex animo detesteris, tum præterea ut spem omnem illius abstergendæ in sola Dei misericordia ponas.* ¶ Tibi soli peccaui.] *Peccauerat quidem in Vriam quoq; fortißimum & fidelißimum militem, sed cum animo suo cogitans, quantum hoc nefario scelere* Deum *offendisset, tanto animi dolore cruciabatur, ut hoc unum malum sentiret, & hoc unum quereretur, præsertim cum uerba hæc à uiro sancto dicta secum recordaretur,* Hæc *dicit dominus* Deus *Israël,* Ego *unxi te in regem* Israel, *& ego erui te de manu Saulis, & dedi tibi domum* Domini *tui, & uxores* Domini *tui in sinum tuum, dediq; tibi* Dominum *Israël, &* Iudæ: *& si parua sunt ista, adijciam tibi multo maiora: quare ergo contempsisti uerbum domini, ut faceres malum in conspectu eius?* ¶ Vi-

iusti-

iustificeris.] *Confiteor Domine, me teterrimum, & maximè detestandum facinus fecisse, idq; libentißimè confiteor, ut me peruulgante maleficia mea, teq; summa benignitate illa condonante clarißimus tuæ ueritatis splendor eluceat, tuamq; omnes præstantißimam in seruandis promißis fidem, constantiamq; perspiciāt: promisisti autem, pœnitēti omnia peccata uel grauißima te condonaturum.* Quòd nos iustitiam hoc loco interpretamur appellari pro ueritate, dilectorumq; constantia, id uerum esse facilè intelliget, qui epistolam diui Pauli ad Roma. scriptam legerit: in qua cum is uellet confirmare, Deum esse ueracem, & in faciendis promißis fidelißimum, contraq; omnes mortales esse uanos, & mendaces, hunc uersiculum in ea re testem citauit. sunt aliæ multæ huius loci explanationes omnibus iam notæ, & peruulgatæ. ¶ Ecce enim.] Ad commouendam misericordiam commemorat miseriam naturæ humanæ, quæ quidē Adami uitio ita de-

prauata fuit, ut eius corruptela in omnem posteritatem sit propagata: ex qua quidem resit, ut in ipsa conceptione contrahamus labem, & procliuitatẽ incredibilem ad peccandum, quae ad omnia scelera, & flagitia impellat, nisi animos nostros spiritus sancti gratia purget, ac corroboret. ¶ Ecce ueritatem.] Haec oratio mirabiliter exprimit agitationem animi perturbati, seq́; in partes cõtrarias uersantis: qui enim modo peccatum suum quodammodo excusarat, nunc uehementer id accusat his uerbis, Tu quidem Domine innocentiam, & simplicitatem animi, quam mihi donaras, singulariter amabas, meq́; tam charum habebas, ut mysteria sapientiae tuae mihi patefaceres: quo munere nihil excellentius, aut optabilius excogitari potest: at ego caeco furore amens amori tuo eam gratiam retuli, ut illi anteferrem breuem, & flagitiosam uoluptatem, neq; tanto scelere contentus adulterio caedem crudelissimam adiunxi. ¶ Asperges me.] Aspersione huius herbae

herbæ ſanguine paſſeris madefactæ ſacerdotes utebantur ad expiandas corporum contagiones: ſed is ritus myſticus erat, nam aſperſione illa ſignificabatur animi expiatio: quare præceperat Deus, ut in ſolenni illo ſacrificio, quod fiebat pro peccato, hyſſopus adhiberetur, ut ſcriptũ eſt in Numeris, itaq; cùm Dauid precatur Deum, ut ſe aſpergat hyſſopo, nihil aliud precatur, niſi ut ille omnem impuritatem eluat ex animo ipſius, ne quid in eo reſideat oculis Dei caſtiſsimis indignum. ¶ Audire me.] Hoc Dauidi contigit tum, cùm aures animi uocem illam ſuauiſsimam à ſpiritu ſancto miſſam acceperunt, quæ teſtabatur, ipſum omni ſceleris contagione liberatum eſſe. ¶ Et exultabunt.] Cùm primum ſpiritus dei patefecit Dauidi turpitudinẽ peccati, quam prius ipſo peccato obcæcatus non cernebat, is metu iudicij diuini ita perculſus atq; exanimat9 eſt, ut propter magnitudinẽ angoris uires animi, et corporis amitteret. ¶ Auerte.] Hoc feciſſe deum tu ic ſcimus,

cum spiritus ipsius animum nostrum conscien- tia peccatorum exagitatum, iam quietum, & pacatum reddidit. ¶ Cor mundum.] Id est impertire mihi puritatem animi, & uim illam per quam nihil nisi rectum, honestum, & sanctũ expetitur, huius diuinæ affectionis eo magis efficimur participes, quo magis spiritus noster à spiritu sancto ad effigiem dei renouatur, quæ quidem renouatio si absit, semper animus noster impurus, & contaminatus manet, tametsi aliquando hominibus, qui non possunt in sensus intimos alterius introspicere, purissimi & integerrimi uidemur. ¶ Ne proijcias me.] Abijcit Deus, quos spiritus sui lumine spoliat, excæcatosq; patitur à uia ueritatis aberrare, ac seruire cupiditatibus noxijs, nullo iã metu iudicij diuini à scelere, et maleficio deterritos. ¶ Redde mihi.] Quam scilicet mihi solebat afferre spes certißima salutis tua liberalitate consequendæ. ¶ Et spiritu.] Spiritum principalem appellare uidetur uim illam spiritus sancti,

cti, per quam animus noster cupiditatibus, & reliquis perturbationibus imperat, & liber rationem rectã, & præcepta Dei sequitur: quòd si legas, spiritu munifico, uel, ut alij uerterunt ex Hebræo, spiritu spontaneo, eadẽ tamen sententia manebit: siquidem uis illa spiritus sancti facit, ut animo prompto, alacri, & libero legibus diuinis obtemperemus. ¶ Docebo.] Vniuersæ uiæ Domini misericordia, & ueritas. Quis igitur aptior ad docẽdas has uias, quàm ille, qui usu ipso, & experientia didicit, quàm Deus sit misericors, quàm lenis, & facilis ad ignoscendũ, & quàm uerax & fidelis in promißis persoluẽdis? Quis uerò promptiore animo erranti uiam salutis ostendat, quàm is, qui suo maximo dolore & malo didicit, quàm res misera, & miseranda sit, ab ea uia deerrare? Itaq; uera pœnitentia facit, ut non solum summa diligentia caueas, ne declines ipse de semita, quæ ducit in cœlum: sed etiam ut uehementer aueas, atq; enitare, ut omnes eadem ingre-

diantur uia. ¶ Libera me.] Sic appellat cædis scelus detestabile, quod commiserat Vria crudeliter trucidato. ¶ Exultabit.] Si hæc tanta scelera expiaris, atque ex animo meo sordes istas fœdißimas elueris, memoriam tanti beneficij nulla unquam delebit obliuio, nunquã lingua mea satiari poterit gratijs agendis, semper illa uersibus iucunditatis, & lætitia plenis prædicabit infinitam bonitatẽ tuam, quæ tanta facilitate pœnitentibus delicta condonat, afflictos & iacentes erigit, cæcis lumen impartit, errantes deducit in uitam. ¶ Domine, labia.] Silebat enim conscius sceleris sui, ne & ipse hoc audiret à Deo, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? quin etiam cum dixisset, se prædicatorem iustitiæ diuinæ, ac doctorem pietatis futurum, iure, ac merito subiunxit hunc uersiculũ quis enim dignè poßit hoc exequi nisi Deus aperiat os locuturo, & uerba, & uim in dicendo suppeditet? ¶ Quoniam si uoluisses.]

Hoc propterea dicere uidetur, quòd peccata illa maxima per leges Mosis non sacrificijs, sed morte luebantur: uel potius significat idem, quod diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta, sanguinem uidelicet taurorum, & hircorum non abluere labes peccatorum & scelerum. ¶ Sacrificium Deo.] Spiritum contribulatum & cor contritum, ac humiliatum uocat affectionem animi, qui propter agnitionē, & sensum acrem peccati fractus, afflictus, & prostratus, in sola Dei misericordia spem salutis collocet. Hanc animi affectionem affirmat esse sacrificium Deo acceptissimum: itaq; Iesus Christus beatos uocat eos, qui lugent, propterea quòd Deus illos sit consolaturus. ¶ Benigne fac.] Hoc precatur metuens, ne maleficia principis noceant ciuitati. ¶ Vt ædificentur muri Hierusalem.] Ego in eam opinionem facile adducor, ut credam, uatem sanctum non tam loqui de ædificatione mœniū urbis, quàm de recta, & pia institutione ipsius ciuitatis,

quæ tunc firmißimis muris, & propugnaculis munitur contra impetum, & insidias diaboli, cùm fauente Deo *doctores, & magistros habet eius doctrinæ, quæ continetur hoc psalmo, in quo de miseria, & ingenita corruptela hominis, de misericordia* Dei, *de uera pœnitentia, & fructibus illius, deq; remißione peccatorum explicatè, grauißimeq; disseritur.* Neq; *mirum alicui uideri debet, si uerbum ædificandi, ad doctrinam & institutionem significandam translatum sit, quandoquidē in hanc sententiam sæpißimè id uerbum accipitur in literis sanctis.* ¶ Tunc acceptabis.] *Sacrificia inquam ab animo facta, qui ab omni iam scelere expiatus, et purus sit: quæ nunc repudiares facta ab homine adultero, & cæde fœdißima contaminato, quin etiam sacrificia popularium meorum acceptißima tibi erunt tum, cùm piè, ac rectè instituti didicerint uictimas immolandas esse, non ut illæ cruore suo eluant maculas delictorum, sed ut testentur, eas esse deletas clemen-*

mentia tua, cui pro sacrificio gratißimo est animus peccata sua lugens, & demisse, ac humiliter misericordiam tui sanctißimi numinis implorans. Verùm illud scire oportet, clausulam huius psalmi uulgo ita explanari, tãquam Dauid oret ædificationẽ ecclesiæ, quæ ipsa quoq; sua sacrificia habet longè illa quidem dißimilia ijs quæ instituta sunt à Mose, sed etiam Deo longè acceptiora. Hanc explanationem nos quoq; libenter amplectimur.

ARGVMENTVM PSAL. LII.

Inuehitur in Doegum hominem scelератum, & nefarium, & comparat studia cõtraria piorũ, impiorumq;: quorum alteri uanitate, malitia, & rebus fluxis, atq; inanibus nituntur: alteri sola dei misericordia confidunt.

Victori: eruditio Dauid, cùm uenisset Doeg Idumæus, & annuntiasset Sauli, & dixisset, uenit Dauid ad domum Achimelech, Psalmus LII.

QVid gloriaris in malitia potẽs? misericordia Dei

Tota die. Iniustitiam cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum.

Dilexisti malitiam super bonitatem, iniquitatẽ loqui magis quàm æquitatem.

Dilexisti omnia uerba proditionis lingua dolosa.

Propterea Deus destruet te in æternũ, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra uiuentium.

Videbunt iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent, ecce homo, qui non posuit Deum fortitudinem suam.

Sed sperauit in multitudine diuitiarũ suarum, & corroborauit se dolis suis.

Ego autem sicut oliua uirens in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.

Confitebor tibi in seculũ, quia fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorũ tuorum.

¶ Cum uenisset.] *Cùm Dauid Saulis uim fugeret, ad Achimelechum pontificem uenit, qui ei & gladium præbuit, & panes sacros edendos conceßit, ignarus inimicitiarum, quæ inter illum, & règem intercedebant, eam rem detulit ad*

lit ad Saulem Doegus *paſtor regius, homo gratia, & auctoritate apud illum florens. Saul autem factum pontificis tam ægre tulit, ut 85. ſacerdotes ipſi* Doego *trucidandos dederit, & in totam ciuitatem ſacerdotum eo miniſtro, omnia crudelitatis exempla ediderit. Tāto igitur ſcelere commotus* Dauid *hos uerſus in* Doegum *compoſuit.* ¶ Quid gloriaris.] *Quidnam ô potens te iactas de nefarijs ſceleribus, quæ impunè in homines innocentes edis? gloriabatur autem de cæde ſacerdotum, & ciuitate illorum crudeliſsimè uexata.* ¶ Miſericordia.] *Tu quidem gloriaris maleficijs, & impietate, nos contrà gloriamur de bonitate, & miſericordia* Dei, *qua ille continenter utitur erga homines pios.* ¶ Sicut nouacula.] *Comparat illum nouaculæ, propterea quòd lingua petulantiſsima bonum quenq; uulnerabat.* ¶ Dilexiſti.] *Id eſt, quæ bonis perniciem afferunt.* ¶ Euellet de tabernaculo.] *Non te diutius ſinet* Deus *polluere ſanctiſsimũ templum ſuum,*

quod

quod corpore illo tuo sanguine sacerdotũ inquinato audes ingredi. ¶ Et radicem.] *De terra uiuentium dictum est in explanatione Psalmi* 27. ¶ Videbunt iusti.] *Scilicet exitium* Doegi, *& Deum uenerabuntur, qui tam illustria iustitiæ suæ documenta constituit, & magnam animo capient uoluptatẽ, cùm uiderint, hominem impium sanguinem sacerdotum acerbo supplicio luentẽ.* ¶ Ego autem.] *Ipse quidem* Doegus *ob impietatem suam tanquam arbor pestifera euelletur ex tabernaculo dei, ego uerò in templo sanctißimo tanquam olea uiridis florebo, propterea quòd non uiribus meis, aut dolis, sed misericordia* Dei *cõfido.* ¶ Quia fecisti.] *Quoniam perfecisti, quæ his uersibus euentura prædixi.* ¶ Et expectabo.] *Id est omnem meam spem locabo in numine tuo, quoniam id est amabile, propitium, & præsens hominibus pijs. uel ait, se expectaturum nomen* Domini, *quoniam id expectare est utile, ac salutare iudicio piorum, nam cæteris ea res stultitiæ plena uidetur.*

ARGVMENTVM PSAL. LIIII.

Hic Psalmus ferè est idem atque decimus quartus.

Victori ad Mahælath eruditio Dauid. Psal. LIII.

DIxit insipiens in corde suo, non est Deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum.

Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat, an sit intelligẽs, aut requirens Deum.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est ne unus quidem.

Nónne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorãt plebem meam sicut escam panis?

Deum non inuocauerunt: illic trepidabunt timore, ubi non erit timor.

Quoniam deus dissipabit ossa eorum, qui te obsident: confundentur, quoniam Deus spreuit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israeli? cũ conuerterit Dominus captiuitatem plebis

bis suę, exultabit Iacob, & lętabitur Israel.

¶ Illic trepidabunt timore, ubi non erit timor.] *Id est, ubi nulla erit timendi causa. Simile est illud Mosis: fugient, ut à gladio homines fugere solent & cadent nemine persequente.*

ARGVMENTVM PSAL. LIIII.

Commendat iacturam suam Deo undique circumuentus insidijs inimicorum.

Victori in Neginoth, eruditio David, *cum uenirent Ziphæi & dicerent* Sauli: *nónne* David *absconditus est apud nos? Psalmus* LIIII.

DEus in nomine tuo saluũ me fac, & in fortitudine tua uindica me. Deus exaudi orationẽ meam, auribus percipe uerba oris mei.

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierũt animam meam, & non proposuerũt Deum ante conspectum suum.

Ecce Deus adiuuat me, & Dominus est cum ijs qui sustentant animam meam.

Auer-

Auerte mala ad inimicos meos, & in ueritate tua disperde illos.

Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & in inimicis meis uidit oculus meus.

¶ Cum uenirent.] *Hæc historia scripta est in libro primo Regum.* ¶ Quoniam alieni.] *Vates sancti aliquando alienos, & alienigenas appellare solent Hebræos impios, qui uirtutem, & religionẽ negligebant.* ¶ Et non proposuerunt.] *Id est nullo metu iustitiæ diuinæ deterrentur à maleficio.* ¶ Dominus est.] *Id est, fauet paucis illis, qui meorum discriminũ, & periculorũ comites sunt.* ¶ Auerte mala.] *Id est fac recidant in aduersarios meos mala, quæ mihi machinantur.* ¶ Voluntariè sacrificabo tibi.] *Significat ijs uerbis id genus sacrificij, quod sponte fiebat: id enim pertinebat ad actionẽ gratiarũ, de eo mentio fit in* Leuitico.

¶ Et in inimicis.] *Oratio est præcisa, quam explet paraphrasis Chaldæa:* Et in meis inimicis uidit oculus meus ultionem.

ARGVMENTVM PSAL. LV.

Queritur, se nusquam tutum esse: præcipuè uero dolet, insidias sibi esse factas ab homine secum summa familiaritate coniuncto.

Victori in Neg noth. Eruditio David, psalmus LV.

EXaudi deus orationem meam, & ne despexeris deprecationẽ meam, intende mihi, & exaudi me.

Vociferor in oratione mea, & conturbatus sum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam inclinauerũt in me iniquitates, & in ira molesti sunt mihi.

Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.

Timor, & tremor uenerunt super me, & cooperuit me horror.

Et dixi, quis dabit mihi pennas sicut columbæ: uolarem, & requiescerem.

Ecce elongarem me fugiens, & manerem in solitudine,

Festi-

Feſtinarem ſaluum me facere à ſpiritu turbinis, & tempeſtatis.

Diſperde Domine, diuide linguas eorum, quoniam uidi iniquitatẽ, & contradictionem in ciuitate.

Die, ac nocte circundant eam in muris eius, iniquitas, & afflictio in medio eius, & prauitates intra ipſam.

Et non recedit de plateis eius fraus, & dolus.

Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utiq;:

Et ſi is, qui oderat me, erexiſſet ſe contra me: abſcondiſſem me forſitan ab eo.

Sed tu homo unanimis, dux meus, & notus meus.

Dulce nobis erat ſecreta noſtra inuicem communicare, in domo Dei deambulabamus cum conſenſu.

Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum uiuentes.

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

Ego autem ad Deum clamabo, & Dominus ſaluabit me.

Veſpere, & mane, & meridie precabor, & uociferabor, & exaudiet uocem meam.

Redimet in pace animam meam à prę-lio quod eſt contra me, quoniã cum multis ſunt aduerſum me.

Exaudiet deus, & affliget illos, qui eſt ante ſecula.

Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum, miſit manus ſuas in pacificos ſuos.

Contaminauit fœdus ſuum, leniora ſunt butyro uerba oris eius, & in corde eius eſt bellum.

Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.

Reijce in Dominum onus tuum, & ipſe te ſuſtentabit, non dabit in æternũ fluctuationem iuſto.

Tu uero Deus deduces eos in puteum interitus.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos, ego autem sperabo in te Domine.

¶ Quoniam.] *Id est, me falsis criminibus onerant, atq; in inuidiam uocant.* ¶ Pennas.] *Pennas columbæ optat, quoniam ea auis celerrimè uolat.* ¶ A spiritu.] *Sic appellat uim & impetum Saulis, aut Absalonis.* ¶ Diuide.] *Fac (inquit) subito existat inter eos linguarum uarietas, ne poßit alter alterius uerba intelligere, dum de me prodendo consultant.* Hoc *modo* Deus *fregit conatus eorum, qui turrim* Ba*belis ædificabãt, ut est in* Genesi. ¶ Tu uero.] *Significat* Architofelẽ, *si fides est habenda paraphrasi* Chaldææ. ¶ Quoniam] *Id est, quo plures sunt aduersarij mei, hoc maiori curæ erit* Deo *salus mea, sic interpretatur hunc locum* Dauid Chimis *scriptor apud* Hebræos *clarus in primis.* ¶ Non est illis.] *Significat ijs uerbis, illos obstinato animo in uitijs, & maleficijs perseuerare.* ¶ Reijce.] Depone *(inquit)*

in sinu Dei omnes curas, molestias, & solicitudines tuas, teq́; ac tua omnia ipsius fidei, & misericordiæ committe. hoc si feceris, ille sic animum tuum corroborabit, ut te nulla uis calamitatum de gradu constantiæ depellere possit. Hanc sententiam saluberrimam repetit diuus Petrus his uerbis: Omnem solicitudinẽ proijcite in Deum, quoniam ipsi cura est de uobis: & diuus Paulus, Dominus (inquit) prope est, nihil soliciti sitis. ¶Non dabit.] *Id est, non sinet pios ab impijs semper opprimi, & uexari.* ¶Viri sanguinum.] *Immatura mors homini pio nunquam potest accidere: integritas enim uitæ uel in prima adolescentia tempus maturum mortis affert: neq; dicendus est aliquis parũ diu uixisse, qui purè, sanctéq; uixit: quin etiã uir pius, siue senex, siue iuuenis mortem obeat, expleuit tempus suum, quippe qui semper paratus sit ad discedendum: & bene maturum censeat, quacunq; die ipsum Deus istis corporis uinculis liberare uoluerit. Contrà impius*

pius uitam sibi longam semper pollicetur, imò perinde ac sit immortalis, ita uiuit: quo quidē fit, ut nunquam is expleat tempus suum: atq; excessus è uita semper ipsi tanquam iuueni immaturus est, etiam si centum confecerit annos. Quanquam igitur homines uitiosi & improbi aliquando ad extremam senectutem perueniant, tamen uerißima est hæc sententia, Viri sanguinū & dolosi, non dimidiabunt dies suos.

ARGVMENTVM PSAL. LVI.

Auxiliū Dei implorat in maximo periculo uersans, queritur de Saulis & assectarum eius iniuria, seq; diuinæ misericordiæ spe consolatur.

Victori pro colūba muta, quæ procul auolauerat. Michtan Dauid, cum tenuerunt eūm Philistæi in Geth. Psamus LVI.

MIserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me.

Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduersum me ô excelse.

In die, qua timor inuaserit me, ego in

te ſperabo.

In Deo laudabo uerbum eius, in Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.

Tota die uerba mea calumniabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorũ in malum.

Congregati ſunt, inſidiantur, ipſi calcaneos meos obſeruant.

Expectantes animam meam, propter iniquitatem euaſio erit illis: in ira populos confringes Deus.

Fugas meas tu numeratas habes, lachrymas meas repone in utrem tuum.

Nónne in libro tuo hæc ſcripta ſunt: tunc conuertẽtur inimici mei retrorſum.

In quacunque die inuocauero te: ecce cognoui quòd Deus meus es tu.

In Deo laudabo uerbum, in Domino laudabo ſermonem, in Deo ſperaui, non timebo, quid faciat mihi homo.

In me ſunt Deus uota tua, reddam laudationes tibi:

Quo-

Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut ambulem coram Deo in lumine uiuentium.

¶ Pro columba muta.] *Hæc inscriptio significare uidetur, hos uersus esse factos pro Dauide homine simplici, & innocente, qui causam suam* Deo *committens, nihil aduersarijs suis respondit, sed procul fugiens ad* Palæstinos *se contulit, quæ quidem historia scripta est in libro primo* Regum. ¶ Conculcauit me homo.] *Saulem significat*. ¶ Quacunque die] *Quoties (inquit) mihi aliquis metus iniectus erit, ego me muniam contra illum spe certissima auxilij tui.* ¶ In Deo.] Ego *(inquit) fretus benignitate* Dei, *in bonam partem accipiam quicquid eius uoluntate, & permissu acciderit mihi, uerbum autem apud* Hebræos *appellari pro re, & facto, sæpe iam dictum est: ita nonnulli explanant hunc locum.*Nos *uerò diligentius uerba* Dauidis *expendentes sic interpretamur: cùm nihil in* Deo *existat, quod satis dignè*

laudari poßit ab hominibus, tamen uir pius in periculum aliquod adductus uerba ipsius laudat in primis, quo animum suum corroboret, ac confirmet, laudat uerò ad hunc modum: Eloquia Domini, eloquia munda, argentum igne examinatum in uase terreo, purgatum septies: id est uerba Dei uera, synceraq; sunt, nihil ijs purius, aut sanctius, nihil ab omni falsitate magis alienum. Hæc cum animo suo cogitans uir pius, simulq; reputans, Deum promisisse, se misericordia sua tanquam firmißimo scuto protecturum omnes qui sese in tutelam ipsi tradiderunt, incredibile dictu est, quantum fiduciæ, ac firmitatis ex ea re comparet in rebus aduersis. Hoc ita esse, ex uerbis ipsius Dauidis intelligi potest, qui cum dixisset, in Deo laudabo uerbum eius, statim subiungit, se Deo confidere, eamq; fiduciã esse talem, & tantam, ut neq; uim neq; insidias potẽtißimi regis extimescat, quippe qui non dubitet, Deum pro salute sua propugnare, cuius rei certißimum pignus habet

bet uerbum ipsius, id est promißionem. ¶ Propter iniquitatem.] *Erit ne hoc eorum scelus impunitũ?* Non *erit certe, sed tu* Domine *hanc magnam uim hostium meorum ulcisceris.* Sic *interpretatur hũc locum* Chimis *Hebræus explanator.* ¶ Fugas meas.] Tu Domine *(inquit) optime nosti, quàm sæpe coactus sim fugere impetum hostium meorum, lachrymas, quæ quotidie fluũt* ex *oculis meis repone quæso in utrem tuũ, ut uideas, quàm illæ sint abundantes, immo uerò in libro prouidentiæ tuæ scriptæ sunt & lachrymæ, & fugæ meæ, & omnes iniuriæ, quas innocens perfero.* Nimi*rum efficacißima est consolatio in rebus aduersis, cùm uir pius cogitat, nihil sibi euenire posse, quod* Deus *non animaduertat, quem sibi patrem esse nõ dubitat.* ¶ Tunc conuertentur.] *Videtur certum tempus significare, quo tempore intelligebat aduersarios suos opprimendos esse.* ¶ In me sunt.] *In mea (inquit) memoria sunt uota, quæ tibi nũcupaui, eaq; religiosè*

persoluam: quæ uero sint ea uota, ipsemet declarat subiungens, reddam laudationes tibi.
¶ Quoniam eripuisti.] Gratias inquam immortales agam tibi, propterea quòd me ex maximis periculis eripuisti, ut in lumine uiuentium, id est, uitam, & salutem retinens ambulem coram te, hoc est uirtutem, & pietatem colam: atq; ita me geram, tanquam omnibus meis cogitationibus, & uerbis, & actionibus intersis. Sed hæc gratiarum actio pertinet ad omnes pios, quorũ animos, & pedes liberat deus, alteros à morte sempiterna, alteros à lapsu: ut ui spiritus corroborati, atq; eo lumine, quo cælites in perpetuum fruuntur, illustrati, sine graui aliqua offensione hoc difficile uiuendi curriculum conficiant: Deum semper ante oculos habentes, ut nihil animo agitare, nihil aut loqui aut gerere poßint, quin illum præsentem adesse persuasum habeant.

ARGVMENTVM PSAL. LVII.

Gratias agit Deo, cuius misericordia è maximo periculo euaserat.

Victori, ne perdas David Michtam, quando fugit à facie Saulis in speluncam. Psalmus LVII.

MIserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te cõfidit anima mea. Et in umbra alarum tuarũ sperabo, donec transeat iniquitas.

Clamabo ad deum altissimum, ad Deum, qui perficit mihi.

Mittet de cœlo, & liberabit me, dabit in opprobrium conculcantes me.

Mittet Deus misericordiam suam, & ueritatem suam, anima mea in medio leonum est, iaceo inter ardentes.

Inter filios hominum, quorum dentes sunt lanceæ, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Exaltare super cœlos Deus, super omnem terram gloria tua.

Laqueum parauerunt pedibus meis, incuruauit ille animam meam.

Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.

Paratum cor meum deus, paratum cor

meum: cantabo, & psalmum dicam.

Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara, auroram excitabo.

Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus:

Quoniam magnificata est usque ad coelos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua.

Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua.

¶ Quando fugit à Saule.] *Hæc historia scripta est in libro primo Regũ, quod uerò in eodem titulo dicitur, ne perdas, Hebræi putant id significare, quòd suos ad occidendum Saulem inflammatos cohibuerit: nimirũ cum Abisais illum dormientem interficere uellet, legimus Dauidem illi dixisse, Ne perdas eum. Verum haud satis scio, an hæc interpretatio conuenire poßit reliquis inscriptionibus, quæ hæc eadem uerba continent.* ¶ Qui perficit.] *Omnia, quæ opto: est enim oratio imperfecta.* ¶ Mittet Deus.] *Deus & misericors, & uerax*

rax est: misericordia facit, ut opem afflictis & laborantibus promittat: ueritas facit, ut promissa persoluat. ¶ Iaceo.] *Odio mei.* ¶ Exaltare.] Id *est, declara uim & potestatem tuam in homines impios, & nefarios, ut omnes ad uenerationem tui excitentur, & in omnes terras se dilatet gloria tua.* ¶ Laqueum.] *Nunc exponit auxilium sibi allatum esse, quod expectauerat.* ¶ Inclinauit.] *Significat his uerbis magnitudinem periculi, & timoris, quo debilitabatur, animumq́; demittebat, cum Saul ipsi immineret, & in eum locum uentum esset, ut ex eius manibus elabi posse nõ uideretur.* ¶ Et ipsi.] *Machinati erant mihi periculũ, in quod ipsi incurrerunt, cum incauti in manus meas incidissent.* ¶ Paratũ.] *Symmachus uertit clarius ad hunc modum: stabile cor meum* Deus, *stabile cor meum.* Nihil *uerò est, quod magis stabiliat, & confirmet animum in religione, ac pietatis amore, quàm obseruatio diligens earum rerum quæ res quotidie geruntur à proniden-*

uidentia Dei bonis tuendis, & improbis ulciscendis. ¶ Excitabo.] *Non expectabo, dum aurora me excitet è lecto, quin potius illam ego cunctantē excitabo antelucanis horis surgens ad hymnos canendos. Simile est illud Virgilii, Æstatem increpitans seram Zephyrosq; morantes.* ¶ Quoniam.] *Id est, omnia plena sunt misericordia, bonitate, & iustitia tua.*

ARGVMENTVM PSAL. LVIII.

Inuehitur in Saulem, & eius consiliarios, & assectas, quos prædicit grauissimas pœnas scelerum daturos.

Victori, ne perdas David Mithan. Psalmus LVIII.

NVm uerè ô congregatio iustitiam loquimini? rectè iudicatis, filii hominum?

Etiam in corde iniquitates operamini in terra, iniustitias manus uestræ appendunt.

Alienati sunt peccatores à uulua, errauerunt ab utero, loquentes falsa.

Venenum illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas.

Quæ

Quæ non exaudiet uocem incantantium, & uenefici incantantis ſapienter.

Deus contere dentes eorum in ore ipſorum, molas leonum confringe Domine.

Diffluant tanquam aqua decurrens, dirigant ſagittas ſuas, ſed ſint, ac ſi confractæ eſſent.

Inſtar limacis colliqueſcentis dilatabatur, fiat uelut abortiuum mulieris, quod non uidit ſolem.

Priuſquã creſcant ſpinę ueſtræ in rhamnum, ſicut crudum quid, ſic ira turbine rapiet eum.

Lætabitur iuſtus cum uiderit uindictam, pedes ſuos lauabit in ſanguine peccatoris.

Et dicet homo, utiq; eſt fructus iuſto, utique eſt Deus iudicans in terra.

¶ Num uerè.] *Num (inquit) ô iudices, & conſiliarij, qui Saulem ab iniuria mihi facienda dehortari debueratis, uera, & æqua conſultis,*

aut

aut pronuntiatis? quin potius nihil nisi male-ficia, & scelera cogitatis, eáq; impotenti ani-mo perficitis, pro æqualitate, & iustitia inia-rias, & uim iudiciali stateræ appendentes. ¶ Alienati sunt.] *Non est (inquit) quòd mi-remur, hos homines esse tam sceleratos, quip-pe qui iam inde ab ipsis incunabulis abaliena-uerunt se à Deo, & à recta uiuendi ratione aberrauerunt.* ¶ Sicut aspidis.] Comparat eos *aspidi obturanti aures, quoniam nolebant au-dire monitiones salutares.* ¶ Sed sint.] Id est, *conatus eorum irriti sint.* ¶ Priusquam.] Ver-*ba hæc conuertit etiam Symmachus hoc mo-do. Sed uocabula Hebræa sunt ambigua, & to-tus uersiculus mihi uidetur admodum difficilis ad intelligendum: consideret tamẽ pius lector, num ex eo elici poßit sententia, quam subji-ciam: quemadmodum uis uenti poma ex arbo-ribus cruda auellere solet, ita uis iræ diuinæ du-cem uestrum immatura morte de medio tollet, antequam scelera, & uitia uestra maiora fiant,*

& cor-

& corroborentur. Est autem rhamnus spina maxima, quæ speciem arboris ferè gerit. ¶ Lætabitur iustus.] *Lætabitur, non quòd insultet illorum calamitati, sed quòd uideat gloriã Dei illustrari, & homines à maleficio deterreri, dum improbi pœnas luunt.* ¶ Pedes.] *Hyperbole est, quæ significat ingentem lætitiam piorum, sed uulgo aliter hunc locum interpretantur, nempe homines pios supplicio impiorum fieri cautiores, & quò clarius cernunt, Deum cuiq;, pro eo ac quisq; se gerit, aut pœnas irrogare, aut præmia persoluere, hoc enixius contendere, ut omnem impuritatẽ ex animo eluãt.*

ARGVMENTVM PSAL. LIX.

Implorat auxilium Dei contra aduersarios.

Victori ne perdas, Michtam Dauid, quando misit Saul, & custodiuit domum eius, ut eum interficeret. Psalmus LIX.

ERipe me de inimicis meis deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.

Eripe me de operantibus iniquitatem,

59·p5

& de uiris ſanguinum ſalua me.

Quia ecce inſidiantur animæ meæ, congregantur aduerſum me.

Non propter iniquitatem meam, neq; ob peccatum meum Domine, ſine iniquitate mea illi currunt, & ſe inſtruunt.

Exurge in occurſum meum, & uide, & tu Domine Deus exercituũ, Deus Iſraël,

Intende ad uiſitandas omnes gentes, non miſerearis omnium, qui operantur iniquitatem.

Reuertuntur ad ueſperam, & fremunt ut canes, & circumeunt ciuitatem.

Ecce loquũtur in ore ſuo, & gladij ſunt in labijs eorum, quoniam quis audit?

Tu autem Domine deridebis eos, ſubſannabis omnes gentes.

Fortitudinẽ eius tibi reſeruabo, quia tu Deus adiutor meus es. Deus meus miſericordia eius præueniet me.

Deus oſtendit mihi in inimicis meis, ne occidas eos, ne fortè obliuiſcatur populus meus.

Diſper-

Diſperge illos in uirtute tua, & deijce eos protector noſter Domine.

Propter delictum oris eorum, & ſermonem labiorum ipſorum, & comprehendentur in ſuperbia ſua.

Propter periuriũ & mendacium, quod loquuntur, conſume in furore, conſume, & non ſint.

Et ſciant, quòd Deus dominatur in Iacob, & uſque ad fines terræ.

Reuertuntur ad ueſperam, fremunt ut canes, & circumeunt ciuitatem.

Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſed dormient non ſaturati.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane miſericordiam tuam.

Quia factus es adiutor meus & refugium meum in die tribulationis meæ.

Fortitudo mea tibi ſ allam, quia Deus adiutor meus es, deus meus miſericordia m ea.

¶ Quãdo miſit Saul.] *Hiſtoria hæc ſcripta eſt*

in lib. 1. Regum. ¶ Intende.] *Alio loco osten-dimus, hoc uerbo gentis sæpenumero in literis sanctis significari homines sceleratos, & impios: uisitatio autem improborũ significat eorum supplicia, ut apud Esaiam, Visitabo super orbis mala: & in psal. 89. Visitabo in uirga iniquitates eorum. Itaq; orat, ut deus, qui pro sua singulari lenitate diuturnam sæpe nocentibus concedit impunitatem, aliquando tandem animum intendat ad iudicia exercēda, atq; ad uim seueritatis suæ declarandam contra importunitatem hominum perditorum.* ¶ Reuertuntur.] *Describit sedulitatē sicariorum, qui iussu Saulis obsidebant de nocte domum suam, & tota ciuitate insidias locabant, ne posset elabi.* ¶ Ecce loquuntur.] *Figura est, quam rhetores appellant reticentiam, hac exprimit atrocitatem uerborum, quæ iactabant, ij qui obsidebant domum suam :* En (*inquit*) *loquuntur ore suo nihil scilicet nisi cædem, et sanguinem, & immanitatem: itaq; subiungit, gladij sunt in*

labijs

labijs eorum. ¶ Quoniam.] *Quis (inquiunt illi) nos audit?* Id *est, hæc nefaria loquuntur, propterea quòd existimant, audire neminem, cùm tamen ego, imò uerò* Deus *audiat omnia. Symmachus sententiam exprimens non uerba, clarius uertit ad hunc modum, gladij sunt in labijs eorum, tanquam nemo audiat.* ¶ Tu autem Domine.] *Tu* Domine *conatus istorum irritos facies, & omnium impiorum consilia franges.* ¶ Fortitudines eius.] *Non possum ego potētiæ regis obsistere, itaq; certamen hoc tibi seruabo, & uiribus illius uires tuas obijciam.* O *fortunatum, & uerè beatum illum, qui tantos progressus habet in cognitione imbecillitatis suæ, ut deposita omni temeritate, et propriarum uirium confidentia, toto animo acquiescat in præsidio misericordiæ* Dei. ¶ Misericordia.] *Tam benignus est (inquit)* Deus *meus, ut sua misericordia præuenire soleat preces meas, & opem ferre, antea quàm illam implorē,* Deus *hac benignitate usurum aduersus*

pios pollicetur apud Esaiam his uerbis: Antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus audiam. ¶ Ostendet.] Ea uidelicet, quæ opto: oratio est præcisa, & imperfecta. ¶ Ne occidas.] Ne subitò illos de medio tolle, ne fortè hoc exemplũ iustitiæ tuæ effluat è memoria populi mei, sed uagi, exules, omnium rerum egentes diu secum ferant monumenta iustitiæ tuæ, illaq; mortalibus inuiti ostentent. ¶ Disperge.] Hunc uersiculum & sequentem Symmachus etiam uertit eodem modo. ¶ Et comprehen.] Id est, fac, arrogantiæ suæ laqueis irretiti pœnas scelerũ pendant. ¶ Propter periurium.] Quoniã uocabula Hebræa sunt ambigua, potest hic locus etiam hoc modo uerti, & de maledictione & tabe narrent, id est, ut quidam ex Hebræis explanant, Deus illos execretur, & tabe tam dura consumat, ut omnes ea de re tanquam portentosa loquantur. ¶ Ipsi dispergentur.] Nunc tota ciuitate discursant, quo me per insidias opprimant, at

ijdem

ijdem isti pro hoc scelere cogētur mortuo Saule discursare, quærendi uictus causa, quo non inuento somnum capient fame enecti.

ARGVMENTVM PSAL. LXI.

Scripsit hunc psalmum Dauid, cùm bellum difficillimum gereret cum Ammonitis, & Idumæis, & Syris inter se fœderatis, quæ quidem historia scripta est in 2. lib. Reg. & in 1. Paralip. Rogat autem Deum, ut populo calamitatibus bellorum uexato opem ferat: deinde confirmatus oraculo uictoriam de hostibus sibi pollicetur, & regni stabilitatem.

Victori, pro Lilijs pulchritudinis. Michtan Dauid ad docendum quando pugnant aduersus Syriam Mesopotamiæ, & aduersus Syriam Sobal, & reuersus est Ioab, & percußit Edon in ualle Salmarum duodecim millia. Psalmus LX.

DEus repulisti nos, & dissipasti nos iratus es, conuerte te ad nos.

Commouisti terram, & confregisti eam,

Ostēdisti populo tuo dura, potasti nos uino mortifero.

Dedisti metuentibus te signum ad extollendum propter ueritatem.

Vt liberarētur dilecti tui, saluū fac dextera tua, & exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo, exultabo, diuidam Sichem, & conuallē Succoth dimetiar.

Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei,

Iudas legifer meus, Moab olla lotionis meæ.

Super Idumæam proijciam calceamentum meum, super me Philistæa iubila.

Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me usq; in Idumæam?

Nónne tu Deus, qui repulisti nos? & non egredieris Deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus hominis.

In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

¶ Pro lilijs pulchritudinis.] *Alij aliter hæc uerba ex Hebræo uertunt, sed omnia sunt adeò obscura, ut nullam explanationem certam afferre poßimus.* ¶ Commouisti.] *Hæc translatio significat, populum impetu bellorum uexatum*

60

xatum esse. Simile est illud poëtæ ueteris, Africa terribili tremit horrida terra tumultu. ¶ Ostendisti.] *Acerbißima spectacula præbuisti populo tuo, & mortifera pocula calamitatū nobis ministrasti.* ¶ Dedisti.] *At olim (inquit) solitus eras dare cultoribus tuis uexillum, quod erigerent in prælijs, & felicißimè pugnarent, idq́; faciebas propter ueritatem, ut scilicet, quæ promiseras illis, obseruares. Vtere igitur solita misericordia, & dextera tua salutari populum tuum ab imminentibus periculis incolumen serua. Quod uerò dicit, Deum dedisse uexillum populo, id significat, Hebræos olim auspicijs, & ductu Dei bella fœliciter administrare consueuisse.* ¶ Deus locutus est.] *Confirmat animum oraculo, quod acceperat, fore: ut non modò regno Hebræorum potiretur, sed etiam exteras gentes sub imperium suum subiugaret. Deus (inquit) omnia secunda mihi pollicitus est, propterea animo læto, & trāquillo ero: nam diuidā Sichem,*

& metiar conuallem Succoth, id est, in ditione, & potestate mea erunt agri, & oppida quæ aßignata fuerant olim familiæ Ephraim: sed quoniam hæc iam poßidebat, uidentur probandi, qui uerterunt hunc locum uerbis tempus præteritum significantibus ad hunc modum, Sichem iam diuisi, & metitus sum uallem Succoth. ¶ Meus est.] His uerbis significat partem illam terræ Iudææ quæ sita est trans fluuiū Iordanem. ¶ Et Ephraim.] Sic appellat tribum Ephraim, propterea quòd illa & potentia, & militum numero præstabat cæteris tribubus. ¶ Iuda.] Etiam legifer Iuda est sub imperio meo. Ad tribum Iudæ pertinebat regnū, & legum gerendarū potestas, propterea eum legiferum appellat imitatus Mosem, qui in Genesi inquit, Non auferetur sceptrum de Iuda, & legifer de medio pedum eius. ¶ Moab.] Allegoria est, quæ significat, arrogantiam Moabitarū ad id seruitutis, & humilitatis esse perducendā, ut poßint comparari fictilibus, in quibus pe-

bus pedes lauant:idem quoq; ſignificat allegoria quam ſubiungit. ¶ Super me.] *Id eſt perſequere me fauſtis acclamationibus, utpote regem tuum, neq; recuſa imperiũ meum.* ¶ Quis deducet.] *Quis(inquit)eas uires, et copias mihi ſuppeditet, quibus expugnare poßim urbẽ illam munitißimam, quam tanto iam tempore obſeſſam teneo?* Ea *urbs appellabatur* Rabbatha. ¶ Quis deducet.] *Meminit* Idumææ, *quoniam illa quoq; eo bello domita eſt.* ¶ Nónne tu.] *Deduces me uſque in* Idumæam? *qui tandiu nos auxilio tuo ſpoliaſti.* Non'ne *inquam tu* Deus *eris dux copiarum noſtrarũ?* ¶ Quia uana.] *Salus uidelicet, quæ ab hominibus expectatur.* ¶ In Deo.] *Id eſt, freti auxilio* Dei *rempublicam fortiter, ac feliciter adminiſtrabimus.*

ARGVMENTVM PSAL. LXI.

Implorat auxilium Dei in periculo uerſans, deinde prædicit, ſe ac familiam ſuam imperio Iudæorum potituram, & regnum Christi ſempiternum canit.

Victori

Victori in Neginoth, *Psalmus David.* LXI.

EXaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Ab extremo terræ ad te clamabo, dum anxiatur cor meum: in petram, quæ altior me est, duc me.

Quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, protegar in uelamento alarum tuarum.

Quoniam tu Deus meus exaudisti orationes meas, dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Dies super dies regis adijcies, annos eius usque in diem generationis, & generationis.

Sedebit in æternum in conspectu dei, misericordiam & ueritatem præpara, quę custodiant eum.

Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota mea de die in diem.

Ab

¶Ab extremo.] *Id est, ab extrema Iudæa, ubi exul uitam inopem, & uagam persequor.* ¶In petram.] *Id est, duc me in aliquem locum tutum, ac munitum, quò ego sponte mea conscendere non possum.* ¶Inhabitabo in.] *Quanquam uideor exilio perpetuo multatus, tamen te fauente in sanctam ciuitatem reuertar, & sanctißimum templum tuum aßiduè uenerabor: hoc autem* David *in primis optabat: hinc illud, Vnum petij à* Domino, *hoc requiram, ut inhabitem in domo* Domini *omnibus diebus uitæ meæ.* Quod *uerò ait, se habitaturum in secula, significat, se cum sua posteritate in urbe sancta regnaturum. sunt tamen, qui existimant, hanc esse allegoriam, qua significet, Deùm sibi perpetuo præsidio, salutiq; futurum, de quo genere allegoriæ explicatum est in psal. 27.* ¶Dedicasti.] *Sic appellat regnũ, quod Deus sibi ac familiæ suæ concesserat: sed etiam hæreditas piorum est sempiterna bonorum cœlestium posseßio. Hanc uero hæreditatem*

61

tem adire incipimus tum, cùm Deus *ſpiritum ſuum nobis impartitur, à quo feliciſsimè regimur, & gubernamur, tantisq; bonis afficimur, ut in hac uita fragili, & caduca, immortalium uitam, & uoluptates puriſsimas guſtare incipiamus.* ¶ Dies ſuper dies.] *Hic apertè ſempiternam uitam, & imperium* Chriſti *canit, per quem familia* Dauidis *in perpetuũ regnat, neq; aliter hunc uerſiculum interpretatur paraphraſis Chaldæa.* ¶ Miſericordiam.] *Significat, regnum Chriſti eſſe regnũ miſericordiæ, & ueritatis, quibus cuſtodibus non ſolum tuti, ſed etiam beati ſumus.* ¶ Vt reddam.] *Id eſt, hymnos, & gratiarum actionem, quæ quidem uota pij perpetuò reddere debent, quando etiã bona, quorum hæredes inſtituti ſunt à Deo, perpetua ſunt.*

ARGVMENTVM PSAL. LXII.

Docet, in ſolo Deo ſpem locandam eſſe, & nihil eſſe uanius, aut fallacius hominibus.

Victori

Victori pro idithum, Psalmus Dauid. LXII.

VTiꝗ ad Deum ſilet anima mea, ab ipſo enim ſalutare meum.

Vtique ipſe eſt propugnaculum meum, & ſalus mea, ipſe arx mea, non uacillabo multum.

Quouſque irruitis in hominẽ? interficiemini uniuerſi uos tãquam paries inclinatus, & maceries impulſa.

Vtiꝗ propter exaltationem eius inierunt conſiliũ, ut expellant, diligunt mendacium; ore ſuo benedicunt, & corde ſuo maledicunt.

Veruntamen Deo ſile anima mea, quoniam ab ipſo expectatio mea.

Vtiꝗ ipſe eſt propugnaculum meum, & ſalus mea, arx mea, non uacillabo.

In Deo ſalutare meum, & gloria mea, robur fortitudinis meæ, & ſpes mea in Deo eſt.

Sperate in eum omni tempore ô popule, effundite coram illo corda ueſtra, deus ſpes noſtra eſt.

Certe

Certe uani filij hominis, mendaces filij uiri in stateras si ascendant, ipsi pariter leuiores sunt uanitate.

Nolite sperare in iniquitate, & rapina, nolite fieri uanitas: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.

Semel locutus est Deus, duo hęc audiui, quod potestas Deo est, & tibi Domine misericordia, & quod tu reddes unicuique iuxta opera sua.

¶ Vtiq; ad Deum.] *Tunc animus noster ad Deum silet, cum rebus aduersis auxilium eius patienter expectat uacuus ab omni solicitudine, & angore, neq; se lamentis, aut querimonijs dedens.* ¶ Non uacillabo.] *Animus noster natura usq; eò imbecillis est, ut uel leui ictu facile concutiatur, & cadat: quòd si fiducia, & spe ad misericordiam* Dei *adnitatur, uacillat ille quidem sæpe ob ingenitam infirmitatem, sed gradu constantiæ non dimouetur.* ¶ Tanquam paries.] *His similibus ostendit, quam facile sit illos perditurus* Deus. ¶ Propter exalta-

62

altationem.] Insidiantur mihi coniuratione facta, propterea quòd uident ad magnam nominis celebritatem & gloriam me à Deo perductum esse. ¶ Ab ipso.] Ex eo pendet omnis spes salutis meæ. ¶ Vtiq; ipse est.] Qui hæc dicit ex animo, uerè pius est, neq; uim illam diaboli, uel impiorum reformidat: qui non credit Deum talem sibi esse, is à Deo alienus est, atq; in hominibus spem suam ponat necesse est, id quod execrandum, ac detestabile est. ¶ Sperate.] Hortatur populum, ut exemplũ suum secutus, omnes spes & cogitationes suas in misericordia dei collocet, qui solus ex omnibus seruare, solus omnibus bonis ornare, & cumulare nos potest. ¶ Effundite.] Id est, omnes curas, & molestias uestras, atq; ab eo solo auxilium expectate. ¶ Certe uani.] Ostendit, neq; ab hominum potentia metuendum esse, neque illorum opibus, & gratia nitendum. Appellat autem consuetudine linguæ Hebrææ homines ignobiles, et obscuros, filios hominis: contráq;

62

uiros claros, & nobiles uocat filios uiri, & pronuntiat tam hos quàm illos futiles, uanos, & mendaces esse. hæc sentẽtia in homines conuenit, quatenus diuini spiritus afflatu nondum renouati sunt. ¶ In stateras.] *Est hyperbole elegantißima, quæ exaggerat stultitiam, & leuitatem mortalium: si ponas (inquit) in altera libræ lance inanitatem, in altera uerò uniuersum genus humanũ, profecto inanitas ipsa præponderabit.* ¶ Nolite sperare.] *Monet, cauendum esse, ne tanti pecuniam æstimemus, ut cupiditate cæca illius incitati, suum alteri detrahamus, atq; alieno incommodo nostris commodis consulamus: ita enim ex filijs Dei filij hominis, efficeremur, id est, ipsa inanitate inaniores. Eos uerò, qui diuitijs alterius iniuria quæsitis affluunt, monet, ut illis ne adijciant animũ, sed perinde affecti sint, quasi nihil poßideant: transit enim celerrimè imago huius uitæ inanis, & adumbratæ: atq; hæc, quæ bona fortunæ nominantur sunt caduca, fluxa, & pro* hi-

hilo putanda. ¶ Semel locutus.] *Hoc loquendi modo significat id, quod Deus dixit ita firmum, & ratum esse, ut irritum fieri non poßit. In eandem sententiam accipitur illud apud Iobum, Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum nõ repetit. Quid uerò locutus ille sit, subiungit inquiens, se duo hæc audisse, uidelicet Deum & potentia & misericordia longè plurimum excellere, & unicuiq; gratiam referre pro eo ac quisq; se gerit: nam bonis amplißima præmia persoluit, nocentibus supplicia debita constituit, hoc ad potentiã spectat, illud ad misericordiam: sed sciendum est, interpretes recentiores ita exprimere ex Hebræo, Semel locutus est Deus, atq; iterum, hoc audiui: significant autem uerba hæc, Deum sæpe locutũ esse ore Mosis, & cæterorũ uatũ ea, quæ sequũtur.*

ARGVMENTVM PSAL. LXIII.

Declarat desideriũ incredibile, quo tenebatur adeundi ad templum Dei, à quo longè aberat propter inimicitias Saulis. Declarat item quantam uoluptatẽ capiat ex contemplatione rerum diuinarum: prædicit etiam, se regno potiturum sublatis inimicis.

Psalmus Dauid, cum esset in deserto Iuda. LXII.

DEus, Deus meus ad te de summo mane uigilo.

Sitiuit te anima mea, desiderauit te caro mea.

In terra deserta, sitibunda, & inaquosa, sic in sancto contemplatus sum te, ut uideam fortitudinem tuam, & gloriam tuam.

Quoniam melior est misericordia tua, quàm uita, labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Tanquam adipe, & pinguedine saturabitur anima mea, cum labijs exultationis laudabit os meum.

Certe memor fui tui super stratum meum, in uigilijs meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.

Et in uelamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te, me sustentauit dextera tua.

Ipsi uero perdere quæsierunt animam meam,

meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt.

Rex uerò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant per eum, quia obstruetur os loquentium iniqua.

¶ Desiderauit.] Ex *hoc intelligi potest, res incommodæ atq; asperæ quàm sint hominibus pijs commodæ, ac salutares: siquidē caro, quæ suapte natura est spiritui aduersaria, & à colendo* Deo *semper deterrere solet, aßiduis calamitatibus fracta, & debilitata cum spiritu pacem facit, & unà cum illo* Deum *cupidè quærit, propterea quòd extra ipsum non habet, ubi poßit acquiescere.* ¶ Sic in sanctuario.] *Id est, quanquam in hac uasta solitudine uitam ago, tamen quasi in templo tuo forem, & sacrificijs interessem, sic contemplor sanctißimum numen tuum, atq; oculis animi cerno fortitudinem tuam, & gloriam tuam, uidetur autem arcam fœderis significare: his enim nominibus illa uulgo celebrabatur, quòd* Deus *ex eo loco*

oracula edere, atq; uim & numen suum insigniter ostendere soleret. Hinc Asaphus in psal. 78. cum dicere uellet hanc arcã permissu Dei in potestatem hostium uenisse, dicit, illum fortitudinem suam, & suam gloriam in manus inimici tradidisse: quin etiam uxor Phineæ sacerdotis hanc calamitatem deflens in libro primo Regum ait, gloriam Domini ab Israële translatam esse ad Palæstinos. licet hæc, quæ diximus, uera sint, tamẽ cùm uir sanctus ait, se perinde, quasi in templo esset, contemplari gloriã Dei, & uim eius salutarem, hoc intelligit in primis, quanquam longe abest à solenni cœtu piorũ pulsus à rege in desertas & incultas solitudines, non tamẽ eam rem impedire, quo minus suauißima uoluptate potiatur, & pietatem suam alat in potentia & misericordia dei contemplanda: quæ duæ res in maximis calamitatibus potißimum elucent, dum uir pius undiq; premitur, sed non opprimitur: cadens, robustior surgit: in luctu & mœrore, gaudio trium-

triumphat: egentißimus est, & omnia poßidet: quotidie in media morte uersatur, & tamen uiget, ac floret, quæ cum geruntur, ille bonitatem Dei, *& uim eius præpotentem non cogitatione modò comprehendit, sed etiam (ut ita dicam) manibus attrectat, atque ex ea re admirabilis quædam in animo ipsius exardescit amoris magnitudo aduersus clementißimum numen: ut non malè sentire uideantur, qui affirmans,* Deum *in rebus aduersis amabiliorem existere quàm in prosperis, quod ita esse,* Dauid *quoquè in maximis periculis uersans suo testimonio comprobat, cum subiungit, misericordiam* Dei *uita ipsa optabiliorem esse, quæ uerba ex animo dicere non potest, nisi expertus: experiundum autem est potißimum in ipsa calamitate.* ¶ Tanquam adipe.] *Significat contemplationem diuinæ bonitatis esse salutarem, & delicatißimum pastum animorũ.* ¶Rex uerò lætabitur in dec.] De *se loquitur, quem* Deus *regẽ constituerat.*

¶ Omnes.] *Solebant Hebræi iurare per salutem regis. Saule autẽ incolumi nemo ausus fuisset per salutem Dauidis iurare.*

ARGVMENTVM PSAL. LXIIII.

Inuehitur in aduersarios suos, homines maledicos, & insidiosos, quos prædicit scelerum pœnas persoluturos.

Victori, Psalmus David. LXIIII.

EXaudi Deus orationem meam, cùm deprecor, à timore inimici eripe animam meam.

Protege me à consilio malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacuerunt ut gladium linguas suas, tetenderunt sagittam suam uerbum amarum: ut sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonẽ nequam.

Narrauerunt, ut absconderent laqueos: dixerunt, quis uidebit eos?

Scrutati sunt iniquitates, perfecerunt ea, quæ scrutati sunt,

Etiam intimum cuiusque, & cor profundum:

fundum: & ſagittabit eos Deus.

Sagitta repentina extabunt plagæ eorum, & impingere ſe ipſos lingua faciẽt.

Commouebuntur omnes reſpiciẽtes eos, & timebit omnis homo.

Et annuntiabunt opera Dei, & facta eius intelligent.

Lætabitur iuſtus in Domino, & ſperabit in eo, & gloriabuntur omnes recti corde.

¶ Tetenderunt.] *Comparat eorum uerba ſagittis.* ¶ Firmauerunt.] *Id eſt, decreuerunt omnino nefarium facinus facere, de quo inter ſe conſultarunt.* ¶ Scrutati ſunt.] *Id eſt, ueſtigans uarias nocendi uias, & artes.* ¶ Etiam intimum.] *Etiam intimos animorum ſenſus ſcrutantur, adeò ſunt callidi, & malitioſi.* ¶ Et impingere.] *Id eſt, perniciem ipſi ſibi petulantiſſima lingua comparabunt.* ¶ Commouebuntur.] *Prædicit, Deum ea exempla editurum in ſuos aduerſarios, ut cæteros omnes à maleficio ſit deterriturus.* ¶ Et facta.] *Intel-*

ligent inquam, hæc non casu, & fortuito euenire, neq; consilio, atq; opera hominum geri, sed prouidentiã Dei esse, quæ afflictis, & uiolenter oppreßis auxilium ferat, atq; homines importunos, & nefarios, perinde ut meretur eorum improbitas, ulciscatur: qui uero hæc sibi persuasit, à pietate alienus esse non potest. ¶ Lætabitur.] Homines *pij hæc, quæ dicta sunt, considerantes, lætitia exultabũt, & spem suam, quam in Deo repositam habent, summo pere confirmabunt, & gloriabuntur de tutela ipsius omnes recti corde, id est, quicunq; animo puro, & simplici iustitiam, & pietatem colunt.*

ARGVMENTVM PSAL. LXV.

Gentem Hebræam, quæ apud Babylonio: exulabat, inducit loquẽtem, & reditum suum ab exilio tum etiam omnium gentium conuersionem ad uerum Dei cultum uaticinantem.

Victori Psalmus & canticum Dauid. LXV.

TE manet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotum.

Qui exaudis orationẽ, ad te omnis

nis caro ueniet.

Verba iniquitatum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegisti, & assumpsisti, habitabit in atrijs tuis.

Replebimur bonis domus tuæ, & sancti templi tui, mirabilia in iustitia.

Annues nobis Deus saluator noster, spes omnium finium terræ, & maris longinqui.

Stabiliens montes in uirtute tua, accinctus potentia, compescens fremitum maris, sonum fluctuum eius,

Et tumultum populorum, & timebunt qui habitant in extremis à signis tuis, egressus matutini, & uesperę laudantes facies.

Visitasti terram, & irrigasti eam, plurimum locupletasti eam.

Flumen Dei repletum est aquis, paras frumentũ illis, quoniã ita præparas eam.

Sulcos eius inebria, demitte pluuiã in

liras eius, imbribus liquefac eam, germini eius benedic.

Coronabis annum benignitate tua, & ueſtigia tua ſtillabunt pinguedinem.

Stillabunt inhabitacula deſerti, & exultatione colles accingentur.

Veſtientur gregibus campi, & ualles operientur frumento, iubilabunt, atque hymnum dicent.

¶ Te manet.] *Nullo enim loco præterquam Hieroſolymis fas erat templum ædificare, aut ſacrificium facere: ſed hic locus eccleſiam Chriſti ſignificabat, extra quam neq; Deus rite coli, neq; ullum uotũ reddi poteſt, quod ipſi gratum, acceptumq́; ſit.* ¶ Qui exaudis.] *Quoniam te benigniſsimũ præbes ſupplicibus tuis, omnes mortales relicta ſuperſtitione ad te confugient, id autem perfectum eſt, poſteaquam filius Dei humanũ corpus aſſumpſit.* ¶ Verba.] *Magna certe peccata commiſeramus, & ob eam cauſam in has calamitates incidimus: ſed tu pro tua incredibili miſericordia nobis omnia de-*

nia de-

nia delicta condonabis, & populum tuum ab exilio reduces in patriam. Verbum apud He*bræos pro re ipsa usurpari, sæpe iam dictum est.* ¶ Beatus.] O *fortunatam gentem* Hebræ*am, quam ex omnibus nationibus selegisti, tuamq́; appellari uoluisti?* Nos certe domum re*uertemur, & in atrijs sanctißimi tẽpli tui maximam uitæ partem consumemus: sed in primis beati, quos* Deus *iam inde ab ipsa æternitate elegit ex innumerabili mortalium multitudine, & sibi filios adoptauit, scilicet illos in cœlesti, & sempiterna domo* Dei *talia, & tanta bona manent, ut ea neq; aspectu oculorum comprehendi, neq; auribus percipi, neq; ulla cogitatione queant adumbrari: quin etiam ipsa piorum ecclesia adhuc in terris manens* Dei *domus est: & illa quidem bonis præstantißimè referta, qualis est uera, germanaq́; iustitia, tranquillitas conscientiæ, lætitia sancta, spes certa uitæ sempiternæ, & cætera dona, & fructus spiritus sancti, quorum sæpe mentionem facit*

diuus

diuus Paulus in suis epistolis. ¶ Mirabilia.] *Si gnificare uidetur ea, quæ gesturus erat Deus pro salute, & incolumitate gentis suæ: de quibus rebus gestis etiam meminit in psalmo sequenti. Sed in primis admirabilia sunt ea, quæ Deus ijs concedit, quos suæ iustitiæ participes facit, atq; in domum suam recipit, quæ est ecclesia Christi.* ¶ Stabiliens.] *Hæ sunt allegoriæ, quibus elegantissimè describit prouidentiam Dei, ex qua pendet omnis auctoritas, & potestas principum, & tranquillitas pacis: sed ego facile crediderim, has omnes esse uaticinationes ad mysteria Christi pertinentes. Hæc si ita sint, montes significabunt Apostolorum inuictam animi magnitudinẽ, & constantiam in Euangelio diuulgando, sonitum uerò maris, & tumultum popularum intelligemus esse coniurationem contra ipsos à cunctis nationibus factam, quæ tandem magnitudine prodigiorum commotæ, & diuino spiritu afflatæ depositis odijs religioni sanctæ adhæserunt. Hæc* profecto

6 ʃ

profectò ſatis apertè ſignificare uidetur uerſiculus ſequens: cùm enim uir ſanctus ait, Egreſſus matutini, & ueſperæ laudantes facies: hoc intelligit, omnes nationes uerum Deum piè, ſancteq; ueneraturas, id quod Apoſtolorū opera, & ſtudio perfectum eſt, quibus hoc præſtantiſsimū munus à Deo aſsignatum erat, cùm autem partes orientis, et occidentis dicere uellet, dixit egreſſus auroræ, & ueſperæ: quòd ex altera parte dies, ex altera nox oriatur. ¶ Viſitaſti.] Prædicat benignitatem Dei, qui res ad uictum & cultum neceſſarias largè & prolixè ſuppeditet mortalibus. Sed Origenes, & Euſebius Cæſarienſis, hæc omnia de terra Iudæa ſcripta eſſe confirmant, quam Deus poſt reditum Hebræorum ex Babylone uberrimam, maximeq; fœcundam reddiderit, ut unà cum libertate recuperata, omnium rerum copia abundarent. ¶ Flu. Dei.] Sic appellat Iordanē, ut ſentit Origenes, & Euſebius Cæſarienſis, quanquam ſic uocare poteſt omnia flumina terræ

65.

Iudææ, quæ Deo consecrata erat. ¶ Quoni.] Id est, quando terram ita irrigas, & fertilem reddis. ¶ Coronabis.] Id est, omni genere frugum illum ornabis, & quacunq; incedes, fertilitatem in agros instillabunt pedes tui. Simile est illud Virgilij, Implentur uallesq́; cauæ, fluctusq́; profundi, Et quacunq; Deus circum caput egit honestum. ¶ Exultatione.] Id est, gaudebunt omnium fructuum copia exornati, sed ut cæteras partes huius hymni, ita extremam hanc ego arbitror mysterijs Christi aptissime conuenire: siquidem terræ fœcunditas, quam uates sanctissimus tam eleganter, & copiose describit, significat ubertatem uirtutum omnium, quibus humanum genus abundauit, posteaquam misericordiæ parens unigenitum filium suum è cœlo demisit in terras, illasq́; imbribus, & salutari flumine sui spiritus irrigauit, optatissimo tempore Euangelij, quod tempus etiam Christus apud Esaiam annũ diuinæ benignitatis appellat. Tunc animi mortalium, qui

qui steriles, incultiq; squallebant, accepto semine Euangelij redditi sunt uberrimi, maximeq; feraces, & pulcherrimos pietatis fructus ediderunt: tunc maxima luporum uis in oues commutata est, seq; Iesu Christo custodiendam, & pascendam credidit: tunc omnia plausu, gratulatione, & laudibus Dei personarunt.

ARGVMENTVM PSAL. LXVI.

Inducit etiam hoc hymno gentem Hebræã loquentem, & gratulanem, se longa illa seruitute Babylonica liberatam esse.

Victori, Canticum Psalmi LXVI.

IVbilate deo omnis terra, psalmum dicite glorię nominis eius, date gloriam laudi eius.

Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo.

Venite, & uidere opera Dei, terribilis in consilijs super filios hominum.

Qui conuertit mare in aridam, in flu-

mine transierũt pede, ibi lætati sumus in ipso.

Qui dominatur in uirtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt rebelles, ne exaltentur in semetipsis.

Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite uocem laudis eius.

Qui posuit animam nostrã ad uitam, & non dedit in commotionem pedes nostros.

Quoniã probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationem in lumbis nostris, imposuisti homines super capita nostra.

Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam, in holocaustis reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Holocausta medullata offerã tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.

Veni-

Venite, audite, & narrabo uobis, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

Ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua mea.

Iniquitatē ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

Certe exaudiuit Deus, & attendit uoci deprecationis meæ.

Benedictus Deus, qui nō amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me.

¶ In multitudine.] *Hunc uerſiculū interpretati ſumus in explanatione Pſalm.* 18. ¶ Venite.] *Hortatur uniuerſos mortales ad conſideranda mirabilia facinora, quæ deus effecit pro ſalute, ac incolumitate gentis Hebrææ. altius autem repetunt uſq; à rebus geſtis ductu & imperio Moſis. Nimirum harum rerum conſideratio diligens, & cum fide coniuncta, incredibile dictu eſt, quātum animos excitet ad cultum, & uenerationē Dei: hic enim effigiem diuinæ*

benignitatis in pios, & seueritatis in improbos, tanquam in tabula, pulcherrimè expressam, & politam cernimus. ¶ Rebelles.] *Qui deficiunt à* Deo, *eiusq; imperium repudiant, ne animos in altum tollant, tanquam id impune sint laturi, quamuis ad tempus florere uideantur.* ¶ Benedicite.] *Hortantur non solum* Hebræos, *sed etiam cæteras nationes ad canendas laudes ueri* Dei, *atq; illis narrant beneficia sibi ab ipso tributa in quo affectum exprimunt animi grati, & pij, qui nihil æquè cupit, atq; misericordiam, & bonitatē* Dei *uniuersis mortalibus notißimam esse, ut unus omnium in colendo, & uenerando illo consensus existat.* ¶ Et non dedit.] *Id est, nos in maximis periculis, & calamitatibus saluos, & incolumes conseruauit, neq; passus est, animos nostros à pietate deficere.* ¶ Igne.] *Exemplo suo docet, quid homines pietatis amantes de suis calamitatibus sentire debeāt, nempe hoc, illas sibi consilio, & numine diuino accidere, ut quemadmodum*

modum aurum, atq; argentum igne purgatur, ita illorum animi puriores fiant rebus aduersis: his enim rebus & amor nostri, rerumq; fragilium, & caducarum exuritur, & studia pietatis, ac innocentiæ mirabiliter accenduntur. At impiorum quos Deus æterna morte multare constituit, longè dissimilis est ratio: nõ enim istorum labes, & uitia excoquit ærumna, sed auget potius, & cumulat, illaq; crescente simul animorum crescit impietas, sic uno eodemq; igne lutum durescere uidemus, ceramq; liquescere. ¶ Posuisti] Catenas significat, ut paraphrasis Chaldæa interpretatur. ¶ Et exulta.] Id est, ipsum laudibus extuli. Monet autem exemplo suo, laudationem bonitatis diuinæ cum ipsius inuocatione coniungendam esse: ea enim res mirandũ in modum fiduciam corroborat, atq; animum inuocantis ad spem erigit impetrandi omnia quæ postulat, eaq; spes minimè fallit: animus enim sic affectus nullam à Deo accipere repulsam potest. Hæc omnia uno uer

ſiculo complexus eſt Dauid in pſal. 18, cùm ait Laudans inuocaui Dominum, & ab inimicis meis ſaluus fui. ¶ Iniquitatem.] *Quando (inquit) Deũ precabar, ſi quod ſcelus animo conceptũ habuiſſem, profecto illum non oraſſem, neq; id mirum: ut enim Deum exores, neceſſe eſt ipſum confidenter ores: quod efficere non potes, ſi tibi alicuius ſceleris, aut flagitij conſcius ſis.* ¶ Qui non.] *Id eſt, qui non repudiauit meas preces, ſed miſericordiã adhibuit in calamitate mea.*

ARGVMENTVM PSAL. LXVII.

Orat Deum, ut Hebræis, & cæteris gentibus ſalutem, & cognitionem ſui impertiatur, idq; illum effecturum, prædicit.

Victori in Neginoth, Pſalmus & Canticum.

Pſalmus LXVII.

DEus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, illuminet uultum ſuum ſuper nos.

Vt cognoſcatur in terra uia tua, in omnibus gentibus ſalutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes,

Lætentur, & exultēt gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

DE PSAL. LXVII.

Hic hymnus maximè insignis est, propterea quòd magna breuitate maxima mysteria complectitur: itaque mihi uisum est faciendum, ut ipsum totum ea interpretandi ratione explanarē, quā Græci paraphrasim uocāt.

PARAPHRASIS.

Deus misereatur nostri, & benignè faciat nobis, respiciat ille placidis oculis calamitates nostras, & splendidissima luce sui uultus omnium errorum tenebras pellat ex animis. Misericordiæ parens mitte de cœlo unigenitum filium tuum, ut nota fiat omnibus in terris uia, quæ ducit ad sempiternam domum tuam: fac, uniuersæ gentes cognoscant, & uenerentur

67.

Christum tuum, per quem miseris mortalib. salutem, & beatam uitam donare promisisti.

Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctissimo numini tuo perpetuò hymnos canant, lætentur, & gaudio exultent uniuersæ gentium, quoniam preces miserorum benignus exaudis. Tu Domine populos omnes tuo salutari spiritu amantissime gubernabis, tu nationes uagè disiectas, & turbulētis erroribus implicitas ad ueritatis uiā reuocabis, tu filium tuū mortalibus ad uitā sempiternam ducem fidelissimum dabis. Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctissimo numini tuo perpetuos hymnos canant: scilicet tempus ueniet, cum terra, quæ multa secula sterilis, incultaq; manserat, cœlestes agricolas habebit, & suscepto semine Euangelij fœcundissima fiet, pulcherrimosq; omnium uirtutum fructus feret. Deus pater benignè faciat nobis filium mittens, Deus filius benignè faciat nobis patrem recōcilians. Deus spiritus

ſpiritus ſanctus benignè faciat nobis patrem filiumq́; demonſtrans. Vtinam & patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, unum Deum indiuiduè partitum, diuiduéq; coniunctũ omnes terrarum fines, piè ſanctéq; uenerẽtur, & colant.

ARGVMENTVM PSAL. LXVIII.

Videtur hunc pulcherrimũ hymnum cecinisse cum Syras, & Idumæos & Ammonitas bello ſuperaſſet: inducit autem populum prædicantem uerbis magnificentiſsimis potentiam Dei, & benignitatem eius erga ſe.

Victori, David *Pſalmus* Cantici LXVIII.

EXurgat deus, & diſsipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius.

Sicut diſpellitur fumus, ita diſpellat eos: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereãt peccatores à facie Dei.

Et iuſti lætentur, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.

Cantate Deo, pſalmum dicite nomini eius, extollite eum ſupremo cœlo inſidẽtem, Iah nomen illi.

Exultate in conſpectu eius patris orphanorum, & iudicis uiduarum.

Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit solitarios in familia.

Qui educit uinctos in compedibus, rebelles autem habitabunt terram uastam.

Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto.

Terra mota est, etiam cœli distillauerunt à facie Dei, ipse Sinai à facie Dei, dei Israelis.

Pluuiam uoluntariam eleuasti deus super hæreditatem tuam, & eam laborantem recreasti.

Animalia tua habitabunt in ea, parasti in bonitate tua pauperi Deus.

Dominus dedit sermonem laudatricibus exercitus magni.

Reges exercituum fugerūt, fugerunt, & familia domus diuisit spolia.

Si dormiatis inter ollas, pennæ columbæ deargentatæ, & alæ eius in pallore auri.

Cùm dispergeret omnipotens reges pro-

propter eam, dealbabatur ueluti nix in Zalmon mons Dei, mons Baſan.

Mons excelſus, mons Baſan, ut quid exilitis montes excelſi,

Aduerſus montem, in quo beneplacitum eſt Deo habitare: etenim Dominus habitabit in æternum.

Currus Dei uiginti millia, multa millia angelorum, Dominus in eis (ſicut in Sina) in ſanctuario.

Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus.

Et etiam rebelles, propterea quòd inhabitat Dominus Deus.

Benedictus Dominus quotidie, oneret nos beneficijs ſuis Deus ſalutarium noſtrorum.

Deus noſter Deus ſaluos faciendi, & Dei Domini eſt exitus mortis.

Vtique Deus confregit capita inimicorum ſuorum, uerticem capilli perambulantis in delictis ſuis.

Dixit Dominus, ex Baſan reducam,

redu-

reducam de profundis maris.

Vt intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorũ ex inimicis, ab ipso.

Viderunt incessus tuos Deus, incessus Dei mei, regis mei, qui est in sanctuario.

Præcedunt cantores, sequuntur psallentes in medio iuuencularum tympanistriarum.

In ecclesiis benedicite Deo domino de fonte Israel.

Ibi ex Beniamin paruulo dominans eis.

Principes Iuda in uestibus suis acupictis, principes Zabulon, & principes Neptalim.

Mandauit Deus tuus fortitudinem tuam, confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

Propter templum tuũ in Hierusalem, tibi offerent reges munera.

Increpa turbam lanceis armatam, congregationem taurorum inter uitulos populorũ, ut supplex ueniat cum fragmentis ar-

tis argenti.

Dissipa gentes, quæ bella uolunt, uenient optimates ex Ægypto, Æthiopia festinabit porrigere manus suas Deo.

Regna terræ cantate Deo, psallite domino.

Psallite Deo insidenti cœlis cœlorum ab initio.

Ecce dabit uoci tuæ uocem fortitudinis, date fortitudinem Deo, super Israel magnificentia eius, & uirtus eius in nubibus,

Terribilis Deus in sanctuarijs suis, deus Israel ipse dabit uirtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

¶ Exurgat.] *Forma huius uocis, & earũ quæ proximè sequuntur, in uersiculis* Hebræis *tempus futurum indicat. diximus autem alio loco,* Dauidem *sæpenumero præsentia uerbis tempus futurũ significantibus exprimere, id quod perspicuũ esse potest uel ex illo uersiculo* Psal. 36. *Homines & iumenta saluabis* Domine. Hoc

cum

cum ita ſit, mihi maximè probandi uidentur, qui uerterũt ex Hebræo ad hunc modum: Exurgit Deus, & diſsipantur inimici eius, & fugiunt, qui oderunt eum, à facie eius: & quæ ſequũtur, eodem modo. Hæ ſententiæ ſic expreſſæ longè plus ponderis, & dignitatis habent, & magis conueniunt cum argumento hymni, quo uictoria iam adepta celebratur, tum ipſius hymni procœmio, in quo locus cõmunis de prouidentia Dei copioſè, & ſplendidè tractatur, ut populus intelligat, quicquid domi, militiæq; fœliciter adminiſtratur, tribuendum eſſe miſericordiæ diuinæ, itaq; horum uerſiculorũ hæc eſt ſententia, Deum res humanas non negligere, ſed piorum, impiorumq́; habere rationem: atq; alteros lætitia, & uoluptate, alteros pœnis grauiſsimis afficere. ¶ Iah nomen illi.] *Hebræi dicunt hoc nomen Deo impoſitum eſſe ad ſignificandam illius uim, omnium rerum creatricem.* ¶ Exultate.] *Prædicauerunt potentiam Dei improbos euertentem, nunc prædicat*

dicat eius benignitatem bonos maximis beneficijs afficientem. ¶ Deus in loco.] *Deus in summo quidem cœlo habitat, curat tamen humilia, et res humanas pro infinita bonitate sua administrat.* ¶ Deus qui.] *Deus (inquit) facit, ut qui soli, & sine liberis uitam degebant, habeant domum familia florentem.* ¶ Rebelles.] *Impij, & contemptores* Dei *tandem pœnas luunt, atq; incolunt loca uasta, & sterilia, at pij ducuntur à* Deo *ex locis desertis ad terras fertiles, & amœnas. Huius rei exemplum præclarißimũ ponit uir sanctus, cùm subiungit,* Deus *cum egredereris &c. Sed fac impios, & contemptores* Dei *uel in florẽtißimis urbibus, atq; in maxima rerũ omnium affluentia uitam perducere ad extremam senectutem, tamen hæc sententia uerißima est: ut enim uir pius, quocunq; loco ætatem agat, in cœlo est: sic impius ubiq; miser est, & tanquã relegatus in uastam & desertißimam solitudinem, quæ ipsi omnem uitæ huius fructum auferat.* ¶ Etiam cœli distilla-

stillauerunt.] *Etiam (inquit) cœlum ipsum imbribus, & tempestatibus præsentiam Dei testatum est, & ipse mons Sina tremefactus est. Hæc eadem memorant Delbora & Baracus in hymno, quem Deo cecinerunt cæsis ad internecionem Chananæorum copijs. Domine (inquiunt) cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cœliq; ac nubes distillauerunt aquis: montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israel.* ¶ Pluuiam.] *Sic appellat pluuiam tempestiuam, & qualem homines optarent, sed possumus etiam uertere ex Hebræo, pluuiam copiosam. Hæreditatem uerò Dei uocat, uel terram ipsam Iudæam, uel potius gentem ipsam Hebræam, quam Deus tanquam agrum hæreditarium excolendum susceperat, & cum sterilis esset, & omnium bonorum egens, salutaribus, & fœcundis imbribus misericordiæ suæ irrigauit, & fertilem, & bonis omnibus abundantem reddidit.* ¶ Animalia.] *Sic appellat homines pios,*

pios, & ueri Dei cultores.¶ Dominus.] Huc usq; pertinet proœmium hymni, nunc celebrat populus uictoriam Dauidis, Deus (inquit) suppeditauit materiam carminis mulieribus, quæ solent uictorias ducum choris, & cantibus celebrare. Huius cõsuetudinis mentio fit in libris Regum, in quibus scriptum est, mulieres Sauli redeunti è bello obuiam processisse cantantes, Saul occidit mille, Dauid decẽ millia. ¶ Si dormiatis.] Sæpe iam diximus, linguam Hebræam admodũ concisam esse, & orationibus imperfectis abundare, cuiusmodi est uersiculus iste, qui hanc sententiã continet: si tam atri, & sordidi sitis, quàm ij, qui iacent inter ollas fuliginosas, polliceor tamen, uos in posterum fore tam nitidos, & candidos, ut alis columbæ argenteis, & instar auri fulgentibus uos comparare possitis: id est, sic habetote, uos deposito luctu & mœrore omni, posthac lætos, & fortunatos fore, ut enim color ater luctum, & calamitatem: sic albus lætitiam, & res secundas

ſignificat. ¶ Cùm contereret.] *Hæc eſt altera allegoria ſimilis ſuperiori. Cùm (inquit) Deus copias* Regum *aduerſariorũ cæderet, ac profugaret, hæreditas ipſius, quæ antea nigra, & mœroris plena erat, candida tanquam nix effecta eſt, & dolorem cantu, & lætitia commutauit. Sic explanat hunc locũ* Abrahamus Eſdra. *Eſt autẽ* Zalmon Iudææ *mons, quem aiunt fere perpetuis niuibus albere.* ¶ Mons Dei.] Laudat *urbem* Hieroſolyma, *quam appellat montem* Baſanem, *id eſt, fertilem, & pinguem, nam* Baſam *regio eſt uberrima.* ¶ Vt quid exilitis.] Quid *(inquit) ô reges bella infertis ciuitati, quam* Deus *chariſsimã habet, & ſua præſentia tuetur?* ¶ Currus Dei.] Non *deſunt nobis currus cœleſtes, non deſunt acies ipſorum cœlitum, inter quas incedit* Deus *præſentiam ſuã nobis exhibens, ut eam olim in monte* Sina *exhibuit, & in ſacrario ſuo ſancto etiam nunc exhibere ſolet.* ¶ Aſcendiſti.] Populus *his uerbis appellat* Dauidem, *qui hoſtium mœnia expugna-*

pugnauerat & rebelles nationes bello domuerat, & ab ijs præstantißima dona acceperat. Hæc autem uictoria illi contigit, propterea quòd Deus custos est Hebrææ gentis, & in eorum ciuitate domicilium habet. Sed hæc Dauidis uictoria Christi uictoriam significabat, qui de peccato, & morte, & diabolo triumphauit, ac rebelles nationes imperio suo subiecit: propterea diuus Paulus in Epistola ad Ephesios scripta hunc uersiculum ad ipsum refert. ¶ Et Dei.] Id est, Deus est, qui misericordia sua facit, ut homines exeant è ianua mortis, & grauißimis periculis liberentur ¶ Verticem.] Id est, confregit caput capillatum eius, qui perseuerabat in peccatis: uidetur autem designare ducē hostiū, uel usus est numero singulari pro numero multitudinis. ¶ Dixit.] Cùm ad bellum proficisceremur promisit Dominus, nos tali uictoria potituros, qualē olim reportauimus ex Basane, ubi regē, cui nomen erat Og, cum tota gente deleuimus: qualē itē adepti fuimus, cùm

mare rubrum pedibus trāſmitteremus, depreſſo Pharaone cum innumerabili exercitu: ſic deniq; dixit Dominus, cædam & trucidabo hoſtes tuos ô gens mea, ut pedes laues ſanguine illorum, & canes tui eodem ipſo cruore ſaturentur. ¶ Viderunt.] Senſerunt hoſtes uim, & potentiam tuam, ac penè oculis uiderūt te pro nobis propugnantē, & ſuas uires, opesq; frangentem. ¶ Præcedunt.] Deſcribit pompam, & triumphū populi uictoris. ¶ In eccleſiis.] Hæc ſunt uerba cantorū, quibus hortantur populum ad hymnos canendos. In cœtu, & conuentu (inquiūt) ſancto, dicite hymnos Deo uos, qui prognati eſtis ex Iacob: & ex ſemine eius tanquam è fonte manatis. Hac eadem orationis exornatione uſus eſt Eſaias, cùm ait, Audite domus Iacob, qui uocamini nomine Iſraël, & de aquis Iudæ exiſtis. ¶ Ex Beniamin.] Recenſet principes tribuum, qui interfuerunt triumpho. Aderant (inquit) ex tribu Beniamin ij, qui præſunt ei familiæ: appellat autem eam tribum paruu-

62

paruulã, ob paucitatẽ hominum, quippe quæ pene funditus deleta fuerat ob scelus Gabaonitarũ. ¶ In uestibus.] Diuus Hieronymus uertit, in purpura sua, sed eadẽ est sententia. Nonnulli ex recentioribus uertunt hoc modo, principes Iuda lapis eorum, id est uis & robur. ¶ Mandauit.] Deus (inquiunt) ô Israël suppeditauit tibi robur, quo hostes superasti. ¶ Confirma.] Sic etiã uertit ex Hebræo hunc locum Symmachus, perge (inquiunt) nos tueri, & tuis præstantissimis beneficijs ornare propter sanctissimum templum tuum, quod est Hierosolymis: hinc enim religio, & purissimus cultus numinis tui propagabitur, & reges externi magnificentissima dona tibi afferent. ¶ Congregationem.] Tauros appellare uidetur eos, qui opibus, & potentia excellebant inter hostium principes, & duces, quos uitulos populorum uocat. De hac orationis exornatione dictum est in explanatione psalmi 22. ¶ Venient.] Prædicit, omnes nationes cultum,

& cognitionẽ ueri Dei esse accepturas. ¶ Ecce dabit.] Alij existimant hanc sententiam generalem esse, ut sensus sit, Deum tribuere uerbis suis uim & pondus, ut uoci eius illico omnia obediant. Hoc si ita sit, positum est hoc loco, ut etiam multis alijs, uerbum futuri temporis pro uerbo temporis instantis. Alij hanc uocem interpretãtur esse uocem euangelij, quam uaticinatur summam uim habiturã ad mouendos animos mortaliũ. Hæc sententia satis apte huic loco conuenire uidetur, in quo uates sanctus prædicit omnes nationes relictis falsis Dijs religioni sanctæ adhæsuras, hoc autẽ ui euangelij perfectũ esse, nemo est qui nesciat: quam uim nisi Deus illi tribuisset, inanis sine dubio fuisset omnis Apostolorũ labor. ¶ Date fortit.] Id est, agnoscite, & prædicate, omnem uim robur, atq; efficacitatem ita Dei propriam esse, ut omnia, quæcunq; in uniuersa rerum natura uigent, ac pollent, illico in nihilum interitura sint, nisi continenter illis ex augustißimo ipsius numi-

numine, tanquam ex perenni uberrimoq́; fonte omnis exiſtendi, permanendi ac efficiēdi uis munificè, prolixè, largè ſuppeditetur. ¶ Super Iſrael magnificentia eius.] *Id eſt, in gente Hebræa elucet in primis gloria, et maieſtas ipſius, eiusq́; potentia terra cœloq́; uiget, ac omnia moderatur.*

ARGVMENTVM PSAL. LXIX.

Inducit loquentes homines ſanctos, qui uaſtatis, & direptis Hieroſolymis in ſeruitutem à Babylonijs abducti fuerant, & in magnis calamitatibus uerſabantur, ſed nonnulla inſeruntur, quæ ad anagogen relata pertinent ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Victori pro lilijs, David. *Pſalmus* LXIX.

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ uſq; ad animam meam.

Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſiſtentia.

Veni in profunda aquarum, & tempeſtas demerſit me.

Laboraui clamans, raucę factæ ſunt uoces meæ, defecerunt oculi mei expectantes Deum meum.

Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Inualuerunt, qui perſequuntur me inimici mei iniuſtè: quæ non rapui, tunc exoluebam.

Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita.

Ne erubeſcant in me qui expectant te Domine, Domine exercituum.

Ne confundantur in me, qui quærunt te Deus Iſrael.

Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam.

Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.

Et fleui, in ieiunio afflixi animam meam, & factum eſt in opprobrium mihi:

Et poſui ueſtimentum meum ſaccum, & factus ſum illis in parabolam.

Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant

bant in porta: & in me psallebant, qui bibebant uinum.

Ego uero orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me in ueritate salutis tuæ.

Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab ijs, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

Non me demergat tempestas aquæ, neq; absorbeat me profundum, neq; claudat super me puteus os suum.

Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Et ne auertas faciẽ tuam à seruo tuo, quoniam tribulor, uelociter exaudi me.

Appropinqua animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Tu scis improperium meum, & confusionem meam, & ignominiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tri-

bulant me, improperiũ contriuit cor meum & mœrore confectus ſum.

Et expectaui, qui ſimul contriſtaretur, & nõ fuit: & qui conſolaretur, & non inueni.

Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.

Fiat menſa eorũ coram ipſis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum.

Obſcurentur oculi eorum, ne uideant, & dorſum eorum ſemper incurua.

Effunde ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

Quoniam quam tu percuſsiſti, perſecuti ſunt: & de dolore uulneratorũ tuorum locuti ſunt.

Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum, & non intrent in iuſtitiam tuam.

Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.

Ego

Ego ſum pauper, & dolens, ſalus tua Deus protegat me.

Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Et placebit Deo ſuper bouem, & uitulum cornua producentem & ungulas.

Videant pauperes, & lætentur, quærite Deum, & uiuet anima ueſtra.

Quoniam exaudiuit pauperes Dominus, & uinctos ſuos non deſpexit.

Laudent illum cœli, & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Quoniam Deus ſaluum faciet Sion, & ædificabit ciuitates Iudæ.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

Et ſemen ſeruorũ eius poſsidebit eam, & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.

¶ Saluum.] *Explanatores Latini Ieſum Chriſtum, Græci gentem Hebræam in his uerſibus loqui exiſtimant: neq; tamen hæc opinio Græcorum impedit, quo minus aliquæ ſententiæ* ad

ad ipſum Chriſtum commodiſsimè referantur: nam & illud Oſeæ, Ex Ægypto uocaui filium meum, de gentis Hebrææ liberatione dictum eſt, quod tamen diuus Matthæus ad Chriſtum uerißimè transfert, uſus ea interpretandi ratione quam theologi Græci anagogen uocant, cùm ſcilicet apertum orationis argumentum, ad ſententias interiores ſanctioresq; traducitur. Hæc hominibus pijs nequaquam abſurda uideri ſolēt, quippe qui didicerint ex diuo Paulo, omnia, quæ Hebræis accidebant, rerum futurarum umbras, & imagines extitiſſe: corpus autem eſſe Chriſti, cùm myſteria ſub talium imaginum integumentis occultata ſunt, ut ab ipſorū aſpectu oculi profanæ multitudinis arcerentur: itaq; illa hanc reconditam interpretandi rationem rem planè commentitiam, & maximè ridiculam putat, nos uerò unà cum Chriſto gratias agimus Deo, qui homines arrogantes, atq; inani opinione ſapientiæ inflatos, de ſuis myſterijs, in quibus uera ſapientia ſita

sita est, celatos esse uoluerit, eaq; cum hominibus idiotis, & maxime contemptis liberalißimè cõmunicarit. ¶ Intrauerunt aquæ.] Sæpe iam diximus aquas in literis sanctis aliquando significare pericula, & calamitates. ¶ Non est.] Id est, non possum pedibus consistere, de hac allegoria dictum est in explanatione Psalmi 40. ¶ Defecerunt.] Iam (inquit) oculi mei nimia laßitudine defecerunt, dum aßiduè cœlum suspiciũt expectantes, ut Deus meus opem mihi ferat. Itaq; proponitur nobis præclarum ueræ pietatis exemplum, quæ neq; spem abijcit, neq; ab orandi studio deterretur, licet aures dei à precibus abhorrere uideãtur. ¶ Quę non rapui] Id est, eorum maleficiorum pœnas dabam, quæ non admiserã. Hoc nemo mortalium tunc uerè de se ipso affirmare potuit, quàm Iesus Christus, qui, cùm ab omni macula peccati purißimus esset, tanquam insignis aliquis latro in crucem sublatus est, atq; omnium delictorum, & scelerum, quæ humanum genus com-

nus commiserat, acerbißimas pœnas ipse pe soluit. ¶ Deus tu scis.] *Accusant me stultitiæ, & improbitatis, at tu nosti* Domine, *num qu quam aut stultè, aut improbè admiserim.* ¶ Ne erubescant.] Ne *quæso* Domine *permitte, qui confidũt præsidio tuo, cadant animis, dum cernunt, me causa nominis tui tanta mala per peti, nec proficere quicquam auxilium tuum implorando.* ¶ Extraneus.] *Multi enim ex captiuis abducti reliquerant domi parentes, fratres, & ab ijs diu abfuerant: uel significat, etiam suos fratres germanos animo abalienato esse, qui omni genere officij calamitatem, & mœrorem fratris leuare debuerant.* ¶ Et opprobria] *Id est, non minus, imò uero magis tangunt me probra, quibus te insectantur, quàm si mihi maledicerent, quippe cùm & pietatem uiolent, & certam sibi perniciem ea re compa rent.* Hunc *totum uersiculum Apostoli meritissimè sub persona Christi prolatum esse iudicarunt: nemo enim alius unquam tanto studio defenden-*

fendendæ, ac propagãdæ religionis inflammatus fuit, nemo æquè mortalium peccata miseratus est, nemo deniq; præter ipsum illa omnia tanquam sua & agnouit, & proprio sanguine luit. ¶ Aduersum me.] Id est, maledicebant mihi in locis publicis, & celebribus, cuiusmodi erant apud ueteres urbium portæ, ad quas conueniebant ciues, & iudicia agitabantur, ut alio loco dictũ fuit. ¶ Et in me.] Id est, in suis compotationibus carmina in meũ dedecus facta canebat, simile est illud Hieremiæ, Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die. ¶ Ego uero.] Id est, cum illi tam acerbè me uexarent, ego auxilium tuum aßiduis precibus implorabam. Hoc est unicum perfugium, & portus homini pio rerum aduersarũ tempestate iactato. ¶ Tempus.] Clarius uertit Symmachus hoc modo, tempus reconciliationis Deus, satis (inquiunt) pœnarum dedimus, iam tempus est, ut nos in gratiam recipias, & tantis calamitatibus liberes. ¶ Et dederunt.]

Querun-

Queruntur homines sancti, se, cùm egerēt consolatione, non modo non recreatos, & leuatos mœrore, sed etiam magis exagitatos fuisse: ut si quis fame, sitiq; laboranti fel, acetumq; praeberet, sed Dominus noster Iesus Christus non solum contumelijs, & maledictis iactatus est, cùm afflicto & mœrenti consolatio adhibenda foret, sed etiam, cùm suspensus in patibulo sitiret, acetum pro uino gustare coactus est: itaq; huius uersiculi uerba ipsi conueniunt in primis. ¶ Quia mensa.] *Id est, unde lætitiam, & iucunditatem sibi quærunt, ibi laqueum mortis inueniant: & qualem mensam mihi obtulerunt, talem habeant ipsi. sed hæc cum dicantur contra impios, atq; hostes Dei piorumq; omnium, in primis conueniūt in aduersarios Christi, quibus mensa diuinorum uoluminum, & salutaria quæque se uertunt in pestiferum uenenum, perinde ut eorum meretur impietas. Itaq; diuus Paulus de Iudæorum miseria & excæcatione scribens, hos uersiculos in ea re testes citat.*

tat.¶ Obſcurentur.] *Oculos mentis ſignificat, dorſi autem incuruatio ſignificat ſeruitutis onus.* ¶ Quoniam.] *Id eſt, quam gentem tu pro peccatis ſuis afflixiſti, eam gentem iſti crudeliter perſecuti ſunt, & calamitatem calamitati addiderunt.*¶Et de dolore.] *Id eſt, conſultarunt de ijs affligendis, quos tu uulnerauerat: uel intelligit, impios de calamitatibus piorum iucundè narrare ſolitos.* ¶ Laudabo.] *Nunc prædicit, Hebræos ſeruitute Chaldæorum liberatum iri.* ¶ Et ædificabit.] *Quas hoſtes euerterant, ſed hæc omnia in primis uera euaſerunt, cùm Deus Chriſto ab inferis excitato mortaliũ animos miſerrima ſeruitute oppreſſos per euangeliũ redimeret, atq; omnium terrarum oris concilia, cœtusq; hominum arctiſsimo religionis uinculo ſociaret, qui cœtus aptiſsimè ciuitates Iudæ, ideſt laudationis, & confeſsionis nominantur, quãdo ueri Chriſtiani ſoli ex omnibus hominibus Deum uerè laudant, & confitentur, id eſt, piè ſanctéq; uene-*

rantur, & colunt. Cur autem cœlum, & terra, & mare, & reliquæ mundi partes lætari debeant, & Deum laudibus extollere Christo regnum ineunte, & humanum genus in libertatem uendicante, infrà Deo fauente explicabimus.

ARGVMENTVM PSAL. LXX.

In maximo periculo uersans implorat auxilium Dei aduersus inimicos.

Victori, Dauid ad recordandum, Psalmus LXX.

DEus in adiutoriũ meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiantur, qui quærunt animam meam.

Conuertũtur retrorsum, & erubescãt, qui uolunt mihi mala.

Conuertantur propter confusionem suam, qui dicunt mihi Euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te: & dicant semper, magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego

Ego uerò egenus, & pauper sum, deus festina ad me.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, Domine ne moreris.

¶ Conuertantur.] *Id est, qui mihi insultãt dicentes, Euge, euge, conuertantur in fugam; & hæc sit merces ignominiæ, qua conantur innocentes afficere.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXI.

Etiam hoc pulcherrimo hymno implorat auxilium Dei, & eius erga se misericordiam prædicat.

Psalmus LXXI.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

Esto mihi in petram fortitudinis, ad quam confugiã iugiter: mandasti, ut saluum me faceres.

Quoniam petra mea, & arx mea es tu.

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & uiolenti:

Quoniam tu es expectatio mea Domine, Domine ſpes mea à iuuentute mea.

A te ſuſtentatus ſum ex utero, de uentre matris meæ tu eduxiſti me.

De te laus mea ſemper, tanquam prodigium factus ſum multis, & tu fiducia mea fortis.

Repleatur os meum laude tua, tota die gloria tua.

Ne proijcias me in tempore ſenectutis, cum defecerit uirtus mea, ne derelinquas me:

Quia locuti ſunt inimici mei de me, & qui obſeruant animam meam, conſilium fecerunt ſimul.

Dicentes, Deus dereliquit eum, perſequimini, & comprehēdite eum, quia non eſt qui eripiat.

Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum feſtina.

Confundantur & deficiant aduerſantes animæ meæ, operiantur confuſione, & ignominia, qui quærunt mala mihi.

Ego

Ego autē semper sperabo, & adijciam super omnem laudem tuam.

Os meum annuntiabit iustitiā tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognoui numerum, ingrediar in potentia Domini, Domine recordabor iustitiæ tuæ solius.

Deus docuisti me à iuuentute mea, & usq; nunc pronuntiabo mirabilia tua,

Et usq; in senectam, & canos: Deus ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuum generationi præsenti, & omni quæ uentura est,

Potentiam tuam, & iustitiā tuam Deus usque ad altissima, quæ fecisti, magnalia: Deus quis similis tibi?

Qui ostendisti mihi tribulationes multas, & malas, & conuersus uiuificasti me, & de abyssis terræ iterum adduxisti me.

Multiplicasti magnificentiam meam, & conuersus consolatus es me.

Et ego celebrabo te in uasis psalmi, ue

ritatem tuam Deus meus, psallam tibi in cithara ô sancte Israel.

Exultabunt labia mea, cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

Sed & lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam, cum confusi, & pudore affecti fuerint, qui quærunt mala mihi.

¶ Ne confundar.] *Id est, ne quæso permitte, ut ea spes unquam fallat me, sed pro iustitia & bonitate tua libera me.* ¶ Esto mihi.] *Esto mihi loco arcis munitißimæ, ad quam pateat mihi semper aditus, tibi certè semper curæ fuit salus mea.* ¶ Tanquam prodigium.] *Ego quidem ob aßiduas calamitates factus sum ueluti portentum hominibus, meq; omnes à te derelictum putant: at ego omnem meam spem in te locatam habeo.* ¶ Repleatur.] *Libera me tandem his periculis & calamitatibus, ut poßim læto & tranquillo animo tuas laudes celebrare.* ¶ Ne proijcias me.] *Ne spolia præsidio tuo senectutem meam imbecillam, qui mihi ab ipsa infantia semper affuisti.* ¶ Qui obseruant.] *Id est,*

Id est, qui uitæ meæ insidiatur. ¶ Ego autem.] Iactant quidem aduersarij mei, me tuo penitus auxilio destitutum esse, sed nunquam animum meum deterrere poterunt, quo minus confidat infinitæ misericordiæ tuæ. ¶ Et adijciam.] Id est, nunquam intermittam cumulare laudibus laudes tuas. ¶ Quoniam.] Sic etiã uertit Symmachus, ut refert Theodoretus. est igitur sensus: Quotidie prædicabo iustitiam, & misericordiam tuam: & beneficia, quæ à te maxima accepi, nunquam intermittam commemorare: tot enim ac tanta sunt, ut eorum numerũ ignorem. ¶ Ingrediar.] Quãquam innumerabilia sunt ea beneficia, quæ deus in me contulit, neq; mortalis aliquis potest pro dignitate prædicare iustitiam & bonitatem eius: tamen ego fretus auxilio ipsius, suscipiam hoc negotium celebrandi sanctißimum numen, & cæteris omnibus rebus omißis memor ero Domine tantum iustitiæ tuæ. ¶ Donec annuntiem.] Id est robur ac potentiam tuam. ¶ Deus usque ad.]

Id est, ô Deus præclara facinora, quæ effecisti, ad cœlum usq; pertinent, id est maxima sunt, & maximè admirabilia. Non ignoramus interpretes recentiores aliter hunc locum ex Hebræo cõuertisse, sed nos secuti sumus Symmachum, & Aquilam, qui uerba huius uersiculi ita interpretati sunt, & distinxerunt, ut nos emendauimus. ¶ Qui ostendisti.] *Id est, qui me multis, & illis quidem magnis calamitatibus affecisti, & conuersus ad clementiam, perditum & penè extinctum in lucem reuocasti, & ab infimo loco ad altissimũ dignitatis gradum perduxisti. Simile est illud Annæ, Dominus mortificat, et uiuificat: deducit ad inferos, et reducit. Harũ rerũ altera nota sit nobis inanitas nostra, altera benignitas Dei: ex illa notitia nobis diffidere, ex hac deo cõfidere discim⁹.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXII.

Describit magnitudinem, iustitiam, & elicitatem regni Salomonis, sed multa infert, quæ soli Christo conueniunt, cuius imperij imago quædam fuit imperium regis istius.

Salo-

Salomonis, Psal. LXXII.

DEus iudicia tua regi da, & iustitiã tuam filio regis,

Vt iudicet populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

Ferant montes pacem populo, & colles iustitiam.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & conteret calumniatorem.

Timebunt te cum Sole, & coram luna in generatione, & generationem.

Descendet sicut pluuia in detõsum pratum, & sicut imbres stillantes super terrã.

Florebit in diebus eius iustus, & abundantía pacis, donec auferatur luna.

Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usq; ad terminos terræ.

Coram illo procidẽt Æthiopes, & inimici eius terram lingent.

Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducent.

Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei.

Quia liberabit pauperem clamantem, & pauperem cui non erat adiutor.

Miserebitur pauperis & inopis, & animas pauperum saluas faciet.

Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, & pretiosus erit sanguis eorum coram illo.

Et uiuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & orabunt pro ipso semper, tota die benedicent ei.

Erit pugillus frumenti in terra, in summis montium tam frugifer, ut concutiatur uelut Libanus fructus eius, & florebunt de ciuitate sicut herba terræ.

Extabit nomen eius in secula, coram sole propagabitur nomen eius.

Et benedicentur in ipso omnes gentes, & magnificabunt eum.

Benedictus dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen gloriæ eius in

æternum,&replebitur gloria eius omnis terra,fiat,fiat.

Finiunt orationes Dauidis filij Iesse.

¶ Deus iudicia tua.] Id *est, spiritum tuum illi impartire, ut omnia rectè, atq; ordine gerat: & iustè, ac sapienter regnum administret.* His *præstantißimis donis, quæ populus optat* Salo *moni,* Deus *affecit in primis filium suum, qui natus est in familia* Dauidis:*nam (ut scriptum est in euangelio* Ioannis) *& omnem iudicandi potestatẽ dedit illi, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem: & omnem suam iustitiam ita cum eodem communicauit, ut nemo ex iniusto fieri poßit iustus, nisi per Christum.* ¶ Ferant montes.] Id *est, quemadmodum in magna fertilitate etiam montes & colles solent frugibus abundare, ita omnia plena sint pacis, & iustitiæ. Quòd si allegorias amplectamur, montes & colles significabunt reges & principes.* ¶ Iudicabit pauperes.] Id *est, afflictos, & calamitosos subleuabit, ac tuebitur,*

neque

neq; permittet, illos calumnijs iniustorum hominum circunueniri. Hæc cum scriberet uates sanctus, non tam Salomonē, quàm Iesum Christum oculis animi cernebat, qui extitit uindex, & parens nostræ libertatis: & calumniatore, id est, diabolum contudit, euertitq;. ¶ Timebunt te.] Id est, mortales tantis beneficijs à te affecti ô rex, tandiu numen tuum uenerabuntur, & colent: quandiu sol, & luna luce sua cuncta lustrabunt. Hoc Salomoni conuenire non potest: sed ei, quem ille significat, conuenit, id est, Christo. ¶ Descendet.] Id est, similis erit pluuiæ rorantis, & terram sitientem irrigantis, unde manat agrorum fertilitas, & lætitia omnium mortalium. ¶ Florebit.] Hæc quoq; adumbrata fuerunt in regno Salomonis, expressa uero & perfecta sunt in regno Christi, quam ob causam ipsum literæ sanctæ iustitiā, & pacem mortaliū nominare solēt: nam quod uates ait, pacem, quæ (florebit temporibus huius regis) tandiu duraturā, dum luna permanserit,

ſerit, quis non perſpiciat hoc ad regnum Salomonis accommodari nullo modo poſſe? ¶ Et dominabitur.] Salomonis imperium pertinebat à mari rubro uſque ad mare Palæſtinæ, & fluuium Euphraten, & ultimos fines eius terræ, quam Deus promiſerat Hebræis: in quo imperium Chriſti adumbrabatur; cui pater ſubiecit orbem terrarum ab Oceano Orientis, uſq; ad Oceanum Occidentis. ¶ Et inimici eius.] Id eſt, terram oſculabuntur ad teſtificandã ſeruitutem: nam hodie quoq; ſolent Aſiatici, cùm ad regem ſuum adeunt, terram coram eo oſculari. ¶ Reges Arabum.] Hæc quidem contigiſſe Salomoni, narrat ſcriptor hiſtoriæ ſacræ in libro tertio Regum, & hũc regem dicit cunctis regibus auctoritate, ac ſapiẽtia plurimum præſtitiſſe, ut non immerito aſſeuerent theologi, ipſum in ſua perſona Chriſtum adumbrauiſſe: de quo Eſaias eadem ferè prædicit, quæ continentur hoc Dauidis uerſiculo. ¶ Et adorabunt.] Hoc ita propriè conuenit Chriſto, ut neq;

ut neq; Salomoni, neq; alij cuiquã ulla ratione congruere poßit. ¶ Quia liberabit.] *Iure (inquit) ac meritò omnes reges, & populi omnes ſeſe Chriſto in ſeruitutẽ piè, ſanctèq; dicabunt, quando ille erepturus eſt ipſos de manibus diaboli, qui miſeros omni ope deſtitutos crudeliſſimè uexabat, & omnibus iniurijs, et contumelijs afficiebat.* ¶ Ex uſuris.] *Alij uertunt ex Hebræo, ex fraude, & uiolentia.* ¶ Et pretioſus.] *Id eſt, magno uitã illorũ æſtimabit, neq; impune feret, quiſquis eorum ſanguine ſeſe cruentarit.* ¶Et uiuet.] *Et hæc in Salomone adumbrata fuerunt, at in Chriſto politißimè perfecta, quippe qui uitam uiuit beatißimam, & ſempiternã, eiq; mortales non aurũ modo ſed etiam ſeipſos donant, aßiduè precantes, ut regnum illius quotidie magis, magisq; dilatetur, neq; unquam intermittunt gratias agere, quòd ipſos non ſolũ à morte ſempiterna liberarit, ſed etiã omniũ bonorũ ſuorũ participes fecerit.* ¶Erit pugillus.] *Hyperbole eſt, qua exaggerat fertilitatem*

litatem agrorũ:dicit enim,ex paucis frumenti granis etiam in montibus tantas segetes,tamq; proceras esse prouenturas, ut agitante uento talem sonitũ edant,qualem arbores Libani edere solẽt.Quin etiam dicit incredibilem ciuium prouentũ fore:quod quidem euenisse sub imperio Salomonis,scriptum in lib.3. Regum:Iuda (inquit) & Israël plurimi, uelut arena maris erant edentes,& bibẽtes,& lætantes.Regnante autem Christo incredibilis extitit prouentus hominum piorum,& bonorũ cœlestium,quibus bonis aluntur animi ad æternitatẽ,& crescunt incremento Dei. ¶ Et bened.]Hoc idem multis antè seculis deus promiserat Abrahamo totidẽ penè uerbis (inquiens) benedicentur in semine tuo omnes gẽtes terræ. quæ uerba significãt,omnes nationes perChristũ deo recõciliandas esse,& salutẽ ac beatã uitã consecuturos omnib.terrarũ oris omnes,qui se,ac sua omnia ipsi⁹ potestati,fideiq; cõmiserint. ¶Benedic.] Nulla alia clausula poterat aptius conuenire

huic

huic hymno, in quo uates sanctus prædicit, deum rem facturum tam admirabilē, tamq; inopinatam, ut ab ultima origine mundi nihil unquam ad aures mortaliū tam incredibile peruenerit. ¶ Et replebitur.] Cùm scilicet à Christo omnes nationes ad cultum ueri Dei perducentur. ¶ Finiunt orationes Dauid.] Alij aliter hæc uerba interpretantur, ego quanquam non omnino improbare eos audeo, qui putant significari, in hoc hymno summam contineri earum rernm, quas Dauid omnibus uotis expetebat: tamen libentius crediderim, hoc adscriptum esse propter aliquot psalmos, qui deinceps sequūtur: eos enim esse Asaphi, non Dauidis, ipsæ inscriptiones indicant. Asaphū uero psalmos composuisse, testis est historia sacra: in secundo enim lib. Paralip. scriptum est, Ezechiam regem Leuitis mandasse, ut laudarent Deum hymnis Dauidis, & Asaphi uidentis. Videntes autem appellabant Hebræi eos, qui afflati spiritu diuino futura præuidebant.

ARGVMENTVM PSAL. LXXIII.

Scriptũ eſt hoc carmen ad eos conſolandos, qui angi ſolent, cum uident improbos opibus, & potentia florere, bonos autem egeſtate, & uarijs incommodis premi: uidetur autem inuehi in Saulem, & eius aſſeclas.

Canticum Aſaph, Pſalmus LXXIII.

VTique bonus eſt Deus Iſraeli, ijs qui ſunt mundo corde.

Mei autẽ penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei.

Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum uidens.

Quia non ſunt ligamina in morte eorum, & uiuidum eſt robur eorum.

In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

Ideo tenuit eos ſuperbia, induti ſunt iniquitate, & impietate ſua.

Egrediuntur præ pinguedine oculi eorum, tranſierunt cogitationes cordis.

Diſſoluerunt, locuti ſunt de nequitia, contra excelſum locuti ſunt.

Poſuerũt in cœlum os ſuum, & lingua eorum peruagatur terram.

Ideo conuertetur populus eius huc, aquæ calicis pleni ſugentur eis.

Et dixerunt, quomodo ſcit Deus? & an eſt ſcientia in excelſo?

Ecce iſti impij ſunt, & fœlices in ſeculo obtinuerunt diuitias.

Ergo fruſtra mundaui cor meum, & laui in innocentia manus meas.

Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.

Si dixi, narrabo ſic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

Et cogitaui, ut intelligerem hæc, ſed labor eſt coram me.

Donec intrem in ſanctuaria Dei, & intelligam nouiſsima eorum.

Certè in lubrico poſuiſti eos, deieciſti eos in deſolationem.

Quo modo facti ſunt in deſolationẽ, ſubito defecerunt, conſumpti ſunt ab horroribus,

Velut ſomnium expergefacti, domine in ciuitate imaginem ipſorum contemptibi-

ptibilem reddes.

Quoniam aceſcebat cor meum, & renes mei pungebantur, & inſipiens eram, & non intelligebam.

Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.

Tenuiſti manum dexteram meam, & in conſilio tuo deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.

Quis mihi eſt in cœlo? & tecum nil placet ſuper terram.

Defecit caro mea & cor meum, fortitudo cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Quia ecce, qui elongant ſe à te, peribunt: perdidiſti omnes, qui fornicantur abs te.

Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, poſui in Domino Deo ſpem meam,

Vt annuntiem omnia opera tua.

¶ Vtiq; bonus.] *Certè (inquit) Deus in Iſraëlem beneficus eſt, & maximè benignus eſt, in quã talis in eos præcipuè, qui puro ſunt animo*

id est, qui neq; rebus pioru aduersis, neq; prosperis impiorum adducuntur, ut de bonitate, & prouidentia Dei minus piè sentiant, at animus meus harum rerum specie tam uehementer commotus est, ut parum abfuerit, quin de recta sententia depellerer, atq; in Deum grauißimè peccarem. ¶ Quia non sunt.] Non solum (inquit) improbi læte & iucundè uiuunt, sed etiam accidere solet, ut soluti omni dolore & cruciatu placidè & tranquillè moriantur. Ita hunc locum interpretantur Hebræi. Quin etiam Aquila interpres doctißimus, in eandem sententiam uertit hoc modo, nulli cruciatus interueniunt morti eorum. ¶ Et uiuidum.] Alij uertunt ex Hebræo, & firma sunt palatia eorum, id est, accedit ad eorum fœlicitatem, quòd morientes relinquunt liberis magnificas ædes, & luculentam hæreditatem. ¶ Egrediuntur.] Diximus alio loco, pingues in literis sanctis appellari homines opibus ac potentia florentes, opulentiam uero & prosperitatem uitæ plerunq;

runque ſequitur importunitas, & ſuperbia. ¶ Tranſierunt.] Id eſt, etiam ſupra ſpem, & cogitationem illis omnia fœliciter eueniunt. ¶ Diſſoluunt.] Id eſt, affligunt, & crudeliter uexant innocentes, ſic explanãt Hebræi. ¶ Locuti ſunt.] Hoc eſt, ad id furoris, & petulantiæ perducti ſunt, ut non modo ſcelera, & flagitia ſua non celent, ſed etiam illa oſtentare audeãt, ſeq; in dedecore, ac turpitudine magnifice iactent. ¶ Poſuerunt.] Id eſt, neq; Deo, neq; hominibus maledicendo parcunt. ¶ Ideo conuertetur.] Propterea populus Dei ad hæc ſtudia nefaria ſe conuertit, & cùm uideant, impios in magna potentia eſſe, atq; omnium rerum copijs affluentibus florere, eorum uitam, & mores imitantur, & aquam pleni calicis bibunt, id eſt opiniones peſtiferas iſtorum animo hauriunt, ſeq; in illas ingurgitant, ut ſitientes aquã auidiſsimè potare ſolent: quamobrem uulgo dicunt: qui fieri poteſt, ut Deus res humanas intelligat, aut gubernet? cùm homines impij, &

omnibus sceleribus contaminati opibus circum fluant, & tranquillam ac beatam uitam colant. Ego quoq; hæc cum animo meo considerans in eam insaniam incideram, ut affirmarē, me frustra innocentiæ studuisse: quandoquidem assiduis calamitatibus uexor, neq; ullus oritur dies, quin aliquam mihi molestiam portet. Hæc quidem ego temere effutiebam, sed rem diligentius expendens dixi, Si ita loquor, & sentio, nónne improbo uitā & studium omnium piorum, qui nullis incōmodis, aut cruciatibus deterrentur ab innocentia, & uirtutis amore? neq; existimant, se frustra pietatem coluisse, si uel maximis calamitatib. obruantur. Itaq; cum omni studio conarer rationē harum rerum inuestigare, ad extremum deterritus sum negotij magnitudine: & animaduerti, me ad cognitionem earū rerum peruenire non posse, nisi deus aperiret mihi arcana prouidentiæ suæ, & uiderē quem exitum habeant impij, qui uidentur in hac uita esse beati. Verum non ita diu in hac animi

animi hæsitatione uersatus sum: uidi enim, istos homines sceleratos, & impios, quorum prosperitas me cruciabat, grauißimas pœnas dare. Hanc sententiã tractat etiam in psalmo 92. ¶ Certè in lubrico.] *Certè (inquit) lubrica sunt bona, quæ tuo permissu poßidebant: lubrica inquam sunt, et qui per ea ingrediuntur, facilimè labuntur.* ¶ Quo modo.] *Videtur designare Saulem, & eius familiã, quæ breui tempore funditus deleta est.* ¶ Velut somnium.] *Euanuit horum fœlicitas tanquam somnium hominis expergiscẽtis, similis inquam fuit somnio eius, qui iam sit experrectus: somniũ enim illud est inane, quanquã uidetur delectare dormientem.* ¶ Imaginem ipsorum.] *Imaginem appellat dignitatem, memoriam, & nominis claritatem, quibus rebus isti inflabantur, cùm tamẽ eæ res nihil aliud essent nisi umbra quædam, & imago uana: sic etiam alio loco dixit, certè in imagine pertransit homo, id est, uelut umbra quædam, & inanis imago uitam trãsit.*

¶ Quoniam aceſcebat.] Certè antequam uiderem impios de ſuo florenti ſtatu in maximas càlamitates præcipitari, mirandum in modum angebar: id autem mihi accidebat, propterea quòd ſtultus & inſipiens eram, itaq; uelut iumentum factus ſum apud te: tu enim inſipientem, & prouidentiæ tuæ rationes ignorantem duxiſti quò neſciebam, duxiſti inquam me per uarios caſus & diſcrimina ad maximum decus & gloriam. ¶ Quis mihi eſt.] Dum uir ſanctus canit infinitam Dei bonitatem erga ſe, incredibili eius amore exardeſcens emittit has uoces: quis (inquit) mihi placeat in cœlo præter te? quem ego in terris amem, colam, ſuſpiciam præter te? certè reliqua omnia mihi ſordent, te unum ego amplector, te unum opto, te unum ſuſpiro, atque ardeo, qui unus es amandus, & colendus, & toto animo deſiderandus, tabeſcit deſiderio tui animus, & corpus meū: tu Domine uis & robur es mētis meæ, tu opes, tu copiæ, & ſempiterna hæreditas mea. ¶ Qui for-

fornicātur.] *Id est, qui te relicto aliud amant.* ¶ Vt annunciem.] *Id est, ut benignitate tua seruatus, & omnibus bonis auctus & ornatus perpetuis hymnis celebrem admirabilia facinora bonitatis, & prouidentiæ tuæ.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXIIII.

Deplorat gens Hebræa incendium templi, & uastationem urbis sanctæ, & calamitates suas, orans Deum, ut aliquando tandem opem ferat.

Erudiens Canticum Asaph, *Psalmus* LXXIIII.

VT quid Deus repulisti in perpetuum? iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ?

Memor esto cōgregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Virgæ hæreditatis tuæ, quam redemisti, montis Sion istius, in quo habitasti.

Leua gressus tuos, ut uastes in perpetuum hostes uniuersos, qui mala intulerunt sanctuario tuo.

Rugierunt, qui oderunt te, in medio Synagogarum tuarum.

Posuerunt signa sua, signa, cognitus est inimicus uelut in altum.

Attollens in ſylua lignorum ſecures, & nunc ſculpturas eius ſimul bipenni, & malleis contriuerunt.

Incenderunt igni ſanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

Dixerũt in corde ſuo, depopulabimur ſimul: combuſſerunt omnes ſynagogas Dei in terra.

Signa noſtra non uidimus, iam nõ eſt propheta, & non eſt nobiſcum, qui ſciat, quouſque.

Vſq; quò Deus improperabit inimicus? blaſphemabit aduerſarius nomẽ tuum in perpetuum?

Vt quid retrahis manum tuam, & dexteram tuã? de medio ſinu tuo tolle illam.

Deus autem rex noſter ab initio operatus eſt ſalutes in medio terræ.

Tu diſsipaſti in fortitudine tua mare, contriuiſti capita draconum in aquis.

Tu confregiſti capita Leuiathan, dediſti eum eſcam populis Æthiopum.

Tu dirupisti fontem, & torrentem, tu siccasti fluuios uehementes.

Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es lucem, & solem.

Tu statuisti omnes terminos terræ, æstatem, & hyemem tu plasmasti.

Memor esto huius, quod inimicus improperauit Domino, & populus insipiens blasphemauit nomen tuum.

Ne tradas bestijs animam turturis tuę, congregationem pauperum tuorum, ne obliuiscaris in perpetuum.

Respice ad fœdus, quia repleta sunt loca tenebrosa terræ habitationibus uiolentorum.

Ne reuertatur pauper confusus: pauper & inops laudabunt nomen tuum.

Exurge Deus, iudica causam tuam, memor estó improperiorum tuorum, quæ ab insipiente fiunt tota die.

Ne obliuiscaris uoces inimicorũ tuorum, uociferatio eorum qui te oderunt ascendit semper.

Virgæ

¶ Virgæ.] *Virgam appellat sceptrum, quo uocabulo usus est Aquila, cùm uerteret hunc uersiculum ex Hebræo : illud autem Deuteronomij explanat hunc locum, Ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua ex Aegypto.* ¶ Leua.] *Id est, huc ades tandem ad eos funditus perdendos, qui sanctißimum templum tuum manibus impij euerterunt.* ¶ In medio.] *Erant in singulis Iudææ urbibus, & oppidis ædes publicæ, in quas ciues conueniebãt, ut Deum simul precarentur, & doctrinam rerum diuinarũ perciperent. Ea loca uocabulo Græco Synagogæ nominantur.* ¶ Posuerunt.] *Id est, erexerunt uexilla, trophæa, monumenta uictoriæ.* ¶ Cognitus est.] *Vidimus (inquit) hostem debacchantem, & ornamenta templi sanctißimi disturbantem, quemadmodum lignator arbores cædit in sylua.* ¶ In terra.] *Id est, in terram deiectum contaminarunt.* ¶ Signa nostra.] *In tantis calamitatibus nullum beneuolentiæ tuæ*

signum

signũ uidimus, nullum extitit ex ijs prodigijs, quæ pro salute, ac gloria nostra olim edere solebas, neq; ullum habemus uatem sanctum qui uobis prædicet, quandiu hæc mala permansura sint. ¶ De medio.] Profer (inquit) manum ultricem ex sinu tuo, & impios hostes funditus perde. ¶ Deus autem.] Consolatur se recordatione superiorũ temporum: Deus enim gentem Hebræam iam inde ab ultima origine sibi tuendam, atq; ornandam susceperat: quòd si illam sæpenumero ob peccata in maximas incidere calamitates passus fuerat, semper tamen auxilium tulerat oppreßis, & crudelitatem hostium aliquo notabili supplicio uindicarat, ut facile perspici posset, hanc nationem in præcipua ipsius esse tutela. ¶ In medio.] Id est, palàm, & omnibus mortalibus tanquam in theatro spectantibus nos sæpe seruauit in maximis periculis. ¶ Tu disipasti.] Commemorat miraculum maris rubri, & Ægyptiorum depreßionem. ¶ Leuiathan.] Pharaonem intelligit,

quem

quem etiam Esaias Leuiathan uocat: hoc nomen significat beluas uastas maris, qualia sunt cetæ. ¶ Dedisti.] Hoc intelligit, eos, qui littora maris rubri accolunt, potitos fuisse spolijs Aegyptiorum. Sed alij uertunt ex Hebræo, Dedisti eum escam habitātibus in deserto: quibus uerbis significare uidetur, cadauera Aegyptiorum ad littus eiecta prædam & pastum fuisse bestiarum. ¶ Tu dirupisti.] Id est è silicibus ruptis elicuisti uim maximam aquæ, cùm populus siti cōficeretur. ¶ Fluuios.] Symmachus uertit fluuios antiquos, significat autem Iordanem. ¶ Animæ.] Sic appellat gentē Hebræam ob innocentiam, & imbecillitatem. ¶ Respice.] Quòd scilicet cum maioribus nostris fecisti. ¶ Quia repleta.] Loca nostra, quæ sunt tenebrosa, id est plena luctus, & miseriarum occuparunt homines uiolenti, & omnis humanitatis expertes. ¶ Ne reuertatur.] Ne quæso miser populus, qui ad orandum opem tuam uenit, repulsam ferat. ¶ Ne obliuiscaris uoces

inimi-

inimicorum.] *Id est, maledicta, impia, & contumelias quas in te iacere audent.* ¶ Vociferatio.] *Id est, uoces impiæ, & conuitia inimicorum tuorum quotidie magis, ac magis crescũt.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXV.

Plerique ex Græcis, & latinis explanatoribus hunc psalmum ad Christ. m pertinere confirmant, qui inducitur loquens, & deterrens impios & superbos, ab arrogantia & maleficio.

Victori ne disperdas. Psal. *cãtici Asaph*, LXXV.

Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & propinquum erit nomen tuum.

Narrabũt mirabilia tua. Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

Liquefiet terra, & omnes qui habitant in ea, confirmaui columnas eius.

Dixi iniquis, nolite iniquè agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu.

Nolite extollere in altum cornu uestrum, nolite loqui ceruice dura.

Quia neq; ab Oriente, neque ab Occidente, neq; à deserto uenit exaltatio, quoniam Deus iudex est.

Hunc

Hunc humiliat, & hunc exaltat, quia ca lix in manu domini uini meri plenus mu sto.

Et effundit ex hoc, utique fæces eius su- gent, bibentque omnes peccatores terræ.

Ego autem annuntiabo in seculū, can- tabo Deo Iacob.

Et omnia cornua peccatorum confrin gam, & exaltabuntur cornua iusti.

¶ Confitebimur.] *Id est, semper celebrabimus laudes tuas, tuque nobis semper propitius ade- ris. Videtur ecclesia piorum hæc loqui, quippe quæ ab impijs uexata ad implorandum auxi- lium* Dei *confugerit, & statim eius numen & præsentiam senserit: quare ait, omnes pios nar raturos ipsius facta illustria, & admirabilia.*

¶ Cum accepero.] *Hæc aiunt esse uerbis Chri sti affirmantis, se de omnibus improbis, & im- pijs hominibus supplicium sumpturum, cùm tempus illud iudicij nouißimi uenerit: quo qui- dem tempore ait terram cum omnibus ijs, qui eam incolūt dissolutum iri: qui enim illam sta- biliuit,*

biliuit, eam poteſt etiam diſſoluere. ¶ Dixi iniquis.] Hæc omnia ſæpiſsime admonuit Chriſtus, cùm uitam ageret in terris, neq; unquam intermittit eadem admonere ore pioru͂. ¶ Nolite extollere.] Id eſt nolite uos efferre contra Deum. ¶ Quia neq;] Rationem affert, cur debeant ſeſe Deo ſubijcere: quoniam ſcilicet fruſtra quæritur in terris dignitas & potentia, quarum rerum diſpenſatio pertinet ad ſolum Deum, qui æquiſsimus eſt iudex, & unicuiq; uel pœnas, uel præmia conſtituit pro eo ac quiſq; ſe gerit. ¶ Neque à deſerto.] Solitudo uaſtiſsima in Iudæa ſpectat ad meridiem, propterea deſertum dixit, cùm meridiem dicere uellet. ¶ Quia calix.] Alio loco diximus, in literis ſanctis calicem ſæpe ſignificare pœnas, & ſupplicia improboru͂. Vini autem meracis mentionem fecit ad ſignificandam atrocitatem pœnaru͂. Nam quod ait, hunc calicem plenum eſſe miſto, ſignificare uidetur, plurimum fæcis uino admiſtum eſſe. Sed nonnulli ſic

uertunt ex Hebræo: *Quia calix in manu Domini uini infusi, quod rubrum est. Hi sequuntur Chimin, qui affirmat, hoc genus uini esse in Iudæa generosum, & uehemens, & propterea uirum sanctum, uti hac allegoria ad magnitudinem supplicij exaggerandā.* ¶ Ego autem.] *Christus cum suis nunquam intermittit prædicare beneficia* Dei, *eiusq́; laudes celebrare, quoad tempus illud iudicandi ueniat, de quo suprà dictum est: tunc enim omnem uim, & potentiam impiorum infringet, et pios in partem sui regni sempiterni accipiet.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXVI.

Celebrat insignem uictoriam, quam de hostibus reportauerant Hebræi. Videntur autem hæc scripta esse in Regem Senacheribū, qui cum maximo exercitu inuaserat terram Iudæam.

Victori in Neginoth, Psal. cātici Asaph, LXXVI.

NOtus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius.

Et est in Salem tabernaculum eius, & habitatio eius in Sion.

Ibi confregit sagittas, arcum, scutum, gladium

gladium & bellum.

Apparuisti maximus à montibus prædæ, in prædam dati sunt superbi corde.

Dormierũt somnum suum, & non inuenerunt omnes uiri fortes manus suas.

Ab increpatione tua Deus Iacob consopitus est currus, & equus.

Tu terribilis es, & quis coram te consistat simulatq; exarserit ira tua?

De cœlo auditum fecisti iudicium, terra tremuit & siluit.

Cum exurgeret ad iudicium Deus, ut saluos faceret omnes mansuetos terræ.

Quoniam indignatio hominis confitebitur tibi, & reliquijs indignationis te accinges.

Vouete, & reddite Domino Deo uestro, omnes qui in circuitu eius estis afferte munera.

Terribili, & auferenti spiritum principum, terribili apud reges terræ.

¶ Notus in Iud.] *Celebris est in Iudæa Deus, in Israël gloriosum & illustre est nomen eius*

propter inaudita miracula, & prodigia quæ solet edere pro salute, & gloria gentis suæ. ¶ In Salem.] *Sic appellat* Hierosolyma: *ita enim olim uocabatur ea urbs, ut est in Genesi.* ¶ Apparuisti.] *Symmachus ita uertit hunc locum. Est autem sensus, declarasti admirabilem potentiam tuam in montibus* Iudææ, *innumerabilibus copijs (quæ illos occuparant) ad internecionem cæsis.* ¶ Dormierunt.] *Id est, mortem occubuerũt, & nihil uiribus suis profecerunt, quamuis bellicosi essent.* ¶ De cœlo] *Appellat stragem illam hostium, iudicium cœleste: propterea quòd illam à* Deo *editam fuisse, perspicuum est.* ¶ Terra tremuit.] *Id est, qui nos minis & immani ferocitate territabãt, ipsi incredibili terrore perculsi ne omnino quidem hiscere ausi sunt, cùm deus calamitates nostras miseratus, pœnas ab ipsis iudicio persequeretur.* ¶ Quoniam indignatio.] *Ira (inquit) & crudelitas impiorum oppugnantium cultores tuos materiam præbebit tui numinis cele-*

celebrandi, & potentiæ, ac misericordiæ prædicandæ, dum nos incolumes conseruas, illos autem sempiternis supplicijs mactas. ¶ Reliquijs.] *Id est, si quid minarum hostilium reliquum fuerit, ad id contundendum, & confringendum te accinges, & hostes piorum funditus euertes.* ¶ Vouete.] *Hortatur populū ad uota nuncupanda, & gratias agendas* Deo *pro uictoria iam adepta.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXVII.

Describit, quanto dolore confectus fuerit, cùm Hebræi maximis calamitatibus opprimerentur, & quemadmodum mœrorem suum leuauerit recordatione beneficiorum illustrium, quibus olim Deus affecerat gentem suam: sed, ut Græci existimant, populus ipse inducitur loquens.

Victori pro Idithum, Psalmus Asaph, LXXVII.

VOce mea ad Dominum clamaui, uoce mea ad Deum, & intendit mihi.

In die tribulationis meę Deum exquisiui, manus mea nocte extensa fuit, sine intermissione.

Renuit consolari anima mea, memor

fui Dei, & uociferabar, loquebar, & deficiebat ſpiritus meus.

Apprehēdiſti palpebras oculorū meorum, turbatus ſum & non ſum locutus.

Cogitaui dies antiquos, & annos ſeculorum recordabar.

Carminum meorum, nocte cum corde meo meditabar, & ſcrutabatur ſpiritus meus:

Nunquid in æternum proijciet Deus? aut non apponet, ut ſe propitium adhuc exhibeat?

Nunquid defecit in perpetuum miſericordia eius? conſumptū eſt uerbum à generatione in generationem?

Nunquid oblitus eſt miſereri Deus? aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?

Et dixi, mors mea hæc, annorum dexteræ excelſi recordabor.

Memor ero operum Domini, nam memor ero mirabilium tuorum, quæ uſque ab initio feciſti.

Et

Et meditabor in omnibus operibus tuis,& de consilijs tuis loquar.

Deus in sanctitate uia tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis uirtutem tuam, redemisti in brachio tuo populum tuum,filios Iacob & Ioseph.

Viderunt te aquæ Deus, uiderunt te aquæ,& timuerunt,& turbatæ sunt abyssi.

Effuderunt aquas nubila, uocem dederunt nubes.

Etiam sagittę tuæ discurrerunt,uox tonitrui tui in sphæra.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ,commota est,& contremuit terra.

In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis,& uestigia tua non sunt cognita.

Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi,& Aaron.

¶ Voce mea.] *Primum describit grauißimam perturbationem animi penè desperantis, deinde docet, quæ medicina tam periculoso morbo*

adhibenda sit. ¶ Manus mea.] Ita uertit hunc locum Symmachus, & fideliter quidem. ¶ Renuit.] Cùm (inquit) animus meus omnem consolationem repudiaret, ad memoriam Dei confugiebam, & illius misericordiam uociferans implorabam. ¶ Apprehendisti.] Id est, magnitudo supplicij tui me somnum capere non sinebat, quin etiam ob grauitatem doloris animo tam perturbato eram, ut loqui non possem. ¶ Cogitaui.] Mecum (inquit) considerabam tempora illa, & secula antiqua, quibus Deus tam illustribus, & uerè diuinis beneficijs affecerat gentem suam: recordabar item, quoties sanctißimi numinis laudes meis uersibus celebrassem, cùm illi gratias agerem pro incredibili benignitate, qua utebatur in nos. ¶ Nunquid.] Hæc sunt, quæ scrutabatur animus eius. ¶ Consumptum est.] An nullam amplius uim habet sermo Dei, quo promisit, se consolaturum mœrentes, & afflictos ad se confugientes? ¶ Et dixi.] Quid opus est plura? tanta (inquit)

calami-

calamitatum est magnitudo, ut aliquando de salute mea penè desperem: sed in tantis acerbitatibus una reliqua est consolatio, ut scilicet labentem, ac propè iacentem animum, beneficiorum tuorum summe pater recordatione sustentem: propterea, quàm sæpißime potero, mente confugiam ad memoriam superiorum temporum, quibus maiores nostros grauißimè afflictos, & iam desperantes dextera tua salutari ex maximis periculorum angustijs, & calamitatibus eripuisti. Recordabor inquam tua facta mirabilia, & clarißima monumenta misericordiæ tuæ semper animo contemplabor, atque ita spe erecta, & confirmata non diffidam amplius, tempus fore, cùm omni periculo liberatus immortales tibi gratias agam conseruatori, & parenti salutis meæ. Ad hunc modum hic uersiculus nobis explanandus esse uidetur. Illud tamen scire oportet, uocabula Hebræa in plures sententias accipi posse, atq; ob eam causam ab alijs aliter illa conuerti. Nos uerò Chi-

mim, singularis apud Hebræos auctoritatis interpretē, secuti sumus, quòd eius sententia maximè consentanea argumento carminis uideretur. ¶ Deus.] *Sic etiam uertit Symmachus: dicit autem, omnes actiones Dei esse rectas & sanctas, tametsi uidetur aliquando seuerius nobiscum agere. Hoc ubi animus noster uerè sibi persuasit, rebꝰ aduersis facilè resistit.* ¶ Filios.] *Mentionē facit Iosephi propter eximiam eius uirtutem, & maxima in gentem Hebræam beneficia.* ¶ Viderunt.] *Celebrat miraculum maris rubri.* ¶ Vox.] *Sic appellat cœlū.* ¶ In mari.] *Dicit, Deum fuisse ducē populo transmittenti mare, sed ita, ut Ægyptij uestigia eius cognoscere nō potuerint: dum enim fugientes insequi uolunt, omnes interiere, mari absorpti.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXVIII.

Narrat, qualibus, & quantis beneficijs affecerit deus gentem Hebræam, & quàm illa fuerit immemor, & ingrata.

Erudiens Canticum Asaph, Psalm. LXXVIII.

ATtendite popule meus legem meam, inclinate aurem uestrā in uerba oris mei.

Aperiã in parabolis os meum, loquar ænigmata temporis priſci,

Quæ audiuimus, & cognouimus, & patres noſtri narrauerunt nobis.

Non ſunt occultata à filijs eorum in generatione ſequenti,

Narrantes laudes domini, & uirtutem eius, & mirabilia eius quæ fecit.

Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob, & legem poſuit in Iſrael,

Qua mandauit patribus noſtris nota facere ea filijs ſuis, ut cognoſcat generatio ſequens.

Filij, qui naſcentur, & exurgent, & narrabunt filijs ſuis.

Vt ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum Dei, & mandata eius cuſtodiant:

Ne fiant ſicut patres eorum, generatio praua, & exaſperans.

Generatio quæ non direxit cor ſuum, & non fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius.

Fili Ephraim armati, & iaculantes arcu, ter-

cu, terga uerterunt in die belli.

Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis.

Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.

Interrupit mare, & perduxit eos, & fecit stare aquas ueluti aceruum.

Et deduxit eos in nube per diem, & tota nocte in illuminatione ignis.

Interrupit petrã in eremo, & adaquauit eos uelut in abysso multa.

Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Et apposuerunt adhuc peccare ei, in iram concitauerunt excelsum in solitudine.

Et tentauerũt Deum in cordibus suis, cùm peterent escas animabus suis.

Et male locuti sunt de Deo: dixerunt, nunquid poterit deus parare mensam in deserto?

Ecce

Ecce percuſsit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt.

Nunquid & panem poterit dare? aut parare carnem populo ſuo?

Ideo audiuit Dominus, & iratus eſt, & ignis accenſus eſt in Iácob, & ira aſcendit contra Iſrael.

Quia non crediderunt in Deum, nec ſperauerunt in ſalutari eius.

Et mandauit nubibus deſuper, & ianuas cœli aperuit.

Et pluit illis manna ad manducandũ, & panem cœli dedit eis.

Panem angelorũ manducauit homo, cibaria miſit eis ad ſatietatem.

Abſtulit Eurum de cœlo, & induxit in uirtute ſua Africum.

Et pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes, & ſicut arenam maris uolatilia pennata.

Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Et manducauerunt, & ſaturati ſunt nimis,

mis, & desideriũ eorum attulit eis, & non sunt fraudati desiderio suo.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei descendit super eos,

Et occidit pingues eorum, & electos Israel prostrauit.

In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Et defecerunt in uanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.

Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ueniebant ad eum.

Et rememorati sunt, quòd Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Et blanditi sunt ei ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles fuerunt in testamento eius.

Ipse autẽ est misericors, propitius fuit peccatis eorum, & non disperdidit eos.

Et

Et abundauit in auertenda ira sua, & non accendit omnem iram suam.

Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus uadens & non rediens.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto? in iram concitauerunt eum in solitudine?

Et reuersi sunt, & tentauerunt Deum, & sanctum Israel circumscripserunt.

Nõ sunt recordati manus eius, & diei, qua redemit eos de manu tribulantis.

Qui posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

Et cõuertit in sanguinem flumina eorum, & riuos eorum, ne biberent.

Misit in eos multiplicem turbam insectorum, & comedit eos, ranam, & disperdidit eos.

Et dedit brucho fructus eorum, & labores eorum locustæ.

Et occidit in grandine uineas eorum, & sycomoros eorum in pruina.

Et tradidit grandini iumenta eorum, & pos-

& possessionem eorum fulminibus.

Misit in eos iram indignationis suæ, indignationẽ, & iram, & tribulationem, immissionem per angelos malos.

Viam fecit iræ suæ, & non pepercit à morte animabus eorum, & iumenta eorum in peste conclusit.

Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias fortitudinis eorum, in tabernaculis Cham.

Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Et deduxit eos tuto, & non timuerũt, & inimicos eorum operuit mare.

Et adduxit eos ad terminos sanctitatis suæ, ad montem istum, quem acquisiuit dextera eius.

Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorũ tribus Israel.

Et

Et tentauerunt, & exacerbauerunt deum excelſum, & teſtimonia eius non cuſtodierunt.

Et auerterunt ſe, & non ſeruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum conuerſi ſunt retrorſum, ut arcus doloſus.

In iram concitauerunt eum in excelſis ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Audiuit Deus, & iratus eſt, & abominatus eſt ualde Iſrael.

Et dereliquit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum, ubi habitauit inter homines.

Et tradidit in captiuitatem fortitudinem ſuam, & gloriam ſuam in manus inimici.

Et concluſit in gladio populum ſuum, & contra hæreditatem ſuam indignatus eſt.

Iuuenes eorum comedit ignis, & uirgines eorum non ſunt laudatæ.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & uiduæ eorum non ſunt lamentatæ.

Et exercitatus eſt tanquam è ſomno Dominus, tanquam potans exultans pręuino.

Et percuſsit inimicos ſuos in posteriora, opprobriũ ſempiternũ dedit illis.

Et repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit.

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit.

Et ædificauit tanquã palatia celſa ſanctuarium ſuum, uelut terram quam fundauit in ſecula.

Et elegit Dauid ſeruũ ſuum, & aſſumpſit eum à caulis ouium, & fœtantibus, qua ſequebatur abduxit eum.

Vt paſceret Iacob populum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam.

Et pauit eos in innocentia cordis ſui, & in prudentia manuum ſuarum deduxit eos.

¶ Legem meam.] *Sic appellat doctrinam saluberrimã, quæ continetur hoc carmine.* Eandem *uocat parabolas, quòd sententiæ inserantur utilißimæ, ac sapientißimæ: item ænigmata, quòd hoc genus doctrinæ reconditum, maximeq; obscurum sit his, quorum mens nullo alio lumine nisi naturali prædita est.* ¶ Non sunt occultata.] Q*uidam ita reddunt ex* He*bræo, non celabimus ea à filijs eorum, generationi posteræ narrantes laudes* Domini, *& fortitudinem eius, & mirabilia eius quæ fecit.* ¶ Et suscitauit.] *Ita uocat præceptum, & legem* Dei *consuetudine linguæ* Hebrææ, *certam uero illam legem intelligit, qua* Deus *sanxit, ut parentes liberis aßiduè memorarent res illas admirabiles ab ipso gestas, cùm gentem* Hebræam *seruitute* Ægyptiorum *liberare, illam'que per mare rubrum, & uastißimam solitudinem ad fines* Chananæorum *duceret, atque in uberrimis agris collocaret: ea lex scripta est in* Deuteronomio *cap.* 4. Cur *autem*

Deus uoluerit harum rerum memoriam diligentißime conseruari, docet uir sanctus, paulo post subiungens, Narrabunt filijs suis, ut ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius custodiant. Nimirum harum rerum cognitio, & diligens consideratio pietatem mirabiliter alit, nosq; diuinarum legum studiosos, & amantes facit. ¶ Quæ non dixerit.] Id est, quæ recti amans non fuit, neq; rectam de Deo habuit opinionem. ¶ Filij Ephraim.] Commemorat peccata Iudæorum, & calamitates in quas inciderunt propter neglectam uirtutem & religionem. historia autem, quam hic attingit, ea esse uidetur, quæ scripta est in 1. lib. Paralip. ¶ In campo.] Tanis est urbs maxima, quæ sita est ad ostium Nili, quod Taniticum appellant. ¶ Interrupi.] Bis elicuit aquam Moses é silice, & utriusq; miraculi hic mentionem facit. ¶ Et tentauerunt.] Attingit ea, quæ acciderunt in ijs locis, quæ nominata sunt sepulchra concupiscen-

pi∫cen-

piſcentiæ. Ea hiſtoria ſcripta eſt in libro Numerorum. ¶ Ecce percuſsit.] Attende quæſo, & uide, quanta ſit hominum impietas, & cæcitas, niſi Deus illos ſuo ſpiritu regat, & gubernet. ſi gens Hebræa dubitauerat antea de potentia Dei, recens miraculum debebat omnem dubitationem ex animis tollere, quod, admirabile dictu eſt, quàm contrà acciderit: arripuit enim illa ex ea re occaſionem potentiæ diuinæ tentandæ, id eſt, temere, ac inſolenter periclitandæ, experiendæq;: ſed ſimul attende, quid agat Deus: morem quidem gerit cupiditati impiorum, ut uel inuiti diſcant ipſum omnium rerum præpotentem eſſe: uerum id ſuo maximo cum malo diſcũt, dum enim cibis optatis ſe ingurgitant, ſubita, atq; improuiſa morte multantur. ¶ Et ignis.] Ignem appellat indignationem Dei. ¶ Panem.] Sic uocat manna, non quòd mentes illæ beatæ (quæ corporibus uacant) eo cibo utantur: ſed quòd is è cœlo manarit, quem locum incolunt mentes illæ: ſcien-

dum est tamen, uocabulum Hebræum in multas sententias accipi posse. itaque alij uertunt, panem nubium, alij panem fortium. ¶ Et occidit] Id est, optimates, & primarios uiros, sic in psalmo 22. pingues terræ dixit, cùm reges et principes dicere uellet. ¶ [In omnibus.] Id est, neq; suppliciorum grauitate, neq; miraculorum magnitudine adduci unquam potuere, ut uerbis Dei fidem haberent, seq; illius bonitati, præsidioq; committerent. Ex quo perspicuum esse potest, tantam esse labem, & corruptelam animorum, ut nisi Deus mentem, & uoluntatem nostram spiritu suo renouet, semper à uera pietate abhorreamus, neq; nos ulla uerborum, aut prodigiorum uis adducere possit ad confidendum prouidentiæ ipsius, itaque Moses in Deuteronomio de hac Iudæorũ peruicacia loquens scribit ad hunc modum, Vos uidistis uniuersa, quæ fecit Dominus coram uobis in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, uniuersæq; terræ illius tentationes magnas, quas uiderunt oculi tui, signaq; illa, por-

tentaq; ingentia, & non dedit uobis Dominus cor intelligens, & oculos uidentes, & aures quæ poßint audire uſque in præſentem diem. ¶Cum occideret.] Deſcribit fictam pœnitentiam improborum, qui nõnunquam reſipiſcere uidẽtur, & grauißime angi, quòd deliquerint, & leges Dei uiolarint. uerum his non iniuria, quam Deo faciunt, eſt dolori, ſed pœna, quam metuunt, aut iam ſuſtinent: itaq; cum doleant amore ſui, non Dei, fruſtra dolent, & ſtatim in ſcelera, & flagitia relabũtur: nam qui amor improbos ad dolendum excitat, is amor longè facilius eoſdem ad peccandum impellit. ¶ Et diluculo.] Significat ſtudium, & diligentiam populi in placanda ira Dei. Hunc loquendi modum ſæpe uſurpant literæ ſanctæ. ¶ Et abundauit.] Id eſt, magnopere compreßit indignationem ſuam. ¶ Et reuerſi.] Ad priſtinos mores. ¶ Sanctum Iſrael circ.] Id eſt, eius potentiam certis finibus concluſerũt: quippe qui nõ putarẽt, illũ poſſe omnia omnibus in locis.

¶ Immissionem.] Id est, quæ calamitates importabantur ab angelis malis. ¶ Primitias.] Sic appellat filios primo partu in lucem editos, quos Græci nominare solent πρωτοτόκους, id est (uerbum è uerbo) primogenitos, uidetur autem Asaphus imitatus Mosem, apud quem Iacob in Genesi uocat primitias roboris sui Ruben, quem de multis liberis primum susceperat ex Lia. Quod uerò subiungit, In tabernaculis Cham, significat domos Aegyptiorũ: nam Misrainus (unde aiunt prognatos esse Aegyptios) patrem habuit, cui nomen erat Cham, ut est in Genesi. ¶ Ad terminos.] Id est, ad fines, & religionẽ sanctitatis suæ gratam, & acceptam. ¶ Conuersi sunt.] Qui scilicet subito uertitur, & aliud ferit, quàm uolebat sagittarius. ¶ In iram.] Intelligit loca, in quibus falsos deos colebant. ¶ Et dereliquit.] Arcam Dei, quæ seruabatur in urbe Silo, captam fuisse à Palæstinis, & Iudæos accepisse maximam cladem, scriptum est in lib. 1. Regum. ¶ Et tradidit

dit.]*Hunc locum interpretati sumus in explanatione psal. 63.* ¶ Iuuenes.] *Ignem uocat uim & impetum belli.* ¶ Et uirgines.] *Id est, celebratæ carmine nuptiali, propterea quòd antequam nuberẽt, ab hostibus uel interfectæ, uel in seruitutẽ abductæ sunt, uel earum sponsi in prælio ceciderunt.* ¶ Sacerdotes.] *Inter hos præcipui fuerunt Ophnis & Phinees, filij Heli pontificis.* ¶ Et uiduæ.] *Id est, funera maritorum non sunt fletu & lamentatione prosecutæ, quippe quæ ipsorum uitæ superstites non fuere. Videtur autem his uerbis significare casum uxoris Phineæ: hæc enim cum illũ in prælio cæsum, & arcã fœderis ab hostibus asportatam audisset, nimia doloris acerbitate, repentina morte perijt, neq; spatium lugendi mariti habuit.* ¶ Et excitatus est.] *Excitatus inquam est in Palæstinos, qui abstulerant arcam, & fœdißimo natium morbo illos uexauit: antea autem dormire uidebatur, nec cernere impietatem eorum, opprobrium uerò sempiternum*

appellat morbum illum, de quo diximus. ¶ Et repulit.] *Id est, noluit amplius commorari in urbe Silo, quæ pertinebat ad hæreditatem Ioseph, id est, ad tribum Ephraimi, qui natus est ex Iosepho.* ¶ Velut terram.] *Id est, quod templum firmum, & stabile uoluit esse perinde ac terram, quam stabiliuit, ut perpetuò maneat, hoc autem uerum non euasit in templo Salomonis, sed in ecclesia Christi, cuius templum illud imago quædam erat.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXIX.

Existimant gentem Hebræam deplorare calamitates, quas pertulit ab Antiocho rege, quæ historia scripta est in libris Machabæorum.

Canticum Asaph, Psalmus LXXIX.

DEus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templũ sanctum tuum, posuerũt Hierusalem in aceruos lapidum.

Posuerũt cadauera seruorum tuorum escas uolatilibus cœli, carnes sanctorum bestijs terræ.

Effuderunt sanguinẽ eorum tanquam

aquam

aquam in circuitu Hierusalẽ, & non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium uicinis nostris, subsannatio & illusio ijs, qui in circuitu nostro sunt.

Vsquequo Domine irasceris in finem? exardescet uelut ignis zelus tuus?

Effunde iram tuam in gentes, quæ te nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt.

Quia comederũt Iacob, & locum eius desolauerunt.

Ne memineris iniquitatum nostrarum præteritarum, citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Adiuua nos Deus saluator noster, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Cur dicant in gentibus, ubi est Deus eorum? innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Vltio sanguinis seruorũ tuorum, qui effusus est: intrò eat in conspectum tuum gemitus compeditorum.

Secundum magnitudinem brachij tui libera filios mortis.

Et redde uicinis nostris septuplum in sinum eorum, improperium ipsorũ, quod exprobrauerunt tibi Domine.

Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ, confitebimur tibi in seculum.

In generationem, & generationem annuntiabimus laudem tuam.

¶ Ne memineris.] *Agnoscunt, se in has ærumnas propter peccata incidisse, itaq; ad misericordiam* Dei *suppliciter confugiunt, seq; adiuuari deprecantur, non quòd fauore & auxilio digni sint, sed ne sanctißimum nomen* Dei, *de cuius tutela gloriantur, ludibrio, & despectui sit nationibus impijs.* ¶ Secundum multitudinem.] *Id est, pro magnitudine potentiæ tuæ conserua incolumes eos, qui iam morti addicti sunt.* ¶ Et redde.] *Id est, iniurias, quas nobis*

finitimæ gentes intulerunt, ita persequere, ut calamitas earũ existat nostra multis partibus maior.

ARGVMENTVM PSAL. LXXX.

Idem est argumentũ huius psalmi, & superioris: describit autem sub elegantissima allegoria uineæ, res secundas, atq; aduersas Hebræorum.

Victori ad Sosanim, testimonium, & Psalmus Asaph. LXXX.

QVi pascis Israel, intende, qui deducis uelut ouem Ioseph.

Qui sedes super Cherubin, affulge coram Ephraim, Beniamin, & Manasse.

Excita potentiam tuam, & ueni, ut saluos facias nos.

Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Domine Deus exercituum, quousque irasceris super orationem populi tui?

Cibasti nos pane lachrymarum, & potasti nos lachrymis in maxima mensura.

Posuisti nos contentionem uicinis nostris, & inimici nostri subsannauerũt nos.

Deus

Deus exercituum conuerte nos,& ostende faciem tuam,& salui erimus.

Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes,& plantasti eam.

Repurgasti locum illi,& extendisti radices eius,& impleuit terram.

Operuit montes umbra eius, & rami eius cedros Dei.

Extendit palmites suos usq; ad mare, usque ad flumina propagines suas.

Vt quid destruisti maceriã eius? & uindemiant eam omnes, qui prętergrediuntur uiam?

Vastauit eam aper de sylua,& fera agri depasta est eam.

Deus exercituum reuertere quæso, respice de cœlo, & uide, & uisita uitem istam.

Et locum uineæ, quam plantauit dextera tua,& filium ipsam, quem roborasti tibi.

Incensa est igni & suffossa,ab increpatione uultus tui peribunt.

Si

Si manus tua ſuper uirũ dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis quem roboraſti tibi.

Et nõ diſcedimus à te, uiuificabit nos, nomen tuum inuocabimus.

Domine Deus exercituum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.

¶ Qui deducis.] *Ioſephũ appellauit pro uniuerſo populo, ut etiam in* Pſalmo, *qui hunc ſequitur, cum ait, teſtimonium in* Ioſepho *poſuit illud.* ¶ Qui ſedes.] *Cherubinos ſignificat, qui arcam fœderis ſeruabant, unde Deus reſponſa dare conſueuerat.* ¶ Affulge.] *Ioſephus chariſsimus fuit Deo, propterea orans pro ſalute uniuerſi populi, præcipuè mentionem facit familiæ illius, quò magis ad miſericordiam moueat Deum.* ¶ Deus conuerte.] *Alij uertunt, Deus reduc nos: quorum uerborũ hæc uidetur eſſe ſententia, ſatis diu fuiſti nobis iratus, iam quæſo nos reduc tecũ in gratiã.* ¶ Cibaſti nos]

Signi-

Significat populum in tantis calamitatibus uersari. ut illi sint lachrymæ pro cibo, & potione. ¶ Posuisti nos.] Id est, per te factum est, ut uicini nostri inter se de nobis contenderent, dum quisque nos sibi uendicare studet. ¶ Vineam.] Gentem Hebræam uineæ comparat, qua similitudine utitur etiam Esaias. ¶ Cedros Dei.] Id est, proceras, & maximas: de hac loquendi figura alio loco explicatum est. Significat autem his uerbis, gentem Hebræam bello domuisse, ac subegisse maximos principes. ¶ Extendit.] Terminos imperij dicit fuisse mare interius, & fluuium Euphratem. ¶ Vastauit.] Impias, & crudeles naiones uocat apros, & feras. ¶ Et filium.] Sic appellat gentē Hebræam, de qua loquēs Dominus in Genesi ait, Filius meus primogenitus Israël. et apud Oseā, Ex Ægypto uocaui filium meum. hunc filium corroborauit Deus & maximè clarum, & illustrem reddidit & gloriam nominis sui. Sed possumus ex Hebræo uertere etiā hoc modo, & pro-

& propaginem ipsam, quam roborasti tibi: quod magis congruit, cum allegoria perpetua psalmi. ¶ Ab increpatione.] *Si (inquit) hæc ira tua perseuerat, profectò gens tua funditus interibit.* ¶ Sit manus tua.] *Iam quæso (inquit) manu tua salutari protege homines, quos dextera tua semper tutatus es.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXI.

Hortatur populum ad celebrandos dies festos, atque solennes, & ad Deum piè, ac religiosè colendum, commemorans eius præclara in Hebræos beneficia, simulq; admonens, quantum noceat religionis contemptus.

Victori ad Githith, Asaph, Psalmus LXXXI.

EXultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob.

Sumite psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara.

Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solennitatis nostræ.

Quia præceptũ Israeli est, & iudicium Dei Iacob.

Testimonium in Ioseph posuit illud, cùm exiret de terra Ægypti: linguam,

quam non noueram, audiui.

Subduxi ab oneribus dorſum eius, manus eius ab ollis faciendis receſſerunt.

In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te: exaudiui te in abſcondito tonitrui, probaui te apud aquam contradictionis.

Audi populus meus, & conteſtabor te: Iſrael, ſi audieris me, non erit in te Deus extraneus, neq; adorabis Deum alienum.

Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, dilata os tuum, & implebo illud.

Et non audiuit populus meus uocem meam, & Iſrael non attendit mihi.

Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis ipſorum, ambulauerunt in conſilijs ſuis.

Si populus meus audiſſet me, Iſrael ſi in uijs meis ambulaſſet.

Breuiſſimo tempore inimicos eorum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.

Inimici Domini mentiti fuiſſent ei, & fuiſſet

fuiſſet tempus eorum in ſecula.

Et cibaſſem illos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturaſſem eos.

¶ Buccinate in Neomenia tuba.] *Significare uidetur Calendas ſeptimi menſis, quem appellabant diem feſtum clangoris, & tubarum: de quo die ſcriptùm eſt in Leuitico, & Numeris.* ¶ Quia præceptum eſt.] *Celebrate inquam hunc diem ſolennem, quoniam id uobis præcepit Deus, & ita iudicauit, & ſtatuit eſſe faciendum.* ¶ Teſtimonium.] *Hunc (inquit) ritum ſacrorum Deus poſuit teſtimonium in Ioſepho, id eſt, lege ſanxit, & mandauit obſeruari à poteſtate Ioſephi, nimirum ab Hebræis, quo tempore illi ex Ægypto egreßi ſunt, & Deum ipſum loquentem audierunt. Hoc enim ſignificat, ut ſentit Abrahamus Eſdra, cùm ait ſub perſona populi, linguam, quam non noueram, audiui. Quid uerò ſi populus ſignificet his uerbis peregrinationem & ſeruitutem ſuam apud Ægyptios alienæ linguæ homines?*

¶Subduxi.] *Deum inducit loquentem, & beneficia sua erga Iudæos commemorantem.* ¶ Manus eius.] *Nam in eiusmodi operibus efficiendis occupati erant* Hebræi, *cùm Ægyptijs seruirent.* Hinc *illud in* Exodo, *Ad amaritudinem perducebant uitam eorum seruitute dura in luto & lateribus, ac omni opere agresti.* ¶ Et exaudiui.] *Videtur innuere tonitrua, & tempestatem illam, quam excitauit* Deus *in Ægyptios in mari rubro, de qua in psalmo 77.* Quod autem dicit, *in abscondito tonitrui: significat se nimbis, & nubibus, unde horrifica illa tonitrua erumpebant, circumfusum affuisse, & pro ipsis propugnauisse.* ¶ Probaui te.] *Cùm tot, ac tanta beneficia à me accepisses, tamen te ingratum & immemorem potentiæ ac misericordiæ meæ ostendisti, cùm ad explorandum animum tuum permisissem, ut te aqua deficeret.* ¶ Israel.] *Sæpe admonuimus Hebræam linguam esse admodum angustam, & concisam: quæ res magnam sæpe parit obscuritatem,*

ritatem, nisi aliqua addantur ad explendas sententias. Quod nõnulli hoc loco esse faciendum existimant, ut hi uersiculi ad hunc modum explanētur, uel etiam ex Hebræo exprimantur: Si audieris me, si non erit in te deus extraneus, si non adorabis Deum alienum (ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti) dilata os tuũ, & implebo illud: id est, si ea, quæ dico, obseruaueris, pete, quicquid optas, neq; unquam repulsam feres. ¶[Et dimisi eos.] Nullo ferè maiore supplicio afficere potest deus illos, qui parere nolunt salutaribus monitis ipsius, quàm si eos patiatur indulgere, atq; obsequi cupiditatibus suis, & sua consilia sequi, quibus sibi pestem, ac perniciem machinantur, & comparant, idq; tum maximè, cùm sibi sapere, ac rebus suis optimè consulere uidentur. Itaq; semper orandus est Deus, ut nos ipse spiritu suo regat, & gubernet, quicunq; enim spiritu Dei ducuntur (ut ait diuus Paulus) ij sunt filij Dei, cæteri Deum non propitium, sed ira-

tum habent. ¶ Inimici.] *Id est, bello domiti simulassent beneuolentiam & uoluntariam seruitutem. De hac loquendi figura dictum est in explanatione psalmi 18.* ¶ Et fuisset.] *Id est, æuum populi mei perpetuò floruisset: sic explanant nonnulli. Theodoretus autem, & Euthymius hoc ad inimicos Dei referũt, et aiunt, hanc esse sententiam horum uerborum, impiarum nationum calamitates perpetuas futuras fuisse: affirmant enim, uocabulum temporis apud Syros in eam sententiam accipi.* ¶ Et cibasset.] *Hoc uersiculo significare uoluit omnium rerum affluentiam, & agrorum fertilitatem eximiam: sic in* Deuteronomio, *suggeret mel ex petra, & oleum è saxo durissimo.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXII.

Inducit Deum reprehendentem iudices populi sui, eosq; acriter accusantem iniustitiæ.

Psalmus Asaph, LXXXII.

DEus stat in synagoga deorum, in medio autem deos iudicat.

Vsquequo iudicatis iniquitatẽ, & facies peccatorum sumitis?

Iudicate egeno, & pupillo humilem, & pauperem iustificate.

Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate.

Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mota sunt omnia fundamenta terræ.

Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.

Attamen sicut homines moriemini, & sicut omnes de principibus, cadetis.

Surge Deus, iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

¶ In synagoga.] *Deos appellare solent literæ sanctæ principes & iudices, propterea quòd eiusmodi administratio sit res quædam diuina, non humana, ut ait* Iosaphat *in secundo libro* Paralip. *Hos igitur monet, ut meminerint* Deũ *interesse iudicijs ipsorum, & graue supplicium sumpturum esse ijs, qui à iustitia, & æquitate declinant.* ¶ Et facies.] *Id est, improbis fauetis, & eorũ gratiam aucupamini innocentibus opprimendis.* ¶ Iudicare.] *Id est, illos ab iniuria,*

& calumnijs improborum prohibete, & tenuiores iniustè in iudicium uocatos absoluite. ¶ Nescierunt.] Frustra (inquit) moneo, neq; enim respiciunt, sed in tenebris ignorantiæ, & iniustitiæ perseuerãt. hinc fit, ut omnis humanæ uitæ ratio & ordo peruertatur, & omnia plena sint tumultu, & confusione. ¶ Ego dixi.] Ego (inquit Deus) uos appellatione mea dignatus sum, ob excellentiam officij quo fungimini, uosq́; filios meos nomino, scitote tamen, uos æquè ac homines infimos esse morituros, neq; magis uitaturos mortem, quàm alium quemuis ex principibus, & iudicibus, qui respublicas impiarum gentium administrant: itaq; iustitiam, & æquitatem colite: illud intelligentes, uos breui reddituros esse rationem administrationis uestræ. Theodoretus existimat, Deum minari his uerbis, iniquos iudices sic casuros, ut diabolus cecidit, qui ob superbiam, & iniustitiam deiectus est de altißimo dignitatis gradu, in quo Deus illum collocarat.

carat. Quidam uocabulo principum hoc loco existimant significari tyrannos, qui ad inferos præcipitantur. ¶ Surge.] *Precatur Deum, ut quando omnes iudices à iustitia recesserũt, ipse iudicandi, & regendi negotiũ suscipiat misso ad homines filio suo: quòd quidem futurum prouidens subiungit, omnes gentes hæreditate ad Deum peruenturas, quæ prius in potestate diaboli erant.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXIII.

Populus orat auxilium Dei contra gentes finitimas, quæ facta conspiratione bellum intulerant.

Canticum Psalmi Asaph, LXXXIII.

DEus ne sileas, ne taceas, neq; quiescas Deus.

Quoniã ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Aduersus populum tuum astutè excogitauerunt consilium, & consultauerunt aduersus absconditos tuos.

Dixerunt, uenite, & disperdamus eos de gente, & nõ memoretur nomen Israel ultrà.

Quoniam conſpirauerunt unanimiter ſimul, aduerſus te fœdus fecerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaelitæ.

Moab, & Agareni, Gebal & Amon, & Amalech, Philiſtæi cum habitantibus Tyrum.

Etiam Aſſur uenit cum illis, facti ſunt in adiutorium filijs Loth.

Fac illis ſicut Madian, & Siſare, ſicut Iabin in torrente Ciſſon.

Diſperierũt in Endor, & facti ſunt ſterquilinium terræ.

Pone principes eorum ſicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana.

Omnes principes eorum, qui dixerũt, hæreditate poſſideamus habitacula Dei.

Deus meus pone illos ut rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem uenti.

Sicut ignis qui comburit ſyluam, & ſicut flamma comburens montes.

Ita perſequere illos tempeſtate tua, & turbine tuo conturba eos.

Imple facies eorum ignominia, & quęrant

rant nomen tuum Domine.

Erubescant, & conturbentur in seculũ seculi, & confundantur, & pereant.

Et cognoscent, quòd nomen tibi Dominus, tu solus altissimus in omni terra.

¶ Deus ne sileas.] *Id est, ne scelera impiorũ, quæ uides, dißimula, ne' ue te contine à supplicio illorum.* ¶ Aduersus.] *Quanquam satis declarasse uidemur in explanatione Psalm. 31. cur Asaphus Hebræos uocet absconditos Dei, tamen operæpretium erit, pauca hæc adiungere: Deus misericordiæ parens salutem piorum tutißima quidem custodia tegit, ac munit: sed hoc tutelæ genus tam remotum est ab oculis humanæ rationis, ut aliquando pij maximè à Deo negligi, & derelinqui uideantur, cùm Deus illos maxima cum beneuolentia tuetur, denique qui status, quæ conditio, quàm secura, quámque beata sit eorum uita, qui ueram pietatem colunt, nemo pietatis expers suspicari potest, nedum intelligere. iure igitur*

& me-

& merito gentem Hebræam, quæ ſola ex omnibus nationibus Deum ſanctè uenerabatur, Aſaphus appellat abſconditos Dei: neq; diuus Paulus ob aliam cauſam dicere uidetur uitam Chriſtianorum in Deo abſconditam eſſe. ¶ Filijs Loth.] Id eſt, Moabitis, & Ammonitis. ¶ Sicut Madiam.] Exercitum Madianitarum Gedeon profligauit, cæſis ducibus Orebo, & Zebo, et Zebee, & Salmana: quæ hiſtoria ſcripta eſt in libro Iudicum. Siſara autem, ut eſt in eodem libro, dux fuit copiarũ Iabini regis Cananæi, quas copias deleuit Baracus, et Siſaram quidem fugientem interemit Iaël uxor Cabari, Iabinus uerò in prælio cæſus eſt. ¶ In Endor.] Is locus erat in ea regione, quæ aßignata fuit tribui Manaſſæ, ut ſcriptũ eſt in libro, qui inſcribitur Ioſue. ¶ Facti ſunt.] Relicti ſcilicet in agris inſepulti. ¶ Poſſideamus.] Id eſt urbes, & oppida hebræorum. ¶ Pone illos.] Id eſt inſtabiles, & agitatos inſtar rotæ: hac ſimilitudine utitur etiam Eſaias. ¶ Et quærant.]
Et

Et potentiam tuam experti nomen tuum uenerabuntur, & soliciti quærent, quis nam sit is Deus, qui hostes populi sui tam acriter ulciscatur. ¶Et cognoscent.] *Intelligent, te unum esse, cui nomen* Domini *conuenit, quiq; omnia terrarum sola gubernas:* Deos *autem suos, esse* Deos *inanes & commentitios.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXIIII.

Describitur, quàm ardenti desiderio teneretur Dauid adeundi ad templum Dei, à quo abesse cogebatur propter uim inimicorum.

Victori ad Githith, filiorum Coræ, Psalmus LXXXIIII.

Quàm dilecta tabernacula tua Domine exercituum: concupiscit, & deficit anima mea in atria domini.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum.

Etiam passer inuenit sibi domum, & hirundo nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua Domine exercituum, rex meus, & Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua Domine,

mine, perpetuò laudabunt te.

Beatus uir cuius fortitudo in te est, semitæ in corde eorum, transeuntes Vallem fletus fontem ponent eam.

Etiam cisternas pluuia replebit, ibunt de fortitudine in fortitudinem, comparebit quisque eorum apud Deum in Sion.

Domine Deus exercituum exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.

Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.

Quia melior est dies una in atrijs tuis, super millia.

Elegi ad limen morari domus Dei mei magis, quã habitare in tabernaculis peccatorum.

Quia sol, & scutum Dominus Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus.

Non priuabit bonis eos, qui ambulãt in innocentia: Domine exercituum, beatus homo, qui sperat in te.

¶ Cõcupiscit, & deficit anima mea in atria

Domi-

Domini.] Id *est, deficit desiderio adeundi ad templum* Dei. ¶ Etiam passer.] Quidam *ex* Hebræis *hunc locum ita explanant, passeribus & hirundinibus patet aditus ad templum tuum, & apud altaria tua nidos fingunt, at mihi ad ea accedere non licet.* Alij *uerò sic interpretantur, aues quidem inueniunt locum, ubi cum suis pullis quiescant: at ego ad aras tuas* Domine *adire non possum, in quibus solis acquiesco. Habet autem magnam uim ad exprimendum desiderium, & dolorem animi oratio illa imperfecta, altaria tua* Domine *exercituũ.* ¶ Beati qui habitant.] *Beatos ait esse sacerdotes, & leuitas, quibus concessum sit, in templo* Dei *dies, noctesq; uersari, & laudes eius quotidianis hymnis celebrare. Beatos item iudicat eos, qui omnem suam uim, & fortitudinem in* Deo *locatam putant, & propterea semper habent in animo semitas, quæ ducunt ad templum eius, atq; illud frequentare non intermittunt. Hi quidem iter facientes per loca arida,*

& si-

& sitientia, qualis est Vallis fletus, in ijs puteos fodiunt, & cisternas ad colligandam aquam pluuiam, ut commoditate itineris homines magis incitentur ad frequentandam ædem Dei, neque uero longitudine uiæ fatigantur, sed ob singularem animi alacritatē inter eundum magis, ac magis uigent, donec perueniant ad Sionem. Sunt multæ aliæ explanationes horum uersuum, sed ea, quam nos proposuimus, inprimis conuenire uidetur argumento hymni. Vallis fletus mentio fit in libro Iudicum. ¶ Exaudi.] Qua precor, mihi & meis aditum patere ad templum tuum. ¶ Et respice.] Aspice (inquit) uultu placido seruū tuum supplicantem, quem tu regem populi tui constituisti. ¶ Quia melior.] Opto, inquam, & uotis omnibus expeto, mihi facultatem dari accedendi ad templum tuum, quoniā dies unus in atrijs tuis pie sancteq; actus, anteponendus est sexcentis annis: itaq; malim ego ad limina domus Dei mei despectus iacere, quàm commorari in ædibus magni-

magnificentißimis impiorum. ¶ Quia sol.] *Dominus est sol, mentes hominum suo prospero, & salutari lumine exhilarans, augens, nutricans, sensu iustitiæ, ac pietatis afficiens, omnesq́; errorum, & ignorantiæ tenebras pellens. Dominus est scutum firmißimum, quo piorum innocentia protecta, neq; uiolentis rerum aduersarum ictibus concutitur, neq; ullis improborum, aut mortis, aut diaboli oppugnationibus frangitur. Dominus est uberrimus, & perennis omnium bonorum fons, à quo manat ad cultores suos gratus, & amabilis animi candor, uera sanctitas, solida gloria, dulcißima pax, uita deniq; beata, & sempiterna. Summe omnium rerum præpotens rector & Domine, beatus ille, qui omnem suam spem in tua bonitate & misericordia collocat.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXV.

Vaticinatur, tempus fore, cum Deus per unigenitum filium suum liberabit genus humanum asperrima tyrannide diaboli, & in terris misericordia, ueritas, pax, & iustitia florebunt. Qui uero prædictionē huius hymni pertinere existimant ad reditum Hebræorum ex Babylone,

facile coarguuntur, cum historiæ illi non conueniant, quæ hic prædicuntur.

Victori, filiorum Core, Psalmus LXXXV.

Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob.

Remisisti iniquitatem plebis tuę, operuisti omnia peccata eorum.

Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ.

Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Nónne tu conuersus uiuificabis nos? & plebs tua lætabitur in te?

Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.

Audiã, quid loquatur dominus Deus, quoniam loquetur pacem super plebem suam,

Et super sanctos suos, & non reuertentur ad stultitiam.

Vtique prope timentes eum salutare ipsius,

ipſius, ut habitet gloria in terra noſtra.

Miſericordia, & ueritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.

Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit.

Etiam Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.

Iuſtitia coram eo ambulabit, & ponet in uia greſſus ſuos.

¶ Benedixiſti.] *Admonuimus alio loco, quæ uerborũ uoces tempus præteritũ, aut inſtans, aut futurum indicãt, eas uoces apud ſcriptores Hebræos ita uim & notionem inter ſe communicare, ut præſentiá uerbis etiam tempus ueniens, aut præteritũ ſignificantibus exprimantur: & quæ res euenturæ prædicuntur, earum rerum tempora ſi formam ipſarum uocum ſpectes, nonnunquam præteriiſſe uideantur. itaque nemini mirum uideri debet, ſi res multis poſt ſeculis futura exponatur in hoc hymno, perinde quaſi iam facta eſſet. Sed nonnulli interpretes Latini, cùm animaduerterent*

eam rem magnam ſæpe obſcuritatem parere, quoties huiuſmodi loci inciderent, illos ſic conuerterunt, ut proprietas, & uſus latinæ linguæ poſtulabat: quam interpretandi rationem qui ſequuntur, à doctis, & eruditis iure laudantur. Verum ad ipſam uerborum explanationẽ ueniamus. ¶ Benedixiſti.] Id eſt, populum tuum diuinis, & cœleſtibus donis afficies, cùm è cœlo miſeris unigenam filium tuum. Hoc ita eueniſſe, ut hic prædictũ eſt, gratulatur diuus Paulus his uerbis in epiſto. ad Ephe. ſcripta. Benedictus Deus et pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni benedictione in cœleſtibus, in Chriſto. ¶ Auertiſti.] Id eſt populum tuum à ſeruitute diaboli, & peccati, & mortis eripies, qua de re ſic Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ in illo pulcherrimo hymno, quem cecinit lætans, Deum iam exequi, quod hic prædicitur, Benedictus (inquit) Dominus Deus Iſraël, quia uiſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ, & erexit cornu ſalutis nobis in do-

in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt, prophetarum ſuorũ fore, ut ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium, qui oderunt nos. ¶ Remiſiſti.] Id eſt, illi condonabis omnia peccata, ſimulatq; Ieſus Chriſtus illa ſuo puriſsimo ſanguine expiarit. Hinc illud apud diuũ Lucam, Et uocabis nomen eius Ieſum, is enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis ſuis. ¶ Mitigaſti.] Hoc eſt, reconciliabis te hominum generi, cui multa iam ſecula grauiſsimè iratus, atq; infenſus es. Quo modo autem facta ſit hæc reconciliatio, docet diuus Paulus his uerbis in epiſt. quam ſcribit ad Romanos. Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quòd cùm adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multò igitur magis iuſtificati nunc ſanguine ipſius ſeruabimur per eum ab ira: nam ſi, cùm inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati ſeruabimur per uitam ipſius.

¶[Conuerte nos.] *Hactenus diuina prædictio, nunc uates sanctus nomine totius populi precatur, ut quæ Deum facturum esse, in superioribus uersibus prædixit, ea Deus maturet perficere: Tu (inquit) ex cuius misericordia pendet omnium salus, conuerte mentes & uoluntates nostras, ad te, ad quem nemo sponte sua potest conuertere: sic Hieremias: Cõuerte me, & conuertar, quia tu Dominus meus es: postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percußi femur meum, confusus sum, & erubui.* ¶[Nónne tu.] *Nónne tu (inquit) reconciliatus uitam nobis salutemq; donabis? Hæc interrogandi formula uim asseuerandi habet, ut etiam in psalmo 139. Nónne qui oderunt te Domine, odio habui, & contra inimicos tuos ira excandui? Quid autem hoc uiuificandi uerbo intelligat uates sanctus, explicat hoc modo diuus Paulus in epistola ad Ephe. scripta, Deus, qui diues est in misericordia propter multam charitatem suam,* qua

qua dilexit nos, etiam cùm essemus mortui per delicta, conuiuificauit nos unà cũ Christo (per gratiam estis seruati) simulq; cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter cœlestes in Christo Iesu. ¶ Ostende.] Ostendere misericordiam in literis sanctis, est illam tribuere: sic diuus Paulus ait in euangelio patefieri iustitiam Dei, cùm dicere uelit, illam euangeliũ amplectentibus impartiri. ¶ Audiam.] Vates sanctus post piam precationẽ aures animi attentas adhibet ad oraculũ Dei: quisquis enim pura, & casta mente precatur, sine dubio responsum, & illud quidem gratißimũ, fert à spiritu Dei. ¶ Quoniã.] Id est, promittet pacem, & omnia prospera, & secunda populo suo. Eã uerò pacẽ significat, quã cœlites prædicauerũt, cum nascente Christo canerẽt, Gloria in altißimis deo, & in terra pax, hominib. bona uoluntas. Hũc optatißimũ pacis nuntiũ postea nuntiarũt apostoli toto terrarũ orbe: de quib9 Esaias, Quàm speciosi pedes euãgelizantiũ pacẽ,

euangelizantium bona. Quam uerò pacem illi nũtiarint, diuus Paulus his memorabilibus uerbis exponit. Deus reconciliauit nos sibi per Iesum Christum, deditq; nobis ministerium reconciliationis, quandoquidẽ Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata sua, & posuit in nobis sermonem reconciliationis. Itaq; nomine Christi legatione fungimur, tanquam deo uos obsecrante per nos, rogamus pro Christo, recõciliamini deo: eum enim, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Hæc quidem nuntiarunt Apostoli omnibus terrarum oris, sed non omnes eorum uerbis fidem habuerunt. Esaias enim sub ipsorum persona loquens ait, Domine quis credidit sermonibus nostris? propterea uates ait, loquetur pacem super plebem suam, & super sanctos suos: intelligens, hac cœlesti pace usuros tantummodo homines sanctos, & populum Dei, id est, illos qui ueritatẽ euangelij approbantes

ea re

ea re Deo chari, & sancti fiunt: quemadmodum Christus ait apud Ioannem, Pater sanctifica eos per ueritatem tuam, sermo tuus ueritas est. Nam quod subiungitur, & non reuertentur ad stultitiā: id significat, eos, qui euangelium uerè amplectuntur, spiritu Christi afflatos auertere animum à uitijs, & insanis cupiditatibus, multam salutem dicere humanæ sapientiæ, quam diuus Paulus asseuerat stultitiam esse apud Deum. ¶ Vtique.] Præsto est (inquit) Dominus auxilio suo ijs, qui uerentur, & colunt sanctißimum numen ipsius: itaq; ille miseratus, calamitates nostras è cœlo mittet ad nos liberandos filium suum, ut aliquando gloriaturi simus, gloriam Dei incolere terram nostram, seq; uidendam oculis mortalium præbere, & cum ciuibus nostris familiarißimè uersari. Hoc autem perfectum esse, prædicat diuus Ioannes his uerbis, Verbum caro factum est, & habitauit inter nos, & uidimus gloriam eius, gloriam ueluti unigeniti à patre, plenum

gratia, et ueritate. ¶ Misericordia.] Satis perspicuum est, uatem in hoc uersu, & in eo, qui proximè sequitur, de re futura tanquã de præterita loqui. Significat autem his elegantißimis uerborum figuris, eas uirtutes, quarum mentionem facit, inter se coniunctas fore beneficio Christi, per quam misericordiam consecuti sumus à Deo, & cognitionem ueritatis, idemq; nos iustos reddidit ex iniustis, & Deo reconciliauit, atq; ita iustitia, & pax inter se osculatæ sunt: propterea subiungitur, ueritatem ex terra orituram, id est, mortales euangelium, & ueram religionem amplexaturos, & iustitiam è cœlo prospecturam, hoc est, Deum illos in gratiam recepturum, & uera iustitia donaturum: iustitiam enim cœlestem uocãt iustitiam fidei, per quam Deus hominibus non solum omnia peccata condonat, sed etiam suum spiritum sanctum impartitur, eosq; sibi filios adoptat, & promptos, alacres, ac paratißimos ad omnia uirtutumq; officia reddit. ¶ Etiam Dominus.]

Id est,

Id est, humano generi benignè faciet, & terra nostra, quæ adhuc sterilis, inculta, atq; horrida fuerat, uberrima fiet, ac feracißima: quem uerò fructum latura sit, explicat subiungens, iustitiam coram Deo ambulaturã, hoc est solidam, & germanam iustitiam in animis mortalium spiritu Christi renouatis, & excultis regnaturam: semper enim illorum oculis obuersabitur Deus, & summa semper diligentia cauebunt, ne aberrent à uia pietatis, quæ ducit in cœlum.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXVI.

Precatur hoc suauissimo carmine Deum, ut se tueatur ab insidijs inimicorum, & animum suum amore uirtutis, & pietatis accendat, simulcq; prædicat potentiam & misericordiam eius.

Oratio Dauidis, Psalmus LXXXVI.

INclina Domine aurem tuam, & exaudi me, quoniã inops, & pauper sum ego.

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruũ tuum Deus meus sperantem in te.

Miserere mei Domine, quoniam ad te clamabo tota die, lætifica animã serui tui,

quo-

quoniam ad te Domine animam meam leuaui.

Quoniam tu Domine benignus, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.

Auribus percipe Domine orationem meã, & intende uoci deprecationis meæ.

In die tribulationis meę clamaui ad te, quia exaudisti me.

Non est similis tui in dijs Domine, & non est secundum opera tua.

Omnes gentes, quascunque fecisti, uenient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Doce me Domine uiam tuam, & ingrediar in ueritate tua: uni cor meum, ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum.

Quia misericordia tua magna est super

per me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Deus iniqui insurrexerunt aduersum me, & congregatio potentium quæsierũt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.

Et tu Domine Deus miserator, & misericors, tardus ad iram, & multæ misericordiæ, & ueritatis.

Respice in me, & miserere mei, da fortitudinem tuam seruo tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonum, ut uideant, qui oderũt me, & confundantur quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.

¶ Inclina.] *Aures (inquit) attentas adhibe ad precationem meam, & fer opem supplici misericordiæ tuæ, quoniam inops consilij, & omni humano præsidio destitutus sum ego. Tuere quæso uitam meam, quia pietati, et innocentiæ deditus sum: incolumen serua famulum tuum,*

cuius

cuius omnis spes nititur benignitate tua. ¶ Nō est.] *Id est, nemo, de ijs qui dij nominantur, tecum est comparādus, neq; potest quispiam imitari opera tua, quamobrē futurum est tandem, ut omnes gentes te solum colant repudiata superstitione, & à Christo ad ueram pietatem & religionē perducantur.* ¶ Et ingrediar.] *Hanc sententiam explicauimus in explanatione Psalmi 26.* ¶ Vni.] *Vt scilicet abiecta omni alia cogitatione & studio, te unum amem, & colam, & in omnibus rebus nihil nisi te unum respiciam.* ¶ Et eruisti.] *Id est, ex grauißimis periculis, & morte certa, & manifesta.* ¶ Et saluū.] *Significat, se ex pijs, & religiosis parentibus ortum esse, uel potius exaggerat seruitutem, nam filius ancillæ uerna est.* ¶ Fac mecum.] *Ede (inquit) illustre aliquod signum tuæ erga me beneuolentiæ, ut uel inimici mei fateri cogantur, me tibi charißimum esse.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXVII.

Celebrat Hierosolyma, & ecclesiam Christi, quam hæc urbs significat, simulq; prædicit, ueram religionem toto terrarum orbe propagandam.

Filiorum Coræ, Psalmus Cantici, LXXXVII.

FVndamenta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Memor ero Raab, & Babylonis cum scientibus me.

Ecce Palæstina, & Tyrus, & populus Æthiopum, ille natus est ibi.

Et de Sion dicetur, homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eã altissimus.

Dominus numerabit scribendo populos ille natus est ibi.

Et cantores sicut tibicines, omnes scaturigines meæ in te.

¶ *Hic hymnus admodum obscurus est, neque ego quicquam habeo, quod pro certo polliceri queam huic obscuritati lucem aliquam allaturum.* Reliquũ *est igitur, ut eam explanationẽ, quæ probabilior, & magis consentanea pietati uideatur, adhibeam, magnam gratiam habiturus, si quis meliora docuerit.* ¶ Fundamẽta.]

Posita

Posita fuisse Hierosolyma in collibus constat ex historia sacra, & descriptione Iosephi in lib.6. de bello Iudaico: sed etiam ecclesia Christi, quam ciuitas hæc significabat, fundata est in eisdem montibus, quatenus scilicet ibi ortum habuit. ¶ Diligit.] *Erat quidem Iudæa uniuersa Deo consecrata, sed ille Hierosolyma cæteris omnibus locis longè prætulerat, feceratque, ut ibi domicilium esset amplißimi sacerdotij, & regiæ dignitatis: sed istæ rerum futurarum umbræ erant, corpus autem Christi qui rex & sacerdos à Deo constitutus est Hierosolymorum cœlestium, id est, ecclesiæ sanctæ, Deus diligit super omnia tabernacula Iacob, id est longè chariorē habet, eam quàm unquam habuerit uniuersam synagogam Mosis.* ¶ Gloriosa.] *Præclara (inquit) & gloriosa de te uacinantur homines sancti, scilicet tempus fore, cùm Deus intra mœnia tua sese uidendū mortalibus præbebit, & cum ciuibus tuis coniunctißimè uersabitur, quàm uerò gloriosa illustria, & magnifica*

gnifica prædicta sint ab eisdem uatibus de ecclesia Christi, quæ spiritu Dei regitur & gubernatur, atq; ob eam causam ciuitas Dei, & Hierusalem cœlestis nominari solet, nemo literarum diuinarū studiosus est, qui nesciat. Illud certè inter cætera prædixerunt, ipsam omnibus terrarum oris filios parituram̄, qui filij Dei nominarentur, & essent. quem partum celebrant uersiculi, qui sequuntur: cùm enim ait, memor ero Raab, & Babylonis, Deum ipsum inducit loquentem, ac pollicētem se Ægyptios, & Babylonios, & cæteras nationes ad ecclesiam suam aggregaturum: quarum nationum uidebatur oblitus, cùm illas pateretur in maximis errorū tenebris uersari, sed possumus uertere hunc uersiculum etiam ad hunc modum, Faciam meminisse Raab, & Babylonis eos, qui nouerunt me. quæ uerba tamen eandem sententiam continent: significat enim, se missurum Apostolos, qui eas gentes ab impura, & impia superstitione traducant ad castißimum sui nu-

minis cultum, pleniſsimamq́; ſanctitatis religio-nem. Quòd uerò ſanctus uates ſubiungit, Ille natus eſt ibi: uidetur indicare, omnes gentes ſeſe coniuncturas cum eccleſia Hieroſolymis *inſtituta, propterea quia inſignis ille ab omnibus pijs expectatus, in ijs locis oriturus, ſuumq́; regnum initurus ſit: quibus de rebus explicatum eſt in explanatione pſalmi ſecundi. itaq; ortus Chriſti fecit, ut quã plurimi &* Hieroſolymis, *& cæteris omnibus in locis naſcerentur ex ſemine immortali, ut ait diuus* Petrus, *per uerbũ* Dei *uiuentis, & manentis in æternum. Hoc ſignificat, cùm ait, & de* Sion *dicetur homo, & homo natus eſt in ea. Sionis autem nomine intelligi in literis ſanctis non urbem* Iudæorum *modo, ſed etiam eccleſiam Chriſti, notiſsimum eſt omnibus. itaq; quòd addit ipſam* Sionem *à* Deo *fundatam eſſe, id intelligi uult, quod poſtea res ipſa docuit,* Eccleſiam *Chriſti non artificio hominum, ſed ſapientia* Dei *conſtitutam eſſe, & propterea perpetuò permanſuram,*

ram;neq; uetustate deleri,aut ulla hostium oppugnatione opprimi posse. quod utrunq; eleganter expreßit apud Matthæũ ipse Christus, cùm diceret,se ædificaturum ecclesiam suam: neq; portas inferorũ ad eam euertendam uim ullam habituras. At cum dixisset, ecclesiam fœcundißimam fore, & sobolem suam toto terrarum orbe propagaturam, rectè subiungit, Dominus numerabit scribendo populos, id est recensebit omnes, qui nati fuerint in Sione, & nomina eorũ scribet, qui repudiatis falsis dijs religioni sanctæ adhæserint. significat autem hoc dicendi modo, Deũ omniũ, quicunq; erũt ueri Christiani, summã rationẽ habiturũ. quin etiã hæc translatio sumpta uidetur à rege, qui conscribat exercitũ. neq; profecto aliud est ecclesia sanctorũ, nisi exercitus ex hominib9 omnium ordinũ, et nationũ comparatus, qui duce Christo continentia bella gerit cum principibus, & rectoribus tenebrarũ uitæ huius: qua re diuus Paulus scitu dignißima scribit ad Ephe-

stos. Et quoniã ortus Christi tantarũ rerũ origo, & causa extitit, propterea repetitum est, ille natus est ibi. In fine hymni iterum orationem conuertit ad Sionem, promittens, cantores similiter atq; tibicines omne suum studium collaturos ad celebrandas laudes ipsius, quam Deus tam charam, acceptamq; habet. Quin etiam (inquit) quicquid carminis uena ingenij mei profuderit, id ego omne tibi consecro & dico. Simile est illud poëtæ Latini. Sed tamen exiguo quodcunque ex pectore riui Fluxerit, hoc patriæ seruiat omne meæ.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXXIII.

Psalmus est plenus affectibus, & quereits, quo narrat calamitates suas acerbissimas, & misericordiam Domini implorat.

Canticum Psalmi, filiorum Coræ, Victori ad Mebelath propter afflictionem, eruditio Emam Ezraitæ. Psalmus LXXXVIII.

DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.

Intret in conspectum tuum oratio mea,

tio mea, inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit.

Æstimatus sum cum descendentibus in foueã, factus sum sicut homo sine fortitudine, inter mortuos liber.

Sicut uulnerati dormientes in sepulchris, quorum nulla amplius superest memoria, & ipsi à manu tua obscissi sunt.

Posuisti me in lacu inferiori, in locis tenebrosis, & profundis.

Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longè fecisti notos meos à me, posuisti me abhominationem ipsis.

Clausus sum, & egredi non possum, oculi mei languerunt præ afflictione.

Clamaui ad te Domine, tota die expandi ad te manus meas.

Nũquid mortuis facies mirabilia? aut mortui resurgent & confitebuntur tibi?

Nunquid narrabit aliquis in sepulchro

misericordiam tuam, & ueritatem tuam in perditione?

Nunquid cognoscētur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?

Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.

Vt quid Domine repellis animam meam? auertis faciem tuam à me?

Afflictus sum ego, & expiranti similis: ab adolescentia tuli terrores tuos, trepidaui.

Super me transierunt iræ tuæ, & terrores tui oppresserunt me.

Circundederūt me sicut aqua, tota die circundederunt me simul.

Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos in tenebris posuisti.

¶ *Inscriptio indicat, hoc carmen datum fuisse ad canendum ordini cantorū, qui à Cora prognati erāt, conditum autem ab* Hemane, *quem summa sapientia præditum fuisse, scriptum est in lib. 3. Regum.* ¶ Domine.] *Precatio est hominis,*

minis, qui in summas angustias adductus, & horribili calamitatum tempestate iactatus, nihil aliud cernit nisi mortem, atq; inferos: quippe qui non homines solùm, sed etiam ipsum Deum grauißime iratum, atque infestum experitur: ad quem tamen confugit tanquam ad portum, & in maxima omnium rerum desperatione, salutis suæ spem reponit in eo, quem sibi censet inimicum. Hoc nemo mortalium sua sponte facere potest, sed spiritus eius, qui percutit, supplicat pro percusso gemitibus inenarrabilibus, ut inquit diuus Paulus. ¶ Æstimatus sum.] Id est, adnumeror ijs, quorum cadauera demittuntur in sepulchrū. ¶ Inter mortuos liber.] Euasi (inquit) ijs similis, qui iam sunt ad mortuos aggregati, & liberi ab ijs rebus, quæ pertinent ad hanc uitam. ¶ Posuisti me in lacu.] His allegorijs exaggerat magnitudinem calamitatum suarum. ¶ Clausus sum.] Iam (inquit) circunuentus sum ærumnis intolerandis, neq; ulla datur euadendi facultas.

¶ Nunquid.] *Ostendit, ad gloriam* Dei *pertinere, ut homines pij, & religiosi diu uiuant.* ¶ In terra.] *Sepulchrum, uel inferos appellat terram obliuionis, quoniam mortuorum memoria cito interit.* ¶ Notos meos.] *Id est, tanquam tenebris obductos ab oculis meis remouisti.* Hic *psalmus ualde notabilis est, quoniam solus ex omnibus à principio usque ad finem, nulla interposita spiritus consolatione, plenus est querelarum, mœroris, & luctus, sed illud in primis in eo dignum obseruatione est, quòd uir sanctus tantis rerum aduersarum undis obrutus,* Deo *tamen fidere non intermittit: sed quo magis ille, quicquid consolationem in se habet, afflicto eripit, & quicquid dolorem auget, accumulat: hoc magis ipse noctes, & dies nomen illius suppliciter inuocat, & malis omnibus urgentem aßiduis precibus urget, neq; in summa desperatione desperat: ex quo intelligitur, deũ ne tum quidem pios derelinquere, cùm ipsi derelicti, & proiecti sibi uidẽtur ab illo, qui suos*

grauißimè ſolet affligere,ut caro extinguatur, ſpiritus uiuat.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXIX.

Prædicat potentiam,& benignitatē Dei erga ſuos: deinde cōmemorat promiſſa illius præclara, Dauidi poſterisq; eius facta: poſtremò queritur Deum, quaſi oblitum eorum promiſſorum, urbem ſanctam impijs euertendam tradidiſſe, regiamq; poteſtatem ſublatam,& populum ipſum in maximas miſerias incidiſſe.

Eruditio Ethan *Ezraitæ*.*Pſalmus* LXXXIX.

MIſericordias Domini in æternum cantabo.

In generatione,&generationē annuntiabo ueritatem tuam ore meo.

Quoniam dixi,in æternum miſericordia ædificabitur,in cœlis ipſis ſtabilies ueritatem tuam.

Pepigi fœdus cum electo meo, iuraui Dauid ſeruo meo,uſque in æternum ſtabiliam ſemen tuum.

Et ædificabo in generationem, & generationem ſolium tuum.

Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, & ueritatem tuam in eccleſia ſanctorum.

Quoniam quis in cœlo æquabitur Domino? quis similis erit Domino inter filios deorum?

Deus maximè tremendus in consilio sanctorum, terribilis super omnes, qui in circuitu eius sunt.

Domine Deus exercituum, quis similis tibi in potentia ô Domine? ueritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris superbiæ maris cùm attollit fluctus suos, tu compescis eos.

Tu confregisti sicut uulneratum superbum, in brachio uirtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem, & meridiem tu creasti.

Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt brachium tuum cum potentia.

Inuicta est manus tua, sublimis est dextera tua: iustitia & iudicium habitaculum solij tui.

Misericordia & ueritas præcedunt faciem

ciem tuam: beatus populus, qui ſcit iubilationem.

Domine in lumine uultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.

Quoniam gloria fortitudinis eorum tu es, & pro tua benignitate exaltabis cornu noſtrum.

Quia Domini eſt clypeus noſter, & ſancti Iſrael rex noſter.

Tunc locutus es in uiſione ſanctis tuis, & dixiſti, poſui adiutorium ſuper potente, & exaltaui electum de plebe mea.

Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo unxi eum.

Manus enim mea firma erit cum eo, & brachium meum roborabit eum.

Non opprimet inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum.

Et concidã à facie eius inimicos eius, & odientes eum perdam.

Et ueritas mea, & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius.

Ipse inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus, & adiutor salutis meæ.

Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.

In æternum seruabo illi misericordiã meam, & fœdus meum fidele ipsi.

Et ponam in seculũ seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli.

Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint.

Si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint.

Visitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; falsam reddam ueritatem meam.

Neq; profanabo fœdus meum, & quæ procedunt de labijs meis, non mutabo.

Semel iuraui per sanctitatem meam, si

Dauid

Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit.

Et thronum eius ſicut ſol in cõſpectu meo, & ſicut luna ſtabilietur in æternum, & teſtis in cœlo fidelis.

Tu uero repuliſti, & abominatus es, accenſus es ira contra Chriſtum tuum.

Euertiſti fœdus ſerui tui, profanaſti in terra diadema eius.

Deſtruxiſti omnes macerias eius, poſuiſti munitiones eius in confractionem.

Diripuerunt eum omnes tranſeuntes uiam, factus eſt opprobrium uicinis ſuis.

Exaltaſti dexteram deprimentiũ eum, lætificaſti omnes inimicos eius.

Auertiſti etiã aciem gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Deſtruxiſti munditiam eius, & ſolium eius in terram colliſiſti.

Abbreuiaſti dies iuuentutis eius, operuiſti eum confuſione.

Vſquequo Domine auertes te ſemper? exardeſcet ſicut ignis ira tua?

Memor

Memor esto, quanti æui sum ego, nunquid frustra creasti omnes filios hominum?

Quis est homo, qui uiuet, & non uidebit mortem? eruet animam suam de manu inferi?

Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, quas iurasti Dauid in ueritate tua?

Memor esto Domine opprobrij seruorum tuorum, potaui in sinu meo omnia opprobria multarum gentium.

Quibus affecerũt nos inimici tui domine, quibus affecerunt uestigia Christi tui.

Benedictus Dominus in æternũ, fiat, fiat.

¶[Misericordias.] *Cum gens Hebræa maximis calamitatibus premeretur, atq; omnia contra ac promiserat Deus, euadere uiderentur, poterat facile in dubium uenire misericordia, et fides illius. At uir sanctus ait, tantum abesse, ut ipse ulla rerum aduersarũ acerbitate, adduci possit ad suspicandum minus pie de diuino numine, ut*

ne, ut fidem & misericordiam eius cantaturus in perpetuum, & suis uersibus omni memoriæ sit propagaturus. ¶ Quoniam dixi.] Id est, mihi persuasi, misericordiam tuam perpetuo duraturam, & semper augendam, & amplificandam esse, & ueritatē, ac fidem tuam in persoluēdis promißis nunquam labefactatam iri, sed stabilem fore ac sempiternã perinde ac cœlum. ¶ Percussi.] Deum facit loquentē. ¶ Vsq; in æternum.] Hoc est fœdus, quod Deus cum Dauide, & posteris eius fecit. Id fœdus multis uerbis describitur infrà, & in libro secundo Regum cap. 7. Semen autem Dauidis est Christus, qui regnat in perpetuum, & ecclesia piorum, quæ in omne tēpus uigebit, atq; æuo sempiterno fruetur. ¶ Confitebuntur cœli.] Et cœlites (inquit) & homines pij semper prædicabunt tua facta admirabilia, & fidem, & bonitatem numinis tui. ¶ Quoniam quis in cœlo æquabitur.] Prædicat potentiam & fidem Dei, ut ostendat non esse dubitandum, quin

quin ille & poßit & uelit præstare, quod pollicitus est. ¶ Inter filios.] *Filios deorum dixit, cùm* Deos *dicere uellet: sicut filios hominum appellare solet pro hominibus.* Deos *autẽ uocat, ut alio loco admonuimus, mentes illas cœlestes, ab omni concretione mortali segregatas, quos Angelos quoquè nostri usurpare, ac nominare solent.* ¶ Et ueritas.] *Id est, non solùm potentißimus, sed etiam ueracißimus es, ipsaq; ueritate tanquam ueste indueris.* ¶ Tu confregisti.] *Id est, Pharaonem illum arrogantem cum uniuerso exercitu tam facile perdidisti, quàm facile interficitur homo, qui iam uulneribus confectus sit.* ¶ Thabor.] *Id est, oriens, atq; occidens: nam* Thabor *situs est ad ortum,* Hermon *uerò ad occasum: hi sunt montes insignes terræ Iudææ.* ¶ Inuicta.] *Sic etiam uertit Symmachus.* ¶ Iustitia.] *Id est, solium tuum in media iustitia, & æquitate situm est: & misericordia, & ueritas sunt satellites tui.* ¶ Beatus.] *Beatus (inquit) populus, qui hæc intel-*

intelligit, & uera ſolidaq́; lætitia fruitur, quam parit hæc præſtãtiſſima Dei cognitio. Sed uerbum Hebræum, quod Latinus interpres reddidit iubilationem, ſignificat clangorẽ tubarum: itaq; nonnulli ſic explanant hunc locum, beatum eſſe populum, qui intelligit, Deum apud ſe uerſari. Videtur autem imitatus Moſem, qui in Numeris de populo Dei loquens, ait, Dominus Deus eius cum eo eſt, & clangor regis cum illo: ſic enim legendum eſt ex Hebræo. itaque ut Moſes, cùm ſignificare uellet, Deum apud Hebræos eſſe, dixit, clangorem regis cum ijs eſſe: ita uir ſanctus hoc loco, cùm dicere uelit, beatum eſſe populum qui intelligit, Deum apud ſe uerſari, qui tam potens, tam iuſtus, tam miſericors, tam uerax eſt, dicit, beatus populus, qui ſit clangorẽ. Hæc orationis exornatio ſumpta eſt ex hiſtoria: nam cum Deus è cœlo deſcendiſſet ad ferendas leges Hebræis, præſentiam ſuam buccinarum cantu declarauit: ſolent enim uates ſancti, orationis ornamenta ex hi-

ſterijs & rebus geſtis effingere: ut eſt illud Dauidis, Ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarũ pars calicis eorũ: & illud, Holocauſtum tuum in cinerem conuertat: item illud, Abſcondit me in tabernaculo ſuo: de quibus uerborum figuris, ſuis locis explicauimus. Sed quis populus hunc clangorem audit, & cognoſcit? ille nimirum, qui Deum pro certo habens ſibi ſemper adeſſe, in illius præſidio, & tutela ſecurus, & lætus conquieſcit. Hunc populum uir ſanctus beatum appellat, & talem eſſe demonſtrat ſubiungens, Domine in lumine uultus tui ambulabunt. Fœlices (inquit) & uerè fortunati, qui te Domine propitium, & præſentẽ habent: ſemper illis per has tenebras, & uias uitæ difficiles ingredientibus ſplendor tui ſpiritus clariſſimũ lumen oſtendit, atq; in animis eorum tam ardentes amores excitat omniũ uirtutũ, ut nihil ijs iucundius, nihil amabilius uideatur, quàm piè, iuſtè, ac temperãter uiuere: neq; tamen iſti uirtutes ſuas admirantur, aut gaudent in ſeipſis,

ſis,ſed omnis eorum admiratio & lætitia in no minis tui cognitione uerſatur: & merito quidem,neq; enim ſua iuſtitia extolluntur,ſed tua: tua inquam iuſtitia iacentes,et abiectos erigit, atq; ad altiſsimum gradum dignitatis extollit: omnia illorũ peccata delens,mentes & uoluntates ſanans, conſcientias lætas & tranquillas reddens,ſpiritu ſancto,regno cœleſti, & uita ſempiterna donans.itaq; quòd cupiditates temerarias coërcent,quòd timores omnes,et omnes ſolicitudines pellunt,quòd neq; rerum aduerſarũ ictibus franguntur,neq; oppugnationibus humanæ ſapientiæ de gradu pietatis deiiciuntur:totum id referunt acceptũ miſericordiæ tuæ,quæ animos piorũ ita corroborat, & confirmat,ut eorum uirtutẽ,excelſo & illuſtri loco ſitam,nulla neq; hominũ,neq; diaboli labefactare poſsit improbitas.Sed cur dominus tam beneuolus, & liberalis eſt aduerſus homines pios? quia regem, & clypeum illorum chariſſimum habet is Chriſtus, ad cuius tutelam,

& regnum pertinent homines sancti omnium seculorum. Hos Deus propter Christum suum ab omni æternitate sibi filios adoptauit: quos autem, antequam nascerentur, adoptauit, hos in lucem editos ad pietatẽ uocat, uocatisq; iustitiam primum, deinde uitam immortalem donat. Itaq; si quis omnis memoriæ pios interroget, cur habuerint, atq; in perpetuum habituri sint Deum fauentem, & propitium? sine dubio respondeant, quia Domini est clypeus noster, & sancti Israëlis rex noster. quòd si quis extra tutelam, & regnum Christi est, is neq; Deo charus neq; saluus esse potest, idq; ita esse, populus Dei semper sensit, ut auctor est diuus Petrus in actis Apostolorum. Sed nonnulli existimant, ipsum Dauidem clypeum populi, & regem appellari, quorum sententia num probanda sit, haud equidem scio: cùm præsertim hoc carmen scriptum sit pro posteris Dauidis, qui amisso regno in maximis calamitatibus uersabantur. quòd si intelligãtur ij uersus eo modo, quo

quo nos interpretati sumus, omnia plana & perspicua existunt. ¶ Posuisti.] Id est, semper opem feram Dauidi, qui potēs est propter gratiam meam. ¶ Manus.] Id est, nunquam illum destituet, semper illum proteget. ¶ Non opprimet.] Saulem significat, & eius asseclas. ¶ Et ponam in mari.] Id est, subijciam eius imperio loca maritima, & flumina longinqua. quod quidem perfecit Deus, cùm Dauid eius auxilio subegit Palæstinos, qui ad mare incolunt, & Syros usq; ad fluuium Euphratem, & stipendiariam habuit Mesopotamiam, quam Syriam fluminũ appellabant. ¶ In æternum.] Id est, non repudiabo illum, quemadmodum Saulem, sed fœdus quod cum illo feriam, stabile ac sempiternum erit. ¶ Et ponam in seculum.] Hæc nullo modo uera esse possunt, nisi referantur ad Christum, qui natus est in familia Dauidis, & regnat in perpetuum, neque in aliam sententiam explanauit hoc oraculũ Gabriel, nuntius & interpres Dei: is enim Mariã

uirginem his uerbis affatur apud Lucam, Ecce cõcipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum: is erit magnus, et filius altissimi uocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitq; super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. ¶ Si Dauid.] Id est, nequaquã Dauidem fallam: nam hoc uerbum, si apud Hebræos aliquando uim negandi habet, hinc etiam illud in psalmo 95. Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiẽ meam. ¶ Semen.] Christus scilicet, & ecclesia piorũ. ¶ Et thronus.] Id est, in perpetuum durabit, ut sol. ¶ Et testis.] Id est, uolo lunam ipsam esse testem perpetuitatis imperij Christi: ut enim illa semper durabit, ita semper uigebit regnum ipsius. Sciendum est tamen, Symmachũ sic uertisse, Et contestatus in cœlo fidelis, id est, & qui asseuerãter affirmat, hæc se facturum: est in cœlo, neq; mentiri unquam potest. ¶ Tu uero.] Nunc deplorat calamitates populi, & qui suprà tãtis laudibus extulerat

tulerat fidem Dei, nūc animo perturbato queritur, omnia contrà accidere, quā ille promiserit. Hic animaduertere operæpretiū est, quàm difficile sit, nō dubitare de promißionibus dei, aut non penitus etiam ijs diffidere, cùm præsertim ille, antequam promissa persoluat, ita plerunq; omnia contrà, ac pollicitus est, euenire patiatur, ut uix credibile sit ea quæ prædicta sunt, uera unquā euasura. multa huiusce rei exempla ex literis sanctis apponere possem, sed hæc duo satis erunt: Deus Dauidem in pueritià regem designat, sed quàm acerbis quanquā diuturnis illum calamitatibus exagitauit, antea quam regni possessionem adire permitteret? Idem ore Gabrielis Mariæ pollicetur, Iesum in solio Dauidis sessurū, atq; imperium illius sempiternum fore, quis hoc nisi diuino spiritu afflatuus, sicut prædictum est euenturum suspicari posset? cùm Iesum uideret usque ad trigesimum ætatis annum propter obscuritatem in magna hominum ignoratione uersari,

reliquam uero uitam inopem & uagam persequi, ad extremum tanquam perditißimum latronem cruci suffixum acerbißima morte multari. His rebus fit, ut impij promißionibus, & uerbis Dei nullam fidem habeant, & ipsi pij sæpe ad dubitandum inducantur. quocirca illud saluberrimum præceptum, Qui crediderit, ne festinet, semper in ore, atq; animo est habendum: qui enim moram ferre non potest, is neq; constantiam, neq; fidendi perseuerantiam retinere potest: diffidens autem, se non solum bonis, quæ promissa sunt, indignum reddit, sed etiam grauißimas diffidentiæ pœnas luit: quisquis enim affirmanti non credit, is profectò, illum esse uanum, & mendacem credat necesse est: at qui patiens in mora fidere perseuerat, sine dubio promissa bona consequitur, & Deo charißimus est. Hæc omnia diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta breuiter complectitur ad hunc modum, Ne abieceritis fiduciam uestram, quæ magnam habet præmij retributionem:

tionem: nam patientia uobis est opus, ut ubi uoluntatem Dei *perfeceritis, reportetis promissionem: adhuc enim pusillum temporis, & qui uenturus est, ueniet, & non tardabit: iustus autem ex fide uicturus est, & si se subtraxerit, non probabitur animo meo: at nos non sumus, qui nos subducamus in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionē animæ.* ¶ Accensus es.] Id *est, in* Dauidem, *quem tu regem constituisti: ad ipsum enim* Dauidem *redundare uidebatur, quicquid patiebantur posteri ipsius.* ¶ Destruxisti.] *Sic appellat splendorem, & dignitatem imperij.* ¶ Abbreuiasti dies.] Q*ueritur, regnum familiæ* Dauidis, *quod perpetuum fore promiserat* Deus, *dum adolesceret, extinctum esse.* ¶ Memor esto.] *Cogita (inquit) quàm sit breuis uita mortalium: quòd si huc accedant etiam perpetuæ calamitates, neq; ullus detur respirandi locus, nónne uideberis nos frustra creauisse: similia multa leguntur in querimonijs* Iob: *sunt autem uerba ani-*

mi perturbati, neq; satis considerantis, cur hominem creauerit Deus. ¶ Quibus affecerũt.] *Sic uocare uidetur reges, qui in* Dauidis *locum successerant, atq; eum repræsentabant. Sed hic locus est perobscurus, neq; ego aliquam explanationem certam habeo. Quidam intelligunt, his uerbis barbarorum impietatem significari, qui* Iudæos *irriderẽt, quòd ij* Christum *liberatorem expectarent, cuius uestigia, & pedes uenientis nunquam uisuri essent.* ¶ Benedictus.] *Videtur hæc esse uerba hominis post magnam animi perturbationem se colligentis, & considerantis, nullo modo fieri posse, ut* Deus *fidem datam uiolet, & promissa non seruet: itaq; patienter ferendam esse moram, & sanctissimum ipsius numen rebus aduersis æquè, ac prosperis laudandum: cùm præsertim ille ad utilitatem et salutem piorum, omnia dirigat etiam tum, cùm penitus eos abiecisse uidetur.*

Argu-

ARGVMENTVM PSAL. XC.

Deſcribit miſeriam, & breuitatem uitæ humanæ, & implorat auxilium Dei, ut qui omnibus ſuperioribus ſeculis conſueuerit gentem ſuam tutari, & maximis beneficiis ornare, illam etiam, hoc tempore magnis calamitatibus oppreſſam, ſubleuet ac tueatur.

Oratio Moyſi uiri Dei, *Pſal.* XC.

DOmine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, à ſeculo, uſque in ſeculum tu es Deus.

Reducis hominem uſq; ad contritionem, & dicis, reuertimini filij hominum.

Quoniã mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quæ præterijt,

Et uigilia in nocte, rapuiſti eos ut impetus aquarum, ſunt ueluti ſomnium,

Mane ſicut herba ſunt quæ mutatur, mane floret & creſcit, ueſpere ſucciditur, & areſcit.

Etenim deficimus in ira tua, & in furore tuo turbati ſumus.

Poſui-

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, occulta peccata nostra in luce uultus tui.

Quoniam omnes dies nostri dilabuntur in ira tua, consumimus.

Annos nostros ueluti sermonem, dies annorum nostrorum septuaginta anni.

Si autem admodũ robusti sumus, octoginta anni, & præcipuum eorum labor, & dolor.

Recedit citò, & auolamus.

Quis nouit uim iræ tuæ, & secundum timorem tuum iram tuam?

Enumerare dies nostros ad hunc modum, tu nos doce, & offeremus cor sapientiæ.

Reuertere Domine, usquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos.

Satia nos mane misericordia tua, & exultabimus, & lætabimur omnibus diebus nostris.

Lętifica nos pro diebus, quibus nos afflixisti pro annis, quibus uidimus mala.

Appa-

Appareat in ſeruis tuis opus tuum, & gloria tua in filijs eorum.

Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, & opus manuum noſtrarum dirige in nobis, & opus manuum noſtrarum dirige.

¶ Reducis nos.] *Tu quidem* Domine *immortalis, & ſempiternus es, nos autem mortales & caduci, quippe quos per uarios caſus, & labores perducis ad ſenectutem, cumq́; iam morbis, ſenioq́; infracti, & confecti ſumus, dicis, reuertimini filij hominum in puluerē, unde uos effinxi.* ¶ Quoniam mille anni.] *Id eſt, cum æternitate tūa comparati.* ¶ Et uigilia.] *Nox apud ueteres in quatuor partes diſtributa erat, quæ partes uigiliæ uocabantur, ut omnibus eſt notum.* Vi*tæ breuitatem uni ex ijs partibus ſimilē dicit, ſi cum æuo illo ſempiterno* Dei *conferatur.* ¶ Rapuiſti.] *Comparat elegantiſſimè fugam & inanitatem uitæ humanæ pernicitati fluminum, & ſomnijs, & herbæ, quæ mane im*

muta-

mutatur, id est, in florem sese induit, uespere autem succiditur arescēs. ¶ Etenim deficimus.] His uerbis significat, has uitae calamitates esse pœnas, quas Deus à nobis repetit pro sceleribus, & maleficijs nostris. ¶ Consumimus.] Quo nihil citius euanescit. ¶ Præcipuum eorum.] Præcipuum annorum uocat iuuentutem: quæ & ipsa plena est molestijs, ac perturbationibus animi. ¶ Quis nouit.] Hunc uersiculum ita uerterunt Symmachus, & Hieronymus, & quidā alij. Videtur autem hanc sententiam continere: si uel parua indignatio tua tanta mala mortalibus importat, quis poßit cogitatione conprehendere, qualis, & quanta sit iræ uis, qua uteris aduersus eos, qui improbe, ac impie uixerunt? Quis inquam poßit intelligere uim iræ tuæ, perinde ut potentia tua formidabilis requirit eam intelligi? ¶ Enumerare.] Doce nos Domine ad hunc modum numerare, ac cogitare dies nostros & illorum paucitatem semper ante oculos habere, ut hac inani uita

ni uita contempta, nos totos ſapientiæ & contemplationi rerum æternarum dedicemus.

¶ Reuertere.] *Vſquequo abes, & nos in tantis calamitatibus derelinquis?* ¶ Appareat.] *Id eſt, nos ita rege, ac tuere, ut in nobis eluceat uis ſalutaris, & benignitas tua.* ¶ Et ſit ſplendor.] *Id eſt, & miſericordia* Dei *noſtri ſemper adſit nobis, ut quicquid aggredimur, fœliciter eius beneficio ſuccedat.*

ARGVMENTVM PSAL. XCI.

Deſcribit elegantiſsimè ſecuritatem, & fœlicitatem eorum, qui omnes ſuas cogitationes, & ſpes in miſericordia Dei collocarunt.

Pſalmus XCI.

QVi habitat in latibulo altiſsimi, in umbra omnipotentis commorabitur.

Dicam Domino, ſpes mea, & refugiũ meum, Deus meus ſperabo in eum.

Quoniam ipſe liberabit te de laqueo uenantium, & à peſte exitiali.

Alis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius fiduciam habebis.

Scu-

Scutum, & clypeus est ueritas eius, nõ timebis à timore nocturno,

A sagitta uolante in die, à peste perambulante in tenebris, ab exterminio uastante meridie.

Cadent à latere tuo mille, & decẽ millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.

Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum uidebis.

Quoniam tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum?

Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quoniã angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis.

In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

Quoniam me diligit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Clama-

Clamabit ad me, & ego exaudiã eum. cum ipso sum in tribulatione, eripiã eum, & glorificabo eum.

Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.

¶ Qui habitat.] *Id est, qui se committit fidei, & tutelæ ipsius: eam tutelam cur appellet latibulũ, declarauimus in explanatione psalmi 83.* ¶ Quoniam ipse.] *Quisquis es (inquit) qui syncerè, & ex animo te misericordiæ* Dei *commisisti, sis animo læto, & tranquillo, nam ipse te incolumem conseruabit ab omnibus insidijs inimicorum, & à quouis maximo, & manifesto exitio.* ¶ A sagitta.] *His uocabulis significat & morbos, & mala omnia, quæ nobis importãtur & ab improbis hominibus, & à diabolo.* ¶ Cadent.] *Cùm pestilentia, uel impetus prælij sæuiet, cæteris morientibus tu saluus, & incolumis animo quieto, & securo spectabis improbos occidẽtes, & pœnas maleficiorum expendentes. hoc autem tibi continget propte*

rea quòd etiã tu Deo dixisti ex animo. Tu Domine spes mea. ¶ Super aspidem.] Affirmat neq; uenenatas, & immanes bestias, neq; diabolum, & satellites eius, quos uocabulis harum beluarum significat, ullam uim habituros aduersus hominem pium & præsidio Dei confidentem. ¶ Quoniam.] Inducit Deum loquentem, & ea confirmantẽ, quæ uir sanctus prædicauit de benignitate, & misericordia ipsius.

ARGVMENTVM PSAL. XCII.

Docet diebus festis, omissa cura, & studio ceterarum rerum, consideranda esse consilia, & facta Dei, & laudes eius celebrandas.

Psalmus Cantici pro die Sabbati, XCII.

BOnum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime.

Ad annunciandũ mane misericordiam tuam, & ueritatẽ tuam per noctem.

In decachordo, & psalterio, cum cantico in cithara.

Quia lætificasti me Domine in opere tuo, & in operibus manuum tuarum exultabo.

Quàm

Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.

Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc.

Cum germinauerint peccatores ſicut herba, & floruerint omnes, qui operantur iniquitatem.

Vt intereãt in ſeculum ſeculi, tu autem altiſsimus in æternum Domine.

Quoniã ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & diſpercentur omnes, qui operantur iniquitatẽ.

Et exaltabitur ſicut unicornis cornu meum, conſperſus ſum oleo uiridi.

Et reſpiciet oculus meus in inimicis meis ultionem, & de inſurgentibus contra me malignantibus audiet auris mea, quæ optat.

Iuſtus ut palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplicabitur.

Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri flo rebunt.

Adhuc fructificabunt in senecta, pingues & uirentes erunt, ut annuntient.

Quòd rectus est Dominus fortitudo mea, & non est iniquitas in eo.

¶ Ad annuntiandum.] *Tametsi cùm noctem & mane nominat, ea tēpora indicare uidetur, quæ lege attributa erant precationibus & sacrificijs: non minus tamen, ut opinio mea fert, significat ijs uerbis, cùm dies prosperitatem illucescit, misericordiam Dei prædicandam esse: ut omnia, quæcunq; nobis secunda eueniunt, illi accepta referamus: at cum nocte rerum aduersarum circunfundimur, fidem eiusdem, dictorumq; constantiā in ore semper habendam: ut spe bona, certáq; simus, nos tandem ex omni periculo, et calamitate euasuros, sicut ille promisit inquiens, Inuoca me tempore difficili & calamitoso, & ego te omnibus ex malis eripiam, tu uerò honorabis me.* ¶ Quia lætificasti.] *Vt impius animo horret, si quando conscientia illum admonet, Deum piorum, impiorumq;*

rumq; habere rationem: ita pio nulla cogitatio potest accidere iucundior, quàm de prouidentia Dei: cùm enim is secum reputat, ne unum quidem capillum ex suo capite decidere posse sine illius numine, quem patrem agnoscit: incredibile dictu est, quanta lætitia exultet, quàm se tutum, ac beatum ducat. Et sanè nihil à patre indulgentißimo potest proficisci, quod filijs emolumento, salutiq; non sit: & si nonnunquã illi (quæ mentis humanæ infirmitas est) secus accidere putant, & falsa specie ac uisione terrentur. ¶ Quàm magnificata.] Non solùm ea significat, quæ pertinent ad creationẽ mundi, sed ea, quæ quotidie geruntur à prouidentia dei in administratione rerum humanarum, cuiusmodi sunt, quæ mox cõmemorat, improbos scilicet florere, & secũdis rebus uti, ut mox acerbiora supplicia sustineant, & in miserias æternas præcipitentur, cùm bonis è contrario omnia uertant in bonum. ¶ Vir insipiens.] Stultos, & insipientes uocat in primis, quos

usus, & uita communis prudentes, & sapientes appellare solet. horum multi tam longè absunt ab istarum rerum intelligentia, ut ne arbitrentur quidem, prouidentiam Dei *se ad procurationem rerum humanarum demittere.*
¶ Et exaltabitur.] *Euertentur homines impij, & nefarij: at ego, et quisquis alius uirtutem & pietatem colit, beati, & florentes erimus. Comparat autem cornu suum, id est, uires, & potentiam cornibus monocerotis, quæ cornua sunt durißima.* ¶ Consperfus sum.] *Allegoria est, qua firmitas animi, & corporis significatur. ea sumpta est à cultu uitæ: oleum enim magnã uim habet ad membra fouenda, & corpus corroborandum. Sed & oleum significat, ut suprà didicimus, afflatum, & gratiam spiritus sancti, quæ longè maiorem uim habet ad fouendum, & corroborandũ animam, & corpus: hoc cœlesti oleo delibutus erat* Dauid. ¶ Iustus.] *Impij quidem tanquam herba florent, quæ celeriter arescit: at homines pij palmæ similes sunt,*
quæ

quæ diutißimè uiuit, ac uiget, & fructus dulcißimos edit. ¶ Sicut cedrus.] *Eleganter hominem pium cõparat cedro, cuius odoratus est iucundißimus, eaq; arbor nunquam putrescit, & umbram gratißimam ministrat: quæ omnia ad hominem pium, & sanctum eleganter aptantur.* ¶Plantat.] *Qui(inquit)sati, & alti fuerint in ecclesia* Dei*, semper florebunt, & fructus pulcherrimos ferent uitæ innocentis, & piæ.*

ARGVMENTVM PSAL. XCIII.

Celebrat infinitam excellentiã Dei, qui & mundum ex nihilo creauerit, & res humanas sapientissimè gubernet. Sed hæc omnia etiam ad imperium Christi aptissimè referri possunt, & ad Ecclesiam eius undique oppugnatam.

Psalmus Asaph, XCIII.

Dominus regnauit, magnificẽtiam indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & accinxit se.

Etiam firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Parata sedes tua ex tunc, à seculo tu es.

Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina uocem suam.

Eleuauerũt flumina fluctus suos, plusquam uoces aquarum multarum.

Et mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

Testimonia tua ualde sunt certa, domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.

¶ Dominus regnauit.] *Regnauit, dicit, pro regnat: qui loquendi abusus frequẽs est, ut iam admonuimus.* ¶ Et accinxit se.] *Accinxit inquam se fortitudine & potentia.* ¶ Parata.] *Id est, ex omni æternitate.* ¶ Eleuauerunt.] *Allegoria est, quæ significat, maximam uim hostium inuasisse gentem Dei, quos ille compressit.* ¶ Mirabilis.] *Terribilis quidem est impetus, & immanitas impiorum, qui nos inuaserunt: sed longè terribilior est Dominus, qui habitat in cœlo, & pro nobis acerrimè propugnat.* ¶ Testimonia tua.] *Vera profectò sunt, et certa Domine, quæ nobis tua sancta oracula pro-*

promiserũt, ecclesiam scilicet piorum, quæ domus tua est, præsidio tui numinis semper incolumen, ac beatam fore: itaq; illam decet ornatam esse sanctitate, eoq; ornamento in perpetuum decorari, ut quæ custodem & præsidem sanctum habet, ipsa quoq; sancta sit.

ARGVMENTVM PSAL. XCIIII.

Inuehitur in homines impios, & sceleratos, qui prouidentiam Dei negant: & innocentes, iniurijs & uiolentia illorum oppressos consolatur.

Psalmus XCIIII.

DEus ultionum Domine, Deus ultionum splendide appare.

Exaltare, qui iudicas terrã, redde retributionem superbis.

Vsquequo peccatores Domine, usqueuo peccatores exultabunt?

Effabuntur, & loquentur superba, gloriabuntur omnes, qui operantur iniustitiam?

Populum tuum Domine attriuerunt, & hæreditatem tuam uexauerunt.

Viduam, & aduenam interfecerunt, &

pupillos occiderunt,

Et dixerunt, non uidebit Dominus, nec intelligere Deus Iacob.

Intelligite insipiẽtes in populo, & stulti aliquando sapite.

Nunquid ille, qui plantauit aurem, nõ audiet? aut qui finxit oculum nõ uidebit?

Qui corripit gentes, non arguet, qui docet homines scientiam?

Dominus scit cogitationes hominũ, quòd uanæ sunt.

Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.

Vt quietem præbeas illi in diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea.

Quia non repellet Dominus plebem suam, & hæreditatẽ suã non derelinquet.

Quoniam ad iustitiam, reuertetur iudicium, & sequentur illam omnes, qui recto sunt corde.

Quis consurget pro me aduersus malignantes? quis stabit pro me aduersus operantes iniquitatem?

Nisi

Nisi Dominus adiuuisset me, paulominus habitasset in inferno anima mea.

Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua Domine sustentabat me.

Secundum multitudinẽ cogitationum mearum in corde meo, consolationes tuę lætificauerunt animam meam.

Nunquid consocitabitur tibi Thronus peruersitatis, qui fingit afflictionem pro lege?

Congregantur contra animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt.

Et erit mihi Dominus in refugium, & Deum meum in petram fiduciæ meæ.

Et retribuet illis iniquitatem ipsorum, & in malitia eorum disperdet eos, disperdet illos Dominus Deus noster.

¶ Deus ultionum Domine.] *Sic Deum appellat, quòd ad eum pertineat ultio, ipse enim ait in* Deuteronomio, *Mea est ultio, & ego rependã.* ¶ Splendide appare.] *Fac, omnes intelligant, ac penè oculis uideãt prouidentiam, & ma-*

& magnitudinem potentiæ tuæ, quam negligunt homines impij, & arrogantes. ¶ Intelligite.] Significat eos, qui negant Deum intelligere, quid unusquisque agat, quid' ue in se admittat, ipsos nihil intelligere, & bestiarum similes esse, et tamen nõnulli ex ijs, quibus doctrinæ & sapientiæ primas deferunt, qui crucem Christi stultitiam putant, ausi sunt hæc immanißima & teterrima monstra dicere & docere: ut facile appareat, uerißimam esse illam D. Pauli sententiam, Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. ¶ Qui plantauit.] Est ne (inquit) ueri simile, ut qui uim sentiendi, & intelligendi hominibus donauit, ipse cognitione careat rerum humanarum? ¶ Qui corripit.] Qui aliquãdo supplicio afficit totas nationes, uos ne permittet impune debacchari? qui mortalibus prudentiam & intelligentiam impartit, is ne uestra maleficia ignorabit? ¶ Dominus scit.] Non modo (inquit) Dominus audit & uidet, uerum etiam intimos hominum sen-

sus in-

ſus intelligit, ac nouit quàm inania ſint & abſurda, quæ illi cogitant, niſi diuino lumine animi eorum illuſtrentur. itaq; beatum illum iudico, quem tu Domine pro tua incredibili miſericordia erudis, & præceptis legum tuarum inſtituis: ea enim diſciplina maximam illi tranquillitatem pariet rebus aduerſis, ſiquidem omnes iniurias impiorũ non ſolum forti, ſed etiam læto animo feret, intelligens, uitam piorum calamitatibus, ut aurum igne purgari. itaq; animo quieto, & trãquillo uſque expectabit, dum impius pœnas luat: luet enim pœnas, quiſquis uiolat innocentes: neq; Dominus negliget iniurias, & contumelias gentis ſuæ, neq; illam diutius permittet libidini, & ludibrio impiorum: ſed aliquando leges, & iuſtitia in iudicijs ualebunt, & multos ſui cupidos, & amantes habebunt. ¶ Quis conſurget.] Exponit magnitudinem periculi, in quo uerſans implorauerat auxilium hominũ, ſed fruſtra: ſubiungit enim, Niſi Dominus ſubueniſſet mihi, actum erat de

salute mea. ¶Si dicebam motus.] *Si querebar, iam uacillare constantiã meam, neq; iam posse calamitatum magnitudini obsistere, Domine eras præsto, & sustentabas animum meum iam labentem.* ¶Secundum multitudinẽ.] *Quantum excruciabãt animum meum cogitationes tristißimæ, tantum illum recreabant consolationes tuæ iucũdißimæ. Ita diuus Paulus ad Corinthios scribens, Sicut (inquit) abundant afflictiones Christi in nos, ita per Christum abundat etiam consolatio nostra.* ¶Nunquid consociabitur.] *Non est quòd aliquis miretur, si tu ades innocentibus, & ab ijs propulsas iniurias impiorum: quid enim tibi commune poßit esse cum improborum potestate, ac tyrannide, quæ semper occupata est in conflandis calumnijs, & bonis affligendis, idq; sibi pro lege ducit: uel cum ait, solium peruersitatis fingere afflictionem pro lege, significat potius, eos quorum proprium munus est, leges condere, quibus Respublica optimè administretur, ac ciuiũ*

ſalus tuta ſit, tantum abeſſe ab hoc officio, ut ſemper habeant animos intentos ad inueniendas rationes, & uias, quibus uexent, atq; opprimant innocentes: atq; ita pro legum & iudiciorum æquitate, ab his iniurias & uim ad perniciem ciuitatis manare. Sed Symmachus uertit ex Hebræo, Qui fingit afflictionem contra præceptum: quæ uerba ſignificant, principes barbaros, & crudeles machinari calamitatem, & perniciem iis, qui tutelæ ipſorũ commendati ſunt, contra præcepta & leges Dei.

ARGVMENTVM PSAL. XCV.

Hortatur grauiſsimis ſententiis populum ad colendum Deum, & laudes eius canendas, prædicans ipſius infinitam potentiam, & ſapientiam, qui omnia creauerit ex nihilo, necnon miſericordiam, & bonitatem, qua pios præcipua quadam beneuolentia regit, ac gubernat. Item exemplo maiorum, qui in ſolitudinem interierunt, deterret ab impietate & infidelitate aduerſus Deum.

Pſalmus XCV.

VEnite exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro.

Præoccupemus faciẽ eius in confeſsio-

fessione, & in psalmis iubilemus ei.

Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes Deos.

Quia in manu eius sunt profunditates terræ, & altitudines montiũ ipsius sunt.

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam fundauerũt manus eius.

Venite adoremus, & procidamus, & genua flectamus ante Dominũ, qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster.

Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius.

Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra.

Sicut in cõtradictione, sicut in die tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt, & uiderunt opera mea.

Quadraginta annis offensus fui à generatione hac, & dixi, populus iste errat corde.

Et isti non cognouerũt uias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.

¶ Venite.] *Admonet ad cultum, & uenerationem Dei requiri lætitiam, & hilaritatem, id quod etiam diuus Paulus cõfirmat, præcipiens Christianis, ut semper læto animo sint. causa uerò in promptu est: Deus enim colitur fide, spe, charitate: quarũ comites sunt iustitia, pax, & gaudium.* ¶ Præoccupemus.] *Id est properemus uenire in conspectum eius cum hymnis, & gratiarum actione.* ¶ Nos autem.] *Nos (inquit) sumus grex uictitans pabulo eius, & oues, quas ipse manu sua ducit, & regit.* ¶ Hodie.] *Super his uersibus multa dicit diuus Paulus scitu dignißima in Epistola, quam scribit ad Hebræos: ea nos non subscribimus, satis habentes, locum indicasse.* ¶ Sicut in contrad.] *Innuere uidetur historiam, quæ scripta est in Numeris cap. 13. & 17. Quod uero subiungit, sicut in die tentationis, significat rem gestam in Raphidine, quæ res exposita est in Exodo, cap. 17.* ¶ Quibus iuraui.] *Illud scire oportet, hanc fuisse imaginem rerum futurarum: ut*

enim Hebræi omnes, quotquot uerbis Dei fidē non habuere, in locis desertis fœdißimè perierunt à terra Cananæa exclusi, ubi uitā quietam, & omnium rerum copia affluentem traducturi erant, si qui Deo ad suscipiendū Christi euangelium adhortanti non obediunt, nunquam peruenient ad illas beatißimas oras, ubi placidißima quies, & uita sempiterna uigent, sed seclusi à consilio cœlestium in perpetuis miserijs uersabuntur. ¶ Si introibunt.] Id est, iuraui illos non ingressuros amplius in eum locum, quem ipsorum quieti destinarā: nam huic uerbo, si, aliquādo apud Hebræos uis negandi inest, ut alio loco dictum est. Tunc autem uerè ingredimur in requiem Dei, cùm animi nostri in æternam illam domum peruolant, ubi sic requiescimus ab operibus nostris, ut Deus à suis requieuit die septimo. Hic est ille optatißimus sabbatismus, quem diuus Paulus ait reliquum esse populo Dei. Ad hunc quo quisq; propius accedit, hoc magis in humano corpore uitam

diuinam

diuinam & cœlestem imitatur. id uerò fit, cùm perspecta animi nostri deprauatione, insipientia, & inanitate, hoc unum omni studio contendimus, ut ne quid ipsi agamus, sed omnia Deum in nobis agere sinamus.

ARGVMENTVM PSAL. XCVI.

Vaticinatur de regno Christi, & omnes nationes hortatur ad amplexandam ueram religionem, & superstitiones abijciendas.

Psalmus XCVI.

CAntate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra.

Cantate Domino, & benedicite nomini eius, annunciate de die in diem salutare eius.

Annunciate inter gentes gloriã eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Quoniã magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.

Quoniã omnes dij gentium nihil sunt, Dominus autem cœlos fecit.

Decus & pulchritudo in cõspectu eius, potentia, & magnificentia in sanctuario eius.

Afferte Domino familiæ gentium, afferte Domino gloriam & potentiam, afferte Domino gloriam nomini eius debitam.

Tollite munera, & introite in atria eius: adorate Dominum in ſplendoribus ſanctuarij eius.

Commoueatur à facie eius uniuerſa terra, dicite, in gentibus Dominus regnauit.

Et firmabit orbem terræ, ne commoueatur, iudicabit populos in æquitate.

Lætentur cœli, & exultet terra, intonet mare, & plenitudo eius, gaudeant agri et omnia quæ in eis ſunt.

Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum coram Domino, quia uenit, quoniã uenit iudicare terram.

Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in ueritate.

¶ Cantate.] *Non enim, & omnibus ſeculis inaudita beneficia* Dei *noua carmina requirunt.*

¶ Annuntiate.] *Id eſt, nunquam intermittite præ-*

prædicare beneficia, & salutem, quam ille humano generi attulit, misso ad nos filio suo. ¶ Annuntiate inter.] Hæc summa diligentia, & studio perfecerunt Apostoli, qui totum orbem terrarum peragrauerunt, ut ueram religionem docerent. ¶ In sanctuario.] Sanctuarium Dei non solum appellat cœlum, sed etiam ecclesiam piorum: in qua uis, & maiestas Dei maximopere elucet. ¶ Dicite.] Prædicate (inquit) in omnibus terrarũ oris, iam euersa diaboli tyrannide Deum per Christum suum regnare. ¶ Et firmabit.] Significat constantiã, & inuictum robur eorum, qui regnum Dei ingreßi, sic innituntur in lapide firmißimo, nempe Christo, ut nullo rerum aduersarũ ictu concutiantur, nulla ui, aut oppugnatione diaboli & impiorum de pietate, ac tranquillitate animi depellantur. ¶ Lætentur cœli.] Merito lætari debet rerum uniuersitas Christo regnum ineunte: ille enim non solum corpora piorum immortalitate donaturus, sed etiam cœlum, &

reliquas mundi partes renouaturus est: quam quidem renouationem incredibili cum desiderio totũ uniuersitatis corpus expectat, & dum illa fiat, nobiscum ingemiscit, & more parturientis fœminæ, dolore cruciatur, ut auctor est diuus Paulus in Epistola quam scribit ad Romanos. ¶ Quoniam uenit.] His uerbis non tam significat tempus illud nouißimi iudicij, quàm id tempus, quo Deus Christum ab inferis excitauit, illumq; terris præposuit, ut is regeret, ac gubernaret omnes nationes: uerbũ enim iudicandi, in hanc sententiam sæpe accipitur in literis sanctis.

ARGVMENTVM PSAL. XCVII.

Etiam hoc psalmo uaticinatur de regno Christi, qui omnes nationes ad cultum ueri Dei reuocauit.

Psalmus XCVII.

Dominus regnauit, exultet terra, lętentur insulæ multæ.

Nubes, & caligo in circuitu eius, iustitia & iudiciũ habitaculũ throni eius.

Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit

mabit in circuitu inimicos eius.

Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, uidit & commota eſt terra.

Montes ſicut cera fluxerunt à facie Dómini, à facie Domini uniuerſæ terræ.

Annuntiauerunt cœli iuſtitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes qui adorãt ſculptilia, & qui gloriantur in dijs uanis.

Adorate eum omnes angeli eius, audiuit & lætata eſt Sion.

Et exultabunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

Quoniam tu Dominus altiſsimus ſuper omnem terram, nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.

Qui diligitis Dominũ, odite malum: cuſtodit Dominus animas ſanctorũ ſuorum, de manu peccatoris liberabit eos.

Lux ſeminata eſt iuſto, & rectis corde lætitia.

Lætamini iuſti in Domino, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius.

¶Dominus regnauit.] *Iam* (*inquit*) *Dominus regnat in orbe terrarum, in quo ante diabolus, & superstitio, & omnia scelera regnabant.* ¶Nubes.] *His uerbis significat, naturam Dei neq; oculis cerni, neq; animo comprehendi posse. Sed Euthymius ait, nubem, & caliginem significare corpus, quo diuinitas Christi sese induit.* ¶Iustitia.] *Iustitia pertinet ad misericordiam & beneficentiam, iudicium ad seueritatem & pœnas improborum.* ¶Ignis.] *Hunc uersiculum pleriq; referunt ad tempora illa nouißima, quibus uniuersum genus humanum ad uitam reuocabitur, & Christus è cœlo descendet ad iudicia exercenda, sed non minus hæc uidentur esse dicta de ui, & potestate, qua utitur Christus etiam nunc in homines impios & sceleratos. Ignem autem sæpe significare in literis sanctis acerbitatem supplicij, alio loco dictum est.* ¶Illuxerunt.] *Etiam hunc uersum, & sequentes pleriq; pertinere existimant ad tempora illa mundi nouißima, sed mihi magis placent,*

placent,qui hæc referũt ad fulgura ſpiritus ſan ćti atq; ad Apoſtolos,qui tanquam aſtra quædam ſplendidißima breui tempore totũ orbem terrarum in maximis errorum tenebris iacentem illuſtrauerunt,& omnes nationes magnitudine miraculorum perterruerunt.nam quod ſubiungit, montes inſtar ceræ liquefactos eſſe ob præſentiam Domini,id dictum eſſe uidetur de diabolo,& angelis eius: item de regibus,& tyrannis,qui uel Chriſto ſe ſubmiſerũt,uel impietatis ſuæ grauißimas pœnas dederũt.¶Annuntiauerunt.]Cœlos appellat cœlites ipſos, quemadmodũ terram ſæpe appellare ſolet pro ipſis hominibus.Angelos autem iuſtitiã & ſanctitatem Chriſti,teſtimonio ſuo comprobauiſſe notißimum eſt.Quid uero,ſi apoſtolos ſignificare uoluit,cùm cœlos dixit?ij enim & cœleſtem uitam in terris coluerũt,& iuſtitiam Dei prædicauerunt apud omnes nationes,iuſtitiam inquam non humanam,ſed diuinam, & cœleſtem:nimirum quam Deus ijs donat,qui ſpiritu

ipſius afflati pro certo credũt, Ieſum Chriſtum peccata & ſcelera generis humani ſuo ſanguine luiſſe. ¶ Et uiderunt.] *Quàm antè non poterãt intueri obcæcati ſuperſtitionibus, & cultu falſorum deorum.* ¶ Confundantur.] *Iam uos (inquit) pudeat, ô miſeræ gentes, colere ſimulachra inania, & fictos* Deos. ¶ Audiuit.] Et *Sion (inquit) & reliquæ* Eccleſiæ *ab iſta* Hieroſolymitana *prognatæ audierũt, quæ prædicata ſunt ab* Apoſtolis *de iuſtitia* Dei, *itemq; uiderunt, ab eo res humanas per Chriſtum rectiſsimè ac feliciſsimè gubernari: quæ res illas incredibili lætitia affecerũt, cùm præſertim uiderent, maieſtatem auguſtiſsimi numinis omnibus gentibus cognitam, & commentitios* Deos *abiectos, & repudiatos eſſe.* ¶ Lux.] *Lux (inquit) ueræ pietatis & religionis, perpetuáq; lætitia ſata eſt in animis eorũ, qui iuſtitiam* Dei, *& præcepta ſaluberrima Chriſti non repudiarunt. Itaq; uos quicunq; hanc beatiſsimam lucem in animos ueſtros ſuſcepiſtis, lætamini in*

Domino,

Domino, cæteris omnibus gaudijs, & uoluptatibus abiectis, neque unquam intermittite gratias agere infinitæ bonitati eius pro tot ac tantis beneficijs, quibus uos quotidie ornat, atque in perpetuum ornabit.

ARGVMENTVM PSAL. XCVII.

Idem est argumentum huius psalmi, atque superioris.

Psalmus XCVIII.

CAntate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit.

Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.

Notum fecit Dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, & ueritatis suæ domui Israel.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate & psallite.

Psallite Domino in cithara, in cithara & uoce psalmi, in tubis ductilibus, & uoce tubæ corneæ.

Iubilate in conspectu regis Domini, intonet mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Flumina plaudant manu, simul montes exultent in conspectu Domini, quoniam uenit iudicare terram.

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

¶ Saluauit.] *Id est, auxilium, & salutem nobis attulit sua tantum dextera, & brachio sancto suo: sic autem appellat unigenā filium* Dei. *Hac eadē loquendi figura usus est* Esaias, *cum inquit, & uidit, quòd nemo adesset, & admiratus est, quòd non foret, qui occurreret, & saluauit sibi brachium suum: id est, cùm* Dominus *uideret, neminem esse, qui tueretur innocentes, ipse suis uiribus illos seruauit.* ¶ Notum fecit.] *Apostoli enim apud omnes gentes diuulgarunt euangelium, quo salus mortalium contine-*

continetur, & iustitia Dei. ¶ Recordatus est.] *Simile est illud Mariæ Virginis. Audiuit Israëlem puerũ suum recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula.* ¶ Quoniam uenit.] *Hæc uerba interpretati sumus in explanatione psal. 96.*

ARGVMENTVM PSAL. XCIX.

Prædicat potentiam, iustitiam, & misericordiã Dei, populum ad cultum, & uenerationem illius adhortatur.

Psalmus XCIX.

DOminus regnauit, contremiscant populi, qui sedet super Cherubin, commoueatur terra.

Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Confiteantur nomini tuo, quoniã magnum & terribile, & sanctum est, & fortitudo regis iudicium diligit.

Tu parasti æquitatis iudicium, & iustitiam in Iacob tu fecisti.

Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est,

Moyſes, & Aaron inter ſacerdotes eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.

Inuocabant Dominum, & ipſe exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.

Cuſtodierunt teſtimonia eius, & præceptum quod dedit illis.

Domine Deus noſter tu exaudiebas eos, Deus tu parcebas eis, & ulciſcebaris opera eorum.

Exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate in mõte ſancto eius, quoniam ſanctus Dominus Deus noſter.

¶ Qui ſedet.] *Eos Cherubimos ſignificat, qui arcam fœderis cuſtodiebant.* ¶ Et fortitudo.] *Rex (inquit) noſter non minus iuſtitia excellit quàm uiribus, & potentia.* ¶ Scabellum.] *Ita uocat arcam fœderis, cui Deum inſidere, prædicant literæ ſanctæ, ob eas cauſas, quas alio loco diximus.* ¶ Moyſes.] *Proponit exemplum Moſis, & Aaronis, & Samuelis, qui præſtantiſſimi*

tißimi fuerunt religione, ac ſanctitate, & ob eam rem chariſsimi Deo. ¶ Deus tu parcebas eis.] *Hæc non dicit de uiris ſanctis, quos commemorauit, ſed de ijs, qui eorum imperio ſubiecti erant. neq; id cuiquam mirum uideatur: ſolent enim ſcriptores Hebræi ea, quæ uocantur à grammaticis pronomina, ſæpius ponere, quanquã nihil antecedit, quò illa referri poßint: hoc cùm ex alijs locis huius libri, tum ex illo uerſu pſalmi 16. perſpicuum eſſe poteſt. Multiplicata ſunt idola eorum, poſt alium accelerauerũt, profectò hæc crimina non conueniunt in homines ſanctos, quorum mẽtio fit in uerſu ſuperiore: ſed in impios, qui defecerãt à Deo. Itaq; uerborum, quæ nunc explanamus, hæc eſt ſententia, Deum tam charos habuiſſe Moſem, Aaronẽ, & Samuelem, ut ipſorum cauſa populo peccanti parceret: & grauiter uindicaret, ſi quis iniuriam eis facere conaretur. cui rei teſtimonio ſunt ij, qui ſeditionem concitare auſi ſunt contra Moſem, & fratrem eius:*

illorum

illorũ enim partim hiatu terræ absorpti sunt, partim ab igne interierunt: qui uero Samuelis principatum repudiarunt, eos subiecit Deus tyrannidi Saulis, à quo maximis incommodis affecti fuerunt. Hanc explanationem eò libentius amplectimur, quòd illa cum Symmachi interpretatione consentit: is autem cùm uir eleganti iudicio foret, in conuertendis libris sanctis ex Hebræo, non necesse putauit uerbum pro uerbo reddere, sed satis habuit, si sententias commode ac fideliter exprimeret.

ARGVMENTVM PSAL. C.

Hortatur omnes mortales, & præcipuè Iudæos, ut memores sint beneficiorum Dei, qui nos creauit, regit, ac tuetur, ut nunquam intermittendæ sint gratiarum actiones.

Psalmus ad laudem, C.

IVbilate Deo omnis terra, seruite Domino in lætitia.

Introite in conspectu eius in exultatione.

Scitote, quòd Dominus ipse est Deus, Ipse fecit nos, & non ipsi nos.

Nos

Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. introite portas eius in cõfessione, atria eius in hymnis, cõfitemini illi.

Laudate nomen eius, quoniam benignus est Dominus, in æternum misericordia eius, & usque in generationem, & generationem ueritas eius.

¶ Seruite.] *Hoc nomen præstare potest, nisi qui certam spem habet Deum sibi esse benignum patrem: id autem solus Spiritus sanctus persuadet, testificans, nos esse filios, & hæredes Dei.* ¶ Scitote.] *Hæc, quæ iubet nos scire uir sanctus, facillima cognitu uidẽtur, sed tunc quisq; sciat, se scire, Dominũ esse Deum suum, cum spem omnium rerum suarum in ipso collocarit, & gloriã sanctissimi numinis suæ gloriæ, pecuniæ ac uitæ præposuerit. hæc quandiu non facimus, tandiu Dominum esse Deum nostrũ ignoramus: immò uerò cum Deum nominamus, huic uerbo quæ sentẽtia subiecta sit, non satis intelligimus.* ¶Nos autem.] *Nos (inquit) non solũ creauit sicut cæteros, sed etiam*

ex omnibus gentibus elegit, quos præcipuè amaret, ac tueretur.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Vrbes & agri cantibus
Sonate, læta maximo
Seruite mente numini,
Lætis adite plausibus
Ad atria eius aurea.
Ipse, ipse uerus est Deus,
Terræ, poliq; conditor:
At cæterarum gentium
Non dij, sed aurum, & marmora.
Tu nos pater sanctißime,
Tua benigna dextera
Finxisti, ouiculæ nos tuæ
Sumus, tuæ scientiæ
Dulcißimo nos pabulo
O pastor optime nutriens,
Æterna donas sæcula
Vitam beatam ducere:
Ergo Deum canamus ô

Viri,

Viri, & pudicæ fœminæ,
Adite sancti ianuas
Templi sonantes dulcia
Carmina, sonent latè omnia
Nomen Dei sanctißimum:
Nam dulcis, & rerum omnium
Amabilißimus est Deus.
Absumet ignis sydera,
Tellus peribit: at Dei
Mirabilis clementia,
Et ueritas semper manent.

ARGVMENTVM PSAL. CI.

Describit officia pij, & optimi principis: quanquam ferè omnia præcepta hæc pertinent etiam ad institutionem hominum priuatorum.

Psalmus CI.

Misericordiã & iudicium cantabo, tibi Domine psallam.

Intelligam in uia immaculata, quando uenies ad me?

Ambulabo in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Non proponã ante oculos meos rem

iniustam, facientẽ præuaricationes odio habebo.

Nec adhærebit mihi: cor prauum recedet à me, malignum non cognoscam.

Detrahentẽ secretò proximo suo nunc interficiam.

Elatum oculis, & insatiabili corde hũc non tolerabo.

Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in uia immaculata hic mihi ministrabit.

Non habitabit in medio domus meæ, qui facit fraudem: qui loquitur mendacia, non dirigetur in conspectu oculorũ meorum.

In matutino interficiam omnes peccatores terræ, ut disperdã de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

¶ Misericordiam.] *Misericordiam (inquit) & iustitiam semper colam, carminibus meis celebrabo, eroq́; semper paratißimus ad homines iuuandos, & subleuandos, & ad omnia rectè, ac iustè administranda: in primis tibi Domine*

mine psallam, & perpetuis hymnis gratias a- gim, qui has uirtutes, & cætera omnia bona largiris. ¶ Intelligam.] *Id est, studebo uersari sapienter in recta, & pia uiuendi ratione, sed nihil proficiã, nisi conatus meos ipse iuueris: quãdo igitur uenies ad animum meum, illumq́; splendidißima luce sapientiæ tuæ illustrabis, & amore sanctißimo inflammabis?* ¶ Ambulabo.] *Proponit nobis effigiẽ solidæ, expresſæq́; uirtutis, quæ siue in publico uersetur, siue in domum intimam sese abdat, semper est eadem, tantumq́; abhorret à scelere, & maleficio, ut etiam ipsam cogitationem castam, inuiolatamq́; conseruet: usum uero, & familiaritatem improborum repudiat, seq́; ad honestas, & pias amicitias cupidißimè adiungit.* ¶ Cor prauum.] *Id est, si quem ex meis deprehendero animo prauo, et peruerso, illi ego interdicã domo, & familiaritate mea.* ¶ Oculi mei.] *Diligenter inuestigabo, qui nam in terra Iudæa fidem, & iustitiam colant, eorumq́;*

familiaritate semper utar. ¶Non dirigetur.] *Id est, apud me gratiosus non erit.* ¶ In matutino.] *Id est, adhibito summo studio, & diligentia, nullaq́; interposita mora: nam hoc uerbo mane, sæpissimè utuntur in hanc sentẽtiam literæ sanctæ, ut alio loco admonuimus.*

ARGVMENTVM PSAL. CII.

Precatio est Hebrææ gentis apud Babylonios durissimam seruitutem seruientis, & calamitates suas deplorantis. Vaticinatur autem de reditu illorum ab exilio: item de regno Christi, & conuersione omnium gentium ad ueram religionem.

Oratio pauperis, cùm anxius esset, & coram Domino effunderet orationem suam. Psalmus CII.

Domine exaudi orationem meã, & clamor meus ad te ueniat.

Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam,

In quacunq; die inuocauero te, uelociter exaudi.

Quia defecerũt sicut fumus dies mei, ossa mea sicut torris adusta sunt.

Percussus est ut herba, & aruit cor meum,

um, quia oblitus ſum comedere panem meum.

Propter uocem gemitus mei adhæſit os meum carni meæ.

Similis factus ſum pellicano ſolitudinis, factus ſum ſicut nicticorax incolens deſerta.

Vigilaui, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.

Tota die exprobrãt mihi inimici mei, & inſultantes mihi per me iurant.

Quia cinerem tanquã panem manducaui, & poculum meum cum fletu miſcui.

A facie indignationis tuæ, & iræ tuæ, quia eleuans alliſiſti me.

Dies mei ſicut umbra declinauerunt, & ego ſicut herba arui.

Tu autem Domine in æternum permanes, & memoria tui in generatione & generationem.

Tu exurgens miſereberis Sion, quia tempus miſerendi eius, quia uenit tẽpus.

Quoniam placuerunt ſeruis tuis lapi-

des eius, & terræ eius miserebuntur.

Et timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriã tuam.

Quia ædificabit Dominus Sion, & uidebitur in gloria sua.

Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum.

Scribantur hęc pro generatione futura, & populus qui creabitur laudabit Dominum.

Quia prospexit de excelso sanctuario suo, Dominus de cœlo in terram aspexit.

Vt audiat gemitus compeditorum, ut soluat filios mortis.

Vt annuntient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem.

Cùm conuenerint populi in unum, & reges, ut seruiant Domino.

Afflixit in uia fortitudinẽ meam, abbreuiauit dies meos.

Dicam, Deus meus ne rapias me in dimidio dierum meorum, in generatione, & generationem anni tui.

Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.

Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut uestimentum ueterascent.

Et sicut opertoriū mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum in seculum dirigetur.

¶ Et ossa mea.] *Sic uertit etiam Symmachus: significat autem præ dolore animi corpus ipsum macie confectum esse.* ¶ Percussum est.] *Vt herba solis ardore percussa, uel falce demessa exarescit: ita cor meum aßiduis calamitatibus, & angoribus extabuit.* ¶ Adhæsit.] *Significat his uerbis, carnem suam ita consumptam esse aßiduo fletu, & mœrore, ut ossa iam cuti inhæreant, neq; ulla caro intercedat. Hebræa enim lingua carnem pro cute aliquando appellare solet.* ¶ Pellicano.] *Quidam uerterunt ex* Hebræo, *onocrotalo: sed ne* Hebræi *quidem sciunt, quænam istæ aues sint.* ¶ Et in-

ſultantes.] Id eſt, ad tantam calamitatem, & miſeriam uenimus, ut qui iurantes ſibi mala uolunt precari, Hebræorum ærumnas ſibi precentur. ¶ Quia cinerem.] Significat, ſe in maximo luctu, & mœrore eſſe: lugentes enim in puluere iacere conſueuerãt. ¶ Quia eleuans.] Elegantiſsima allegoria exaggerat magnitudinem iræ diuinæ, et calamitatis ſuæ: nam quæ uolumus ad terrã grauiter affigere, ea altè extollimus. ¶ Dies mei.] Conparat uitam ſuam fugaciſsimam umbræ inclinatæ, & iam, iamq; in tenebras euaneſcenti. Sic in Pſal. 109. Sicut umbra cum declinat, ego pertranſeo. De umbris inclinatis eſt illud Vergilij: Maioresq; cadunt altis de montibus umbræ. ¶ Quia tempus.] Significat ſeptuaginta illos annos, per quos duratura erat ſeruitus Hebræorum, iam exactos eſſe, idq; eo etiã argumento probat, quòd iã Cyro, & Dario placuiſſet Hieroſolyma inſtaurari: eos autem ſeruos Dei appellat, propterea quòd Deus opera eorũ ad res ma-

gnas

gnas administrãdas usus sit. Sic etiã Dominus apud Esaiã uocat Cyrũ seruũ suũ. ¶ Et omnes.] Id fieri cœptũ est iã tũ à Cyro & Dario, sed perfectum est postea, cùm filius dei corpus humanum assumpsisset. ¶ Et uidebitur.] Etenim homines à uera religione abhorrentes cum uiderent Hierosolyma, & templum Dei euersa esse, eiusq; cultores omnibus calamitatibus oppressos: irridebãt ipsum Deum tanquã imbecillũ, quiq; sibi, ac suis opitulari non posset. itaq; urbs instaurata, & populus in libertatem uendicatus, & templũ magnificentissimè extructum, hæc inquam omnia ad maximã Dei gloriam redundatura erãt. Sed hæc, & ea quæ sequuntur, in primis dicta sunt à uiro sancto de ædificatione ecclesiæ, & regno Christi, quarum rerum imagines atq; umbræ erãt res, quæ exponũtur in his uersibus: si quidem cùm Deus gentem Hebræam durissima illa seruitute Babylonica liberaret, significat se misso Christo liberaturum crudelissima tyrannide diaboli

diaboli genus humanũ, quod uinculis & compedibus uitiorũ & scelerum obstrictum, mortiq; sempiternæ addictum erat. Instauratio autem Hierosolymorum & templi, significabat constitutionẽ religionis Christianæ, & ecclesiæ sanctæ, in quam populi, & reges conuenturi erant ad colendum, & uenerandũ uerum Deum abiecta superstitione, atq; ita ille uidendus erat in gloria sua, id est, nomen eius omnibus terrarũ finibus celebre futurum erat, cum scilicet mortales intelligentes ipsum esse, qui per unigenã filium suum non solum omnia peccata delet, sed etiam uitam beatam & immortalem donat, Deos fictos, & commentitios repudiarent, atq; illius sanctißimo numini summa reuerentia preces, cultus, honores adhiberent. ¶Filios mortis.] Id est, morti iam addictos. ¶ Afflixit.] Attriuit hostis (inquit) uel ipse Deus uires meas longis itineribus, & magnitudine calamitatum breuiorem mihi uitam reddidit. ¶ In generatione.] Consolatur se prædi-

prædicanda infinita potentia Dei, atq; eius æternitate: cùm enim ille omnium rerum præpotēs ſit, nulla uis eum prohibere poteſt, quo minus populum ſuum è manibus impiorum eripiat: quemadmodū ſe facturum pollicitus eſt, cumq; idem uita optima, & ſempiterna ſit, unde uniuerſis animantibus uita manat & ſpiritus, profectò homines pij, qui cum ipſo tam arcto amoris uinculo conglutinati ſunt, ut nihil fieri poßit copulatius, nullo modo perire poſſunt, licet oculis inſipientium mori uideantur. itaq; cum infrà dixiſſet, annos Dei eſſe innumerabiles, ſubiungit, filij ſeruorum tuorum habitabūt, & ſemen eorum coram te ſtabilietur: ſignificās his uerbis, ſi Deus æternus eſt, etiam eos, qui in terris iuſtè cum fide, ac pietate Deū colunt, in cœlo unà cum illo beatos æuū acturos ſempiternum. ¶ Ipſi peribunt.] De hoc interitu cœli, atq; eius immutatione diuus Petrus in 2. epiſto. ſcribit ad hunc modū, Veniet autem dies domini ſicut fur in nocte, quo cœli

magno

magno impetu transibunt, elementa uerò calore soluentur, terraq́;, & quæ in ea sunt opera exurētur. Cùm igitur hæc omnia dissoluantur, quales nos esse oportet in sanctis conuersationibus, ac pietatibus expectantes, & accelerantes aduentum diei Domini? *per quem cœli incensi uniuersi soluentur, & elementa ignis ardore liquescent. Sed cœlos nouos, ac terram nouam iuxta promissum ipsius expectamus, in quibus iustitia inhabitat.*

ARGVMENTVM PSAL. CIII.

Celebrat hoc hymno suauissimo misericordiam, & bonitatem Dei erga humanum genus, & docet nos agere gratias pro beneficijs, quæ ille quotidie in nos liberalissimè confert.

Psalmus CIII.

BEnedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me sunt nomini sancto eius.

Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat oēs infirmitates tuas. Qui

Qui redimit de interitu uitã tuam, qui coronat te misericordia, & miserationib.
Quia satiat bonis animam tuam, renouabitur ut aquilæ iuuentus tua.
Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.
Notas fecit uias suas Moysi, filijs Israel uoluntates suas.
Misericors, & clemens Dominus, longanimis, & multum misericors.
Non in perpetuum contendet, neq; in æternum ulciscetur.
Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.
Quantum distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras.
Quo modo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentium se, quoniam ipse cognouit figmẽtum nostrum.
Recor-

Recordatus est, quod puluis sumus, homo sicut herba dies eius, tãquam flos agri, sic efflorescit.

Quoniam uentus pertransibit illum, & non subsistet, & non cognoscet eum amplius locus eius.

Misericordia autem Domini ab æterno, & usq; in ęternũ super timentes eum.

Et iustitia illius in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius.

Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Dominus in cœlo stabiliuit sedẽ suã, & regnum ipsius omnibus dominabitur.

Benedicite Deo angeli eius, potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendam uocem sermonum eius.

Benedicite Domino omnes exercitus eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius.

Benedicite domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino.

Omnia,

¶Omnia.] *Ita uocat cogitationes, & intimos animi ſenſus, & affectiones.* ¶Omnes.] Con*ſuetudine linguæ* Hebrææ *retributiones appellat beneficia, quæ deus ultro nobis tribuit pro ſua incredibili miſericordia.* ¶Qui propitiatur.] *Eas tibi condonans, & ſanat omnes morbos animi & corporis tui.* ¶ Qui redimit.] Ex *crebris enim et grauiſsimis periculis* Deus *eripuit* Dauidem, *& illum tandem ad regiam dignitatem perduxit: ſed & nos quotidie pericula maxima adiremus, niſi eius miſericordia, & clementia tanquam ſcuto firmiſsimo protegeremur.* ¶Qui replet.] *Ita uertimus ſecuti interpretationẽ* Abrahami *Eſdræ.* ¶Renouabitur.] *Apud auctores probatos nuſquã legi, aquilam ex prouectiori ætate ad iuuentutem redire: itaq; haud ſcio, an horũ uerborum hæc ſit ſentẽtia, uires ſuas ita redintegratum iri, ut robuſtiſsimæ iuuentuti aquilæ comparari queat.* ¶ Notas fecit.] Hoc *in præcipuis* Dei *beneficijs numerandum eſt: niſi enim*

ille nobis aperuisset quid de suo numine sentiendum, quæ uera sanctitas, quæ pura, & casta religio, quid in uita sequendum, fugiendumue sit, in maximis profecto errorum tenebris uersaremur. Neq; tamen hoc satis est putandũ, quòd Deus uias suas errantibus indicarit, nisi idem suo spiritu nos per eas ducat: talis enim, & tanta est animorum infirmitas, & deprauatio, ut eius auxilio destituti nihil boni agere possimus. ¶ Quomodo.] Parentes enim nullis filiorum iniurijs ab amore deterrentur, sed illorum errata modo dissimulant, modo salutariter castigant, eosq; incredibili studio, & pietate amplexantur. ¶ Quoniam illa.] Nouit (inquam) nos non solum è luto fictos esse, sed etiã dum concipimur in utero matris ita contagione peccati contaminari, ut ad libidines, atque omnia uitia simus maximè procliues. ¶ Tanquam flos.] Qui enim modo uigebat, & formosissimus erat, dicto citius edita anima tabescit, & penè in nihilum recidere uidetur,

non

non aliter quàm flos, quem ubi uentus aliquis immitior perflauit, illico desinit esse, neq; cernit amplius eum locus, ubi paulo ante pulcherrimus floruerat. ¶ Misericordia.] *Vita quidem hominum fragilis, & fugacißima est, sed misericordia* Dei *est immortalis, & sempiterna: quæ quidem facit, ut cultores ipsius, quamuis suapte natura sint inanes, & caduci, æuo sempiterno beatißimi fruantur.* ¶ Dominus in cœlo.] *Hæc est maxima piorum consolatio in hac uita fragili, & caduca, plenáq; laborum, & calamitatum, quòd certò sciunt,* Deum *in cœlo sempiternum domicilium habere, eiusq; potestate, ac numine omnia regi, gubernariq;, ut minimè dubitandum sit, quin ille piorum, impiorumq; rationem habeat.* ¶ Benedicite Domino angelis.] *Itaq; cum summus ille* Deus *sit omnium rerũ dominus, neq; solum imperio terrarum potiatur, sed etiam cœlo, cœlitibusq; præsideat, eosq; perinde ac cætera omnia ex nihilo crearit, tueatur, atq; conseruet,*

adeste ô cœlites beati, & nobiscum unà hymnos sanctißimo eius numini cãtate, cantate laudes Deo ô fidißimi nuntij, & ministri eius, qui uiribus uestris innumerabiles copias impioru̅ ad internecionem sæpe cæcidistis, quiq; nihil sanctius aut antiquius habetis: quàm uestri parentis, & creatoris mandata exequi, atq; illius dicto audientes esse. ¶ Benedicite Domino omnes.] Hoc ait, quoniam sunt multi ordines illarum mentium beatarum, quæ corporibus uacant. ¶ Benedicite Domino omnia.] Hortatur etiã ea, quæ ratione, & sensibus carent, ad hymnos canendos, significant, ad omnes mundi particulas beneficia Dei permanare: tum etiam, quicquid cernimus, & sensibus usurpamus, ad bonitatem, & sapientiam Dei contemplandam, & prædicandam, homines excitare.

ARGVMENTVM PSAL. CIIII.

Superiori hymno celebrauerat incredibilem misericordiam, & benignitatem Dei erga se, ac cæteros mortales; hoc elegantißime describit pulchritudinẽ rerum ab eo

ab eo creatarum, & excellētiam earum partium, ex quibus hæc admirabilis uniuersi amplitudo constituta est, in quibus omnibus elucet infinita uis, & sapientia, & bonitas Dei.

Psalmus CIIII.

BEnedic anima mea Domino, Domine Deus meus magnificatus es uehementer.

Gloriam, & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimento.

Extendens cœlum sicut cortinam, qui tegis aquis cœnacula eius.

Qui ponis nubes currum tuum, qui ambulas super pennas uentorum.

Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem.

Qui fundasti terrã super basem suam, non mouebitur in seculum seculi.

Abysso sicut uestimẽto operuisti eam, super montes stabant aquæ.

Ab increpatione tua fugerunt, à uoce tonitrui tui præcipites defluxerunt.

Ascenderunt montes, & descenderunt campi in locum, quem fundasti eis.

Terminũ posuisti, quem non transgredientur, neq; reuertẽtur operire terram.
Tu emittis fontes in fluuios, qui inter montes labuntur.
Bibunt inde omnes bestiæ agri, extinguunt onagri sitim suam.
Iuxta illos uolucres cœli habitant, de medio frondium dant uocem.
Tu rigas montes è cœnaculis tuis, de fructu operum tuorum satiatur terra.
Tu producis gramen iumentis, & herbam homine cultum adhibente.
Vt educat panem è terra, & uinum lætificat cor hominis,
Et nitere facis faciem ab oleo, & panis cor hominis confirmat.
Saturãtur ligna Domini, & cedri Libani, quas plantauit, illic passeres nidificãt.
Ciconiæ domus sunt abietes, montes excelsi ceruis, petra refugium herinacijs.
Tu fecisti lunã in tempora, sol cognouit occasum suum.
Tu ponis tenebras, & fit nox, in ipsa

uagantur omnes beſtiæ ſyluæ.

Catuli leonum rugientes ad prædam, ut quærant à Deo eſcam ſibi.

Oriente ſole congregautur, & in cubilibus ſuis conquieſcunt.

Exit homo ad opus ſuum, & ad laborem ſuum uſque ad ueſperam.

Quàm magnifica ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſsione tua.

Hoc mare magnum, & ſpatioſum, illic reptilia, quorum non eſt numerus.

Animalia puſilla cum magnis: illic naes pertranſeunt,

Leuiathan iſte quē formaſti ad ludendum in eo: omnia à te expectant, ut des illis eſcam in tempore.

Dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia replebuntur bonis.

Auertente autem te faciem tuam conturbabuntur, auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.

Emittes ſpiritũ tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

Erit gloria Domini in ſeculum, lætabitur Dominus in operibus ſuis.

Qui reſpicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant.

Cantabo Domino in uita mea, pſallã Deo meo, quandiu ſum.

Iucundum ſit ei eloquium meum, ego lætabor in Domino.

Deficiant peccatores à terra, & iniqui amplius nõ ſint, benedic anima mea Domino. Alleluia.

¶ Gloriam.] *Nam magnitudo, & præſtantia rerum creatarum tanta eſt, ut te quaſi gloria, & ſplendore ueſtire uideatur, dum uniuerſos mortales excitat ad ſuſpiciendam, & prædicandam potentiam, & bonitatem, & ſapientiam tuam.* ¶ Qui tegis.] *Videtur innuere id, quod ſcriptum eſt in Geneſi,* Et diuiſit Deus *inter medium aquæ, quæ erat infra firmamentum: & inter mediũ aquæ, quæ erat ſupra firmamen-*

mamentum.¶ Qui ponis.] His allegorijs significare uidetur uim diuinam ubiq; præsentem, seq; per omnes mundi particulas insinuantem, & tanquam celerrimè omnia permeantem. ¶ Qui facis.] Id est, qui uentis, & igne uteris tanquam ministris, & nuntijs. Ventorum ministerio Deus uiam strauit Hebræis in mari rubro, igne Sodomitas consumpsit: sunt alia multa exempla eiusdē generis in historia sacra. Eadem ferè loquendi figura usus est in psal. 149, cum ait: Ignis, grando, nix, uapor, spiritus procellarum faciens mandatum eius. Ita Hebræi explanant hunc locum. Sed diuus Paulus in episto. ad Hebræos scripta sic interpretatur, tanquam ea dicta sint de mentibus illis beatis, quæ sunt ab omni admistione corporum puræ, atque syncerae: ut Dauid prædicet, Deum non solum earum rerum, quæ sub aspectum cadunt, sed etiam earum, quæ sola cogitatione percipiuntur, opificem fuisse. Vocauit autem eas mentes spiritus, & ignem urentem,

ut celeritatem, & uim, atq; efficacitatē earum declararet. Sic Theodoretus, atq; Euthymius interpretantur, ſed Dionyſius hæc diligentius perſequitur in libro qui inſcribitur de cœleſti hierarchia. ¶ Qui fundaſti.] Baſis terræ eſt centrū ipſum, ad quod omnes terræ ipſius partes undiq; ſuo pondere nituntur, atq; ita in medio mūdi loco terra immobilis manet. ¶ Abyſſo.] Deſcribit elegantiſsimè opus tertij diei, quo die ſummus ille opifex omnem uim aquæ in unum locum coëgit, ut exiſteret terra. Itaque ait, à principio terras omnes aquæ amictu opertas fuiſſe, ſed horrifica uoce Dei Oceanum, increpitum, & perterrefactū, ſeſe in fugam dediſſe, tunc primū apparuiſſe montium altitudinem, camporumq́;, ac uallium humilitatē. Non diſsimilis eſt illa Virgilij deſcriptio:

Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Cœperit, & rerū paulatim ſumere formas,
Iamq́; nouum terræ ſtupeant luceſcere ſolem,
Incipiant ſyluæ cùm primum ſurgere, cumq́;

Rara

Rara per ignotos errent animalia montes.
¶ Terminum posuisti.] *Humilitas ipsa loci, quo nititur aqua, terminus est, quem Deus ei præfixit, ne terras posset obruere: cùm enim illa suapte natura deorsum uersus feratur, terra autem effecta sit excelsior eius receptaculo, quî poßit ulla uis maris amplius eam submergere?* ¶ Sedant onagri.] *Meminit præcipuè onagrorū, propterea quòd id animal solitudines maximè persequitur, & ob eam rem in locis arentibus ferè commoratur, & siti laborat.* ¶ Vt educat panem è terra.] *Colit inquam homo agros, ut cibum sibi è terræ sinu eliciat.* ¶ Et uinum.] *Quidam ita uertunt, & uinum, quod lætificat cor hominis, & oleum, quod nitidam reddit faciem, & panē, qui cor hominis confirmat.* ¶ Saturantur ligna.] *Ea genera arborum significat, quæ sunt non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ, sed benignitate Dei sponte sua oriuntur, & fœcundis imbribus irrigatæ sitim suam explent,*

seq;

ſeq; formoſas, uiridesq; conſeruant. ¶ Tu fecisti.] Id eſt, ut eius curſu tempora diſtinguantur, & notentur. ſed illud ſcire oportet, uocabulum Hebræum ſignificare ea tempora, quibus homines conueniunt ad dies feſtos, & ſolennes celebrandos: ea uero tempora ad lunæ curſum notabantur, ut ſcriptum eſt in Exodo, & Leuitico. ¶ Tu ponis.] Exponit utilitates, quas percipiũt animantia ex uiciſsitudine dierum, ac noctium. ¶ Leuiathan.] Hoc uerbo ſignificat immanes illas, & uaſtas beluas maris. ¶ Omnia à te.] Hic eſt tanquã epilogus hymni, in quo admirabili orationis magnificentia deſcribit prouidentiam Dei, cunctis animantibus ſpiritum, uitam, uictumq; largientem, ut ſine eius præſentia & tutela, omnia in nihilũ interire neceſſe ſit. ¶ Erit gloria.] Cùm itaq; Deus tam multiplices res, tamq; admirabili pulchritudine, & uarietate diſtinctas ex nihilo creauerit, illasq; tanta benignitate tueatur, atq; conſeruet, iure, ac merito eius gloria ſemper

perfloret,& ad infinitas ſeculorũ ætates propagatur. ¶ Qui reſpicit.] *Hoc uerſiculo magnificè deſcribit potentiam* Dei, *qui uel ſolo aſpectu terras tremefaciat,& montes ſolo contactu incendat,& fumo,atque igne compleat. Innuit autẽ rem geſtam in monte Sina.* ¶ Cantate.] *Vir ſanctus ex tantarum rerum contemplatione,ad cultum,& uenerationem* Dei *mirabiliter accenſus profitetur, ſe totam uitam conſumpturũ in canendis,& celebrandis laudibus* Dei,*in quo uno omnes ſuas uoluptates, & iucunditates ſit collocaturus.* ¶ Benedic.] *Non ſatis eſſe exiſtimans, ſi ſolus ipſe laudes ſanctißimi numinis cantaret,cæteros quoq; ad eam rem hortatur, cùm ait,* Alleluia,*quod latine ſonat laudate* Deum.

ARGVMENTVM PSAL. CV.

Hortatur populum ad laudes Dei canendas,exponens immortalia eius beneficia in gentem Hebræarum: repetit autem hiſtoriam uſque ab Abrahamo, eamq́ perducit ad ea tẽpora,cùm Deus terram Cananæorum Iudæis poſsidendam dedit,

Pſal-

Psalmus CV.

Confitemini Domino, & inuocate nomen eius, annuntiate inter gentes opera eius.

Cantate ei, & psallite ei, narrate omnia mirabilia eius.

Gloriamini in nomine sancto eius, lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum, & fortitudinem eius, quærite faciem eius semper.

Mementote mirabiliũ eius quæ fecit, prodigiorum eius, & iudiciorũ oris eius.

Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius.

Ipse dominus Deus noster, in uniuersa terra iudicia eius.

Memor fuit in seculũ fœderis sui, uerbi quod mãdauit in mille generationes.

Quod pepigit cum Abraham, & iuramenti sui ad Isaac.

Et statuit illud ipsi Iacob pro lege, & Israeli in fœdus æternum.

Dicens, tibi dabo terram Canaam funicu-

niculum hæreditatis ueſtræ.

Cum eſſent numero exigui, paucißimi, & peregrini in ea.

Et pertranſirent de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

Non permiſit hominem nocere eis, & corripuit propter eos reges.

Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetas meos nolite malignè agere.

Et uocauit famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit.

Miſit ante eos uirum, in ſeruũ uenundatus eſt Ioſeph.

Afflixerũt in compedibus pedes eius, in ferrum uenit anima eius, donec ueniret uerbum eius.

Eloquium domini purgauit eum, miſit rex, & ſoluit eum, princeps populorũ, & dimiſit eum.

Conſtituit eum Dominũ domus ſuæ, & principem omnis poſſeſsionis ſuæ.

Vt uinciret principes ipſius pro arbitrio ſuo, & ſenes ipſius ſapientiã doceret.

Et intrauit Iſrael in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.

Et auxit populum ſuum uehementer, & roborauit eum ſuper inimicos eius.

Conuertit cor eorum, ut odirent populum ſuum, & dolum facerent in ſeruos ſuos.

Miſit Moyſen ſeruum ſuum, Aaron, quem elegit.

Poſuerunt inter eos uerba ſignorum eius, & prodigiorum in terra Cham.

Miſit tenebras, & obſcurauit, & non fuerunt rebelles uerbis eius.

Conuertit aquas eorum in ſanguinẽ, & occidit piſces eorum.

Et dedit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipſorum.

Dixit, & uenit multiplex turba inſectorum, & pediculi in omnibus finibus eorum.

Cõuertit pluuias eorum in grandinẽ, in ignem comburentẽ in terra ipſorum.

Et percuſsit uineas eorũ, & ficulneas eorum,

eorum, & contriuit lignũ finium eorum.

Dixit, & uenit locusta, & bruchum, cuius non erat numerus.

Et comedit omnẽ herbam in terra eorum, & comedit fructum terræ eorum.

Et percusit omne primogenitũ in terra eorum, primitias omnis fortitudinis eorum.

Et eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Lætata est Ægyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.

Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem, ut luceret eis per noctem.

Petierunt, & uenit coturnix, & pane cœli saturauit eos.

Interrupit petram, & fluxerunt aquæ: decurrerunt in sicco flumina.

Quoniam memor fuit uerbi sancti sui, quod habuit ad Abraham seruum suum.

Et eduxit populũ suum in exultatione, & electos suos in lætitia.

Et dedit illis regiones gentium,& labores populorũ hæreditate possederũt.

Vt custodiant iustificationes eius,& leges eius obseruent. Alleluia.

¶Gloriamini.] *Ille gloriatur in* Deo, *qui eius liberalitati acceptum refert, quicquid prædicabile, & gloriatione dignum se habere existimat.* Fortitudinem *Dei quærit, qui perspecta inanitate uirium suarum, se ac sua omnia potentißimi numinis tutelæ, præsidioq́; committit.* Faciẽ *Dei semper quærit, quisquis ante omnia studet, ut omnibus in rebus potentiam, bonitatem, & sapientiam illius contempletur, eumq́; præsentẽ, ac propitium semper habeat.* ¶ In uniuersa.] *Penes ipsum est imperium omnium terrarũ, & tamen nos cæteris omnibus gentibus chariores habet.* ¶ Memor.] *Semper* Dominus *memor fuit fœderis, quod fecerat cum* Abrahamo, *fœderis inquam, quod durare uoluit ad innumerabiles seculorum ætates.* ¶ Et statuit.] *Leges huius fœderis erant, ut He-*

ne Hebræi aliquem Deum colerent extra ipsum, ipse contrà nullam gentem æquè charam haberet atq; Hebræam. ¶ Funiculum.] Hæc loquendi figura ducta est à consuetudine Iudæorum, qui funibus agros metiebantur. Est igitur sensus, aßignabo tibi agros Chananæorum, ut eos poßideas iure hæreditario. ¶ Nolite.] Castigauit inquam reges, eos admonens his uerbis, Nolite tangere Christos meos. Christos autem suos appellat eos, quos spiritu suo unxerat, & ueros reges, ac sacerdotes constituerat. de qua unctione dictum est in explanatione psal. 45. ¶ Et uocauit famam super terram.] Cognitio earum rerum, quæ attinguntur his uersibus, maximum solatium præbere debet hominibus pijs in calamitate. promiserat Deus terram Chananæorum familiæ Abrahami, sed antequam illa promissum consequeretur, penè fame enecta in Ægyptum fugere, & durißimam, maximeq; diuturnam seruitutem apud Barbaros seruire coacta est.

Idem Iosephum eo consilio præmisit in regionem illam, ut dignitate regi proximus euaderet, neq; familiam suam modo, sed uniuersam Ægyptum ab imminenti exitio tueretur: sed uide, quàm duris initijs, & progreßionibus adolescentem sibi charißimum ad eum honorem, potentiamq; perduxerit. Hæc intelligens uir pius, cui uita beata, & immortalis promissa est à Deo, tum maximè spe bona, bonoq; animo esse debet, cùm maximè calamitosus est: solet enim summus ille pater ad inferos deijcere, quos cœlo donare constituit: contràq;, impios ad breue tempus in sublime tollit, ut grauiore casu decidant in miserias sempiternas. ¶ In seruum.] Memorabile profectò exemplum nobis proponitur, quo intelligamus, bonis omnia uertere in bonum. Venditur à fratribus homini barbaro Iosephus: quid miserius? at hæc calamitas non solum maximam prosperitatem iuueni sancto, sed etiam salutem familiæ suæ, & cunctis Ægyptijs peperit. Itaq; cùm fratres

huius

huius nefarij sceleris ueniam, & impunitatem peterent, hoc pulcherrimum responsum ab eo tulerunt, Omittite omnem metum, num repugnare possumus Dei uolũtati? Vos quidem mihi perniciẽ comparastis, sed Deus culpam uestram cõuertit ad bonum, ut me ad eam, quam uidetis, dignitatem extolleret, & consilio, atq; opera mea magnam uim mortalium exilio liberaret. ¶ Omne firmamentum.] *Ita uocat panem, propterea quòd eo uires corporis sustentantur.* ¶ Misit.] *In Genesi cap. 37.* ¶ In ferrũ.] *Id est, in uincula ferrea coniectus fuit: solet enim Hebræa lingua animam appellare pro animante ipso.* ¶ Donec ueniret.] *Id est, donec mitteretur à Deo uis illa interpretandi somnia, de qua in Genesi cap. 40.* ¶ Eloquium.] *Interpretatio inquam illa somniorum squallorem, & sordes carceris illi eluit, & innocentiam & sanctitatem eius talem esse declarauit, quale est aurum igne purgatũ.* ¶ Constituit.] *In Genesi cap. 41.* ¶ Vt uinciret.]

Id est, ut præpositus esset etiam principibus Ægyptijs, eiq; potestas esset illos in uincula conijciendi. ¶ Et intrauit.] *In Genesi cap. 45. Ægyptum uero appellat terram Cham, propterea quod is genuit Mesrainum, à quo regio illa cœpta est habitari.* ¶ Et auxit.] *In* Exod. *cap.* 1. ¶ Conuertit.] *Vide quid agat prouidentia* Dei, *odia barbaræ gentis incitat in* Iudæos *innocentes, ut crudelitas impiorum illustrem, & gloriosam reddat potentiam, & misericordiam suam.* Itaq; *cùm illi omnibus rebus asperrimè tractarentur ab Ægyptijs, neq; ulla spes ostenderetur, melius fore:* Moses & Aaron *à* Deo *mittuntur, qui editis inauditis prodigijs, & uniuersa Ægypto maximis calamitatibus uexata, gentem suam seruitute liberarent, eamq; ad optimã Syriæ partem traducerent, quam ipse olim familiæ* Abrahami *se promiserat aßignaturũ.* ¶ Misit Mosem.] Et *capite primo, & quarto* Exodi. ¶ Posuerunt inter eos.] *Moses (inquit) &* Aaron *ediderunt*

derunt in Ægypto prodigia maxima ui numinis diuini. ¶ Misit tenebras.] *In* Exod. *cap.* 10. ¶ Et non fuerunt rebelles.] *Deus (inquit) portentosa nocte diem obscurauit usus opera Mosis & Aaronis: ij enim uerbis eius obtemperarunt, neq; ueriti sunt, potentißimi regis inimicitias suscipere.* ¶ Conuertit.] *In* Exod. *cap.* 7. ¶ Et dedit.] *In* Exod. *cap.* 9. ¶ Dixit.] *In* Exod. *cap.* 10. ¶ Et percuss.] *In* Exod. *cap.* 12. ¶ Primitias.] *Verba hæc explanata sunt in explanatione psal.* 78. ¶ Et eduxit.] *In* Exod. *cap.* 13. ¶ Expandi nubem.] *In* Exod. *cap.* 13. ¶ Petierunt.] *In* Exod. *cap.* 16.

ARGVMENTVM PSAL. CVI.

Gens Hebræa in seruitutem abducta commemorat, & peccata maiorum suorum, & beneficia Dei erga illos, & opem suis calamitatibus implorat.

Psalmus CVI. *Alleluia.*

CONfitemini domino, quoniam bonus: quoniam in seculū misericordia eius.

Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Memento mei domine cum bona uoluntate erga populum tuum, uisita me in salutari tuo,

Vt uideam in bono electorũ tuorum, & læter in lætitia gentis tuæ, & glorier cum hæreditate tua.

Peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus, impiè fecimus,

Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Et rebelles fuerunt iuxta mare, mare rubrum.

Et saluauit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam.

Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est, & deduxit eos per abyssos tanquam per desertum.

Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.

Et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis

ex eis non remansit.

Et crediderunt uerbis eius, & cecinerunt laudem eius.

Accelerauerunt, obliti sunt operum eius, & non expectauerunt consiliũ eius.

Et concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentauerunt Deum in solitudine,

Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit maciem in animam eorum.

Et æmulati sunt Moysem in castris, Aaron sanctum Domini.

Aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit congregationem Abyron.

Et exarsit ignis in congregatione eorum, flamma combussit peccatores.

Et fecerunt uitulum in Oreb, & adorauerunt conflatile,

Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fœnum.

Obliti sunt Deũ, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

Et dixit, ut disperderet eos, si nõ Moyses electus eius stetisset in diuisione in conspectu eius.

Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos, & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Non crediderunt uerbo eius, & murmurauerũt in tabernaculis suis, non obedierunt uoci Domini.

Et eleuauit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto.

Et ut deijceret semen eorum in nationibus, & disperge ret eos in regionibus.

Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum.

Et irritauerunt eum in studijs suis, & multiplicata est in eis plaga.

Et stetit Phinees, & uindicauit, & cessauit plaga,

Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem, & generationem, usque in sempiternum.

Et irritauerunt eum ad aquas contradictio-

dictionis, & uexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.

Et perperã locutus est labijs suis, non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmonijs.

Et effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam:

Et infecta est terra sanguinibus, & contaminati sunt in operibus suis, & fornicati sunt in studijs suis.

Et iratus est furore Dominus in populum suũ, & abominatus est hæreditatem suam.

Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eis, qui oderant eos.

Et tri-

Et tribulauerunt eos inimici eorum, & afflicti sunt sub manibus eorum, sæpe liberauit eos.

Ipsi autem rebelles fuerunt in consilijs suis, & depressi sunt in iniquitatib. suis.

Et uidit, cum tribularentur, & audiuit orationem eorum.

Et memor fuit fœderis sui, & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.

Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui captiuauerant eos.

Saluos nos fac Domine Deus noster, & congrega nos ex gentibus.

Vt confiteamur nomini sancto tuo, & cantemus laudes tuas.

Benedictus dominus Deus Israel à seculo, & usque in seculum: & dicat omnis populus, Amen. Alleluia.

¶ Quis loquitur.] *Hæc interrogatio uim negandi habet, significat enim, neminẽ posse laudes Dei uerbis assequi.* ¶ Vt uideam.] *Hæc loquendi forma est Hebræa, Latine autẽ sic reddenda*

denda erat, ut delecter uidens bona electorum tuorum. ¶ Peccauimus.] Hæc eſt illa animi ſummiſsio, quæ diuinum numen uel maximis ſceleribus uiolatum placare poteſt: contrà, nihil odioſius ſuperbia Phariſæorũ, quæ iactat illas uoces, Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocij eorum in ſanguine prophetarũ. ¶ Et rebelles.] Hæc hiſtoria ſcripta eſt in Exod. cap. 14. Sed quidam ex Hebræo uertunt, iuxta mare in mari rubro: ut ſenſus ſit, illos non ſolum in littore maris rubri, ſed etiam, dum ipſum mare pedibus tranſmitterent, de Deo conqueſtos eſſe, & de eius fide, ac prouidentia dubitaſſe, cùm uiderent Ægyptios magno impetu à tergo inſequi. ¶ Et crediderunt.] In hoc uerſu & proximo, falſa pietas egregiè deſcribitur, quæ rebus ſecũdis prouidentiam Dei magnifice laudat, deq́; uerbis, & promiſsionibus illius dubitare, ſcelus nefarium cenſet: quòd ſi quid duri incidat, illico ſe prodit animi morbus, & ſimulatio: nam timi-

da,

da,querula,solicita est: neq; moram ferre potest,neq; Deo confidere,sed illius cõsilium sua stulta prudentia nititur anteuertere,atq; omnẽ spem in propinquis,amicis,& pecunia reponit,multos inanes Deos pro uno uero comminiscens.¶ Et cecinerunt.] Hymnum pulcherrimum significat, qui scriptus est in Exodo cap. 13.¶ Accelerauerunt.]Hæc ait,quoniam post tertium diem, quàm mare transmiserant,cœperunt maledicere Mosi,& Aaroni, propterea quòd diffiderent prouidentiæ, & bonitati diuinæ, cùm eos aqua defecisset. ¶ Et concupiuerunt.]Cap.17.Exodi. ¶Maciem.]Id est,cùm fastidirent cibum è cœlo demissum,& se carnibus explere,auidißimè cuperẽt,obsecutus quidem illis est Deus,sed cum maximo ipsorum malo:nam macies pro sagina, mors pro uita consecuta est, de qua re in Num.cap.11.¶Aperta.] In Num.16.¶ Operuit.] Significat ducentos illos & quinquaginta,qui cum Dathane,& Cora,& Abirone con iuraue-

iurauerunt. Discendum est autem ex hac histo ria, quæ pœna maneat eos, qui seditiones concitant, & contra legitimam potestatem arma ferre non uerentur. ¶ Vitulum.] *Cap.* 32. Exodi. ¶ Gloriã suam.] *Deum appellat gloriam, & decus* Hebræorum. ¶ Vt disperderet illos.] *Cap.* 32. *In* Exodo. ¶ Si non Moses.] *Id est, nisi Moses se præbuisset interpretem, & sequestrem, disiunctos, et inter se alienatos reconcilians.* ¶ Et pro nihilo.] *In Numeris cap.* 14. ¶ Non crediderunt.] *Qui promiserat, se terram illam eis aßignaturum hæreditario iure poßidendam.* ¶ Et eleuauit.] *In* Nume. *cap.* 14. *Dicit autem iurauisse* Deum, *se eorum nomen ad internecionẽ redacturum: iurantes enim manũ ad cœlum tollebant.* Hinc *illud in* Deuteronomio, *Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam,* Viuo ego *in æternum &c. sunt tamen qui simplicius interpretentur,* Deum *scilicet manum sustulisse, quò illos grauius feriret.* ¶ Et initiati.] *In Num. cap.* 25.

Et co-

¶ Et comederunt.] *Sic appellat falsos deos: colebat enim antiquitas pro dijs, quorum sepulchra ostendebantur.* ¶ Phinees.] *In Num. cap. 25.* ¶ Et irritauerunt.] *In Num. cap. 20.* ¶ Et uexatus Moses.] *Nam fines Chananæorum, ad quos populum tanto cum labore adduxerat, ipse ingredi non potuit. peccauit autem Moses ob perturbationem animi, quæ illi acciderat propter maledicta, & aßiduos clamores ipsius populi.* ¶ Et perperam.] *Iussus enim silicem alloqui, populum allocutus est, & ita quidẽ, ut uideretur dubitare, num aqua è saxo elicienda esset, quod tamen Deus ita futurum promiserat. Hæc historia scripta est in Num. cap. 20.* ¶ Non disperdiderunt.] *Hæc & ea, quæ sequuntur, scripta sunt in libro Iudicum.*

ARGVMENTVM PSAL. CVII.

Hymnus pulcherrimus est, in quo celebrat prouidentiam Dei, summa iustitia & misericordia res humanas administrantem.

Psalmus CVII.

CONfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Dicant, qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregauit eos.

A ſolis ortu, & occaſu, ab aquilone, & mari.

Qui errabant in ſolitudine, in deſerto inuio, neque ciuitatem habitatam inueniebant.

Qui eſuriebant, & ſitiebant, quorum anima deficiebat.

Hi clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de anguſtijs ipſorum eripuit eos.

Et deduxit eos in uiam rectã, ut irent in ciuitatem habitationis.

Confiteantur Domino propter miſericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quia ſatiauit animam inanem, & ani-

mam esurientem satiauit bonis.

Qui sedebant in tenebris, & umbra mortis, uincti afflictione, & ferro.

Quia rebelles fuerũt sermonibus dei, & consilium altissimi despexerunt.

Et ipse humiliauit in laboribus cor eorum, & corruerũt, nec fuit, qui adiuuaret.

Hi clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de angustijs ipsorum liberauit eos.

Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis, & uincula eorum dirupit.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quia contriuit portas æreas, & uectes ferreos confregit.

Stulti propter uiam iniquitatis suæ, & propter iniustitias suas uexati fuerunt.

Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt usque ad portas mortis.

Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularen-

bularentur, & de anguſtijs ipſorum liberauit eos.

Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos, & eripuit eos de interioribus eorum.

Confiteantur Domino propter miſericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Et ſacrificent ſacrificium laudis, & annuntient opera eius in exultatione.

Qui deſcendunt in mare nauibus, facientes operationem in aquis multis.

Ipſi uiderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.

Dixit, & excitatur ſpiritus procellę, & excitantur fluctus eius.

Aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos, anima eorum in malis tabeſcit.

Turbantur, & iactantur, ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum abſorbetur.

Et clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur, & de anguſtijs ipſorum eduxit eos.

Et statuit procellam in tranquillitatē, & siluerunt fluctus eius.

Et lætati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum uoluntatis eorum.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Et exaltent eum in ecclesia plebis, & in consessu seniorum laudent eum.

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim.

Terram fructiferam in salsuginē, propter malitiam inhabitantium in eam.

Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.

Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis.

Et seminauerunt agros, & plantauerunt uineas, & fecerunt fructum, & prouentum.

Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non minorauit.

Et pauci facti sunt, & uexati sunt à sterilita-

tilitate, malo, & afflictione.

Effusus est contemptus super principes, & errare fecit eos in solitudine inuia.

Et subleuauit pauperem dē inopia, & posuit sicut oues familias.

Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Quis sapiens, & obseruabit hæc, & intelliget misericordias Domini?

¶ Dicant.] *Qui misericordia* Dei *seruitute, calamitatibus liberati sunt, dicant hymnos sanctissimo numini eius. Quamuis uerò hæc, & reliqua omnia, quæ hoc hymno continentur, ad omnes mortales pertineant, sunt tamē nonnulla, quæ præcipuè beneficia* Dei *erga Iudæos designare uidentur.* ¶ Qui errabant in solit.] De *misericordia* Dei *erga errantes in locis desertis.* ¶ Confiteantur.] *Id est, celebrent laudibus* Deum *propter infinitam benignitatem eius, & narrent mortalibus admirabilia facta illius. in hanc sententiam interpre-*

tatur hunc uersiculum paraphrasis Chaldæa. ¶ Qui sedebant.] *De misericordia Dei erga eos, qui propter maleficia in carcerem, & uincula coniecti sunt.* ¶ Stulti.] *De misericordia Dei erga eos, qui propter delicta commissa in uarios morbos incidunt.* ¶ Qui descendūt.] *De misericordia Dei erga eos, qui tempestate, & fluctibus iactantur in alto.* ¶ Ascendūt.] *Hanc sententiam complexus est Virgilius his elegantissimis uersibus, Tollimur in cœlū curuato gurgite. et idem, Subducta ad manes imos descendimus unda.* ¶ In portum.] *Id est, in portum, ad quem illi cursum tenere optabant.* ¶ Posuit flumina.] *Canit, Deum arbitratu suo omnia immutare, ab eius prouidentia opes & inopiam, sterilitatem & fœcunditatem, honores & ignominiam manare.* ¶ Et pauci.] *Rursus (inquit) cùm eos qui multitudine hominum, & potentia florebant, punire uoluerit ob admissa maleficia, immittit in eos sterilitatem, morbos, & angores animi, & optimates ip-*

tes ipsos adeò contemptos reddit, & irrisos, ut relictis urbibus sese in solitudines abdant. ¶ Et subleuauit paup.] *Contrà (inquit) inopem fortunis locupletat, domumq́; eius liberis, & nepotibus frequentat.* ¶ Videbunt iusti.] *Homines pij, & religiosi hæc diligentißimè considerant, cumq́; perspiciunt, nihil fortuito, & casu euenire, omnia diuino numine regi, administrariq́;: incredibili gaudio afficiuntur, seq́; totos misericordiæ tradunt, & committunt: improbi uerò, & arrogantes, qui solent prouidentiam* Dei *negare, magnitudine rerum perterriti, uel inuiti coguntur tacere, & linguam impiam continere.* ¶ Qui sapiens.] *Vtinam homines sapiant, & ea, quæ continētur hoc hymno, diligenter animaduertant, & notent: intelligent enim* Deum *res humanas summa benignitate curare, deq́; omnibus, qui ad eius misericordiam confugiunt, optimè mereri.*

ARGVMENTVM PSAL. CVIII.

Hic psalmus compositus est ex psal. 57, & 60.

Canticum, psalmus Dauid CVIII.

PAratum cor meum Deus, paratum cor meũ, cantabo, & psallam etiam gloria mea.

Exurge psalteriũ, & cithara, auroram excitabo.

Confitebor tibi in populis domine, & psallam tibi in nationibus,

Quia magna est super cœlos misericordia tua, & usq; ad nubes ueritas tua.

Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua, ut liberentur dilecti tui.

Saluum fac dextera tua, & exaudi me, Deus locutus est in sanctuario suo.

Exultabo, & diuidam Sichem, conuallem Socchoth dimetiar.

Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei.

Iuda legifer meus, Moab lebes lotionis meæ.

Super Idumæam proijciam calceamentum meum, super Philistæa iubilabo.

Quis

Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me usq; in Idumæam?

Nónne tu Deus, qui repulisti nos? & nõ exibis Deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxiliũ de tribulatione, quia uana salus hominis.

In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

ARGVMENTVM PSAL. CIX.

Inuehitur in Doegum, & cæteros asseclas Saulis, ut multi existimant, & sub horum persona execratur impietatem Iudæ, qui Christum nefariè prodidit, & cæterorum, qui filio Dei infesti sunt: deinde calamitates suas deplorans misericordiam Dei suppliciter inuocat.

Victori Dauid, Psalmus CIX.

DEus laudis meæ ne tacueris, quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circũdederunt me, & oppugnauerunt me sine causa.

Pro eo, quòd eos diligebam, aduersabantur mihi, ego autem orabam.

Et retribuerunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.

Constitue super eum peccatorẽ, & aduersarius stet à dextris eius.

Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Fiant dies eius pauci, & præfecturam eius accipiat alter.

Fiant filij eius orphani, & uxor eius uidua.

Instabiles uagentur filij eius, & mendicent, & quærant ex uastatis habitationibus suis.

Illaqueet fœnerator omnem substantiam eius, & diripiãt alieni labores eius.

Non sit illi adiutor, nec sit qui misceatur pupillis eius.

Posteritas eius intereat, in generatione una deleatur nomen eius.

In memoriã redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini: peccatum matris eius non deleatur.

Sint coram Domino semper, & dispereat de terra memoria eorũ, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiã.

Et per-

Et perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum, & contritum corde, ut illum interficeret.

Et dilexit maledictionem, & ueniet ei: & noluit benedictionem, & longabitur ab eo.

Et induit maledictionem ſicut ueſtimentum, & intrauit ſicut aqua in interiora eius, & ſicut oleum in oſſa eius.

Fiat ei ſicut ueſtimentũ quo operitur, & ſicut zona, qua ſemper cingitur.

Hoc opus aduerſantium mihi à Domino, & eorum qui loquuntur mala aduerſus animam meam.

Tu autem Domine Deus fac mecum propter nomen tuum, quia bona eſt miſericordia tua.

Libera me, quia egenus, & pauper ego ſum, & cor meum conturbatum eſt intra me.

Sicut umbra cùm declinat, ego pertranſeo, & excuſſus ſum ſicut locuſta.

Genua mea infirmata ſunt propter

ieiu-

ieiunium, & caro mea exaruit pinguedine consumpta.

Et ego factus sum opprobrium illis, & uiderunt me, & mouerunt capita sua.

Adiuua me domine Deus meus, saluũ me fac secundum misericordiam tuam.

Et sciãt, quòd manus tua hæc, & tu Domine fecisti hoc.

Maledicant illi, & tu benedicas: insurgant & confundãtur, seruus autem tuus lætetur.

Induantur aduersarij mei ignominia, & operiantur tanquam diploide confusione sua.

Cõfitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Quia astabit à dextris pauperis, ut saluam faciat à iudicantibus animam eius.

¶ Deus laudis meæ.] *Deus, à quo tanquam uberrimo fonte manat omnis mea laus & gloria, & quicquid boni habeo, ne quæso dissimula, ne ue permitte homines sceleratos impune*

pune in me debacchari. quid uerò, si Deum eò appellet Deum laudis suæ, quia omne studium suũ ponebat in laudibus eius celebrandis? hinc illud in psal. 71. De te laus mea semper. ¶ Orabam,] *Id est, ego autem pro illorum salute me deprecatorem apud te præbebam: uel sic, ego uero undiq; oppugnatus ad te Domine confugiebam.* ¶ Et aduersarius.] *Id est, qui meam innocentiam tanto odio persequitur, habeat & ipse aduersarium, qui nunquam ab eius latere discedat, qui semper eum oppugnet, & omni acerbitate exagitet.* ¶ Et oratio eius.] *Id est, deprecatione sua potius augeat peccata, quàm peccatorum supplicium à se deprecetur.* ¶ Et quærant.] *Id est, mendicitas eos exire cogat ex ædibus euersis & exinanitis ad quærendum uictum.* ¶ Sint coram.] *Peccata matris suæ, & maiorum suorum semper ante oculos Dei uersentur, ne illa in hoc sceleratissimo, atq; impio homine uindicare obliuiscatur. Hoc ait memor illius sententiæ, ego sum*

Domi-

Dominus Deus tuus fortis, zelotes, uisitans ini
quitatem patrum in filios in tertiam & quar-
tam generationem, eorum qui oderunt me, &
faciens misericordiam in millia ijs qui diligunt
me, & custodiunt præcepta mea. ¶ Et dile-
xit.] Significat his uerbis aduersarium suum
usque eò studiosum fuisse crudelitatis, & om-
nium scelerum, ut uideretur optare execratio
nem, & odium Dei. ¶ Hoc opus.] Quidam
clarius uerterunt ad hunc modum, hæc sit mer
ces à Domino ijs, qui aduersantur mihi. ¶ Si-
cut umbra.] Euanesco (inquit) ad similitudi-
nem umbræ, quæ unà cum die sese inclinat, &
in tenebras noctis euanescit. ¶ Et excussus.]
Id est, ita excutior, & ab inimicis exagitor,
& uagam uitam persequi cogor, ut locustæ
comparari poßim, quæ nunquam ferè quie-
scit. ¶ Genua mea.] Significat, se deditũ fuisse
ieiunijs, & precationibus, ut misericordiam
Dei sibi conciliaret in tantis calamitatibus.
¶ Et caro mea.] Sic emendauimus hunc lo-
cum

cum, secuti explanatores Hebræos. ¶ Et sciant.] *Fac tam illustre sit auxiliũ tuum, ut omnes perspiciant, me non humanis opibus liberatũ esse, sed potentia numinis tui.* Alij *sic explanant, fac intelligant aduersarij mei, me non uiribus suis oppressum fuisse, sed omnia mihi tuo consilio accidisse, quippe qui uolueris animum meum tanquam aurum, rerum aduersarum igne purgare.* ¶ Vt saluam.] *Ita uocat Saulem, & eius asseclas: iudices enim appellare solet hebræa lingua principes, & gubernatores ciuitatum.*

ARGVMENTVM PSAL. CX.

Prædictio est de ortu, & nece Christi, deq; illius regno & sacerdotio sempiterno.

David, *Psalmus* CX.

DIxit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Virgam uirtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

Popu-

. Populus tuus aderit uoluntarius in die uirtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctitatis, ab utero auroræ tibi ros generationis tuæ.

Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternū ſecundum ordinem Melchiſedec.

Dominus à dextris tuis, confringet in die iræ ſuæ reges.

Iudicabit in gentibus, implebit omnia cadaueribus, percutiet caput ſuper terram multam.

De torrēte in uia bibet, propterea exaltabit caput.

¶ Dixit Dominus.] Dixit (*inquit*) pater ille *cœleſtis Chriſto* Domino *meo, ſede ad dexteram meam.* Hoc *autem perfectum fuit, cùm* Ieſus *aſcendit cœlum, ut teſtatur diuus* Petrus in *actis* Apoſtolorum. ¶ Sede à dextris.] Id eſt, *conſtituo te ſupra omnem principatū, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolū in hoc ſeculo,*

ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubijcio pedibus tuis, teq; do caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus tuũ, & plenitudo tua. His uerbis explanat hunc locum diuus Paulus in epiſtola ad Epheſios ſcripta. ¶Donec ponam.] Significat diabolum, mortem, atq; impios tandem funditus euertendos, atq; omnia peccata è regno Chriſti radicitus extirpanda. Hoc autem perficietur, cùm tempus illud nouiſſimũ uenerit, quo tempore mortui omnium ſeculorum reuiuiſcent, & qui iuſtè cum pietate, ac temperantia uixerunt, unà cum corporibus penetrabunt in cœli regiones, ubi beati æuo ſempiterno fruentur, cæteri omnes unà cum diabolo & angelis eius relegabuntur in tartara, ubi nullus ſuppliciorum, & miſeriarum modus erit, aut finis. ¶ Virgam.] Significat imperium Chriſti ex Hieroſolymis, ubi ortum eſt, in omnes terras propagandũ. ¶Dominare.] Nónne Chriſtus dominari cœpit inter hoſtes ſuos, cùm primum ſpiritum ſanctum

é cœlo demisit ad apostolos die festo Pentecostes? quo die subegit imperio suo tria millia Iudæorum, & cum in dies magis augeretur uis, & numerus hostium, nónne tanto illustrius, ac magnificẽtius propagabatur eius dominatio? ¶ Populus tuus.] Populus (inquit) tuus non inuitus, & coactus, sed summa uoluntate parebit imperio tuo, ut si pro nomine, & gloria tua sint omnes cruciatus perferendi, ac mors millies oppetenda, id pulcherrimè muneris loco ducant, seq; tum proximè ad uitam beatam accedere arbitrentur: quo quidẽ tempore uim & potentiam, & splendidißimam lucem sanctitatis & diuinitatis tuæ declarabis superstitione delenda, & omnibus gentibus ad pietatem, & cultum ueri Dei perducendis. Sed illud, In splendoribus sanctitatis, commode referri potest etiam ad ipsum populum, quem uates præuidebat fore illustrem moribus, & pietate. ¶ Ab utero auroræ tibi.] Hæc duo pium quenque scire uolumus, primum in uersiculo

Hebræo nullam luciferi mentionem fieri: deinde cùm alij aliter ipsum uertant, nos eam interpretationem secutos esse, quæ ab eius linguæ peritißimis optima iudicatur, & sententiam sanctitatis plenißimam continet: siquidem ille castißimus Christi conceptus, atque ortus ex uirgine tam aptè, tamq́; concinnè describitur, ut nihil fieri poßit elegantius: ut enim terrenus uapor ui cœlesti in sublime fertur, atque ibi sub auroram concretus cogitur in rorem, qui decidens terram uberem, lætamq́; efficit: ita purißimus sanguis Mariæ ui spiritus sancti uterum influens, sine ullo uirili satu concreuit in corpus Domini nostri Iesu Christi, qui in lucem editus & susceptus, humanum genus mirabiliter exhilarauit, atque omni genere uirtutum maximè ferax, & fœcundum reddidit. His rationibus inductus, opinor, Esaias eundem conceptum, atque ortum etiam ipse rori comparat dicens, Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum. Nos

uero eò libentius hanc explanationem amplectimur, quòd D. Augustinus, licet ipse hunc uersum aliter interpretetur, non tamen improbat, si quis partum uirginis eo prædictum intelligat. quin etiam uerba editionis uulgata ad hanc sententiam accommodare conatur: sed quoniam, quod attinet ad proprietatem uerborum, non minus fideliter ex Hebræo sic reddi potest, Ab utero auroræ tibi ros iuuentutis tuæ: propterea nonnulli sententiā horum uerborum cum superiore parte uersiculi ita coniungunt, ut sensus sit, tam magnum fore numerum mortalium, qui libentißimis animis religionem, & disciplinam Christi amplexabuntur, ut comparari queant cum multitudine, & copia roris, quem fœcundißima gignit aurora. Verū explanatio hæc, meo iudicio, cum altera nullo modo conferēda est. ¶ Iurauit Dominus.] Ostendit Christū non tantum regno, sed etiam sacerdotio præditum esse, quod sempiternum fore, Deus iurauerit: iurauit autem

propter

propter nos. tanta est enim imbecillitas animi nostri, procliuitasq; ad diffidendum, ut difficillime inducamur ad credendū, filium Dei nostrum esse pontificē: itaq; Deus, cùm rem tam præclaram, tamq; salutarem nobis promitteret, ad maiorem fidem promißionem ipsam iureiurando firmauit. ¶ Tu es sacerdos.] Vt enim Melchisedecus & regnum administrabat, & sacerdotiū: ita Christus est noster pontifex, & rex. sacerdotis autem proprium est, primum religione sancta, & scientia rerum salutarium populum imbuere: deinde peccata illius, donis & sacrificijs expiare: tum Deū pro salute, & incolumitate eiusdem, continenter deprecari. ad regem autem pertinet ea gubernandi ratio, quæ legibus atq; armis salutem, et pacem eorum tueatur, & conseruet, qui se, ac sua omnia in tutelam ipsius tradidere. Hæc autē officia, & munera sunt Christi ita propria, ut in eo solo ex cunctis sacerdotibus, & regibus, qui unquam optimi fuerunt, perspecta, &

omnibus suis numeris, & partibus expleta reperiantur. Ille enim primus mysteria maxima rerum sanctißimarum nobis aperuit, & cognitionẽ, ac cultum ueri Dei per uniuersas terrarum oras longè, lateq́; propagauit, ille peccata nostra sacrificio sui corporis, & purißimi sanguinis effusione expiauit. ille sedens ad dexteram Dei ab illo pacem, & ueniam, & omnia bona nobis precari nũquam intermittit. idem suo spiritu nos amantißimè regit & gubernat, mentem atq; animum ingenti amore in deum, resq́; diuinas inflammans. idem uadentes per has uias uitæ difficiles & periculosas, tuetur ab insidijs, & impetu diaboli, qui nos odio, & bello persequitur sempiterno. idem suorũ omnium constantiam ita corroborat & confirmat, ut nulla uis calamitatũ, aut periculorum illos de uia pietatis depellere poßit. sed hunc uersiculum magnis mysterijs refertum, magna uerborum, & sententiarum copia diuus Paulus explanat in epistola ad Hebræos scripta, ad

quam

quam ego te reijcio. ¶ Dominus.] Dominus (inquit) semper ad latus tuũ adhærebit pro te fortißimè propugnans, & reges potentißimos tui nominis hostes funditus euertet, suppliciuḿq; sumet de gentibus, quæ imperium tuum repudiarint: itaq; omnia plena erunt cadaueribus cæsorũ. Has autem calamitates primi percepêre Iudæi non ita multo post acerbißimam necem Christi. ¶ Percutiet caput.] His uerbis quidam significari putant excisionem imperij Romani, quod fuit caput omnium penè terrarum: sed non minus Turcarũ, & Antichristi regnũ designari uidetur. ¶ De torrente.] Nonnulli Hebræos secuti existimant, uatẽ intelligere, tam magnam fore hostium cædem, ut cruor quasi torrẽs per uias feratur. quod uerò ait, regem ex eo torrente bibiturum, hanc dicũt esse descriptionẽ plenæ uictoriæ, quæq; fœliciter, et plane ex sententia contigerit, atq; ad hanc sententiã comprobandã Mosen quasi testẽ citant, apud quẽ Balaamus ita loquitur in Numeris,

Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prædam, & occisorum sanguinẽ bibat. Nobis uero hæc explanatio parũ probabilis uidetur: nam quod attinet ad uerba Mosis, quis non uideat, potationem sanguinis ad leonem, cuius similitudo inducitur, referendam esse? itaq; ad intelligentiam huius uersiculi hæc scire necesse est, in litteris sanctis bibendi nomen, dolorum & pœnarum perpeßionem, aquas pœnas ipsas, et calamitates: uiam, uitam hanc mortalem & caducam significare: de quibus rebus in alijs locis huius libri explicatum est. itaq; uates sanctus cùm dicere uellet, Christi uitam usque ad extremum spiritum maximè afflictam, & calamitosam fore, illum dixit è torrente potaturum, torrentis uerbo utens ad significandam uim & magnitudinem ærumnarum, quas ille pro nobis exhausit: qui enim omnia peccata omnium mortaliũ pro suis proprijs agnouit, eorumq; pœnas pertulit, is, necesse fuit, ut tales,

les, ac tantos dolores & cruciatus sustineret, quales & quantos nemo unquam neq; uerbis assequi neq; animo poßit cõprehendere: subiungit autem Christum propterea sublaturum caput, quoniam præuidebat, illum per has ærumnas & acerbitates, ad potentiam & regnum sempiternũ, quod suprà descriptum est, esse peruenturum. Hoc est, quod diuus Paulus in prima epistola dicit, spiritum Christi uatibus antiquis præsignificasse ipsius Christi afflictiones, & gloriam quæ illas secutura erat. quæ quidẽ omnia iampridem perfecta esse exploratißimum habemus & Iudæorum cæcitatem miseramur, qui Christũ adhuc expectant, illumq; opibus, & copijs, rerumq; bellicarum gloria imperium sibi comparaturum putant: sed libet hunc uersiculum D. Pauli uerbis explanare. Is in epistola quam scribit ad Philippenses, quasi mysterium, quod latet sub obscuritate horum uerborum, nobis aperire uelit, hæc ponit: Is sensus sit in uobis, qui fuit etiam

in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo, sed eximaniuit semetipsum, forma serui sumpta in similitudine hominum constitutus, & habitu inuentus ut homo: humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus illum in summam extulit sublimitatẽ, et donauit ei nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, & terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quòd Dominus sit Iesus Christus, ad gloriam Dei patris.

ARGVMENTVM PSAL. CXI.

Hymnus est, in quo prædicat sapientiam, & misericordiam Dei, qua ille præcipuè usus est erga gentem Hebræam.

Alleluia, Psalmus CXI.

COnfitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum & congregatione.

Magna opera Domini, exquisita ad omnes uoluntates eorum.

Gloria

Gloria, es magnificentia opus eius, & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator dominus, eſcam dedit timentibus ſe.

Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui, uirtutem operum ſuorum annunciauit populo ſuo.

Cùm daret illis hęreditatem gentium, opera manuum eius ueritas, & iudicium.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in ſeculum ſeculi, facta in ueritate, & æquitate.

Redemptionem miſit Dominus populo ſuo, mandauit in æternum teſtamentum ſuum.

Sanctum, & terribile nomen eius, initium ſapientiæ eſt timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus ea, laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.

¶ Magna opera dom.] *Significare uidetur opera Dei tam exquiſite facta, tamq; omnibus*

ſuis

suis numeris esse perfecta, ut homines iusti, & pij nihil in ijs desiderare queant. Sed his uersiculus apud Hebræos est obscurius, illumq; alij aliter uertunt. ¶ Gloria.] Id est, quicquid agit Dominus, plenum est gloria, & magnificentia, ac omnes mortales incitat ad celebrandam sapientiam, & misericordiam ipsius. ¶ Memoriam fecit.] Tam (inquit) illustria, & mirabilia sunt ea, quæ geßit Dominus, ut nulla temporum longinquitate poßit intercidere memoria eorum. Videtur tamen loqui præcipuè de beneficijs, quibus ille gentem Hebræam affecerat, quam etiam aluit in Ægypto in maxima caritate annonæ, & in solitudine 40. annos cœlesti cibo sustentauit. ¶ Memor erit.] Nunquā obliuiscetur Deus fœderis, quod fecit cum Abrahamo, & posteris eius, quibus iam illo tempore declarauit magnitudinem, & præstantiam potentiæ, & misericordiæ suæ, cùm ipsos Ægyptiorū seruitute liberatos in uberrimis agris Chananæorum collocauit. ¶ Opera ma-

ra manuum eius.] *Quicquid agit* Domin*us, est plenum fide, & æquitate: quicquid item agendum præcepit, æquũ & iustum est, tamq; fixum & immobile, ut nulla ratione poßit antiquari.* ¶ Redemptionẽ misit.] *Eripuit Dominus gentem suam è durißima seruitute Ægyptiorum, sed ea lege, ut illa seruaret in perpetuum fœdus, quod cum ipsa fecerat, & summa diligentia caueret, ne sanctißimas leges uiolaret. quod sane omni studio obseruandum est: nam* Dei *nomen sanctum, & terribile est, & sapientiæ caput est plena sanctitatis religio, & pietas aduersus* Deum. *itaq; qui præcepta* Domini *diligenter obseruant, ij uerè sapiunt, & prudentia salutari præditi sunt, eorumq; laus, & gloria nunquam intermorietur: laudantur enim ij à* Deo *optimo maximo & sempiternis honoribus afficiuntur.*

ARGVMENTVM PSAL. CXII.

Exponit, quàm beati sunt, qui Deum colunt, eiusq; benignitatem, & misericordiam imitantur.

Alleluia,

Alleluia, Psalmus CXII.

BEatus uir qui timet Dominum, in mandatis eius uolet ualde.

Potens in terra erit ſemen eius, generatio rectorum benedicetur.

Abundantia & diuitiæ in domo eius, & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Exortum eſt in tenebris lumen rectis, miſericors, & miſerator, & iuſtus.

Vir bonus miſeretur, & commodat, diſponit ſermones ſuos in iudicio, quia in æternum non commouebitur.

In memoria æterna erit iuſtus, ab auditione mala non timebit.

Quoniam firmum eſt cor eius ſperans in Domino, confirmatū eſt cor eius, non commouebitur, donec ultionem uideat in inimicis ſuis.

Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi, cornu eius exaltabitur in gloria.

Peccator uidebit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet, deſiderium peccatorum peribit.

¶ Beatus uir] *Timor Domini, quemadmodum alijs locis admonuimus, appellatur in literis sanctis pura, & syncera religio, & pietas aduersus Deum: in quibus rebus uir sanctus uitam beatã rite constituit, quisquis autem uerè pius, & religiosus est, in mandatis eius uolet ualde, id est, meditatione legum diuinarum uehementer delectatur, neq; illarum obseruatione quicquam habet antiquius.* ¶ Et iustitia.] *Nam eum migrantẽ è corpore sequitur in cœlum.* ¶ Exortũ est.] *Deus (inquit) misericors, & clemens, & iustus lucem præbet hominibus pijs, dum alij in tenebris iacent tenebras autem uocat res aduersas, lucem contrà appellat securitatem, & uitæ prosperitatem.* ¶ Vir bonus miseretur.] *Id est, liberalis est, & maximè propensus ad homines iuuandos, & benignè faciendum indigentibus, opera, pecunia, consilio.* ¶ Disponet sermones suos in iud.] *Hoc est, nihil temere, aut inaniter effutit, neque linguam sinit præcurrere cogitationem,*

sed rei,

ſed rei, loci, & temporis magnam rationem habet, ut quicquid loquitur, uerum, rectum, atq; audienti fructuoſum, & ſalutare ſit. illud autem ſcire oportet, uocabulum Hebræum, tametſi propriè uerbum ſignificat, ſæpiſsime tamen pro reipſa uſurpari. itaq; Symmachus uertit hoc modo, diſpenſabit res ſuas cum iudicio. quæ quidē uerba ſententiam ſignificant cum ea, quæ proxime antecedit optimè cohærentem: eſt enim ſenſus, uirum bonū eſſe illum quidem, beneficum, & liberalem, deq; re ſua familiari libenter egentibus impartiri, ſed iudicium in dando, & prudentiam adhibere, omniaq; rectè atq; ordine adminiſtrare. ita hunc locum explanat etiā Chimis. ¶ In æternum.] *Viri enim ſancti nullis rerum aduerſarum fulminibus terrentur, nullis oppugnationibus improborum hominum franguntur, aut debilitantur: perſuaſum enim habēt, bonis nihil mali euenire poſſe, nec uiuis, nec mortuis: itaque nullius rei aduerſæ auditione à lætitia, & tranquillitate animi depelli queunt.*

ARGVMENTVM PSAL. CXIII.

Hortatur ad hymnos canendos deo, prædicans eius potentiam, & prouidentiam misericordiæ plenam.

Alleluia, Pſalmus CXIII.

LAudate ſerui Domini, laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

A ſolis ortu uſque ad occaſum, laudabile nomen Domini.

Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cœlos gloria eius.

Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & demittit ſe ut aſpiciat omnia, in cœlo, & in terra?

Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem.

Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui.

Qui habitare facit ſterilem, in domo matrem filiorum lætantem.

¶ Quis ſicut Dominus.] *Quamuis (inquit) maieſtas Dei rebus omnibus in immenſum ex-*

cellat, nihil est tamẽ in uniuerso tam paruum & humile, quò se non demittat prouidentia eius: quod cum ita sit, uitã sic colere debemus, tanquam ille omnibus nostris cogitationibus, uerbis, et actionibus intersit. re enim uera Deus omnia uidet, omnia audit, atq; omnium mentes, ac intimos animorum sensus introspicit, licet plerisq; ex ijs, qui falso sapientiæ nomine gloriantur, secus uideatur: quod uero ait, Deũ se demittere, ut cœlestia cernat, hoc intelligi uult ipsum mentibus quoq; cœlestibus infinita altitudine celsiorem esse. ¶ Suscitans.] Hanc beneficentiam Dei expertus erat ipse Dauid, qui ex infimo loco perductus fuerat ad altissimum regiæ dignitatis gradum. ¶ Qui habitare.] Id est, qui sua misericordia facit, ut quæ adhuc sterilis fuerat, domum habeat, id est familiam, & facta fœcunda, iucunditate liberorum oblectetur. cui rei testimonio sunt Sara, Rebecca, Anna, atque aliæ multæ fœminæ, pudicitia & sanctitate illustres.

Para-

PARAPHRASIS CARMINE.

Adeste castæ uirgines, pueri integri
Adeste, mecum laudibus
Efferte nomen numinis sanctißimi.
Dum sol per oras ætheris
Cursu uolubili rotabitur, diem
Ægris ferens mortalibus:
Minora dum micabit inter sydera.
Vindex ad imos usque trudit inferos,
Et pauperes in infimo
Gradu iacentes principum in solio locat
Sua benignus dextera.
Ipse & pudicam liberorum garrulo
Hilarat puellam examine,
Quæ prole sine dulci, diu in tristißimo
Mœrore uitam traxerat.

ARGVMENTVM PSAL. CXIIII.

Hymnus est elegantissimus, in quo celebrat prodigia, quæ Deus edidit, cùm Hebræos ab Ægypto traduceret in regna Chananæorum.

Psalmus CXIIII.

CVm exiret Israel de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.

Factus est Iuda sanctificatio eius, Israel potestas eius.

Mare uidit, & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum.

Montes subsilierunt ut arietes, & colles sicut agni ouium.

Quid est tibi mare, quòd fugisti? & tu Iordanis, quòd conuersus es retrorsum?

Montes cur subsilijstis sicut arietes, & colles sicut agni ouium?

A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob.

Qui conuertit petram in stagna aquarum, & silicem in fontes aquarum.

¶ Factus est.] *Id est, tunc præcipuè* Deus *Hebræos sibi asciuit, quos præ cæteris gentibus charißimos haberet, & suo sancto numine gubernaret: de qua re illud est in* Exod. *Vos eritis mihi in regnũ sacerdotale, & gens sancta.*

Mon-

¶ Montes.] *Sinæ, & uicinorũ montium conquassationem, quæ acciderat, cùm Deus eò descenderet ad leges ferendas, comparat arietibus, & agnis exultim ludentibus.*

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Quum liberata seruitute Barbara
Iudæa gens Ægyptiorum finibus
Exiret, illamq; Deus ipse duceret,
Fugêre fluctus æquoris perterriti,
Iordanis unda retro fugit, & stupens
Gens illa uidit exilire maximos
Montes, ut agni prata per uirentia
Saliunt nouelli, lacte dulci ebrij.
Quid accidit mare tibi, cur perterritum
Fugeres? ocelle fluminum quid accidit,
Cur pauidus ad fontem recurreres tuum?
Vos quæso montes maximi quid impulit
Insitatis exilire motibus?
Sensere magni numinis præsentiam
Montes, & unda fluminis, & altum mare,

Senſere dura ſaxa ſolitudinum,
Cum bis ea fontes uerteret in uberes.

DE INSCRIPTIONE XV. HYMNO-
rum qui ſequuntur.

Ter quinque, qui ſequuntur, hymni cantica
Graduum uocantur, iſtiusq́; nominis
Quæ uis in iſto ſit loco, iam plurimi
Interpretantes protulêre plurima,
Sed illa ſic incerta, fabuloſaq́;,
Vt ipſe malim confiteri liberé,
Neſcire me, quod neſcio. tu candide
Lector, quod iſtis continetur canticis,
Dum diligenter explicamus, obſecro
Attentum animum adhibe, tametſi inſcriptio
Quid ipſa ſibi uelit, explicare non datur.
Nam totq́;, tantaq́; poteris cognoſcere
In his poëtæ uerſibus ſanctiſsimi
Vitam beatam maximé attingentia,
Vt curioſus ſis licet, animo tamen
Aequo ferendum ſit, quòd unum hoc neſcias.

Argu-

ARGVMENTVM PSAL. CXV.

Precatur Deum, ut defendat iniurias gentis suæ, quæ impiæ nationes inuaserant, ut appareat, ipsum esse Deum, cæterorũ autem deos esse fictos, & cõmentitios.

Psalmus CXV.

NOn nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Propter misericordiam tuam, & ueritatem tuam, quare dicant gentes, ubi est nunc deus eorum?

Deus autem noster in cœlo, omnia quæcunque uoluit, fecit.

Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur, oculos habent, & non uidebunt.

Aures habent, & non audient, nares habent, & non odorabunt.

Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt, non loquentur in gutture suo.

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Domus Israel speret in Domino, adiu

tor eorum, & protector eorum est.

Domus Aaron speret in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

Qui timent Dominum, sperent in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

Dominus memor erit nostri, & benedicet nobis.

Benedicet domui Israel, benedicet domui Aaron.

Benedicet omnibus, qui timent Dominum, pusillis, & maioribus.

Adijciet Dominus super uos, super uos & super filios uestros.

Benedicti uos à Domino, qui fecit cœlum & terram.

Cœli, cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum.

Non mortui laudabunt te Domine, neq; omnes, qui descendũt in silentium.

Sed nos benedicemus domino, ex hoc nunc & usque in seculum. Alleluia.

¶ Non nobis.] *Non gloriæ nostræ causa ui-*

ctoriam

ctoriam à te precamur (inquit) sed ne sanctissimum nomen tuum ludibrio sit gentibus impijs: itaq; serua nos Domine pro tua benignitate, & fide, quam dedisti, te fore semper Deũ nostrum. ¶ Domus Israel.] Confidant impiæ gentes simulacris suis, tu gens Hebræa omnem tuam spem repone in Domino: ipse enim præsto est ijs, qui confugiunt ad eum, illosq; ab omni periculo incolumes seruat. ¶ Adijciet.] Id est, augebit in dies magis ac magis beneficentiam suam erga uos, & posteros uestros: uos enim præter alias nationes grati estis Domino. ¶ Cœli.] Cœlum, cœlum (inquam) Dominus sibi uendicauit, terras autem dedit habitandas hominibus, à quibus inuiolatè coleretur, & perpetuis hymnis, & honoribus afficeretur: quòd si domine permittis: gentẽ tuam ab impijs nationibus deleri, quis prædicabit laudes tuas? quis te piè, sanctèq; uenerabitur? num hostes, qui sanctißimum nomen tuum nefariè execrantur? num mortui? at ij gloriam

tuā terris celebrare qui poßint: itaq; nos Domine posterosq́; nostros saluos, & incolumes conserua, non nostri quidem, sed tui nominis causa, ut semper aliqua gens sit, quæ tuo sanctißimo numini preces, cultus, honores adhibeat.

ARGVMENTVM PSAL. CXVI.

Vir sanctus liberatus maximo periculo gratias agit Deo, cuius benignitate salutem retinuerat.

Psalmus CXVI.

DIlexi, quoniam exaudiet Dominus uocem orationis meæ.

Qui inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo.

Circundederant me funes mortis, & angustiæ inferni inuenerant me.

Tribulationem & dolorem inueneram, & nomen Domini inuocaui.

Obsecro Domine libera animam meam misericors dominus & iustus, & Deus noster miseretur.

Custodit paruulos Dominus, miser eram, & saluauit me.

Con-

Conuertere anima mea ad requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.

Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Ambulabo coram Domino, in regione uiuorum.

Credidi, propter quod locutus sum, ego autem afflictus eram nimis.

Ego dixi in præcipiti fuga mea, omnis homo mendax.

Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?

Calicem saluationum accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Vota mea Domino reddã coram omni populo eius, preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.

Vota

Vota mea nunc Domino reddam in conſpectu omnis populi eius, in atrijs domus Domini, in medio tui Hieruſalem. Allelnia.

¶ Dilexi.] *Omnem amorem meum in Domino fixi, & locaui: ille enim nunquam repudiat preces meas, ſemper attentas aures præbet rogationibus meis. itaq; quandiu uiuam, ad eum ſolum confugiam, ſolam ipſius opem, & miſericordiã implorabo.* ¶ Miſericors.] *Qui preces miſerorum benignus exaudit, iuſtus Dominus, qui non ſinit innocentes opprimi, cuſtodiens paruulos* Dominus, *id eſt, ſimplices, qui ut pueri parentum curæ, ſic ipſi tutelæ Dei ſe, ac ſua omnia committunt.* ¶ Pedes meos.] *Significat his uerbis omnis incommodi uitationem. Sed hic uerſus unicuiq; pio maximè conuenit: etenim omnes miſeri & calamitoſi naſcimur: nam quæ maior calamitas eſſe poteſt, quàm* Deum *habere iratũ? at ille amore Chriſti ſui nos non ſolum odiſſe deſinit, ſed etiam*

maximis

maximis beneficijs ornat, liberans animos nostros à morte, in qua perpetuò mansuri erant: oculos à lachrymis, ne amplius defleant damnationem suam: pedes à lapsu, ne grauiore aliquo casu denuò præcipitent in mortem. Eripit autem deus animos nostros è manifesto exitio, cùm pœnitentibus omnia peccata condonat, unde incredibilis lætitia, lachrymarumq; finis existit. Liberat autem pedes nostros à lapsu, cùm suum spiritum sanctum nobiscum communicat, qui uires animi sic corroboret, ut stadium præceptorum suorum sine ulla periculosa offensione curramus. ¶ Ambulabo.] Ambulare corã Deo, ut alio loco diximus, est piè, sanctéq; uiuere, & Deum semper ante oculos habere: diximus item, terram uiuentium appellari terras ipsas, in quibus hæc uita degitur. Significat igitur, se adhuc uitam retenturum contra existimationem inimicorum, & omne studium in colendo, & contemplando Deo positurum. ¶ Credidi.] Credo (inquit) & certissimam

ſimã fidem adhibeo promißionibus Dei, propterea ſumma cum fiducia loquor. quin etiam cùm in maximis anguſtijs uerſarer, & fugerẽ præceps aduerſarios mihi iam iamq́; imminentes: dicebam tamen, mentiuntur quidem omnes homines, ſed Deus certè mentiri non poteſt, itaq; ille me incolumen cònſeruabit, & hoſtibus de medio ſublatis in regia dignitate conſtituet. Quam igitur gratiam referam Domino, qui mihi ſalutem attulit, & me, ac familiam meam tantis beneficijs ornauit? ¶ Calicem.] Solebãt ſacra celebrare conuiuia, cùm gratias agerent Deo, periculo aliquo maiore liberati. itaq; ſignificat his uerbis, ſe eiuſmodi conuiuium ornaturum & apparaturum, in quo nomen Domini inuocans poculum ſalutis accipiet, poculum inquam gratiarum actionis pro uita, & ſalute cõſeruata beneficio Dei. Sic Hebræi quiq; doctißimi hunc locum explanant. ¶ Precioſa.] Magno (inquit) æſtimat Dominus mortem piorum, itaq; non facile permittit, eos

tit, eos ab impijs necari: id quod ego iam sæpißimè expertus sum.

ARGVMENTVM PSAL. CXVII.

Hortatur uniuersos mortales, ad gratias agendas deo pro misericordia, quàm adhibuit in eorum calamitatibus misso filio suo, qui eos erroribus inextricabilibus implicitos ad uiam ueritatis reuocaret, ac beatos faceret immortalitate donata.

Psalmus CXVII.

LAudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Quoniam multiplicata est super nos misericordia eius, & ueritas Domini manet in æternum.

¶ Quoniam multip.] *Verißimè prædicat, auctam esse, & multiplicatam misericordiam Dei erga Hebræos, et cæteras omnes nationes Christo nobis donato: huius enim beneficentiæ tanta est magnitudo, ut ea nulla cogitatione comprehendi poßit. Quanquam uerò misericordia pertinet ad omnes mortales (quisquis enim salutem, & uitam beatam consequitur, illam dono, & benignitate Dei consequitur) tamen*

tamē propriè ueritas ad Iudæos, misericordia ad cæteras gentes referenda est: illis enim promissus fuerat Christus, istis nulla intercedente promissione exhibitus est. qua de re sic diuus Paulus in epistola ad Romanos scripta: Illud autem dico, Iesum Christum ministrum fuisse circuncisionis pro ueritate Dei ad confirmandas promissiones patrum: cæterum ut gentes pro misericordia glorificent Deum, sicut scriptum est, Propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canam. & rursum dicit, Gaudete omnes gētes cum populo eius. & rursus, Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. ¶ Et ueritas.] Veritatem appellat fidem, dictorumq́; constantiam. quòd si fides Dei semper inuiolata manet, pro certo habere debemus, illum promissa nobis esse facturum. promisit autem uitam beatam & sempiternam, si pietatem coleremus, atq; omnem salutis nostræ fiduciam in Christi sanguine, & meritis reponeremus.

Argu-

ARGVMENTVM PSAL. CXVIII.

Hunc pulcherrimum hymnum cecinit Dauid, cùm ſuperatis aduerſarijs regiam poteſtatē ſumma omnium uoluntate acciperet, atq; ab innumerabili gratulantium multitudine deductus, ad templum gratias ageret Deo.

Pſalmus CXVIII.

COnfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Dicat nūc Iſrael, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Dicat nunc qui timent Dominū, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

De anguſtia inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine Dominus.

Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Dominus eſt pro me cum auxiliantibus mihi, & ego optata uidebo in inimicis meis.

Melius eſt cōfidere in Domino, quàm confidere in homine.

Melius eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus.

Omnes gentes circundederant me, in nomine Domini, quia ultus ſum in eas.

Circundederant me, circundederant inquam me, in nomine Domini quia ultus ſum in eos.

Circundederãt me ſicut apes, extincti ſicut ignis ſpinarum, in nomine Domini quia ultus ſum in eos.

Impellens impuliſti me, ut caderem, & Dominus adiuuit me.

Fortitudo mea, & cãticum Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.

Dextera Domini fecit fortitudinem, dextera Domini excelſa eſt, dextera Domini fecit fortitudinem.

Non moriar, ſed uiuam, & narrabo opera Domini.

Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me.

Aperite

Aperite mihi portas iustitię, ingressus in eas confitebor Domino, hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam.

Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.

A Domino factum est istud, & hoc est mirabile in oculis nostris.

Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.

Obsecro Domine salua nunc, obsecro Domine da nunc prosperitatem: benedictus qui uenit in nomine Domini.

Benediximus uobis de domo Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis.

Redimite solennitatem frōdibus usq; ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tib Deus meus es tu, & exalta te.

Cōfitemini Domino, quoniā bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

¶ Et exaudiuit.] *Id est, ex maximis illis peri-*

culis, & angustijs perduxit me in locum amplum, & spatiosum, nimirum ad quietem, & securitatem. ¶ Extincti sunt.] *Elegantissima est similitudo: nam spinæ ignem facilè concipiunt, qui magnum fragorem edit, & uicina quæq; consumpturus uidetur, sed statim ipse extinguitur.* ¶ Impellens.] *Videtur his uerbis appellare Saulem, qui eum acerrimè oppugnauerat.* ¶ Vox exultationis.] *Personant (inquit) omnia plausu, & faustis clamoribus bonorum gratulantium de salute, ac dignitate mea.* ¶ Dextera Domini.] *Quòd uitam retinuerit, quòd hostes bello superarit, quòd regiam dignitatē adeptus sit, attribuit Deo, non prudentiæ, aut uirtuti, & uiribus suis.* ¶ Castigans.] *Significat, se à Deo non hostilē in modum, sed paternum castigatum esse: castigat enim Dominus, quem diligit: uerberibus cædit, quoscunq; sibi adoptat.* ¶ Protas iustit.] *Sic appellat fores templi.* ¶ Lapidem.] *Abiecerant (inquit) me ædificantes, id est, qui rerum potie-*

potiebantur, tanquam lapidem inutilem, & nulli rei aptum: ſed benignitate Dei *cernunt, me nunc collocatum in capite anguli, nimirum in potiore, ac digniore ædificij loco. erat autē constitutus rex totius terræ* Iudææ. *in ea uerò re imperium* Chriſti *adumbrauit: quapropter ille apud* Matthæum *hunc uerſiculum* Iudæis *obiecit.* Eundē *appellat etiam* Eſaias *lapidem angularem, utpote qui totum ædificium eccleſiæ contineat, & duos parietes in unum angulum copulauerit, hoc eſt,* Hebræos, *& cæteras nationes ab ijs religione, ac moribus dißidentes in unum corpus coagmentarit, cuius corporis ipſe caput eſt.* ¶ Et eſt mirabile.] *Iure quidem mirabantur omnes,* Dauidem *ab uniuerſa gente* Hebræa *amplißimo regis honore, ac nomine affectum eſſe, qui loco humili natus erat, & regnāte* Saule *multos annos uitam uagam, inopem, acerbam uixerat, & poſt obitum regis diuturnis optimatum odijs exagitatus fuerat: ſed multo magis mirabantur, qui* Ieſum *ui*

derant à principibus ſacerdotum tanquam ho minem impium, & peſtiferum in crucem tolli, cùm paucis pòſt annis eundem cernerent pro ſalutari Deo, omnibus terrarum finibus coli, regnumq́; illius hoc magis longè lateq́; propagari, quo magis doctiſsimis uiris, & potentiſsimis quibuſq; regibus omni conatu & crudelitate oppugnaretur, quod tamen defenſores haberet exiguos numero, genere infimos, & lingua barbaros, quiq́; profiterentur, ſe nihil ſcire præter Ieſum Chriſtum, & hunc quidem ſupplicio crucis affectũ. Non'ne qui hæc uidebant, uel inuiti fateri cogebantur, ea non humanis opibus ſed numine diuino geri? neq; poſt hominum memoriam quicquam tam inopinatum, tamq́; admirabile contigiſſe? ¶Hęc eſt dies.] Verba hæc ſunt populi gratulantis, dum Dauid regiam dignitatẽ accipit. Sed eiſdem uerbis gratulatur longe maiore gaudio Eccleſia piorum Chriſto ad uitam redeunti, et imperium cœlitum, atq; hominum à patre accipien-

cipienti: nullus enim alius dies unquam ita lætus, pulcher, sanctus, & salutaris generi hominum illuxit. hoc die tyrannis acerbißima diaboli euersa, peccatum sublatum, mors extincta, lachrymæ miserorum absterſæ, iustitiaq;, & uita sempiterna in uniuersas terrarum oras introducta est. ¶ Obsecro.] Hæc populus faustis & secundis acclamationibus pronuntiabat orans Deum, ut regem ac ciuitatē incolumem conseruaret, & regnum fortunaret, quod Saulis culpa, & improbitate maximè labefactatum erat. His eisdem uocibus populus Christū prosecutus est, cùm asina uectus Hierosolyma ingrederetur. ¶ Benedictus.] Videntur hæc uerba esse sacerdotum excipientium regem, et populum intra fores templi. ¶ Deus Dominus.] Deus (inquiunt sacerdotes) est Dominus noster, quare bono animo esse debetis: ille enim pro benignitate sua depulsis tenebris omnium calamitatum, lucem nobis, & omnium rerum prosperitatem attulit, cùm tam pium,

tam sanctum, tamq; sapientẽ regem nobis dedit. ¶ Redimite.] *Id est, die tam læto, & fausto redimite atria templi frondibus festis usque ad cornu altaris. sunt qui uertunt hunc uersiculum hoc modo, alligate hostiam funibus ad cornua altaris.*

ARGVMENTVM PSAL. CXIX.

Differit, beatam uitam positam esse in obseruatione legum diuinarum, itaq; precatur Deum, ut illarum doctrina, & amore animum suum imbuat, quo possit & pietatem colere, & ipsi Deo charissimus esse.

Psalmus CXIX.

ALEPH.

BEati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini.

Beati qui custodiũt testimonium eius, in toto corde exquirunt eum.

Non enim operãtur iniquitatem, qui in uijs eius ambulant.

Tu mandasti mandata tua custodiri ualde.

Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Tunc

Tunc non confundar, cùm respexero ad omnia mandata tua.

Confitebor tibi in directione cordis, cùm didicero iudicia iustitiæ tuæ.

Iustificationes tuas custodiam, ne me derelinquas usquequaque.

BETH.

In quo corrigit adolescentior uiam suam? in custodiendo sermones tuos.

In toto corde meo exquisiui te, ne aberrare sinas me à mandatis tuis.

In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

In uia testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.

In mandatis tuis exercebor, & considerabo uias tuas.

In iustificationibus tuis delectabor, non obliuiscar sermones tuos.

GVIMEL.

Retribue seruo tuo, ut uiuam, & custodiam sermones tuos.

Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

Aduena ego sum in terra, non abscondas à me mandata tua.

Attrita est anima mea præ desiderio iustificationum tuarum in omni tempore.

Increpasti superbos, maledicti, qui declinant à mandatis tuis.

Aufer à me opprobrium, & contemptum quia testimonia tua custodiui.

Etiam sederũt principes, & aduersum me loquebantur.

Seruus autem tuus exercebantur in iustificationibus tuis.

Nam testimonia tua delectationes meæ sunt, & consiliarij mei.

DALETH.

Adhæsit pulueri anima mea, uiuifica me secundum uerbum tuum.

Vias meas enuntiaui, & exaudisti me, doce

doce me iustificationes tuas.

Viam iustificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Liquefacta est anima mea prę anxietate, confirma me iuxta uerbum tuum.

Viam iniquitatis amoue à me, & legem tuam dona mihi.

Viam ueritatis elegi, iudicia tua mihi proposui.

Adhæsi testimonijs tuis Domine, noli me confundere.

Viam mandatorum tuorum curram, cùm dilatabis cor meum.

HE.

Doce me Domine uiam iustificationum tuarum, & custodiam eam semper.

Da mihi intellectũ, & custodiã legem tuam, & custodiã illã in toto corde meo.

Deduc me in semita mãdatorum tuorum, quia ipsam uolui.

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.

Auerte oculos meos, ne uideant uani tatem,

tatem, in uia tua uiuifica me.

Confirma seruo tuo eloquium tuum, quod incitat ad timorem tuum.

Aufer opprobriũ meum, quod timui, quia iudicia tua sunt bona.

Et concupiui mandata tua, in iustitia tua uiuifica me.

VAV.

Et ueniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.

Et respondebo exprobrantibus mihi uerbũ, quia speraui in sermonibus tuis.

Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaque, quia in iudicijs tuis speraui.

Et custodiam legem tuam semper in seculum, & in seculum seculi.

Et ambulabo in latitudine, quia mandata tua exquisiui.

Et loquar de testimonijs tuis in conspectu Regum, & non confundar.

Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi.

Et

Et leuabo manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, & meditabor in iustificationibus tuis.

ZAIN.

Memor esto uerbi tui, seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.

Hæc est consolatio mea in afflictione mea, quia eloquiũ tuum uiuificauit me.

Superbi deriserunt me nimis, à lege tua non declinaui.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine, & consolatus sum.

Horror tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Cantica mihi fuerunt iustificationes tuæ, in domo peregrinationis meæ.

Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam.

Hoc factum est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui.

HETH.

Portio mea Domine, dixi, custodire uerba tua.

De-

Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo, miſerere mei ſecundum eloquium tuum.

Cogitaui uias meas, & cõuerti pedes meos in teſtimonia tua.

Feſtinaui, & nõ tardaui cuſtodire mandata tua.

Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam non ſum oblitus.

Media nocte ſurgam ad confitendum tibi ſuper iudicijs iuſtitiæ tuæ.

Socius ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

Miſericordia tua Domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me.

TETH.

Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine ſecundum uerbum tuum.

Bonum guſtum, & ſcientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

Priuſquam tribularer, ego deliqui: nũc autem eloquium tuum cuſtodio.

Bonus es tu & beneficus, doce me iuſtifi-

ſtificationes tuas.

Concinnauerũt aduerſum me ſuperbi mendacia, ego autem in toto corde meo cuſtodiam mandata tua.

Incraſſatũ eſt ſicut adeps cor eorum, ego uerò in lege tua delectatus ſum.

Bonum mihi, quia afflixiſti me, ut diſcerem iuſtificationes tuas.

Melior mihi lex oris tui, quàm millia auri, & argenti.

IOD.

Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectũm, ut diſcam mandatà tua.

Qui timent te, uidebunt me, & lætabuntur, quia in uerba tua ſperaui.

Scio Domine, quòd æquitas iudicia tua, & in ueritate tua afflixiſti me.

Fiat miſericordia tua, ut cõſoletur me, ſecundum eloquium tuum ſeruo tuo.

Veniant mihi miſerationes tuæ, & uiuam, quia lex tua delectatio mea eſt.

Confundãtur ſuperbi, quia iniuſtè oppri-

primere uoluerunt me, ego autem exercebor in mandatis tuis.

Reuertantur ad me timentes te, qui nouerunt teſtimonia tua.

Sit cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, ut non confundar.

CAPH.

Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in uerbum tuum ſperaui.

Defeceruut oculi mei in eloquiũ tuum dicentes, quando conſolaberis me?

Quia factus ſum ſicut uter in fumo, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies de perſequentibus me iudicium?

Foderunt mihi ſuperbi foueas, quod non eſt ſecundum legem tuam.

Omnia mandata tua ueritas, iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me.

Paulò minus cõſampſerunt me in terra, ego autẽ non dereliqui mandata tua.

Secundum miſericordiam tuam uiuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

La-

LAMED.

In æternum Domine uerbum tuum permanet in cœlo.

In generationem, & generationẽ ueritas, fundasti terram, & permanet.

Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè periissem in afflictione mea.

In æternũ non obliuiscar iustificationes tuas, quia in in ipsis uiuificasti me.

Tuus sum ego, saluum me fac, quoniã iustificationes tuas exquisiui.

Me expectauerunt peccatores, ut perderent me, testimonia tua intelligebam.

Omnis consummationis uidi finem, latum mandatum tuum nimis.

MEM.

Quàm dilexi legem tuã, tota die meditatio mea est.

Supra inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est.

Supra omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Supra ſenes intellexi, quia mandata tua cuſtodiui.

Ab omni uia mala prohibui pedes meos, ut cuſtodiam uerba tua.

A iudicijs tuis non declinaui, quia tu docuiſti me.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſupra mel ori meo.

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui uiam iniquitatis.

NVN.

Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis meis.

Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.

Afflictus ſum uſquequaque Domine, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.

Voluntaria ſacrificia oris mei placeãt tibi Domine, & iudicia tua doce me.

Anima mea in manibus meis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.

Poſue-

Posuerunt peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

SAMECH.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

Latibulum meum, & scutum meum es tu, & in uerbum tuum speraui.

Declinate à me maligni, & custodiam mandata Dei mei.

Confirma me secundum eloquium tuum, & uiuam, & ne confundas me ab expectatione mea.

Sustenta me, & saluus ero, & delectabor in iustificationibus tuis semper.

Conculcasti omnes discedentes à iudicijs tuis. quia iniusta cogitatio eorum.

Velut scoriam sustulisti omnes pecca-

tores terræ, ideò dilexi testimonia tua.

Inhorruit timore tui caro mea, & à iudicijs tuis timui.

AIN.

Feci iudicium, & iustitiam, ne tradas me opprimentibus me.

Oblecta seruum tuum in bonum, non opprimant me superbi.

Oculi mei defecerunt in salutare tuũ, & in eloquium iustitiæ tuæ.

Fac cum seruo tuo secundũ misericordiam tuã, & iustificationes tuas doce me.

Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

Tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuam.

Ideò dilexi mandata tua super aurum, & topatium.

Propterea omnia mandata omnium recta iudicaui, & omnem uiam falsam odio habui.

PHE.

Mirabilia testimonia tua, ideò custodiuit

uit illa anima mea.

Oſtium ſermonem tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam.

Aſpice me, & miſerere mei ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.

Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mihi ulla iniuſtitia.

Redime me ab oppreſsione hominũ, & cuſtodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas.

Riuos aquarũ profuderunt oculi mei, quia cuſtodierunt legem tuam.

SADE.

Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Mandaſti iuſtitiam in teſtimonijs tuis, & ueritatem tuam ualde.

Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt uerba tua inimici mei.

Examinatum igne eloquium tuum ue hementer, & seruus tuus dilexit illud.

Paruulus ſum ego, & contemptus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum, & lex tua ueritas.

Tribulatio, & anguſtia inuenerũt me, mandata tua delectatio mea eſt.

Æquitas teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi, & uiuam.

COPH.

Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, iuſtificationes tuas cuſtodiam.

Clamaui ad te, ſaluum me fac, & cuſtodiam mandata tua.

Præueni diluculũ, & clamaui, uerbum tuum expectaui.

Præuenerũt oculi mei uigilias, ut meditarer eloquia tua.

Vocem meam audi ſecundum miſericordiam tuam, ſecundum iudicia tua uiuifica me.

Appropinquauerũt perſequentes me ini-

iniquitati, à lege autẽ tua lõgè facti ſunt.

Prope es tu Domine, & omnes uiæ tuæ ueritas.

Initio cognoui de teſtimonijs tuis, quòd in æternum fundaueris ea.

RES.

Vide afflictionem meam, & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.

Iudica cauſam meã, & redime me, propter eloquium tuum uiuifica me.

Longè à peccatoribus ſalus, quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.

Miſericordiæ tuæ multæ Domine, ſecundum iudicium tuum uiuifica me.

Multi ſunt, qui perſequuntur me, & tribulant me, à teſtimonijs tuis non declinaui.

Vidi præuaricantes, & tabeſcebã, quia eloquia tua non cuſtodierunt.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, in miſericordia tua uiuifica me.

Caput uerborum tuorum ueritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

SIN.

Principes persecuti sunt me sine causa, & à uerbis tuis formidauit cor meum.

Lætor ego super eloquio tuo, sicut qui inuenit spolia multa.

Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.

Species in die laudem dixi tibi super iudicijs iustitiæ tuæ.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.

Expectaui salutare tuum Domine, & mandata tua obseruaui.

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexi ea uehementer.

Seruaui mãdata tua, & testimonia tua, quia omnes uiæ meæ in conspectu tuo.

TAV.

Appropinquet clamor meus in cõspectu tuo Domine, iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret postulatio mea ad conspectum tuum, secundũ eloquium tuum eripe me.

Eru-

Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.

Sit manus tua auxiliatrix mea, quoniã mandata tua elegi.

Concupiui salutare tuum Domine, & lex tua delectatio mea est.

Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Erraui sicut ouis, quæ periit: quare seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

¶ Beati immaculati in uia.] *Id est, qui uitam purè, & innocenter agunt.* ¶ Tu mandasti.] *Ostendit, quanto studio, & diligentia sint colendæ leges* Dei, *itaq; optat uitam suam sic institui, & gubernari à* Deo, *ut nunquam ab earum obseruatione aberret. tunc ait futurum, ut omnia sibi pulcherrimè succedant, si semper eas leges ante oculos habuerit, & omnes actiones suas earum regula metietur, tunc etiam di-*

cit se syncerè, & ex animo celebraturum laudes Dei. ¶ In quo corrigit.] Deus in Genesi testatur, hominē ab ineunte ætate ad uitia procliuem esse: at qualis est adolescentia, talis & senectus, ut Salomon inquit: itaque uir sanctus monet, dum ætas adhuc tenera est, & flexibilis, mores deprauatos emendandos esse, itaque ad normam legum diuinarum dirigendos. quia uero id facile quidem est ad præcipiendum, sed factu nihil dihil difficilius, propterea in persona sua postea docet, qua uia, & ratione ad hanc uirtutis excellentiā peruenire adolescentes queant. ¶ In corde meo.] Significat, se præceptis Dei sic affectum esse ut ea tanquam pretiosissimū thesaurum in intimo animo recondita seruet, contrà quàm multi facere solent, qui simulatione sanctitatis leges quidem diuinas semper ore iactant, sed animum ab illarum amore prorsus abhorrentem habent. ¶ Retribue seruo.] Retribuere apud Hebræos non solum est beneficium reddere, sed etiam ul-

tro dare, atq; in hanc sententiā accipitur hoc loco. orat enim uir sanctus Deum, *ut liberalitate utatur, & benignè sibi faciat, quò uiuere, & præcepta ipsius obseruare poßit: his enim uiolatis uita nulla est.* ¶ Reuela oculos meos.] *Verba hæc notatu dignißima sunt: indicant enim id, quod etiam diuus* Paulus *asseueranter affirmat, mētem hominis cognitionem rerum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neq; oculus solem sine luce solis intueri ualet.* ¶ Aduena.] *Animus (inquit) meus non capitur rebus terrenis & caducis, sed tanquam peregrinus hanc uitam transeo, ad regiones cœli summo desiderio festinans: itaq;* Domine *ne me celes mysteria legum tuarum, quarum scientia & obseruatione, ad uitam cœlestem, & beatam peruenitur.* ¶ Increpasti sup.] *Meritò (inquit) amo, & colo præceptiones tuas: nam superbos, & arrogantes, qui illas despiciunt, increpare, & execrari soles.* ¶ Aufer à.] *Vindica me ab*

iniu-

iniurijs, & contumelijs istorum superborum, qui me acerbißimè insectātur, propterea quòd uident, me tuarum legum studiosum esse. ¶ Seruus autem tuus.] *Cùm principes ciuitatis maledictis me insectarentur, ego meditatione & obseruatione præceptorū tuorum muniebam me, illis me in rebus aduersis oblectabam, illa in rebus dubijs & difficilibus in consilium adhibebam.* ¶ Adhæsit pulueri anima mea.] *In maximo periculo uersor, ut penè iam oppressus sim, & proximus morti, at tu* Domine *salutem mihi restitue, quemadmodum te facturum promisisti, quoties homines ad tuam misericordiam confugissent. & profectò, cùm immineret mihi periculum aliquod, aut aliquid graue & difficile mihi agendum esset, semper oraculū tuum consului, semper auxilium tuum implorau, semper te propitium, & misericordem expertus sum. itaque* Domine *hac fiducia fretus oro te, ut doceas me cœlestem scientiam sanctißimarum legum tuarum, ut earum meditatio-*

tatione corroboratus poßim animo erecto, at que constāti resistere tantis calamitatibus, quibus undiq; oppugnor. ¶ Noli me confundere.] *Id est, ne permitte, ut ea spes me fallat.* ¶Viam mandatorum.] *Significat, hominem præcepta* Dei *seruare non posse, nisi* Deus *illi spiritum suum impertiat, uiresq; suppeditet.* ¶ Doce me Domine.] *In his octo uersibus apertißime ostendit, naturam hominis imbecillam esse, ad intelligendas, amandas, & sequēdas leges diuinas, nisi* Deus *ipse spiritu suo mentem illuminet, uoluntatem inflammet, totumq; animum renouet. itaq; diuus* Augusti*nus ad hanc sententiam probandam contra* Pe*lagianos hos uersus sæpenumero testes citat.* ¶ Confirma.] *Id est, In animo meo firmam fac & stabilem legem tuam.* ¶ Et responde-bo.] *Adsis inquam* Domine, *& mihi salutem affer, ut sit, quod respondeam exprobrantibus mihi, quod profiteri soleam me cōfidere promißionibus tuis.* ¶Et ne auferas de ore meo.]

Ego

Ego quidem natura maximè procliuis ad errandũ, imbecillus, timidus, nullius animi sum: at tu Domine, qui me in uiam ueritatis deduxisti, ne quæso permitte mentem meam ab illa unquam aberrare, tantumq́; animi, & firmitatis suffice, ut me nulla uis, aut metus inducere possit ad dicendum aliquid, quod doctrinæ, & legibus tuis sanctissimis repugnet. ¶ Et ambulabo.] Cùm Dei spiritus abest, recta uiuendi uia difficillima est: contraq́; illo præsente, & leges Dei iucundas & amabiles efficiente, omnia aspera & angusta sese conuertunt in uias latas & planas. ¶ Et loquar.] Hic uersus eam sententiam continet, quam Christus apud Lucam exprimit clarius, cùm prædicit, discipulos suos ad Regum, & Iudicium tribunalia ductum iri, quo religionis, & doctrinæ suæ rationem reddant, eosq́; monet, ut sine ulla præmeditatione defensionis accedãt: se enim sapientiam, & uerba suppeditaturum, quibus aduersarij resistere non possint. Hac sapientia

fretus

fretus uir sanctus gloriatur, se corã regibus de doctrina, et legibus Dei liberè locuturum, neque aliquem fore, qui poßit ipsum redarguere. ¶ Et leuabo manus.] *Id est, summa alacritate perficiam ea, quæ iubent leges tuæ.* ¶ Memor esto uerbi tui seruo.] *Id est, memento eorũ, quæ mihi pollicitus es.* ¶ Hæc est consolatio mea.] *Iampridem (inquit) me animus, & uita defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi uerba tua afflictum & iacentem erexissent.* ¶ Superbi deriserunt me nimis.] *Arrogantes, & oraculorum tuorum contemptores me stultißimum iudicant, quòd uerbis tuis fidem adhibeã, & retinendæ pietatis causa nullum incommodum recusem: sed ego nulla re ab obseruatione, & studio legum tuarum deterreri possum.* ¶ Memor fui iudiciorũ.] *Sæpe animo recolo, quanta benignitate semper tutatus sis homines pios, quantis eos præmijs affeceris, & ea quidem cogitatio mirandum in modũ recreat me.* ¶ Horror tenuit.]

Horror

Horror inuadit me, quoties cogito miseriam, & impietatē eorum, qui negligunt leges tuas. ¶ Cantica mihi fuerunt.] *Cùm in exilium pulsus fuissem, calamitates meas solabar cantandis legibus tuis. hoc unicum perfugium mihi fuit in tantis malis. uel peregrinationem appellat uitam hanc, quæ degitur in terris.* ¶ Memor fui nocte.] *Tanta est magnitudo uoluptatis, quam de te cogitans capio, ut dum alij ob leuādos labores & curas somno & quieti se tradunt, ego uigilans in rerum tuarum meditatione conquiescā.* ¶ Hoc mihi contigit.] *Omnia (inquit) bona, quæ commemoraui, mihi contigerunt, propterea quòd leges tuas diligenter obseruaui.* ¶ Portio mea Domine.] *Habeant alij sibi suas opes, honores, & potentiam: tu Domine hæreditas, & luculentum patrimonium meum, tu unus mihi omnia bona es: itaq; proposui, in colendis legibus tuis omnem curam & diligētiam ponere. sed hoc ego quî potero exequi, nisi tu, qui hanc mihi mentem do-*

tem donauisti, incœptis, & conatibus meis exitus quoq; prosperos dones? propterea ad te confugio, & tuam misericordiam supplici-ter imploro, tu quæso illā mihi tribue, quem-admodum te facturum esse promisisti. ¶ Co-gitaui uias meas.] *Ego quidem mores, ra-tiones, atq; instituta uitæ meæ diligenter ex-cußi, cumq; nihil boni in ijs comperirem, nul-la interposita mora omne meum studium con-uerti ad seruandas leges tuas. quanquam uero ob eam rem in maxima pericula, & angustias adductus sum ab hominibus sceleratis, & im-pijs, tamen uitam mihi eripi quàm harum le-gum obseruationē malo.* ¶ Misericordia tua Domine.] *Tam liberalis, & benignus es Do mine, ut neminem in toto terrarum orbe pa-tiare expertem esse misericordiæ tuæ: hac tu utere aduersus me, potißimum ad docendas le ges tuas.* ¶ Bonum gustum.] *Ea est humani iudicij deprauatio, ea cæcitas animorum, & ignorantia, ut falsa pro ueris, & mala pro bo-*

nis ut plurimum amplectamur. At tu Domine, qui iam seruo tuo benigne facere cœpisti, ita mentem meã illumina, ut perspiciã, quid appetendum, uitandumq́; sit: ita gustum animi mei sana, ut uerorum bonorum suauitatẽ sentiam, cætera omnia iudicem amara. ¶ Priusquam tribularer.] Gratias ago tibi summe pater immortales, quòd multa mihi aduersa tuo consilio euenerint: cùm enim mihi omnia secunda cederent, sic animo elato eram, ut contra leges tuas multa committerem: nunc illis nihil mihi sanctius, nihil antiquius est, illarum obseruatione ego omnia posteriora duco. At tu, qui bonus es, tuamq́; bonitatem liberaliter impertis, harum sanctißimarum legum scientiam mihi trade. ¶ Concinnauerunt aduersum me.] Homines superbi, & doctrinæ tuæ contemptores multa confinxerunt ad spem sanctitatis adumbrata, quo me à uia ueritatis ad sua futilia commenta traducerẽt, at ego leges tuas colere summa constantia perseuero. ¶ Incrassatum

ſatum eſt.] *Habent iſti homines mentem hebetem, & craſſam, quippe quam corporis uoluptatibus, & rerum terrenarum cogitationibus alunt, propterea neq; ſcientiam legum diuinarum tenēt, neq; iјs delectantur.* ¶ Manus tuæ fecerunt me] *Tu me Domine tuis manibus effinxiſti, tu rex, tu pater, tu creator meus es: itaq; bonam mentem mihi dona, atq; animum meum ſic imbue ſcientia legum tuarum, ut nihil cōgitare, aut loqui, aut facere me delectet, quod à pulcherrimis illarum præceptis abhorreat.* ¶ Scio Domine.] *Perſuaſiſsimum habeo, quòd nihil niſi rectum & iuſtum à tuo ſancto numine manat: itaq; non dubito, quin iure, ac merito me afflixeris, ſed iam quæſo mihi miſericordiã tribue, et conſolare afflictum, et iacentẽ: id enim pollicitus es ſeruo tuo.* ¶ Reuertãtur ad me.] *Sublatis de medio impijs reuertantur ad me homines pij, qui metu perterriti uitam inopem, & uagam perſequũtur.*

¶ Defecit in salutare.] Defecit penè iam animus meus præ solicita expectatione auxilij tui, quo nititur omnis salus mea: ipsi etiam oculi mei iam defecerunt, in cœlum dies noctesq; suspicientes, si qua forte uiderent salutem uenientē, quam seruo tuo promisisti. Sed quanquam præ magnitudine calamitatum, & assiduo mœrore confectus sum, atq; adeo exesus, ut cutis mea utri ad fumum suspenso comparanda sit, nunquam tamen legum tuarum oblitus sum: sed tu quandiu permittes seruū tuum tanta crudelitate uexari? quādo tandem de impijs aduersarijs meis supplicium sumes? ¶ In æternū Domine.] Prædicat, legem Dei non posse antiquari, & quicquid ipse constituerit, ratum, & fixum esse, quod perennitas cœli & terræ apertissimè testificatur, quas ille res ea lege creauit, ut nullo tempore interirent. ¶ Ordinatione tua.] Quicquid ab initio creauisti, usq; in hodiernum diem ita consistit, ut à sapientia tua constitutum fuit. deniq; omnia

omnia imperio tuo parent, nihil temere, nihil fortuitò fit in uniuerſo, omnia diuini numinis tui conſilio adminiſtrantur. Hæc niſi ego aßiduè cum animo meo cogitaſſem, & meditatione legum tuarum me ipſum oblectaſſem, profectò magnitudine calamitatum interijſſem. ¶ Me expectauerunt.] Inſidias machinantur mihi impij, at ego ad ſcientiam legum tuarum me recipiam, earumq; præſidio tutißimo me communiam. ¶ Omnis conſummationis.] Nihil tam abſolutum tamq́; perfectum oculis meis cerno, cuius interitum uidere non poßim: at lex tua nullis temporum finibus circunſcribitur, nulla ui, aut uetuſtate conſumi, uel obliterari poteſt. ¶ Quàm dilexi legem tuam.] His octo uerſibus exponit, quàm præclarum fructum ceperit ex ſtudio, & obſeruatione legum diuinarum: ſe enim tantos progreſſus in prudentia, & cognitione rerũ præſtantißimarũ feciſſe gloriatur, ut omnibus ijs, qui harum uirtutum laudibus florent, multo

antecellat. Addit præterea, se amore pietatis, & iustitiæ sic incensum esse, ut hæc sibi antiquißima cura sit, ne quid committat unquam, quod merito reprehendi queat. ¶ Quia in æternum.] Id est, quia semper in animo meo, & memoria infixa hærent præcepta tua. ¶ A mandatis tuis intellexi.] Id est, meditatione, & scientia præceptionũ tuarum prudens fio. ¶ Lucerna pedibus meis.] In tenebris uitæ huius ingredienti lex tua tanquam fax prælucet, ne quid offendam, ne'ue aberrẽ ab ea uia, quæ ducit ad uitam beatam, & immortalem. ¶ Voluntaria sacrificia.] Hymnos præcipue, quos Deo cantabat, appellat uoluntarium sacrificium: ea enim sacrificia, quæ neq; præcepto legis, neq; pro expiãda culpa, sed pro gratiarum actione fiebant, sic uocabantur. ¶ Anima mea in manibus.] Id est, nunquam leges tuas obliuiscor, etsi nunquã non uersor in maximo periculo. Nam apud Hebræos, animam manibus ferre, est uitam omnibus periculis pro-

propoſitam habere. hinc illud in libro primo Regum, Poſui animam meam in manu mea. ¶In æternum propter retributionem.] *Id eſt, propter ampliſsima dona, quæ pro tua maxima liberalitate ſtudioſis legum tuarum promiſiſti. In his donis ipſe Deus numerandus eſt. quo fruentur in perpetuum, qui conuenienter præceptis ipſius uiuere perſeuerant. Sed illud ſcire oportet uocabulum Hebræum nō minus ſignificare finem quàm mercedem. quapropter alij ſic uertunt, in ſeculum, & uſque in finem.* ¶Ideo dilexi teſtimonia tua.] *Amatores enim legum diuinarum pœnas defugiunt, quas earum contemptores ſuſtinent, & maximis præterea honoribus afficiuntur à Deo.* ¶Inhorruit timore tui caro mea.] *Toto (inquit) corpore cohorrui, dum cogitarem, quàm graues pœnas dare ſoleant, qui à tuis legibus deſciſcunt.* ¶Oblecta ſeruum tuum in bonum.] *Sic animum meum amore uirtutis,*

& pietatis inflamma, ut omnes meas uoluptates, & delectationes in his rebus cõstitutas habeam. ¶ Tempus faciendi.] Iam tempus appetit, quo tempore supplicium sumes Dei is, qui leges tuas uiolant, euertuntq;. ¶ Propterea omnia mandata tua.] Propterea omnia præcepta rerum omnium, quas præcepisti, recta, & iusta esse, existimaui. ¶ Ostium sermonum tuorum.] Id est, non modo si quis in intima arcana legum tuarum ingrediatur, & penetret, sed etiam si uel ostium earum tantum attingat, & primoribus (ut aiunt) labris scientiam illam diuinã degustet, statim cœlesti quodã lumine illustratur, ut facilè perspicere possit, quid sequendũ, quid fugiendum. hanc uerò intelligentiam non superbi, & impuri, sed simplices, & innocentes homines consequuntur. ¶ Os meum aperui.] Allegoria est, qua exprimit animum anhelantem præ desiderio cœlestis sapientiæ. ¶ Et miserere mei.] Miserere inquam mei, meq; ita tracta, ut eos tractare soles, qui

les, qui piè colunt nomen tuum. ¶ Gressus meos dirige.] Fac, ut omnes meæ uiuendi rationes ad normam legum tuarum dirigantur, meq; ab omni peccato, & scelere purum, integrumq; conserua. ¶ Riuos aquarum profuderunt.] Exprimit amorē, & studium suum erga leges diuinas: quas cùm uideret ab impijs negligi, & uiolari, præ dolore incredibilem uim lachrymarum profundebat. ¶ Iustus es Domine.] Qui nihil potes uelle, nisi quod iustum, rectum, & sanctum est; ex quo fit, ut non poßint esse non iusta, & salutaria cuncta, quæ nobis inuiolatè seruanda præcepisti. itaq; incredibili dolore conficior, quòd inimici mei uerba tua despiciant, ac pro nihilo putent: uerba enim tua puriora sunt auro, quod artifex sæpe, ac sæpius igne purgauit. Sed quàm uolent impij contemnant excellentißimas leges tuas, contemnant etiam & nihil faciant me, propterea quòd illas plurimi facio: certè prius obliuiscar mei, quàm cœlestem hanc doctrinā

ex memoria deponere poßim: iustitia nanq; tua, iustitia est sempiterna: lex tua, ueritatis regula est, perfugiumq;, & dulcißimũ solatium omnium curarum & calamitatum: iustitia inquam legis tuæ semper uiget, ac floret, nulla eam temporis circunscriptio metiri ualet. itaq; fac Domine, ut illam intelligam, amplectar, amem, sequar, & ego quoq; immortalis ero, & uita sempiterna fruar. ¶ Clamaui in toto corde meo.] Imploro misericordiam tuam Domine, cõscius imbecillitatis meæ, at tu quæso supplicis tui uoces propitius exaudi, ut posim obseruare leges tuas. ¶ Præueni diluculum.] Antelucanis horis euigilo, atque opem tuam magnis clamoribus imploro, propterea quòd omnis mea spes nititur promißionibus tuis. ¶ Præuenerunt oculi mei uigilias.] Significat, se usque eò studiosum fuisse legum diuinarum, ut totas noctes in earum meditatione consumeret. ¶ Propè es tu Domine.] Abeunt quidem improbi longè à legibus tuis, at tu

semper

ſemper es præſto colentibus nomen tuum. ¶Principes perſecuti ſunt me.] *Quanquam homines potentiſsimi me, capite ac fortunis oppugnabãt, nunquam tamen tam eorum uim formidaui, quàm ne aberrarem ab obſeruatione præceptionum tuarum.* ¶Septies in die laudem dixi tibi ſuper iudicijs.] *Quotidie tibi gratias ingentes ago, tuamq́; bonitatem & ſapientiam crebris laudibus effero, propterea quòd omnia iuſtè, rectè, atque ordine adminiſtras, & in monumentis legum tuarum teſtatum reliquiſti, quæ ſequenda fugiendá ue ſint, ut ad uitam beatam & immortalem peruenire poſsimus.* ¶Pax multa diligentibus legem.] *Amantes enim legum diuinarum Deo chariſsimi ſunt, eoq́; fauẽte in tempeſtate quieſcunt, in tenebris uident, ex rebus nocentibus utilitatem capiunt, inimicos amant, omnia quæcunque faciunt, euentus proſperos habent: honores, opes, uitam, & cætera fragilia:*

& ca-

& caduca contemnunt, Deum colunt, uerentur, diligunt, atq; ab illo diliguntur, eamq; beneuolentiæ charitatem fore sempiternã, persuasum habẽt. quæ opes, quæ imperia, aut quæ uoluptates cum hoc cœlesti uitæ statu, & tam dulci pace, & tranquillitate animi conferendæ sunt? ¶ Et non est illis scandalum.] Spiritus enim Dei infusus in animos piorũ, uiam uirtutis planam, & facilem reddit, atq; omne impedimentum de medio remouet: non illi falsis opinionibus inducti à ueritate desciscunt, non malefacta alterius intoleranter ferũt: quin potius imbecillitatem, fragilitatemq; humani generis miserantur, & multa accipiunt in meliorem partem: ad summam, aliena peccata legum diuinarum cultores non solum non impediunt, sed etiam ad uirtutẽ iuuant: Deus enim suos hoc pulcherrimo dono afficit, ut omnia illis ad beatam uitam consequẽdam sint utilia. ¶ Quia omnes.] Intelligo Domine omnes meas non modo actiones, uerũ etiam cogitatio

nes

nes, & intimos animi sensus tibi notißimos esse, propterea operã do, ut præcepta legũ tuarum diligenter obseruẽ. ¶ Erraui sicut ouis.] *Ego miser dum lõgius à te recedo, procul à recta uiuẽdi uia deerraui, neq; sponte redire possum, unde digressus sum. At tu domine pro tua infinita bonitate quære seruũ tuum, ne tanquã ouis imbecilla luporum prædæ existam, meq; reduc ad herbas illas saluberrimas, & prata lætißima, ubi propter fontes & riuos gregem tuum scientia pascis, & iudicio.* Hoc ego *fretus misericordia tua fidenter oro, quia necdũ præcepta tua sum oblitus: quanquam illa (nisi me adiuuas) sequi & seruare non possum.*

ARGVMENTVM PSAL. CXX.

Queritur uir sanctus se patria pulsum inter homines improbos, & fraudulentos uitam agere.

Canticum graduum, Psalmus CXX.

AD Dominum cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

Domine libera animam meam à labijs mendacij, & à lingua dolosa.

Quid

Quid dabit tibi, aut quid adijcet tibi lingua dolosa?

Sagitæ potentis acutæ, cum carbonibus iuniperorum.

Hei mihi quòd incolatus meus apud Mesech est, & habito cum tabernaculis Cedar, multum incola fuit anima mea.

Apud eos qui oderunt pacem, ego uir pacis sum, & cùm loquor de pace, ipsi ad bellum incitantur.

¶ Canticum graduum.] *Cur hic psalmus, & 14, qui deinceps sequuntur, appellamur Cantica graduum, uel ascensionum, nihil certi à quoquam afferri uideo: fabulis autem Iudæorum nos minimè delectamur.* ¶ Domine libera.] *Exponit quid petierit à* Deo, *cùm magnis clamoribus eius opē imploraret.* ¶ Quid dabit tibi.] *Orationem ad eum conuertit, qui mendacijs, & fraudibus delectabantur. Quem (inquit) fructum, quod' ue emolumentum tibi afferet lingua fraudulenta?* ¶ Sagittæ.] *Comparat mendacia, & calumnias hominum impiorum*

piorũ ſagittis ab homine ualentiſſimo contortis, intima quæq; penetrãtibus: item prunis iuniperi, quas aiunt & urere uehementius, & ignem retinere diutius. ¶ Hei mihi.] Homines illos impios, & fraudulẽtos apud quos exulabat, cõparat Iſmaëlitis hominibus immanibus, & truculentis, qui partẽ Arabiæ incolunt, & omnia incurſionibus, & latrociniјs infeſta habẽt. Cedar Iſmaëlis, Meſech⁹ Iapheti filius fuit.

ALIA PARAPHRASIS.

Oppugnat hoſtis impius caput meum,
Measq; fortunas, ego
Contrà piarum me tegam ſcuto precum.
Nam uocibus dexter meis
Aures amicas admouet ſemper Deus.
Vt filio dulcis pater:
A uiperino dente, acerbo à uulnere
Oris doloſi Domine, me
Defende, ſæua lingua ne uitam mihi
Suis uenenis auferat:
Doloſa lingua quem tibi fructum feret?

Quid

Quid turpibus mendacijs
Lucrabere præter odium Dei miser,
Et omnium mortalium?
Qualis sagitta milite à fortißimo
Contorta, qualis ignea
Nutrita uis iuniperi olentis caudice,
Talis uenenata impij
Lingua est. Miser, miser ego iam nimium diu
Cum gente uiuo barbara:
Me pax iuuat, & mutui concordia
Amoris ardens ignibus:
At ista gens de pace cùm loquor, nihil
Crepat nisi necem & sanguinem.

ARGVMENTVM PSAL. CXXI.

Docet, in periculis ad misericordiam Dei confugiendum esse, qui solus & possit, & uelit nos incolumes conseruare, & omnibus bonis augere, & cumulare.

Canticum graduum, Psalmus CXXI.

LEuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi.

Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum, & terram.

Non

Non dabit in commotionem pedem tuum, neq; dormitabit, qui custodit te.

Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.

Dominus custodit te, Dominus umbra tua ad manum dexteram tuam.

Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

Dominus custodit te ab omni malo, custodiet animam tuam Dominus.

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc, & usque in seculum.

¶ Leuaui.] *Alij cœlum sic appellari putant, alij montes illos designari, ubi posita erāt* Hierosolyma: *uiri enim sancti cùm peregre* Deum *precarentur, ad eam partem ora conuertere solebant, quòd in ea urbe foret templum illud augustißimum, in quo se coli iusserat* Deus.

¶ Auxilium meum.] *Ille, cuius auxilium expecto, cœlum, & terram creauit atq; ex nihilo fecit ut existerent uniuersa: quid igitur mi-*

hi nocere poßit illo propugnante, qui uitam, & mortem, & cætera omnia in sua ditione, ac potestate habet. ¶ Non dabit.] Hec sunt uerba plena fiduciæ, quibus animum suum confirmat in periculo. Non sinet (inquit) Deus uacillare constantiam tuam: ille tibi tantum animi, & fortitudinis præstabit, ut omnia pericula, omnesq; difficultates facilè superaturus es. ¶ Neque dormîtabit.] Sæpe quidem Deus dormire nobis uidetur, neque cernere, quæ gerantur in terris, cum pij uexantur ab improbis: sed ille noctes, & dies excubat, uigilatq; pro salute omnium piorum, neq; patitur quicquam illis euenire, quod ad uitam beatam utile non sit. ¶ Dominus umbra tua.] Hærebit (inquit) Dominus semper ad latus tuum, & instar umbraculi te defendet ab æstu omnium malorum, ut nihil tibi neq; interdiu, neq; noctu nocere poßit. ¶ Dominus custodiet.] Id est, siue domi fueris, siue foris, ille semper erit salutis tuæ fidißimus custos, & propugna-

pugnator. Vtinam misericordiæ parens hanc gratiam nobis faciat, ut de sua prouidentia, & benignitate erga nos ea sentiamus, quæ continentur his uersibus: profectò tantus amor uicißim in animis nostris aduersus illum exardescet, tantaq; lætitia, & quies, & securitas consequetur, ut status noster penè cum cœlestium uita poßit comparari.

ALIA PARAPHRASIS.

Dum me cruentus urget hostis, lumina
Montes ad altos sustuli,
Vnde ille rerum præpotens pater omnium,
Terræ, poliq; conditor,
Frustratus hostem barbarum, mittet mihi
Opem benigno numine.
Nunquam ille sæuis impiorum cursibus
Tuam sinet constantiam
Labare uictam, dormiet nunquam tuæ
Salutis ille negligens:
Qui ciuitati præsidet sanctißimæ,
Nunquam profectò dormiet.

Hærebit ille ſemper ad dextrum latus
Fidiſsimus comes tuum,
Vmbraculiq; tecum amabilis uice.
Fungetur optimus pater.
Ne feruidus te tangat aut ſol, aut graui
Luna inſalubris lumine:
Quodcunq; ages, ubicunq; eris, domi, foris,
In urbe, in agro, tecum erit
Semper beatus cælitum rex, & pater,
Fortunet ut tibi omnia:
Suasq; tandem ducet ad domos, ubi
Æterna uiues ſæcula.

ARGVMENTVM PSAL. CXXII.

Solebant omnes tribus Hieroſolyma conuenire ter in ſingulis annis ad agendos dies feſtos, & ſolennes: inducit igitur homines pios gratulantes ueniſſe tempus eiuſmodi conuentus, & urbem ſanctam laudibus celebrantes, illicq; omnia bona precantes.

Canticum graduum, Pſalmus CXXII.

LÆtatus ſum, cùm dicerent mihi, in domum Domini ibimus.

Stabunt pedes noſtri in portis tuis Hieruſalem.

Hie-

Hierusalem ædificata est ut ciuitas, quæ coniuncta est sibi ipsi simul.

Illuc ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israeli ad confitendum nomini Domini.

Quia illic constitutæ sunt sedes ad iudicium, sedes domus Dauid.

Precamini pacem ipsi Hierusalem, sit bene ijs, qui diligunt te.

Sit pax in mœnibus tuis, & abundantia in domibus tuis.

Propter fratres meos, & proximos meos nunc precabor pacem tibi.

Propter domum Domini Dei nostri, quæsiui bona tibi.

¶ Hierusalem.] *Ait in ædificanda urbe sancta eam descriptionem, & elegantiam adhibitam esse, quæ conuenit urbibus, illamq; pace, & ciuium concordia florentem esse, illuc conuenire omnes tribus ad colendum, & uenerandum* Deum, *quod quidẽ oraculo diuino præceptum est* Israëli, *id est, genti* Hebrææ, *ibi iu-*

dicia exerceri, & solium regni constitutum esse: quare optandam esse pacem, & omnium bonorum affluentiam huic præstantißimæ ciuitati, in qua nititur pax & salus cæterarum ciuitatum terræ Iudææ.

ALIA PARAPHRASIS.

O quale cœpit gaudium
Cùm dicerent, Adibimus
Templum Dei sanctißimum:
Te magna uisam ciuitas
Tectis, uijs, & mœnibus,
Et ciuium concordia
Florentem, & almi numinis
Tutela. agris ex omnibus,
Et oppidis gens plurima
In te piorum singulis
Annis ter ad festos dies,
Et sacra sancta conuenit,
Vt legibus mandat suis
Rector supremus cœlitum:
Tu iura claris urbibus

Legesq́; das, tu maximos
Reges alis, te Dauidis
Proles frequentat inclyta
Stipata ſemper nobili
Turba ducum. precamini
Ciues boni bona omnia
Huic ciuitati, ſit bene,
Fœliciterq́; amantibus
Te, mater alma, nec tuis
Vnquam recedat finibus
Pax & beata fauſtitas:
Salus meorum ciuium
Tua ſalute nititur:
Templum Dei ſanctiſsimum
Te reddit omnibus pijs
Amabilem. igitur uſq; dum
Ego uixero, ſemper tibi
Bona precabor omnia.

ARGVMENTVM PSAL. CXXIII.

Homines pij ab impijs oppreſsi miſericordiam Domini implorant.

Canticum graduum, Psalmus CXXIII.

AD te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis.

Ecce sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum.

Sicut oculi ancillæ ad manus Dominę suę, ita oculi nostri ad Dominũ Deum nostrum, donec misereatur nostri.

Miserere nostri Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione,

Quia multum repleta est anima nostra derisione abundãtium, & despectione superborum.

¶ Ecce sicut oculi.] *Elegantissima similitudo est, quæ naturã ueræ pietatis penè oculis subijcit. ut enim seruus ui potentioris oppressus, fidem & præsidium Domini implorat, in unum illum spectat, neq; aliud ullum se putat habere perfugium: ita uir pius, qui se in seruitutẽ Deo sanctè dicauit, atq; omnem spem suam in illius benignitatę reposuit, cùm uexatur ab impijs, & im-*

& importunis hominibus, ad misericordiam sanctißimi numinis confugit, Deum intuetur, is est unus, in quo nitatur eius salus, cætera omnia præsidia pro nihilo habet. ¶ Donec misereatur nostri.] Ita se gerit uera pietas in rebus aduersis: est enim perferens moræ, neque oculos à Deo deijcit, aut orare intermittit, quo ad misericordiam clementißimi numinis exoret: cæteri, nisi quamprimum obtinēt quæ uolunt, ad præsidia infirmißima se conuertūt: & quem honorē soli Deo tribuere debebant, ut illi confiderent, eum honorem ad homines, atq; alias res caducas, & inanes transferunt, quæ maxima est impietas.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

At te, beatas qui beatus incolis
Oras nitentis ætheris,
Attollo lumina lachrymis manantia,
Vitæ meæ spes unica:
Iniuriosa uerberatus ut manu,
Manus heriles aspicit

Flens seruus, implorans opem Domini sui:
Vt serua serui dextera
Pulsata, Domine dexteram aspicit suæ:
Sic te pater sanctißime
Nos intuemur maxima fiducia,
Donec querelis tristibus
Aures benignas applicans adsis tuo
Nobis secundo numine.
Iam quæso, iam tuere supplices tuos
Vultu sereno, ista quoniam
Abominata gens sua superbia
Nos enecat miserrimè,
Miserrimè nos enecat gens impia
Irrisione & iurgijs.

ARGVMENTVM PSAL. CXXIIII.

Gens sancta præsenti periculo mortis liberata gratias agit Deo.

Canticum graduum, Psalmus CXXIIII.

NIsi Dominus fuisset in nobis, dicat nũc Israel, nisi Dominus fuisset in nobis.

Cùm exurgerent homines in nos, tũc uiuos deglutiſſent nos.

Cùm iraſceretur furor eorum in nos, tunc aqua abſorbuiſſet nos.

Torrens tranſiſſet ſuper animam noſtram, tunc tranſiſſent ſuper animam noſtram aquæ intolerabiles.

Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium: laqueus cõtritus eſt, & nos liberati ſumus.

Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

¶ Niſi Dominus.] *Hic hymnus elegantiſsimus eſt, & ſanctitatis plenus: uir enim pius longinqui temporis uſu, & periclitatione doctus, nullam uim habere humana præſidia, acceptum refert uni* Deo, *quòd ciuitas ſancta ab imminenti exitio liberata ſit. comparat autem impetũ, & uiolentiã hoſtium impiorũ, torrentibus incitatis: crudelitatem, feritati beluarũ:*

inſi-

insidias, laqueis aucupum: populum uero simplicem, & imbecillum auiculæ, quæ tamē neq; ui, neq; dolo potuerit opprimi. tantum in omnes partes ualet pietas uni Deo confidens.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Nisi nos benigni numinis
Tutela seruasset, piæ
Nunc dicat urbis incola,
Nisi nos benigni numinis
Tutela seruasset, feri
Inuaderent cùm barbari,
Instar leonum hiantibus
Nos deuorassent faucibus,
Cùm gens ueniret impia
Furens, minasq; & sanguinem
Spirans, malorum altißimo
Nos obruisset gurgite:
Torrens malorum maximus.
Agros, & urbem, & omnia
Iam perdidisset funditus.
Supreme cælitum pater

Te sempiternis laudibus
Seruata tollet ciuitas,
Quam noluisti in manibus
Patére prædam belluis:
Vt implicata uinculo
Pudica turtur, aucupis
Crudelis effugit manum,
Si fortè laqueus frangitur:
Sic impiorum è dextera
Spem præter ipsi euasimus.
In posterum anxius timor
Nostris facessat finibus,
Quando omnium rerum potens,
Terræ, poliq; conditor
Suo benigno numine
Nostræ saluti consulit.

ARGVMENTVM PSAL. CXXV.

Describit lætitiam gentis Hebrææ, è Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, Psalmus CXXV.

QVi confidunt in Domino sicut mons Sion, immobilis in seculum manens. Hie-

Hierusalem montes habent in circuitu suo, & Dominus est in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in seculum.

Quia non relinquet Dominus uirgam peccatorũ super sortem iustorum, ut non extendãt iusti ad iniquitatẽ manus suas.

Bene fac Domine bonis & rectis corde.

Declinantes autem ad prauitates deducet Dominus cum operãtibus iniquitatem, pax super Israel.

¶ Qui confidunt.] *Ille purè, ac syncerè Deo confidit, qui perspecta cæterarum rèrum imbecillitate, se ac sua omnia in illo ponit, quòd nemo sine instinctu diuino facere potest: qui uerò se tam altè extulit, eum omnibus humanis casibus superiorem esse, necesse est, atque animum ipsius uel ruente cœlo immobilẽ persistere, quæ uis enim ad illum aspirare posit, qui se, ac sua omnia in Deum abdidit? sed hanc fiduciæ præstantiam non ita multi consequuntur: quo autẽ quisq; ad illam propius accedit, eo plus fortitudinis, constantiæ ac securitatis acqui-*

acquirit. Hæc *ita eſſe, qui harum rerum uſum habent, certò ſciunt: cæteri fabulas putant.* ¶Hieruſalem.] Q*uemadmodum(inquit)* Hie*roſolyma circuncirca montibus muniuntur, ſic* Dominus *præſidio* ſuo populũ *ſuum ſepit ac munit.* ¶Quia non relinquet.] *Tutabitur* Dominus *gentem ſuam, neq; permittet pios tyrannide impiorum oppreſſos teneri, ne forte legibus & iudicijs extinctis, & religione conculcata, etiam ipſi ad peccata & ſcelera impellantur, exemplo & proſperitate improborum incitati.*

ALIA PARAPHRASIS.

Quicunq; uerè ſpes ſuas locat in Deo,
Immobilis ſemper manet
Sionis inſtar, nulla quem ſuo poteſt
Mutare uis unquam loco:
Vt ſancta uallo montium circundata
Eſt undecunq; ciuitas,
Sic ipſe rector cœlitum dextro pios
Vallabit uſque numine,

Illosq;

Illosq; nullis improborum uiribus
Premi diutius ſinet,
Ne forte uirtus fracta rebus aſperis
Deo recedat à ſuo.
Fas affluenter manet ad bonos tua
Quæſo benignitas pater.
At qui ſecutus impiorum peßima
Conſilia deſerit uiam
Legum tuarum perditus, illum precor
Vltrice puni dextera.
Vtinam quies, & alma pax noſtros agros,
Noſtras & urbes incolat.

ARGVMENTVM PSAL. CXXVI.

Deſcribit lætitiam gentis Hebrææ, è Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, Pſalmus CXXVI.

CVm conuerteret Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut ſomniantes.

Tunc repletum eſt riſu os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.

Tunc dicebant inter gentes, magnificè ſe-

cè fecit dominus cum iſtis.

Magnificè fecit Dominus nobiſcum, facti ſumus lætantes.

Reduc Domine captiuitatem noſtram ſicut torrens in auſtro.

Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent.

Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua.

Venientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

¶ Sicut ſomniantes.] *Cùm liberati ſeruitute illa acerbißima rediremus in patriam, tanta erat lætitiæ magnitudo, eaq́; res tam nobis inopinata contigerat, ut ſomniare nos putaremus, non re ipſa tanta uoluptate ac iucunditate potiri.* ¶ Magnificè.] *Tunc homines uulgo admirantes dicebant, magna profectò ſunt, quæ* Deus *facit pro ſalute, & commodis iſtorum.* ¶ Reduc Domine.] *Non omnes* Hebræi *ſimul rediere in* Iudæã *ex* Babylone, *ſed partim regnãte* Cyro, *partim* Dario, *partim* Xer-

xe Darij filio. qui igitur primi redierant, precantur Deum pro libertate eorum, qui remanſerant, ut ſcilicet multitudo reuertentiū imitetur torrentes abundantes flante auſtro: is enim uentus & pluuijs gignendis, & niue liquefacienda torrentes plurimum auget, & magno impetu impellit. Hoc modo explanāt Græci hunc uerſiculum, & ſimplicius, opinor, ac melius quàm Hebræi. ¶ Qui ſeminant.] Comparat lætitiam Hebræorū ab exilio redeuntium agricolarū gaudio, qui magnam uim frugum perceperint ex agris, in quibus iecerant ſemina lachrymantes, ac penè deſperantes propter ſterilitatem ſoli: ſeuerant autē homines pij lachrymantes, cùm in exilio illo calamitoſo Deum precarentur, & miſericordiam eius implorarent, neq; ulla calamitate à religionis ſtudio, & pijs actionibus deterrerentur: ex qua quidem ſatione pulcherrimos fructus libertatis, et lætitiæ perceperunt. Hoc idem omnibus pijs cōtingit, nemo enim Chriſti diſcipulus eſſe poteſt,

teſt, niſi crucē ſuam tollat quotidie, atq; illum ſequatur: itaq; uita Chriſtiani lachrymis redundat, id eſt, rebus aſperis, & calamitoſis, ſed quo maior lachrymarum ſementis facta fuerit, hoc uberior lætitiæ, & iucunditatis futura eſt meßis. ſunt autem omnia, quæ mala corporis & fortunæ uulgo nominantur, breuißima: bona uerò, quæ fortibus & patientibus parata ſunt in cœlo, ſempiternis ſeculorum ætatibus manent.

ALIA PARAPHRASIS.

Quum liberati barbaræ gentis iugo
Dulcem rediremus domum,
Se ſomniare quiſq;, non uero frui
Exiſtimabat gaudio:
O quæ uoluptas, quanta nobis commoda
Tuo fauente numine
Tum contigere cœlitum rex maxime:
Tum barbarus mirans ait,
En quanta pro ſalute gentis iſtius
Pater deorum conficit:

Et magna certè fecit, haud iniuria
Tanto exilimus gaudio.
Vt Auster udus imbrium uim maximam
Fundens, iugisq; collium
Niuem albicantium liquans suas super
Ripas alit torrentia
Flumina, uagantur illa, lateq; omnia
Tenent: ita pater optime
Fac, ut tuorum multitudo ciuium
Plenis uijs ad patriæ
Dulces fluat agros, omniaq; paßim occupet,
Lætoq; plausu repleat.
Vt glareoso tristis aruo semina
Mandans colonus uberem
Si fortè messem percipit, gaudet magis,
Quàm cultor agri fertilis:
Sic nos per annos septies denos grauem
Et seruitutem, & cætera
Paßi mala omnia, cùm lares amabilis
Reuiseremus patriæ,
Cunctis uicißim gaudijs inceßimus,

Tuæq; rex ſanctiſsime
Benignitati gratias ſemper agimus
Semperq; habemus maximas.

ARGVMENTVM PSAL. CXXVII.

Docet, & domus, & familiæ, & ipſius ciuitatis ſalutem, & cuſtodiam in unius Dei prouidentia conſtitutã eſſe, & ab eodẽ uictũ, & cultũ omnibus ſuppeditari.

Canticum graduum, Pſalmus CXXVII.

NIſi Dominus ædificauerit domũ, in uanum laborauerunt, qui ædificant eam.

Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam.

Vanum eſt, uos ante lucem ſurgere, & tardare ſeſsionem manducantes panem dolorum.

Sic dabit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini filij, merces fructus uentris.

Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij iuuentutis.

Beatus uir, qui impleuit pharetram ſuam ex ipſis: non confundentur, cùm loquentur inimicis ſuis in porta.

¶ Nisi Dominus ædifi.] *Cùm dicit ædificationẽ domus, ex consuetudine linguæ* Hebrææ *omnia complectitur, quæ pertinent ad tuendam, & amplificandam rem priuatam: itaque sensus est, nisi* Dominus *& liberos, & familiam, & honores, & diuitias largiatur, inaniter laborant, qui rebus his comparandis student.* ¶ Nisi Dominus cust.] *Significat, omnem salutem, & rectam administrationem rerum publicarum unius* Dei *ope, ac præsidio niti, sine quo nihil neq; domi, neq; belli fœliciter administrari potest, ut tam publicè, quàm priuatim summa ueneratione, ac pietate* Deus *colendus sit.* ¶ Vanum.] *Vos admoneo, quicunque uobis uictum summa cum solicitudine comparatis, frustra surgitis ante lucem ad labores obeundos, frustraq́; illos protrahitis ad multam noctem, nisi* Dominus *uos iuuet.* ¶ Sic dabit.] *Concludit, ut omnes labores, & conatus hominum sine auxilio* Dei *sunt irriti, sic illo fauente hominibus pijs quietẽ, & tranquil-*

litatem

litatẽ contingere, & summa cum facilitate omnia ad uictum & cultũ necessaria suppeditare: cuius rei magnifica promißio extat in Leuitico, *cap.* 26. ¶ Ecce hæreditas.] *Filij sunt hæreditas domini, id est dono, et liberalitate* Dei *nobis contingunt: & fructus uentris, id est fœcunditas mulierum est merces, & munus eiusdem* Dei: *mercedem enim appellant* Hebræi *etiam quæ ultrò dono dantur.* Comparat *autẽ uim, & robur filiorum, quos* Dominus *donat, sagittis, quas iacit homo ualentißimus: & ait illum esse beatum, qui ijs sagittis, id est, liberis abundat: neq; enim eiusmodi pater, & filij afficiẽtur ignominia, cùm disceptandũ erit cum aduersarijs in porta, id est, in iudicio: nã apud* Hebræos, *ut alio loco dictum est, iudicia exercebantur ad portas ciuitatum. significat autem, illos ea integritate, ac innocentia fore, ut nullo negotio oblatas criminationes depulsuri sint.* Quòd *uero hos appellat filios iuuentutis, hoc intelligit,* Deum *cultoribus suis maturè*

liberos donare, quo poßint eos rectè, ac piè instituere, & diutius eorum uirtutibus frui: quæ quidem non contingerẽt ijs qui iam senes liberos procrearent.

ALIA PARAPHRASIS.

Nisi coniugẽ Deus bonam, & agrum fertilem,
Dulcesq́; donet liberos,
Frustra laborat, siquis hæc studio suo
Sese paraturum putat.
Nisi ciuitatem & ciuium concordiam
Defendat optimus Pater,
Et ciuitatem, & ciuium concordiam
Frustra tuentur principes:
Frustra ad labores ante lucem surgitis,
Frustra laboratis diem
Totum, labores nisi Deus uestros suo
Fortunet ipse numine.
Ipse & parabilem facit uictum, & pijs
Præbet quietem ciuibus:
Ipse & frequentat liberis domum: & ipsius
Vxor pudica munere

Con-

Contingit, ac decora, & optimis simul
Ornata proles moribus:
Talisq; robore, qualis à fortißimo
Sagitta torta milite.
Beatus ille, qui pharetram talibus
Implet sagittis, non ei
Erit timendum, siquod unquam euenerit
Certamen, illum iudices,
Et cuncta ciuitas, suis cum filijs
Bonum & beatum prædicant.

ARGVMENTVM PSAL. CXXVIII.

Prædicat, in summa rerum prosporitate uitam acturum, quicunque Deum piè sanctèq; coluerit.

Canticum graduum, Psalmus CXXVIII.

BEati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in uijs eius.

Labores manuũ tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ:

Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Benedicet tibi Dominus ex Sion, & uidebis bona Hierusalem omnibus diebus uitæ tuæ.

Et uidebis filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

¶ Labores manuum.] *Id est, non frustra laborabis in colendis agris, sed magnos fructus inde percipies, & perceptis lætus, tranquillusq; perfruêris.*

ALIA PARAPHRASIS.

Beatus ille, qui piam sese Deo
In seruitutem dedicat,
Semper paratus exequi, sanctißimis
Quod ille uerbis imperat:
Non is paterna rura inaniter colit:
Sed quæ feraci semina
Sinu recepit fundus, illa maximo
Reddit colenti fœnore.
Vxor pudica bene regit domum, & optimis

Exornat

Exornat ipſam liberis
Fœcunda uitis inſtar, apta diligens
Quam curat arte uinitor.
Proles nouella creſcit, ut uirentibus
Oliua pulchra ramulis,
Et menſa turbâ garrulâ circundata
Cumulat parentes gaudio.
Hæc eſt piorum uita, eosq́; talibus
Remuneratur præmijs
Summi benignitas patris: quem ſi coles,
Vrbis ſacratæ commodis
Lætus frueris, uſque dum uiuas, tuæ
Prolis beatæ liberos
Florere cernes, patrijs fœlicitas
Regnabit alma finibus.

ARGVMENTVM PSAL. CXXIX.

Gratias agit Deo, quòd populũ ſuum ab impijs ſemper oppugnatũ, ſaluũ, incolumeq́; ſemper cõſeruauerit.

Canticum graduum, Pſalmus CXXIX.

SÆpe oppugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael,
Sæpe oppugnauerunt me à iuuen
tute

tute mea, attamen nõ præualuerũt mihi.

Supra dorsum meum arauerunt arantes, prolongauerunt sulcum suum,

Dominus iustus concidit funes impiorum: confundantur & conuertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

Fiãt sicut herba tectorum, quæ, priusquam euellatur, exaruit.

De qua non impleuit manum suam qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit.

Et non dixerunt, qui præteribant, benedictio Domini super uos, benediximus uobis, in nomine Domini.

¶ Attamen.] *Id est, non potuerunt me extinguere.* ¶ Supra dorsum.] *Significat his uerbis contumelias, & uerbera, quibus affectus fuerat à Babylonijs in durißima illa seruitute: cuius uinculis se exolutum esse à* Domino, *gratulatur.* ¶ Fiant sicut herba.] *Herbæ, quæ nascuntur in tectis, propter sterilitatem soli, anteaquam ad iustam magnitudinẽ perueniant, & fru-*

& fructum aliquem ferant, ardore ſolis exareſcunt: ſic igitur impios de medio tolli, & immatura morte precatur extingui. ¶ Et non dixerunt.] Viatores, ſi cernunt ſegetes uberes & lætas, laudare ſolent diligentiam agricolarum, & bene precantur metentibus illas: ijs uero, qui herbam tectorum metunt, nemo bene precari ſolet.

ALIA PARAPHRASIS.

Me barbarorum ſæpe uexauit furor,
Nunc ſancta dicat ciuitas,
Me barbarorum ſæpe uexauit furor
Ab ultima uſque origine:
Sed nulla uis, nec ullus hoſtium dolus
Me quiuit unquam extinguere.
Arauit heu mea terga longis uerberum
Sulcis nefandus barbarus,
Laboribus me, uinculisq; aſperrimis,
Duraq; uexauit fame:
Sed uincla rupit ferrea, & tandem mihi
Dulcem quietem præbuit,

Vber-

Vberrimoq́; me locauit in solo
Cœlestium summus pater.
Qui ciuitatem numinis sanctißimi
Vult perditam, pereat male,
Vt herba tectis orta summus ædium,
Humore uitali caret,
Nec quit profundiore radices humo
Agere: itaq; antè exaruit,
Percussa sole feruido, quàm dextera
Vellatur alicuius: neq;
Manum repleuit ea metens, suum neq;
Simum, manipulos colligens:
Nec qui uiator præterit, uerbis ei
Bene precatur optimis,
Talis sit impius hostis, & quisquis pios
Odit, Deus quos diligit.

ARGVMENTVM PSAL. CXXX.

Precatio est hominis conscientia peccatorum grauissimè cruciati, seque misericordiæ diuinæ fiducia consolantis.

Canti-

Canticum graduum, Psalmus CXXX.

DE profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi uocem meã.
Fiant aures tuæ intendentes, in uocem deprecationis meæ.
Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?
Quia apud te propitiatio est, propterea timueris: expectaui Dominum,
Expectauit anima mea, & in uerbo eius speraui, anima mea dominũ expectat,
Magis quàm custodes mane, quàm custodes mane, speret Israel in Domino.
Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio,
Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius.

¶ De profundis.] *Profunda, & barathrum uocat ingentes illas mortis angustias, atq; acerbitates, quas animus eius sustinebat ob conscientiam peccatorum, & metum iræ diuinæ.*
¶ Si iniquitates obseruaueris.] *Affirmat,* cos

eos etiam, qui ſanctiſsimi iudicantur, graues pœnas daturos, ſi Deus in quenq; animaduertere uelit pro eo ac cuiuſq; peccata promerentur. itaq; diuus Auguſtinus hunc locum explanans, ita ſcribit: Non dixit, ego non ſuſtinebo, ſed quis ſuſtinebit? uidit enim propè totam uitam humanam circumlatrari peccatis ſuis, accuſari omnes conſcientias cogitationibus ſuis, non inueniri cor caſtum præſumens de ſua iuſtitia. ſi ergo cor caſtum non poteſt inueniri, quod præſumat de ſua iuſtitia, præſumat omnium corde miſericordia Dei, & dicat Deo, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? quæ autem ſpes eſt? quoniam apud te propitiatio eſt. quæ eſt iſta propitiatio, niſi ſacrificium? & quod eſt ſacrificium, niſi quod pro nobis oblatum eſt? ſanguis innocens fuſus deleuit omnia peccata nocentium: precium tantum datum, redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. ergo eſt apud te propitiatio: nam ſi non eſſet apud te propitiatio,

pitiatio, si iudex solum esse uelles, & misericors esse nolles, & obseruares omnes iniquitates nostras, & quæreres ea, quis sustineret? quis ante te staret & diceret innocens sum? quis staret in iudicio tuo? Spes ergo una est, quoniã apud te est propitiatio. Hæc diuus Augustinus. ¶ Quia apud te propitiatio.] Id est, propterea quòd homines norunt clementiam & infinitam misericordiam tuam, idcirco reuerentur & colunt sanctißimum numen tuum. quòd si in peccatis condonandis inexorabilis esses, nemo profectò te ex animo ueneraretur, sed omnes ferè tanquam tyrannũ aliquem horrerent. Timorem autem appellari in literis sanctis pro reuerentia & pietate aduersus Deum, sæpe iam diximus. ¶ Et in uerbo.] Id est, in promißionibus eius omnẽ meam spem locatam habeo, promisit autem Dominus, se ueniam daturum resipiscentibus, & ad misericordiam suam confugientibus opem allaturum. ¶ Anima mea.] Animus (inquit)

meus ardentiore desiderio expectat auxilium Dei, quàm uigiles nocturni, qui somno grauati lucem auidißimè expectant, quo poßint corpora defatigata tradere quieti. sic Abraamus Esdra uir doctißimus inter Hebræos interpretatur hunc locum, & eleganter quidem, ni fallor. Ista autem geminatio uerborum & uim habet & leporem, eaq́; exornatio usurpatur etiã alijs in locis huius libri. ¶ Speret Israel.] *In certamine conscientiæ, cùm lex, diabolus, & sensus peccati nos accusant ad tribunal Dei, quòd maximè quidem euenit imminente morte, difficillimum est desperationi resistere: sed optimè sperandum est, neque uerendum, si nos pœniteat, quin summus ille rector omniũ delictorum gratiam faciat. infinitis enim partibus maior est misericordia illius, quàm totius humani generi improbitas, & copiosa apud eum est redemptio: quamobrem si captiuus es implora confidenter benignitatem Dei: ille sui sanguinis precio redimet te, atq; ab omni uitio,*

tio, & impuritate liberatum traducet in regnum suum.

ALIA PARAPHRASIS.

Malis profundis obrutus
Tuam pater fidem inuoco,
Ne quæso supplicis tui
Audire uocem respue.
Si uindicaris omnia
Peccata, cunctaq́; exigas
Quæ iure debentur tibi,
Quis sustinebit ô pater?
Quis tam piè, tam puriter
Vitam colit, quin sit tibi
Pœnas daturus maximas?
Incomparabilis tua
Certè benignitas facit,
Vt numen à mortalibus
Tuum colatur: hac ego
Confisus auxilium tuum
Expecto certum. animus meus
Et lenitate tua, & tua

Promißione nititur.
Non sic morantem languidus
Expectat auroram uigil,
Qui nocte tota sedulus
Ambiuit urbis mœnia,
Votis ut omnibus expeto
Ego te morantem ô refugium
Meæ salutis unicum.
Iudæa gens Deo tuo
Confide: nam Deus tuus
Benignus & placabilis,
Et promptus est ignoscere.
Tua ipse peccata omnia
Delebit, & maculas sua
Absterget omnes dextera.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXI.

Monet nos exemplo suo, fugiēdam esse superbiam, & importunitatem, atq; in sola Dei misericordia spem ponendam esse.

Canticum graduum, Psalmus CXXXI.

DOmine non est exultatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis, neq; in mi-

in mirabilibus ſuper me.

Sin,on depreſsi,& humiliaui animam meam

Qualis ablactatus erga matrem ſuam, qualis ablactatus,talis in me anima mea.

Speret Iſraël in Domino,ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

¶ Neque ambulaui.] *Nihil unquam conatus ſum, quod uires, & uitæ meæ ſtatum ſuperaret,id quod arrogantes facere ſolent.* ¶ Si non depreſsi.] *Oratio eſt imperfecta, cuiuſmodi oratione uti ſolent ſcriptores Hebræi,cùm adhibita execratione aliquid aſſeuerare uolunt: eam ſic explere, atq; interpretari poſſumus, niſi modeſtiam,atq; animi ſummißionem ſemper colui,fac Domine grauißimas arrogantiæ pœnas luam.* ¶ Qualis ablactatus.] *Cùm uellet oſtēdere,quàm demißè,ac humiliter de ſeipſo ſentiret,elegantißimè animum ſuum comparauit infanti, quem modò mater lacte alere deſiit.ut enim ille totus in materna charitate conquieſcit, propterea quòd neq; per ætatem*

corpus curare, neque sine alterius adminiculo pedibus insistere ualet: ita uir sanctus tota cogitatione pendebat ex Deo, sine cuius auxilio se neq; rectum aliquid uel conari, uel cogitare, neq; ipsum quidem spiritum ducere posse intelligebat. Hæc est illa sancta animi summissio, quæ hominem Deo: Deumq; homini charißimũ facit, utrumq; inter se arctißimo amoris uinculo coniungens. ¶ Speret Israel.] Hortatur populum ut exemplo suo omnem spem salutis ponat in misericordia Dei.

ALIA PARAPHRASIS.

Supreme rector cœlitum
Non ipse regium ob decus
Inflatus efferor, neq;
Perambulans sublimia
Mentis superbæ somnijs,
Maiora uiribus meis
Tribuo, tribuere quàm decet
Hominem caducum, inanis &
Imaginis simillimum.

Si non modestiam colo,
Si sumo magnos spiritus:
Turpißimæ arrogantiæ
Pœnas grauißimas luam.
Qualis pusillus est puer,
Quem lacte dulci blandula
Vix alere desiit parens,
Talis animus, & mens mea est.
Vt ille totus optima
Matre acquiescit in sua,
Sic ipse toto pectore
Et charitate pendeo
Cœlestis optimi patris.
O te beatum, quisquis es,
Qui spem tuam in Deo locas:

ARGVMENTVM PSAL. CXXXII.

Describit studium Dauidis in parando loco, ubi templum ædificaret. Inducitur etiam Deus loquens ac promittens, familiam Dauidis sempiterno regno potituram: quod quidem perfectum est Christo rege cœlitum, atq; hominum constituto.

Canticum graduum, Psalmus CXXXII.

MEmento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius,

Qui iurauit Domino, uotum uouit Deo Iacob,

Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei,

Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,

Donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ.

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus ante scabellum pedum eius.

Surge Domine in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ,

Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui.

Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & nõ frustrabitur eum, de fructu uẽtris tui

ponam

ponam ſuper ſedem tuum.

Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meũ, & teſtimonia mea, quę docebo eos.

Etiam filij eorum uſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam.

Quoniam elegit Dominus Sion, deſiderauit eam in habitationem ſibi.

Hæc requies meas in ſeculum ſeculi, hic habitabo, quoniam concupiui eam.

Victum eius benedicens benedicam, pauperes eius ſaturabo panibus,

Sacerdotes eius uiduã ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt.

Illi germinare faciam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.

Inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum autẽ efflorebit diadema eius.

¶ [Memento Domine.] *Populum inducit loquentem.* ¶ [Votum uouit.] *Exiſtimant explanatores Hebræi, hoc uotum à* Dauide *fuiſſe nuncupatum, quo tempore peſtilentia graſſabatur in populũ. cuius rei mentio fit in libro primo Paralipo. Eodem loco ſcriptum eſt, ua-*

tem, cui nomen erat Gad, iussu Dei mandasse Dauidi, ut in area Ornæ Iebusæi aram ædificaret ad sacrificia facienda. id fortasse accidit, cum Dauid esset Bethlehem. quam urbem etiam Ephratam appellabant, & propterea subiungitur, Ecce audiuimus de eo loco in Ephrata. uerisimile est enim, Dauidem cogitauisse locum illum fore aptissimum ædificando templo, quem locum ipse Deus indicasset ad extruendam aram. quod eius consilium comprobrauit ostentum illud insigne, cùm Deus de cœlo demisit ignem, qui hostiam consumeret: legimus enim, hac rei nouitate commotum Dauidem eum locum templo destinauisse, atq; ob eam causam ex tota Iudæa operarios coëgisse, quorum partim lapides cæderent, partim cæsos eò comportarent. hoc significare uidetur uir sanctus, cùm dicit, inuenimus eum in campis syluæ. sic enim nominatam existimant aream Ornæ Iebusæi. ¶Si introiero.] De hac iurandi formula dictum est in explanatione superioris psalmi: dicit autem,

Dauidem

Dauidem iureiurando confirmasse, se neq; limen domus suæ intraturum, neq; corpus quieti traditurũ, antequam aream ædificando templo reperisset. ¶ Introibimus.] Populus pollicetur, se celebraturum, & piè, sanctéq; ueneraturum templum Dei, cui ædificãdo iam inuentus erat locus. Appellat autem arcam fœderis scabellum pedum Dei, ut etiam in psalmo 99. ¶ Surge Domine.] Id est, relinque Domine Gabaonem, teq; recipe in locum perpetuæ quieti tuæ destinatum. nam antequam ædificaretur templum, nullũ certum domicilium habebat arca fœderis. ¶ Propter Dauid.] Precatur populus pro Salomone filio Dauidis: ne auertas (inquit) faciem Christi tui, id est, ne regis nostri, qui seruus tuus est, preces repudia, ne'ue illũ tutela, & præsidio tuo spoliatum à te reijce. hac enim dicendi figura utitur Hebræa lingua in hanc sententiam. ¶ Hæc requies mea in.] Significat, se non amplius mutaturum locum, sed uates sanctus cùm hæc

scribe-

ſcriberet, oculis mentis cœleſtem Sionem intuebatur, id eſt, eccleſiam Chriſti, in qua Deus perpetuum domicilium ſibi collocauit. ¶ Sacerdotes eius.] *Id eſt, uirtute, ac pietate: omnis enim ſalus noſtra poſita eſt in his rebus.* ¶ Illic germinare faciam.] *Significat, nunquam extinctum iri ſplendorem, & gloriam familiæ* Dauidis, *& regnum eius in poſteros propagandum eſſe.*

ALIA PARAPHRASIS.

Sis memor uſque pij rex maximè Dauidis, *&*
Ciues in omnes mitis extiterit ſuos. (quàm
Ille tui ſancto incenſus iurauit amore,
Votumq́; lingua nuncupauit hoc modo,
Ne tibi ſim charus uita mihi charior ipſa,
Neu uerba poſt hac ſupplicantis audias,
Antè meæ ſi chara domus ad limina adibo,
Oculos'ue ſomnus ante clauſerit meos,
Quā præclara tuo fuerit pater optime tēplo,
Tuiſq́; dedicata ſacris area.
Sic ait, & paruo poſt tempore dedicat illam,
Qua

Qua ſe beatis ſylua campis porrigit,
Cùm tu clara prius Bethlehem ſigna dediſſes.
Tuam introibimus pater domum, tua
Perpetuo caſtis uenerantes numina ſacris:
Tu manſionem dexter ad certam ueni,
Myſticaq́; arca uacans ſtabili iã ſede quieſcat
Fac ut ſacerdos mente pura te colat,
Et ſua cuiq; pio da gaudia: ne' ue tueri
Omitte prolem Dauidis tui inclytam,
Quam patris aurato in ſolio tu ſancte locaſti.
Iurauit ille, peierare qui nequit,
Omnipotẽs dulci affatus ſic Dauidem amore,
Tua ſedebunt ſede liberi tui,
Qui ſi conſtantes in religione manebunt,
Quam Moſis ore ſanximus, neq; inclyta
Fœderis antiqui uiolarint iura, nepotum
Serie propago nobilis longiſsima
Dulci pace fruens ſolio regnabit auito.
Sionis arcem præfero cunctis locis,
Hîc ego longa libenti animo per ſæcula degã,
Hîc ſupplicantium preces ego ciuium

Aduiam,

Audiã, & optanti mea sancta oracula pandi:
Florebit agris fructuum lætissima
Omnigenum ubertas, atq; hinc procul omne
Per æuũ egestas exulabit horrida: (fugat
Casta sacerdotes ornabit uita, colentq;
Domos piorum pura semper gaudia.
Ac ueluti lauro pulchræ densissima sylua
Radice ab ima pullulat, sic Dauidi
Candida succrescet proles, quæ splẽdida facta
Parentis augeat optimi, neq; hostium
Vlla domum poterit uis hanc euertere, non si
Coniuret omnis impiarum gentium
Barbaries latas per terras dedita: cunctis
Optatus ille pijs fluet ab origine
Ista, qui populos omnes, & maxima ponti
Æquora, globosq; syderum micantium,
Et diuos supra cœli conuexa morantes
Mecum gubernet sempiterna sæcula.

Canticum graduum, Psalmus CXXXIII.

ECce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum.
Sicut unguentũ optimum super
caput

caput effusum, quod descēdit in barbam, barbam Aaron.

Quod descendit in oram uestimentorum eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montes Sion.

Quoniam illic mādauit Dominus benedictionem, & uitam usq; in seculum.

¶ Sicut unguentum.] *Comparat suauitatem concordiæ unguento suauißimo, quo sacerdotes, & uasa templi illinebantur, de quo in* Exodo. ¶ Sicut ros Hermon.] *Comparat concordiam rori, qui montem* Hermonem, *& loca montana Sionis fœcunda, & feracia reddit: uerbum autem ros in hoc uersu repetendū est hoc modo, sicut ros* Hermon, *sicut ros qui descendit in montes Sion.* ¶ Quoniam illic.] *Ostendit, se iure concordiam laudibus efferre, ac rori comparare, quo terra sit fœcundior: ubi enim homines se concordi amicitia, & sancta charitate complectantur, ibi* Deus *suppeditat omnium bonorum copiam, & uitam sempiternam.*

ALIA PARAPHRASIS.

O quàm beatum est pacis insolubili
Fratres ligari uinculo:
O qualia bona, & quanta secum gaudia
Apportat alma charitas:
Quales odores spirat unguenti liquor
Stillans Aaronis sacro
E uertice aureas ad oras uestium,
Tales odores candida
Pax, atq; amoris mutui concordia
Afflant piorum mentibus.
Vt ros Sionis decidens, iugum, & auia
Hermonis alti pascua
Fœcundat: ita quas incolit domos pia
Pax, ditat omnibus bonis.
Nam degit ubi pax & beata charitas,
Ibi cœlitum degit pater.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXIIII.

Hortatur Leuitas, & alios uiros religiosos, qui no-ctu uigilias agebant in templo, ut precibus, atque hym-nis Deum uenerentur.

Canti-

Canticum graduum, Psalmus CXXXIIII.

ECce benedicite Dominum omnes serui Domini,
Qui statis in domo Domini.

In noctibus extollite manus uestras ad sancta, & benedicite Dominum.

Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

¶ Ad sancta.] *Id est, uersus eas templi partes, quæ uocantur sancta sanctorum.*

ALIA PARAPHRASIS.

Dum nox fauet, suoq́; nos silentio
Inuitat, agite, laudibus
Deum efferamus ædis ô sanctißimæ
Casti, beatiq́; incolæ.
Tollamus agite supplices simul manus,
Adytisq́; in intimis Deum
Aures amicas applicantem, plurima
Prece inuocemus, ut sua
Ope sospitet ciues, bonaq́; det omnia
Larga benignus dextera.

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem. Alleluia.

¶ Educes nubes.] *Extremum terræ appellat terram ipsam, quæ est ultima pars mundi: sic interpretatur Abrahamus Esdra. uel extremũ terræ, uocat ipsa uiscera terræ. constat autem, nubes cogi ex terræ exhalationibus.* ¶ Fulgura.] *Hoc tanquam admiratione dignum commemorat, quòd Deus coniungat ignem cum aqua, neq; tamen altera res alteram perdat.* ¶ Producit uentos.] *Thesauros appellat loca occulta, atq; abdita, unde exire uidētur uenti.* ¶ Iudicabit.] *Id est, illum suo patrocinio tuebitur, ac reget.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXVI.

Argumentũ huius hymni est idẽ ferè atq; superioris.

Alleluia, Psalmus CXXXVI.

COnfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Con-

Confitemini Domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui facit mirabilia magna ſolus, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui fecit cœlos in intellectu, quoniã in æternum miſericordia eius.

Qui extendit terram ſuper aquas, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum miſericordia eius.

Solem in poteſtatem diei, quoniam in æternum miſericordia eius.

Lunam, & ſtellas in poteſtatem noctis, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui percuſsit Ægyptum in primogenitis eorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui eduxit Iſrael de medio eorũ, quoniam in æternum miſericordia eius.

In manu potenti, & brachio extento, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui diuiſit mare rubrũ in diuiſiones, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et eduxit Iſrael per mediũ eius, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et excuſsit Pharaonem, & exercitum eius in mari rubro, quoniam in ęternum miſericordia eius.

Qui traduxit populũ ſuum per deſertũ, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui percuſsit reges magnos, quoniã in æternum miſericordia eius.

Et occidit reges fortes, quoniam in æternum miſericordia eius.

Seon regem Amorrhæorũ, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et Og regem Baſam, quoniã in æternum miſericordia eius.

Et dedit terram eorum hæreditatem, quoniam in æternum miſericordia eius.

Hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo, quoniã in æternum miſericordia eius.

Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri, quoniã in ęternũ miſericordia eiꝰ.

Et redemit nos ab inimicis noſtris, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui dat eſcam omni carni, quoniam in æter-

in æternum miſericordia eius.

Confitemini Deo cœli, quoniam in æternum miſericordia eius.

Confitemini Domino Dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

¶ Fecit cœlos.] *Id eſt, ſummo artificio, & ſapientia.* ¶ Solem in.] *Id eſt, ut præeſſet diei.* ¶ In humilitate.] *Hoc eſt, cùm magnis calamitatibus oppreßi iaceremus.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXVII.

Gens Hebræa in Babyloniam adducta, commemorat hoc dulciſsimo carmine luctum, & mœrorē ſuum, & prædicit exciſiònem imperij Chaldæorum.

Pſalmus CXXXVII.

IVxta flumina Babylonis ſedimus, & fleuimus cùm recordaretur tui Sion.

In ſalicibus in medio eius, ſuſpendimus citharas noſtras.

Quia illic petierunt à uobis, qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum,

Et pro ululatu noſtro lætitiam, cantate nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum Domini, in terra aliena?

Si oblitus fuero tui Herusalem, obliuiscatur artis suæ dextera mea.

Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui:

Si non posuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ.

Memor esto Domine filiorum Edom, in die Hierusalem,

Dicentium, exinanite, exinanite usque ad fundamentum in eo.

Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

¶ Et pro ululatu.] *Cùm nos in perpetuo luctu, & lamentis uersaremur, ij petebant à nobis carmina læta, & iucũditatis plena. Sed hæc uerba alio quoq; modo uerti possunt ex Hebræo, propter ancipitẽ significationẽ.* ¶ Cantate.] *Cantate nobis (aiebant Babylonij) de ijs hymnis, quos olim in templo Dei uestri canere soleba-*

ſolebatis. Nos *contrà, quomodo poßimus animum inducere, ut cantemus hymnos ſanctitatis plenos apud exteras nationes?* Nolebant ho*mines religioſi res ſanctas dare canibus, & proijcere gemmas ante porcos.* ¶ Si oblitus.] *Si ullo tẽpore oblitus fuero tui ciuitas ſancta, obliuiſcatur, & dediſcat pſallere dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, ne poßim canere, ſi non meminero ſemper tui, ſi ulla re lætabitur animus meus, antequam* Hieroſoly*ma inſtaurentur, & in antiquum dignitatis locum reſtituantur.* ¶ Memor eſto.] *Precatur mala* Idumæis, *qui incitauerãt* Babylonios *contra* Hebræos. *diem uero* Hieroſolymorum *appellat tempus illud, quo tẽpore capta & uaſtata fuit urbs ab hoſtibus.* ¶ Filia Babylonis.] Prædicit *calamitatem* *imminentẽ* Babylonijs, *quos* Cyrus *bello ſuperauit, & maximis incommodis affecit.*

ALIA PARAPHRASIS.

Dum nos ferarum gentium crudelitas

Desideratæ patriæ dulci solo
Exterminatos detinet, iuuat procul
A ciuitatis barbara frequentia
Sedere solos, sola propter littora
Euphratis: hîc comantium nostras lyras
Suspendimus ramis salicum, & uberrimam
Vim lachrymarum fundimus, tui Sion
Dulcis recordantes, tuamq; maxime
Rex cœlitum orantes opem ore supplici.
At interim adiens pastor errantis gregis:
Cantate nobis, ait, aliqua de canticis
Vestris: quid istæ pendulæ tacent lyræ?
Quî nos queamus obsecro animum inducere
Vt canticum sanctißimum nostri Dei
Cantemus, istis exulantes in locis?
Si oblitus unquam fuero sancta ciuitas
Tui, mea quoq; oblita dextra psallere,
Amabiles nunquam lyra eliciat sonos:
Adhæreat lingua mea faucibus meis
Ne canere poßim, nisi ego meminero tui
Nisi cuncta acerba erunt mihi, & amarißimo
Amario-

Amariora felle, donec mœnia
Tuumq́; templum restituta uidero.
At tu, nefanda facta qui mortalium
Vltrice punis dextera, teterrimi
Idumæorum sceleris usque sis memor,
Qui dum periret ciuitas tua, impios
Hostes furentes uocibus nefarijs
Sic incitabant, Pergite agedum, & omnia
Vastate ferro, & igne cuncta euertite.
Babylon superba, & omnium miserrima:
Beatus is qui talibus pro iniurijs
Te digna soluet præmia, atq; idem tibi
Largè reponet, paruulos à pectore
Natos reuellens matrum, & illos aspera
Ad saxa frangens, teq́; funditus eruens.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXVIII.

Gratias agit deo pro beneficijs acceptis, eiusq; in se benignitatem prædicat.

Psalmus Dauid CXXXVIII.

CONfitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam audisti uerba oris mei.

In con-

In conspectu Deorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Propter misericordiam tuam, & ueritatem tuam, quoniam magnificasti super omnia nomen tuum, & uerbum tuum.

In die, quo inuocaui te, exaudisti me: multiplicasti in anima mea fortitudinē.

Confitebuntur tibi Domine omnes reges terræ, audierunt uerba oris tui.

Et cantabit in uijs Dominis, quòd magna est gloria Domini.

Quòd excelsus est Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit.

Si ambulauero in medio tribulationis, uiuificabis me, & cōtra iram inimicorum meorum extendes manum tuam, & saluum me faciet dextera tua.

Dominus perficiet pro me, Domine misericordia tua in seculum, opera manuum tuarum ne derelinquas.

¶ In conspectu.] *Deos appellat homines claros, & insigni aliqua præditos potestate.*

Quo-

¶ Quoniam magnificasti.] *Celeberrimum (inquit) reddidisti & nomen, & sermonem tuum: alterum propter admirabilē misericordiam, qua communiter uteris aduersus omnes mortales, et separatim aduersus homines pios, & iustitiæ amantes: & alterum propter ueritatem, & summam fidem, qua promissa persoluis.* ¶ Confitebuntur tibi.] *Omnes finitimi reges excitabuntur ad celebrandū augustißimum nomen tuum, cùm audierint, quàm benignè, quãq; prolixè mihi persolueris, quæ pro tua misericordia promiseras. promiseras autem fore, ut ego humili, & obscuro loco natus, & à potentißimo rege capitali odio multos annos oppugnatus, ad regiam dignitatē peruenirem, & imperium* Hebræorum *longè, lateq; propugnarem. cantabunt itaq; reges uias* Domini, *id est facta, & consilia eius admirabilia, immensam scilicet esse gloriam, & maiestatem summi rectoris, et illum quidem excelsißimum esse, humiles tamen amare: & eos, qui se summißè*

mißè gerunt, in ſublime extollere: elatos contrà, & de ſe magnificè ſentientes eminus cognoſcere, quippe qui indigni ſint, qui à Deo amentur, & familiariter ab eo cognoſcantur.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXIX.

Prædicat admirabili orationis magnificentia prouidentiam, & cognitionem Dei, cui ſingula quæque hominum dicta, & facta, & cogitata ſint notiſsima.

Victori, Pſalmus Dauid CXXXIX.

Domine exploraſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſsionem meam, & reſurrectionem meam.

Intellexiſti cogitationes meas de longe, ſemitam meam, & accubationē meam circundediſti.

Et omnes uias meas aduertiſti, quia non eſt ſermo in lingua mea.

Et ecce tu Domine cognouiſti totum illum, retro & ante tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Mirabilior eſt ſcientia quàm ut ego conſequar: exaltata eſt, & non potero ad eam pertingere.

Quò

Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?

Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi lectũ mihi ſtrauero in inferno, ecce ades.

Si ſumpſero alas auroræ, & habitauero in extremitate maris,

Etiam illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Si dixero, forſitan tenebræ occultabũt me, nox quoq; lux erit circa me.

Nec tenebrę habent tenebras apud te, & nox ſicut dies illuminat: ſimiles ſunt tenebræ, & lux.

Quia tu poſſediſti renes meos, operuiſti me in utero matris meæ.

Cõfitebor tibi, quia ſtupẽdis & mirandis modis formatus ſum, mirabilia opera tua, & anima mea id cognoſcit nimis.

Non fuit occultũ ullum os meum tibi, quando formabar in occulto, & miro artificio texebar in inferioribus terræ.

Informem fœtum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnia membra

mea ſcripta erant, quæ per dies formata ſunt, & nullum in eis.

Quàm precioſæ ſunt mihi cogitationes tuæ Deus, quàm multiplicatæ ſunt ſummæ illarum?

Dinumerabo eas, & ſuper arenã multiplicabũtur: uigilaui, & adhuc ſum tecũ.

Si occideres Deus peccatores, uiri ſanguinum declinate à me.

Qui loquuntur contra te ſceleratè, aſſumunt nomen tuum fruſtra hoſtes tui.

Nónne qui oderunt te Domine, odio habui? & cõtra inimicos tuos indignor?

Perfecto odio odi illos, inimici facti ſunt mihi.

Scrutare me Deus, & cognoſce cor meũ: explora me, & cognoſce ſemitas meas.

Et uide, ſi uia iniquitatis in me eſt, & deduc me per uiam æternam.

¶ Tu cognouiſti.] *Omnia (inquit) tibi nota ſunt, quæ ſedens, ſtans, ambulans, cubans cogito, atq; ago.* ¶ Quia non eſt ſermo.] *Antequam lingua mea enuntiet ſenſa animi, tu noſti quid*

quid ſim locuturus: neq; id mirãdum accidere debet, ſi quidem tu mihi animũ ipſum largitus es, & omnes partes corporis mei finxiſti, & tua ipſe manu me totum perfeciſti. Sed ſuperat captũ ingenij mei, incredibilis magnitudo ſcientiæ tuæ, neque ad eius infinitam altitudinem poſſum aſpirare. ¶ Quò ibo.] Canit Deum ubiq; præſentem eſſe. ¶ Si ſumpſero.] Si mihi cõtingat uelocitas ſolis, & auroræ, ut poßim uolare ad ultimas oras maris, non tamen occultare me potero, quin immò tua uis eò me perferet, atq; in tua poteſtate ſemper ero. ¶ Quia tu poſſediſti.] Tu Domine omnes intimos ſenſus, & cogitationes meas in tua poteſtate habes, neq; id mirũ, cùm tu formaueris me in utero matris meæ, meq́; operimento carnis, & cutis obduxeris. ¶ In inferioribus terræ.] Ita uocat uterum matris, quòd ſit tanquã antrum abditum terræ. ¶ Informẽ fœtum.] Cùm adhuc eſſem fœtus informis, tu me intuebaris, & omnia membra mea, quæ ſuo quæq; tempore

formanda, & fingenda erant, tanquam in libro descripta habebas, nullum ex ijs, antequã existeret, tibi notum non erat. ¶ Dinumerabo eas.] Si uelim numerare cogitationes, & praeclarißima consilia, atq; inuenta tua, frustra suscipiatur omnis labor: superant enim multitudine arenam maris. Ego certè istis considerandis semper inuigilo, neq; à contemplatione sapientiae tuae unquam animum auerto. ¶ Si occideres] Cùm uir sanctus ob praeclaram istam contemplationẽ prouidentiae Dei animaduerteret, quàm piè, quàm sanctè ille ab omnibus colendus esset, meritò excandescit in impios qui illum contemnunt, & pro nihilo habent. O si perdas impios, & sanguinarios Deus: faceßite inquam impij, & sanguinarij à me: non enim ferre possum qui de te Domine impiè loquuntur, quiq; nomen tuum cum contemptione usurpant. Verbum illud si, habet uim optandi, ut etiam apud Latinos, Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in tanto, in-

to, inquit Virgilius: & Horatius, O si angulus ille Proximus accedat. ¶ Perfecto odio.] *Id est, maximo, & cui nihil accedere poßit.* ¶ Scrutare me Deus.] *Quanquam affirmauerat, se pietatis studiosißimum esse, tamen considerans, quantæ latebræ sint in animis hominũ, ueretur, ne quid fuci, & doli insit in spiritu suo: itaq; ait, Domine fac quæso periculum innocentiæ meæ, atq; ut aurum & argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & cogitationes animi mei diligenter explora, & uide, num ego imprudens de recto uitæ curriculo deflectam: tuq; pro tua infinita bonitate duc me per eam uiuendi rationem, quà itur ad uitam beatam, & immortalem. Hîc uides, quantum intersit inter pium, atque impium: alter, si poßit, nihil de rebus suis Deum non celatum uelit: alter, non solum nõ molestè fert singula quæq; deo nota esse, sed etiã in maximi beneficij loco numerat, quòd ille omnes*

latebras, atq; intimos recessus animi sui diligenter explorat.

ARGVMENTVM PSAL. CXI.

Orat auxiliū aduersus uim, & insidias inimicorum.

Victori, Psalmus David CXL.

ERipe me Domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me.

Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die congregantur ad prælia.

Acuerũt linguas suas sicut serpentes, uenenum aspidum sub labijs eorum.

Custodi me Domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitauerunt supplantare gressus meos, absconderũt superbi laqueum mihi.

Et funibus extenderunt rete, iuxta semitam offendicula posuerunt mihi.

Dixi Domino, Deus meus es tu, exaudi uocem deprecationis meæ.

Domine Deus fortitudo salutis meæ, obumbrasti super caput meũ in die belli.

Ne permittas Domine, ut desideria im-

pij si-

pij fiant, cogitationem eius ne perficias, ne exaltetur,

Caput circundantium me, afflictio labiorum eius operiat eum.

Cadent ſuper eos carbones igniti, deijcias eos in foueas, ne reſurgant.

Vir linguoſus non dirigetur in terra, uirum iniuſtum malum uenabitur ad interitum.

Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & uindictam pauperum.

Vtique iuſti cõfitebuntur nomini tuo, & habitabunt cum uultu tuo.

¶ Caput circundantium me.] *Id eſt, maledicta & mendacia, & fraudulenta conſilia eius, qui dux, & impulſor eſt illorum, qui mihi inſidiantur, in ipſius caput recidant.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLI.

Precatur à Deo, etiam ſibi mentem dari, ut impiorum quamuis potentium gratiam, & amicitiam ſemper repudiet, & familiaritatem bonorum amplectatur. Inuehitur etiam in aduerſarios ſuos.

Psalmus Dauid CXLI.

DOmine clamaui ad te, festina ad me, intende uoci meæ, cùm clamauero ad te.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuũ mearum sacrificium uespertinum.

Pone Domine custodiam ori meo, custodi ostium labiorum meorum.

Ne inclines cor meum in rem malam, ne tentem operationes impias,

Cum hominibus operantibus iniquitatem, neq; comedam de ijs, quæ eis sunt iucunda.

Percutiat me iustus in misericordia, & increpet me, oleum autem preciosum ne frangat caput meum.

Quoniã adhuc oratio mea contra malitiam eorum, præcipitentur in locis petrosis iudices eorum.

Vt audiant uerba mea, quoniam suauia sunt, sicut cùm agricola terram proscindit, & frangit,

Ita

Ita dißipata sunt ossa nostra secus infernum, quia

Ad te Domine Deus oculi mei, in te speraui, ne effundas animam meam.

Custodi me à laqueo, quem extenderunt mihi, & à sacculis operantium iniquitatem.

Cadent in rete eius peccatores simul, donec ego transeam.

¶ Dirigatur oratio mea.] *Quoniam uir sanctus in exilium pulsus non poterat interesse sacrificijs, quæ fiebant in templo, loco thuris & hostiarum dedicat Deo sanctas preces.* ¶ Pone Domine.] *Hoc ait uir sanctus, intelligens quàm difficile sit, linguam coërcere, ne de fama detrahas innocentis, ne per iram contumelias dicas, ne multa loquaris ad uoluntatem alterius, cōtrà quàm sentis, ne plurima inutilia, leuia, inania temerè effutias, quorum omnium reddituri sunt homines rationē, ut Christus minatur apud Matthæū. Quocirca semper orandus est Deus, ut linguam nostram moderetur,*

nequid unquam loquamur, quod ad gloriã ipsius atq; aliquem fructum aliorum non redundet. ¶ Neque comedã.] Neq; *tam mala mente unquam sim, ut delecter ijs uoluptatibus, quas impij studiose persequuntur.* ¶ Percutiat me iustus.] Malo *(inquit) castigari, atq; etiam uapulare ab hominibus pijs, quàm ab impijs unguento quamuis precioso deliniri: castigationes enim, & uerbera piorum morbos animorum sanant, at impiorum unguenta, id est, blanditiæ, deliciæq; caput frangunt, id est mentem & rationẽ dißipant. Ita explanat hunc locum Abrahamus* Esdra *uir doctus in primis.* ¶ Iudices eorũ.] *Sic appellat Saulem, & cæteros uiros primarios, quos optat interire, ut cæteri eorum exemplo territi resipiscant, & libenter audiant admonitiones, & exortationes suas ad pietatem cæterasq; uirtutes.* ¶ Sicut cùm agricola.] *Vt solet agricola subigendo, & glebas frangendo terram dißipare, ita uiri impij ossa & uires meas & meorum infregerunt, nosq;*

in eas

in eas angustias coëgerunt, ut morti iam propinqui simus. ¶ Quia ad te Domine.] *Cùm (inquit) in tua misericordia omnis spes mea posita sit, ne quæso permitte, me ab impijs uita spoliari.* ¶ Cadent.] *Incident hostes mei in ea mala, quæ mihi machinatur eorum dux, & caput: at ego incolumis euadam.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLII.

Exponit, qua precatione Deum ueneratus sit, cùm desperata penè salute se in specum abdidisset, fugiens Saulem: quæ historia scripta est l.b.1. Regum.

Eruditio David, *cùm esset in spelunca, oratio,*
Psalmus CXLII.

VOce mea ad dominũ clamaui, uoce mea ad Dominũ deprecatus sum.

Effundã in conspectu eius orationem meam, tribulationem meam coram ipso pronuntiabo.

Cùm deficit in me spiritus meus, & tu cognouisti semitas meas.

In uia, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

Considerabam ad dexteram, & uide-

bam, & non erat qui cognoſceret me.

Periit fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam.

Clamaui ad te Domine, dixi, tu es ſpes mea, portio mea in terra uiuentium.

Intende ad deprecationem meã, quia afflictus ſum nimis.

Libera me à perſequentibus me, quia roborati ſunt ſuper me.

Educ de carcere animam meam, ut cõfitear nomini tuo, me circundabunt iuſti, cùm retribueris mihi.

¶ Et tu cognouiſti.] *Tu certe Domine noſti me iniuria ab inimicis tãta mala pati:* tibi enim *nota eſt uita, & innocentia mea.* ¶ Et non erat qui.] *Nemo erat, cui curæ eſſet ſalus mea.* ¶ Portio mea.] *Alio loco oſtendimus, uiuentium appellari in literis ſanctis terram hanc, in qua degitur uita: ſignificat igitur, reliqua omnia ſibi erepta eſſe in hac uita præter miſericordiam* Dei. ¶ Educ.] *Carcerem uocat ſpeluncam illam, in qua concluſus latitabat.* ¶ Me

circun-

circundabunt.] *Si mihi dederis hoc beneficiũ, homines pij, ac religiosi ad me læti accurrẽt, seq́; mihi studio gratulandi circunfundẽt.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLIII.

Hic psalmus est eiusdem argumenti atq; superior.

Psalmus CXLIII.

DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in ueritate tua, exaudi me in tua iustitia.

Et non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra uitam meam.

Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxiatus est in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

Expãdi manus meas ad te, anima mea sicut terra sitiens ad te.

Velo-

Velociter exaudi me Domine, defecit ſpiritus meus.

Ne auertas faciem tuam à me, ne ſimilis fiam deſcendentibus in foueam.

Fac me audire mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.

Notam fac mihi uiam, in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi, doce me facere ueritatẽ tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum Domine uiuificabis me in tua iuſtitia.

Educes de tribulatione animã meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.

Et perdes omnes, qui tribulant animã meam, quoniam ego ſeruus tuus ſum.

¶ Auribus percipe.] *Opem tuã Domine ſuppliciter imploro, tu quæſo ſuccurre laboranti pro ſingulari bonitate, & fide tua: pollicitus enim es, te præſidio futurum omnibus, qui ſanctißimum*

ctißimum nomen tuum inuocassent. ¶ Et non intres.] Nam si me uoces in iudicium, deq; uita & moribus meis quæstionem exerceas, nulla misericordia seueritatem iuris mitigante, nihil ostenditur mihi ad spem salutis: quis enim tam piè, tam sanctè uiuit in terris, ut rationem reddere iussus ad tribunal tuum, causam suam defendere, ac tueri poßit, si uelis exigere omnia, quæ tibi & meritißimo, & optimo iure debentur? Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Has sententias significant uerba uiri sancti, cùm ait, non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Itaq; diuus Augustinus in explanatione huius uersiculi, cùm dixisset neminem in terris, atq; in humano corpore uiuentem excipi, ne Apostolos quidem, multaq; in hanc sententiam disseruisset, concludit his uerbis, Dicant ergo Apostoli, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & cùm eis dictum fuerit, quare hoc dicitis? quæ debita ue-

stra?

ſtra? reſpondeāt, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuēs. Idem in ſermone quadrageſimo nono, de tempore, explanans hunc eundem uerſiculum ſcribit hæc: Non intres in iudiciū cum ſeruo tuo: quid eſt, non intres in iudiciū cum ſeruo tuo? non ſtes mecum in iudicio, exigendo à me omnia quæ præcepiſti, & omnia quæ iuſsiſti: nam me inuenies reum, ſi in iudicium intraueris mecum: opus eſt ergo (inquit) miſericordia tua potius, quàm liquidiſsimo iudicio tuo. Sed uerbis Auguſtini libet adiungere ſententiā quoq; Bernardi uiri ſanctiſſimi: is in primo ſermone quem ſcribit in diem feſtum Omnium ſanctorum, loquitur ad hunc modum: Sed quid poteſt eſſe omnis iuſtitia noſtra coram Deo? non ne iuxta prophetam uelut pannus menſtruatæ reputabitur? & ſi diſtrictè iudicetur, iniuſta inuenietur omnis iuſtitia noſtra, & minus habens? Quid ergo de peccatis erit, quando ne ipſa quidē per ſe poterit reſpondere iuſtitia? propterea obnixè cum prophe-

propheta clamantes, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, tota humilitate ad miſericordiã recurramus, quæ ſola poteſt ſaluare animas noſtras. ¶ Collocauit me.] Ita uocat ſpeluncas & latebras, in quas ſe abdebat metu Saulis: mortuos uerò ſeculi appellat eos, qui iampridem mortem obierunt. ¶ Memor fui.] Dum in tantis anguſtijs, & periculis uerſos, memoria repeto monumẽta miſericordiæ tuæ, quot uidelicet & quantis calamitatibus liberaueris maiores noſtros, quanta benignitate tutatus ſis Abrahamum, Ioſephum, Moſem, uniuerſam deniq; nationem noſtram. Hæc aſſidua cogitatio recreat animum meum, meq́; ad implorandam miſericordiam tuam adhortatur. itaq; ſupplices manus tendo, ut terra ſitiẽs auidiſſime pluuiam expectat, ſic ego auxiliũ tuum continenter imploro. ¶ Notam fac.] Vt ſcilicet euadam ex inſidijs inimicorum, & recto itinere ad te perueniam. ¶ Deducet me.] Id eſt, per eam uiuendi uiam, quæ ducit ad te.

Argu-

ARGVMENTVM PSAL. CXLIIII.

Gratias agit Deo, cuius benignitate hostes bello superare soleat: & ipsius auxilium implorat aduersus impias nationes.

Psalmus David CXLIIII.

BEnedictus Dominus fortitudo mea qui docet manus meas ad prçlium, & digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, & refugium meum, adiutor meus & liberator meus.

Clypeus meus, & in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me.

Domine quid est homo, quòd agnoscis eũ? filius hominis, quòd reputas eũ?

Homo uanitati similis est, dies eius sicut umbra præteriens.

Domine inclina cœlos tuos, descende: tange montes, & fumigabunt.

Fulgura fulgur, & dissipa eos, mitte sagittas tuas, & disturba eos.

Dimitte manũ tuam ex alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienigenarum.

Quorum os locutum est uanitatem, & dexte-

dextera eorum dextera iniquitatis.

Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio,& decachordo psallam tibi.

Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum de gladio maligno, eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienigenarum, quorum os locutũ est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Vt sint filij nostri sicut plantulę crescentes in iuuentute sua.

Filiæ nostræ sicut anguli ornati ad similitudinem templi.

Promptuaria nostra plena sint, eructãtia ex uno genere annonæ in aliud.

Greges nostri mille pariant, pariant decem millia in compitis nostris, boues nostri sint ferendis oneribus apti.

Non sit interruptio, non emigratio, non clamor in plateis nostris.

Beatus populus cui hæc sunt, beatus populus, cuius Deus est Dominus.

¶ Homo uanitati.] *Vanitatẽ appellat inani-*

tatem, & ipsum nihilum. ¶ Domine.] Impl*rat auxilium* Dei *contra reges falsorum deorum cultores: utitur autem ornamentis orationis elegantißimis, de quibus explicauimus in explanatione* Psal. 18. ¶ Vt sint filij.] *Descriptio est plena lepôris & uenustatis, qua complectitur omnes prosperitates & commoda uitæ, quæ optari possunt reipublicæ.* ¶ Filiæ nostræ.] *Angulos ædium magnificarum significat, qui solebant eleganter exornari.* ¶ Non sit interruptio.] Ne *perrumpantur mœnia machinis hostium, ne abducantur ciues in seruitutem, ne'ue lamenta aut iurgia* audiantur *in compitis nostris. Sic* Abrahamus *Esdra interpretatur hunc locum.* ¶ Beatus populus.] Hoc *ait, quoniã* Deus *in suis legibus testatũ reliquerat horũ bonorũ copiã, & affluentiã suæ in populũ beneuolentiæ signũ certißimũ fore, contraq; morbos, famem, & bellum, urbes & agros uastatura, cùm ipse iratus foret, ac sui fœderis uiolati pœnas à populo repeteret.*

Alia

ALIA PARAPHRASIS.

Æternæ mundi Domine quas grates tuæ
Clementiæ poßim agere, uel tuum quibus
Efferre nomen laudibus sanctißimum?
Tu præliari dexteram meam doces,
Et omnium discriminum fidißimus
Comes per hostes obuios, & horrida
Per arma tutum ruere, & incolumen facis.
Tu ciuitates subijcis meas mihi,
Latisq́; donas imperare gentibus.
Domine quid est homo, quòd honore maximo
Dignaris illum, & tam benignè amplecteris?
Homo est imago uana, & umbræ somnium
Inanis, ipsa inanitate inanior.
Descende cœlo, & irruentes hostium
Acies coërce fulminante dextera,
Illos procellis, igne, grandine dißipa,
Illos sagittis perime, nosq́; iam obrutos
His nationum barbararum fluctibus
Tuere. summe rex tuas laudes ego
Cantabo semper: tibi cithara semper mea

Hymnos ſonabit, tu ſalutem regibus
Donare gaudes, Dauidem tu maximis
Periculorum liberaſti caſibus:
Tu nunc furores impiarum gentium
Compeſce, quas nefanda ſemper dicere
Iuuat, nefanda ſemper agere. fac, pius
Miles triumphum nobilem referat domum,
Fac, alma pax, quiesq́; noſtris finibus
Regnent tumultu barbarorum liberæ.
Proles nouella creſcat agris omnibus,
Vt ualle myrtus auia nitentibus
Se ramulis ſubijcit, amica lympidi
Rigata fontis lymphula: ſint uirgines
Noſtræ decoro corpore ſpectabiles:
Sint plena ſemper horrea bonis frugibus.
Plenis redundet cella ſemper dolijs,
Redundet oleo, melle, pomis dulcibus:
Sint prata gregibus tecta fœcundiſsimis,
Fortes iuuenci plauſtra onuſta ducere,
Fortes feracem glebam aratro findere.
Neu ſæuus hoſtis noſtra rumpat mœnia,

Neu patriæ iucundæ amabiles agros
Abducta gens relinquat, aut ciuilibus
Sonent plateæ iurgijs. Ter, & amplius
Beata gens, quæ talibus fruitur bonis,
Beata gens, quam maximus cœlestium
Pater suo præsens tuetur numine.

ARGVMENTVM PSAL. CXLV.

Hymnus est, in quo celebrat maxima uerborum & sententiarum grauitate potentiam, bonitatem, prouidentiam, & misericordiam Dei, qua is utitur promiscue aduersus omnes animantes, tum præcipue erga homines pios, & iustitiæ cultores.

Hymnus David, Psalmus CXLV.

EXaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi.

Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.

Generatio generationi laudabit opera tua, & potentiam tuam annunciabunt.

Decorem gloriæ magnificentiæ tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.

Et uirtutem terribilium operum tuorum dicent, & ego magnitudinem tuam memorabo.

Memoriam eximiæ bonitatis tuæ loquentur, & iustitiam tuam prædicabunt.

Clemens & miserator Dominus: tardus ad iram, & multum misericors.

Bonus Dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicēt, & potentiam tuam loquentur.

Vt notam faciam filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

Regnum tuum regnum hominum seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generatione.

delis Dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnib. operibus suis.

Susten-

Suſtentat Dominus omnes qui corru unt, & erigit omnes depreſſos.

Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illis in tempore opportuno.

Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Iuſtus Dominus in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate.

Voluntatẽ timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos.

Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet.

Laudationẽ Domini loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomini ſancto eius, in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

ARGVMENTVM PSAL. CXLVI.

Prædicat iuſtitiam, & miſericordiam Dei, & monet nemini confidendum eſſe, præterquam eius benignitati,

Psalmus CXLVI. *Alleluia.*

LAuda anima mea Dominum, laudabo Dominum in uita mea, psallam Deo meo, quàm diu fuero.

Nolite confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus.

Exibit spiritus eorum, & reuertentur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Beatus, cuius adiutor est Deus Iacob, cuius spes est in Domino Deo suo, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt.

Qui custodit ueritatẽ in seculum, qui facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus.

Dominus soluit compeditos, Dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit depressos, Dominus diligit iustos, Dominus custodit aduenas, pupillum, & uiduam subleuabit, & uias peccatorum disperdet.

Regnabit Dominus in secula, Deus tuus

tuus Sion in generationem, & generationem.

ARGVMENTVM PSAL. CXLVII.

Hortatur populum ad laudes Dei canendas: promittens fore, ut gens Hebræa de exilio reducta in finibus patriæ secura conquiescat: utq; ita futurum esse, certam spem habeant, prædicat potentiam Dei, eiusq; benignitatem singularem aduersus hanc legem.

Psalmus CXLVII. Alleluia.

LAudate Dominũ, quoniam bonum est psallere Deo nostro, quoniam iucunda decoraq; laudatio.

Ædificans Hierusalem Dominus, dispersiones Israelis congregabit.

Qui sanat contritos corde, & alligat uulnera eorum.

Qui numerat multitudinẽ stellarum, & omnibus eis nomina uocat.

Magnus Dominus noster, & magna uirtus eius, & sapientiæ nõ est numerus,

Subleuans mansuetos Dominus, humilians autẽ peccatores usq; ad terram.

Canite Domino cum gratiarum actione, psallite Deo nostro in cithara.

Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam,

Qui producit in montibus herbam,

Qui dat iumentis escam suam, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Non in fortitudine equi uoluptatem habebit, nec in tibijs uiri beneplacitum erit ei.

Beneplacitum est Domino in timentibus ipsum, & in eis, qui sperant in misericordia eius.

Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion.

Quoniam roborauit seras portarum tuarum, benedixit filijs tuis in te.

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.

Qui emittit eloquium suum terræ, uelociter currit sermo eius.

Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit.

Proijcit glaciem suam sicut buccellas, ante faciem frigoris eius, quis sustinebit?

Emit-

Emittit uerbum ſuum, & liquefacit ea, flat ſpiritus eius, & fluunt aquæ.

Qui annunciat uerba ſua Iacob, præcepta ſua, & iudicia ſua Iſraeli.

Non fecit taliter ulli nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Alleluia.

ARGVMENTVM PSAL. CXLVIII.

Hortatur omnes res animatas, & inanimas ad prædicandas laudes.

Pſalmus CXLVIII.

LAudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis.

Laudate eũ omnes angeli eius, laudate eum omnis exercitus eius.

Laudate eum ſol, & luna, laudate eum omnes ſtellæ fulgentes.

Laudate eũ cœli cœlorũ, & aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, laudẽt nomen domini.

Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

Statuit ea in ſeculũ, & in ſeculum ſeculi: præceptum poſuit, & non præteribit.

Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyſsi.

Ignis,

Ignis, grando, nix, uapor, spiritus procellarum faciens uerbum eius,

Montes, & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri,

Bestiæ, & uniuersa pecora, serpentes & uolucres pennatæ,

Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ,

Iuuenes, & uirgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini, quia exaltatum est nomen eius solius.

Gloria eius super cœlum, & terram, & exaltauit cornu populi sui.

Hymnus omnib. sanctis eius, filijs Israel, populo appropinquanti sibi. Alleluia.

¶Hymnus omnib. sanctis eius.] *Nulla quidē res est in uniuerso, quæ non debeat hymnos Deo canere, in primis tamē homines pios, & religiosos, quales sunt Hebræi, decet hymnus.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLIX.

Hortatur Hebræos ad canendas laudes Dei, prædicens fore, ut liberati seruitute Chaldæorum non solum in patriam reuertantur, sed etiam imperium longè, lateq; propagent.

Psal-

Psalmus CXLIX. Alleluia.

CAntate domino canticum nouum, laus eius in ecclesia sanctorum.

Lætetur Israel in eo, qui fecit eũ, & filiæ Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.

Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit mãsuetos in salutẽ.

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.

Ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis.

Ad alligandos reges eorũ in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

Vt faciant in eis iudicium conscriptũ, gloria hæc est omnibus sanctis eius. Alleluia.

¶ Ad faciendam uindictam] *Hæc quidem omnia euenêre imperantibus Machabæis, de quorum rebus gestis, & magnitudine imperij multa*

multa ſcribit Ioſephus, uerùm hæ res fuerũ umbra atq; imagines earum rerũ, quæ à Chriſto, & Apoſtolis geſtæ ſunt. ¶ Vt faciant. *Id eſt, ut exerceant in eos iudicium, de quo ſcriptum eſt Deuteronomio, ubi pollicetur Deus ſe ſupplicium ſumpturum de ijs, qui gentem ſuam afflixerint.*

ARGVMENTVM PSAL. CL.
Hortatur populum ad prædicandũ potentiam Dei.

Pſalmus CL. *Alleluia.*

LAudate Dominũ in ſanctitate eius, laudate eum in firmamento potentiæ eius.

Laudate eum in uiribus eius, laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius.

Laudate eum in ſono tubæ, laudate eũ in pſalterio & cithara.

Laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo.

Laudate eum in cymbalis beneſonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis ſpiritus laudet Dominum.

Lauda-

¶Laudate Dominum.] *Laudate (inquit) Dominum ob præstantißimã sanctitatem eius, & ob mirabile opificium cœli, quæ sedes est potentiæ suæ.* ¶Omnis spiritus.] *Id est, quicquid uita & spiritu fruitur.*

FINIS.

Sequitur autem paraphrasis carmine psalm. 12. quæ in loco alterius erat collocanda.

PARAPHRASIS PSAL. XII.

Benigne cœlitum Pater serua obsecro,
Opemq; fer: paucißimi
Nam sunt, quibus confidere, ac poßim meam
Tutò salutem credere.
Mendacio iam pulsa turpi ueritas
Receßit alma ab urbibus,
Fidesq;, sanctusq; pudor, & soror illius
Synceritas amabilis.
Quòd siquis unquam blandiatur, & omnia
Loquatur ore dulcia,
Tu uerò ab illo tibi potißimum caue,
Te lingua blanda ab improbo

Auellat

Auellat ore præpotens rerum Deus,
Tu magna qui ſemper loqui
Gaudes, eum iratum, tuæq; uindicem
Linguæ proteruæ ſentias:
Tu, qui furore percitus, lingua mea
Opes mihi & potentiam
Dicis parabo, liberum os gero, & geram
Semper, quis imperat mihi?
At hæc nefandus dum nefaria euomit,
Cœleſtium Rex maximus
Orationis impiæ iactantia
Commotus, Exurgo iam, ait,
Exurgo, iamq; opem ſalutarem affero
Benignus afflictis, mihi,
Qui uexat illos, impius pœnas dabit.
Syncera uerba numinis,
Auroq; puriora ſunt puriſsimo,
Quod igne ſæpe, ac ſæpius
Purgauit artifex, monile regio
Sponſo laborans nobile.
Tu gente nos ab impia rex optime

Serua-

Seruabis, & clementiæ
Scuto tuæ firmißimo tela hostium
Longè repelles omnia.
Tuti uagantur improbi, & bonis malam
Pestem, dolosq́; comparant,
Contaminata mente cùm uir urbibus,
Seruire dignus, imperat.

AD LECTOREM.

HÆc nostra lector Christiane, carmina
Sic temperauimus fauente numine
Diuino, ut ipsa cùm legas, sit idem ferè,
Acsi poëtæ Dauid is sanctißimi
Hymnos legas. tametsi enim neq; reddita
Fuere uerbis uerba, neq; nobis fuit
Relligio, multa addere: bonam, & certã tamen
Spem habemus, additum nihil quod ab ipsius
Abhorreat sententia uatis, nihil
Obscura quod non monstret, instar luminis
Aut pulchritudini poëmatis aliquid
Decoris addat: uirgini pulcherrimæ
Quale decus addunt arte purpureæ rosæ,

Violæq; flauis crinibus circundatæ.
Quòd si labores hos meos perspexero
Fuisse gratos, & legentium fauor
Scribentis adiuuerit, ut æquum, industriam
Vltrò recipio, & tibi meam astringo fidem,
Curam mihi hanc unam fore antiquissimam,
Vt quæ reliqua sunt Dauidis poëmata,
Oratione pura, & arte musica
Ornata possint mox Latinis auribus
Intelligi, hoc ego ut queam citò exequi,
Vtinam optimi faueat benignitas Dei.
Quod oro, uotisq; omnibus equidem expeto,
Non in meæ, sed in ipsius spem gloriæ.

DE DAVIDE IVDAEORVM REGE.

ERam paterna abiectus in domo puer,
Cunctisq; fratribus meis
Minor pusillum in monte pascebam gregem:
Hîc ego sub umbris arborum,
Dum læta tondet gramina pecus, maximi
Laudes canebam numinis,
Sonora tangens fila citharæ, quam meæ

Paruæ laborarant manus.
At ille ſanctus cœlitum Rex, & pater,
Qui ſumma tangit fulmine
Coruſco, humoq; gaudet ima tollere,
Suum repente nuntium
Ad parua miſit tecta, qui meum ſacro
Liniret unguento caput.
Abiecit ille uiribus præſtantia
Fratrum meorum corpora,
Nec forma quicquam profuit, nec aſperis
Spectata uirtus prælijs:
At ego puſilli paruulus cuſtos gregis
Ad regnum decus efferor.

DE FRVCTV LECTIONIS PSALMOrum, Eobani Heſsi carmen.

QVisq; habes uarijs obnoxia pectora curis,
Acceptoq; aliquē uulnere quæris opem,
Nec potes humana, quæcunq; ſit, arte iuuari:
Hæret, & eſt ſoli ſpes tua fixa Deo:
Inſpice pſalmographi diuina poëmata uatis,
Inuenies quæ te cura leuare queat:

Siue tuis nocuit grassator finibus hostis,
Non alia melius pellitur hostis ope:
Seu res est peculata tuas manus improba furũ,
Inde quod ablatum reddere poßit erit.
Exactum patria premit inuidiosa tyrannis,
Hinc tua soleris tristia fata licet.
Insidias posuere tui tibi, & undiq; captant:
Cum Dauide Deum consule, tutus eris.
Pignoribus uiduata domus tua luget ademptis,
Auxilium luctus non aliunde feres.
Pauperie premeris, dom⁹ esurit, urget egestas,
Hunc pete, ab hoc diues copia fonte fluet.
Iam tua carnifices populãtur corpora morbi,
Hinc ueniet morbis certa medela tuis.
Pressus es inuidia, uulgo contemptus haberis,
Huius ab exemplo tu quoq; fortis eris.
Pulsus es è summis, deiectus ad infima, luges,
Hunc sequere, euades infera, summa feres.
Aßiduis culti sterilescunt solibus agri,
Hinc pete fructifero qui riget imbre solum.
Imbribus aßiduis sunt obruta semina terræ,

Hinc

Hinc pete qui iustis solibus arua iuuet.
Ah miseros qui signa notãt & sydera spectãt:
Et spes inde hominũ uanaq; uota trahunt.
Deniq; quicquid erit, quæcunq; incõmoda re-
Humanis aliqua clade nocere queãt, (bus
Omnia psalmographi diuina poëmata uatis
Spe certa, & forti pectore ferre docent.
Et nõ ferre modò, uerùm quoq; pellere, si quis
Pectore, quo cecinit qui dedit ista canat.
Nec modò fortunæ dubijs'ue medebere rebus,
Manat ab hoc animæ maxima fonte salus.
Tam non ulla malæ mens est sibi cõscia culpæ,
Quæ nõ inde habeat quo sua damna leuet.
Tam nullũ miseros grauat intolerabile sensus,
Quod non hìc aliqua parte leuetur onus.
I nunc fatidicis humana uolumina scriptis
Confer, & istorum quodlibet inde pete.
Tã male fallêris, quàm qui sub imagine somni
Inuenit, & falsa continet æra manu.
I nunc humanas morbis medeare per artes,
Quodq; Deo debes quære aliunde bonum.

Ne faceres, melici monuit sapientia Psaltæ,
Qui sacrum lyrico pectine pulsat ebur.
Hoc opus exposuit doctorum cura uirorum,
Vt quæcunq; iuuet uoce, uel ore loqui.
Quãuis nunc uario Dauid sermone loquatur,
Ast mihi Romano dulcius ore sonat.
Sic psalmos uatis nostrorum prosa reclusit,
Vt nos tam doctis addere pœniteat.
Et iam quæ patribus fuerãt incognita priscis,
Cognita nunc studio cuilibet esse queunt.
Ipse quoq; è multis hæc pauca, nec optima, legi,
Quæ fierẽt elego carmina nostra pede.
Nõ quia posse putẽ præstare, quod ille nequisset,
Cui certè nimium uel placuisse fuit:
Sed qui materia fieri meliore poëtam
Iuuit, et hæc ratio prima probata mihi est:
Tũ quia doctiloquo nõ sorduit ista Philippo,
Dignato tali ludere sæpe modo.
Huic certè debes, si te mea fortè iuuabunt
Carmina quæq; legis, carmina quæq; leges.
Hactenus est ratio tibi reddita, cur mea nuper

Facta

Facta ſit abiectâ pſaltria Muſa lyrâ.
Quiſquis Ieſſæi legis hæc monumenta poëtæ,
Dij faciant fructu non pereunte legas.

FINIS.

AD DOMINVM GERALDVM RAPINAT ſacerdotem Ioannis Menſarei, ad legendum hunc librum, exhoratio.

Viribus hũc totis, quæſo, cõplectere librum,
Hũc ſemper teneas, ne cadat è manibus:
Nam pulcherrima ſunt diuini cantica uatis,
His noſtro laudes dantur ubiq; Deo.
Eſt melius Chriſti quis de deitate locutus?
Vindicat iniuſtos, præmia datq; bonis.
Hũc quoq; uenturũ cecinit, qui dæmonis aſtu
Morte ſua uinctos ſolueret, atq; iugo,
Quodq; foret ſuperas uiuus reditur9 ad auras,
Regnaq; deberet ſcandere ſancta patris.
Prædixit pariter, uenturi iudicis ora
Formidanda malis, non metuenda pijs.
Quantaq; ſit Domini noſtri clemẽtia, quantis
Afficiat iuſtos concinit officijs.

Inuenies illic celeberrima cantica, ſemper
Quæ in laudem noſtri ſunt modulanda d
Si fueris triſtis, poterunt ſedare dolorem,
Aut hunc in magnam uertere lætitiam.
Quòd ſi te quædam uexat tentatio, pſalmos
Concine, ſic uinces, protinus effugiet.
Cõcine, quod Dauid uexatꝰ ab hoſte canebat
Si te forte uirûm maxima turba premat.
Deniq; uis laudare Deum? uis reddere grates?
Hæc (quînam fiant) continet iſte liber.
Perpendas igitur, myſteria magna latere
Sub pſalmis, multis nec manifeſta uiris.
Si te forte latent, hunc ſemper conſule librum:
Eſt facilis, breuis eſt, utilis, atq; bonus.
Te decet, et cũctos qui myſtica ſacra miniſtrãt
Hunc lege, ſi recte pſallere percupias.

FINIS.

PSALMORUM OMNIUM INdex secundum seriem literarum.

Primus numerus est Psalmorum, ultimus paginarum.

Deus

Domine

Paratum

FINIS INDICIS.

BASILEÆ, APVD IACOB. PARCVM, ANNO M. D. LVIII.

14

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm